SABAHATTIN ALI

DIAVOLUL DIN NOI

UNIVERS

SABAHATTIN ALI

●

DIAVOLUL DIN NOI

Sabahattin Ali

DIAVOLUL DIN NOI

În românește de AGIEMIN BAUBEC

Editura UNIVERS
București, 1975

SABAHATTİN ALİ
IÇIMIZDEKI ŞEYTAN
Varlîk Yayînevi, Ankara Caddesi,
Istanbul, 1966

**Toate drepturile asupra acestei versiuni
sînt rezervate Editurii UNIVERS**

I

În jurul prînzului, pe puntea vaporului care se îndrepta către podul Galata[1], venind dinspre Kadîköy[2], doi tineri stăteau alături şi discutau. Cel rezemat de punte era mai gras. Pe faţa-i albă tronau ochelarii de bagă. Din spatele lentilelor, ochii săi căprui, pe jumătate închişi, priveau insistent cînd spre lucrurile din jur, cînd spre tovarăşul său, cînd spre întinsul mării lucitoare sub razele soarelui. De sub şapca dată uşor pe ceafă, părul castaniu, lins, cădea în şuviţe lungi, acoperindu-i sprînceana dreaptă, pînă peste ochi. Vorbea foarte repede şi, în timp ce rostea cuvintele, buzele i se ţuguiau uşor, dînd gurii un contur plăcut.

Tovarăşul său, mărunţel, slab, palid, îl privea la fel de pătrunzător şi gesticula tot timpul, vădind nervozitate.

Amîndoi erau de statură mijlocie, şi nici unul, nici altul nu părea să aibă mai mult de douăzeci şi cinci de ani.

---

[1] Denumirea unuia din cele două poduri peste Cornul de aur.

[2] Cartier în partea asiatică a Istanbulului.

Cel gras, cu privirea aţintită spre mare, spuse :

— Dacă nu mă abţineam, pufneam în rîs. Pe măsură ce profesorul de istorie punea mai multe întrebări, fata se fîstîcea mai tare, şi întorcea capul, ca și cum ar fi cerut ajutor. M-am gîndit că profesorul s-a prins... Înţelesese că fata nu s-a uitat nici măcar o singură dată peste notițe. Şi atunci ce-mi văd ochii ? Ümit, care stătea în spatele ei, făcea semne disperate profesorului. Şi, așa cum era de așteptat, profesorul a mai întrebat-o cîteva nimicuri și tot el a răspuns. A trecut-o...

— E chiar atît de îndrăgostit de Ümit ?

— E „îndrăgostit“ de toate fetele... E de-ajuns să i se arunce o privire... Apoi, bătîndu-și amicul cu palma peste genunchi, şi cu o faţă ce voia să arate că își continuă povestirea, zise : Viața mă plictisește... Mă plictisește orice... Şcoala, profesorii, lecţiile, prietenii... Mai ales fetele... Toate mă plictisesc... Mi-e greață...

Se opri pentru moment. Își potrivi ochelarii, apoi urmă :

— N-am nici o ambiție. Nimic nu mi se pare captivant... Simt că pe zi ce trece devin mai nenorocit și, culmea, sînt mulțumit de asta. Probabil că, cu timpul, voi cădea într-o asemenea moleșeală, încît n-am să mai simt nici măcar plictiseală. Omul trebuie să facă ceva, în așa fel încît... Sau mai bine să nu facă nimic. Stau și mă gîndesc : de ce sîntem noi în stare ? De nimic !... Pe acest pămînt, creat cu multe milioane de ani în urmă, cel mai vechi lucru are douăzeci de mii de ani. Chiar și asta e o cifră puţin cam umflată. Zilele trecute am avut o discuţie cu profesorul nostru de filozofie.

Am pornit de la o problemă foarte serioasă şi m-am străduit să investighez „tainele existenţei". Nici el n-a putut să dea un răspuns cu privire la raţiunea existenţei noastre pe pămînt. A vorbit cu mîndrie despre plăcerile creaţiei, despre faptul că viaţa, prin firea ei, este o taină, însă totul fără nici o argumentaţie. Ce să creezi ? A crea înseamnă ca din nimic să faci să existe ceva. Chiar şi mintea celui mai inteligent dintre noi nu este decît depozitul tuturor cunoştinţelor şi experienţelor acumulate de generaţii. Practic, ceea ce numim Creaţie se reduce la oficiul de a da pieţei aceste mărfuri, deja existente, schimbîndu-le numai forma. Nu înţeleg cum omul poate fi mulţumit de o asemenea existenţă ridicolă.

Stelele îşi trimit lumina pe pămînt în cinci mii de ani, pe cînd oamenii, oricît de iluştri ar fi, vor putrezi în biblioteci în numai cincizeci de ani... De aceea nu mi se pare deloc înţelept să te străduieşti să devii nemuritor, scriind opere care vor fi uitate peste cinci sute de ani, şi să-ţi trăieşti viaţa frămîntînd lutul şi cioplind marmura, în speranţa că peste trei mii de ani fragmente din ele vor fi expuse în muzee.

Dregîndu-şi vocea, continuă pe un ton grav :

— După mine, nu ne rămîne de făcut decît un singur lucru : să murim. Vezi, treaba asta o putem duce la bun sfîrşit... Numai atunci putem considera că într-adevăr am reuşit să ne folosim de voinţă, în realizarea unui lucru. Mă vei întreba de ce n-o fac. Ţi-am mai spus : mă simt cuprins de o groaznică stare de moleşeală. Supravieţuiesc datorită inerţiei. Mi-e lene ! Eeeeh !

Căscă, schimonosindu-se oribil. Întinse picioarele. La acest gest, bătrînul de peste drum de el, care citea un ziar tipărit în limba armeană, s-a ferit, aruncînd spre tînăr o privire chiorîșă.

Celălalt tînăr auzea pentru a nu știu cîta oară aceste vorbe, așa că nu-i acorda prea mare atenție. Privea încruntat în jur, bolborosind, de parcă ar fi încercat să-și adune gîndurile.

Cînd Ömer își termină perorația, cu un zîmbet plin de subînțeles, prietenul i se adresă :

— Ömer, ai bani ? Ce-ar fi ca deseară să bem un rachiu ?

Ömer, cu un vădit aer de importanță, ca un om umblat — postură care nu se potrivea deloc cu gîndurile de mai înainte — răspunse :

— De avut, n-am, dar punem noi mîna pe careva ! N-ar fi fost o problemă dacă dădeam azi pe la serviciu, dar nici nu-mi trece prin gînd.

Cel uscățiv, plin de sine și clătinînd din cap, zise :

— Cred că în curînd îți dau ei bagajul ! E de mirare cum poți chiuli atîta vreme ! Mai ales că toate instituțiile caută pretexte ca să-i dea afară pe toți funcționarii care mai sînt și acum încurcați cu Universitatea. Situația celor care lucrează ca tine, la poștă, e, fără doar și poate, deplorabilă. Acolo timpul e mai prețios decît oriunde. Sau cel puțin așa ar trebui să fie... Apoi completă rîzînd : Și asta nu întîmplător, căci scrisorile pe care le expediem de la Beyazît ajung la Eminonü[1] în patruzeci și opt de ore. Trăiască funcționarii sîrguincioși ca tine !

---

[1] Beyazît și Eminonü, cartiere în partea europeană a Istanbulului.

Ömer răspunse foarte calm :

— N-am nici o legătură cu scrisorile ! Eu sînt la contabilitate. De dimineaţa pînă seara nu fac decît să umplu registre... Cîteodată îl ajut şi pe casier... Dragul meu Nihat, să numeri bani e o treabă cît se poate de plăcută !

De parcă s-ar fi însufleţit dintr-o dată, Nihat zise :

— Interesantă treabă... De fapt, banii în general sînt interesanţi... De multe ori scot din buzunar o liră, o pun înaintea mea şi o contemplu ore în şir. N-are nimic neobişnuit ! Nişte linii trase cu măiestrie, asemenea celor executate la orele de geometrie. Poate că astea sînt mai subţiri şi mai complicate... Alături, un desen. Apoi cîteva rînduri, un scris mărunt şi două-trei semnături... Dacă te apleci mai mult asupra ei, te răzbeşte un miros greu, amestec de unsoare şi jeg. Închipuieşte-ţi, dragul meu, ce lucru colosal reprezintă hîrtia asta murdară !... O clipă închise ochii. Spre exemplu, într-o bună zi te sufocă o plictiseală groaznică. Viaţa ţi se pare neagră, fără nici un sens. Omul începe să filozofeze, aşa cum ai îndrugat tu verzi şi uscate acum cîteva clipe. Mai mult, la un moment dat n-o să mai facă nici asta, o să-i fie lene să deschidă gura. Ţi se pare că nimeni, nici o distracţie nu te mai poate înviora. Vremea e apăsătoare şi capricioasă, ori e prea cald, ori prea frig, ori din cale-afară de ploioasă. Trecătorii te privesc prosteşte şi aleargă după treburi mărunte cu limba scoasă, asemenea caprelor care ţopăie după o mînă de iarbă. Apoi, adunîndu-ţi minţile, încerci să analizezi această stare sufletească deplorabilă. Nodurile de nedesfăcut ale sufletului omenesc ţi se înfăţişează ca o enigmă. Te agăţi de cuvîntul „depresiune“, despre care ai citit în atîtea cărţi, ca de un colac de salvare. Pentru că noi toţi, nu se ştie din ce motive, avem obiceiul de a da un nume tuturor necazurilor noastre, atît celor materiale, cît şi celor spirituale. Şi de nu reuşim, ne ieşim din minţi. Iar dacă am fi lipsiţi de această obişnuinţă, doctorii ar muri de foame. În timp ce, agăţat de cuvîntul „depresiune“, te legeni în marea nesfîrşită a plictiselii, îţi iese în cale un amic pe care nu l-ai văzut de mult. De cum îl vezi, îţi dai seama că e bine îmbrăcat şi atunci îţi aduci aminte că n-ai un sfanţ. Dacă ai noroc, poţi să scoţi două lire de la nechibzuitul amic. De acum încolo începe minunea. Pe neaşteptate simţi cum sufletul ţi se luminează, cum începi să simţi o uşurare, un calm, ca şi cum un vînt puternic ţi-a spulberat ceaţa din suflet. Nu rămîne nici urmă din vechea plictiseală. Priveşti cu satisfacţie în jur şi începi să cauţi un prieten în compania căruia să-ţi omori timpul. Vezi bine, dragul meu, că ceea ce nu reuşesc zeci de cărţi şi ore întregi de contemplare, izbutesc două hîrtii jegoase. Şi cum demnitatea ta nu suportă ca sufletele noastre să se dea în vînt după un asemenea preţ iluzoriu, eşti în căutarea unor cauze mai demne de tine. Un nor care s-a înălţat cu cîteva sute de metri mai sus, sau un vînt răcoros, care te înviorează, sau poate o idee mai deosebită, care îţi vine în minte, îţi vor părea cauzele acestei schimbări. Fie vorba între noi, totul iese exact pe dos... Numai datorită celor două lire care ne-au intrat în buzunar ni se pare că vremea s-a mai deschis, că vîntul adie mai plăcut și că, dintr-o dată, am căpătat darul de a gîndi cu înțelepciune... Gata, dragul meu, am ajuns la debarcader. Într-o bună zi ori înnebunim, ori vom ajunge stăpînii lumii. Pînă atunci să vedem cum putem face rost de niște lire, ca să bem cîteva pahare de rachiu, în cinstea strălucitului nostru viitor.

II

Nihat se ridică, dar Őmer nici nu se clinti. Atunci îl lovi încetișor cu mîna peste umăr ; Őmer tresări, dar continuă să rămînă în aceeași poziție. Se apleca puțin, pentru a vedea dacă nu cumva Őmer ațipise. Őmer privea imobil, de-a dreptul bizar, spre o bancă de pe partea cealaltă, și părea că orice legătură cu lumea din jur fusese întreruptă. Nihat întoarse și el capul în partea aceea și privi cu atenție. Oare ce putea să-l atragă atît de intens pe prietenul lui ? Îl apucă din nou de umăr :

— Hai, scoală-te odată !

Őmer nu-i răspunse. Făcu doar o grimasă de nemulțumire : nu era lăsat în pace.

— Ce s-a întîmplat ? Ce-ai văzut ?

În sfîrșit, Őmer se hotărî să-și îndrepte privirea spre Nihat. Se răsti :

— Taci și așază-te !

Nihat se supuse.

Călătorii începuseră să se ridice și să se îndrepte către coborîre. În mijlocul lor, Őmer tot întorcea capul, iscodind cu privirea în toate direcțiile. Pierzîndu-și răbdarea, Nihat îl înghionti :

— E prea de tot ! Mă plictisești ! Spune-mi odată, unde te uiți ?

Ca și cum ar fi fost silit să anunțe o mare nenorocire, Ömer răspunse :

— Uite, vezi fata de colo ?... Ai mai văzut-o ?

— N-am mai văzut-o... Și, ce-i cu asta ?

— Nici eu n-am mai văzut-o...

— Te ții de glume ?

— Nu, vreau să spun că pînă acum n-am mai văzut o asemenea făptură.

Nihat se strîmbă de ciudă și se ridică din nou în picioare :

— Cu toate cuvintele tale frumoase, cu toată inteligența ta atît de lăudată, mi-e teamă că n-ai să ajungi niciodată un om serios !

Își însoți cuvintele cu un zîmbet ironic. Apoi, pe chipul lui își făcu loc o expresie de indiferență. Se ridică și Ömer. În vîrful picioarelor, cu gîtul întins, începu să privească din nou în mulțime. După puțin timp se întoarse către Nihat :

— E încă acolo, spuse el, privindu-și amicul în ochi. Ssst ! Lasă vorba ! Acum trăiesc cele mai importante clipe ale vieții ! Simțurile nu m-au păcălit niciodată ! S-a întîmplat sau se va întîmpla ceva teribil... Am avut revelația că o cunosc pe fata asta din prima clipă a vieții mele, că o știu de cînd e lumea... Cum să-ți explic ca să mă înțelegi ? Mai bine ți-aș spune că m-am îndrăgostit nebunește, la prima vedere, că mă simt în flăcări, că sufletul îmi e un adevărat jăratic. Partea ciudată e că nu găsesc alte cuvinte în afară de astea. Mă mir că mai stau aici și pălăvrăgesc cu tine. Acum, fiecare minut petrecut departe de ea înseamnă pentru mine moarte ! Nu te mira că moartea pe care, adineauri, am ridicat-o în slăvi, în momentul ăsta mi se pare ceva groaznic. Şi de ce să nu te miri ? De unde era să știu eu ? Nici n-am de gînd să-ți dau explicații. Ce rost are ? Te rog, dă-mi un sfat, dar fără să faci pe grozavul ! Ce să fac ? Mă aflu într-o situație îngrozitoare... Dacă o pierd din ochi, o să-mi petrec toată viața căutînd-o, și am convingerea că așa aș avea foarte puțin de trăit. Uf, uite că aiurez ! Cu toate astea, spun adevărul curat. Să n-o mai văd niciodată ? Nici nu pot să-mi închipui o tragedie mai mare, dar, din păcate, cred că așa va fi. Uite, acum nu-mi pot imagina nici măcar chipul ei. Şi totuși, sînt convins că, dintotdeauna, în adîncurile memoriei mele se păstrează chipul ei limpede, de parcă ar fi cioplit în piatră. Chiar dacă aș închide ochii și m-aș pierde în mulțime, sînt sigur că o forță m-ar conduce direct spre ea.

După aceste vorbe, expuse cu o iuțeală amețitoare, Ömer a închis ochii și a făcut cîțiva pași. Cu mîna stîngă îl mai ținea încă pe Nihat de braț. Mîinile îi tremurau ca unui bolnav de friguri și Nihat, plin de mirare, îl privi drept în față. Deși era obișnuit cu nebuniile lui Ömer, această emoție puternică a prietenului îi părea ieșită din comun.

— Ce fel de om mai ești și tu, Ömer ? îngăimă el.

Nihat simți mîna transpirată a lui Ömer strîngîndu-i degetele ca într-un clește.

— Uită-te, uită-te, încă mai e acolo! N-o vezi?

Nihat își îndreptă privirea în direcția în care se uita Ömer și într-adevăr văzu o fată cu păr negru, stînd pe una dintre canapelele eliberate. Lîngă ea se afla o femeie în vîrstă, grasă; amîndouă discutau ceva. În mîna stîngă, fata ținea o mapă de partituri, iar cu cealaltă mînă se sprijinea de bancă. Avea un fel foarte plăcut de a-și legăna capul cîrlionțat, pe gîtul subțire. Ceea ce, la prima vedere, atrăgea în mod special atenția era bărbia, care exprima hotărîre. Din locul unde se găsea, Nihat nu putea să le audă, însă observă că fata tăcea uneori, purtînd pe chip expresia unui om care a spus tot ce a avut pe suflet, pentru ca apoi, după puțin timp, să înceapă din nou să vorbească cu și mai mare însuflețire. Privirea îi era puțin întunecată, dar firească. Gesturile și trăsăturile exprimau o deplină naturalețe. Întinse mîna pe spătarul canapelei căptușite cu mușama, decor în care degetele ei subțiri și palide, cu unghiile tăiate foarte scurt, impresionau în mod plăcut privirea. După ce a privit-o din cap pînă-n picioare, Nihat și-a ațintit ochii asupra prietenului său, de parcă voia să-l întrebe: „Ei, ce-ai găsit deosebit la ea?"

— Să nu spui nimic, bolborosi Ömer cu voce înfundată, ca prin somn. După mutră se vede că vrei să spui prostii. Eu m-am și hotărît. Uite, acum merg la ea, o prind de mînă și... tăcu, se gîndi puțin și continuă: ...și, în orice caz, am să-i vorbesc. Poate că mi se va adresa ea întîi. Sînt convins că mă va recunoaște imediat. Nici nu se poate altfel... Și, din moment ce mă va recunoaște, n-o să se poată ascunde. Vrei să mergem împreună?

Rămîi puţin în urmă şi asculţi. Voi discuta cu fata pe care o cunosc dinainte de facerea lumii. Vei recunoaşte şi tu că, în orice caz, e un lucru extraordinar.

Spunînd aceste vorbe, îl trase pe Nihat de mînă. Acesta ezită :

— Vrei scandal pe vapor ?

— Ce scandal ?

— Fata va chema imediat poliţaiul, și acestuia nu-i va fi deloc greu să ducă o pușlama ca tine la poliţie. Oare crezi cu adevărat că prostiile cu care ţi-e plin capul au o bază reală ? Oare n-ai să înveți niciodată să te privești și să-i privești și pe cei din jur cu ochii unui om normal ? ! Să fie cu putinţă să te amăgești într-atîta, încît să ai viziuni donchijotești, să alergi după fantome, bineînţeles după cele care trăiesc numai în imaginația ta ? Să fie cu putinţă ca tu, știind că lumea evoluează după măsuri reale, obișnuite, să speri totuși la nesfîrșit că ţie îți sînt rezervate numai situaţii extraordinare ? Acum cîteva clipe susţineai că omul nu poate schimba nimic pe lumea asta, iar acum vrei să faci un gest pe care puţini oameni ar fi în stare să și-l închipuie. Nu înţeleg cu ce te deosebești tu de cel mai smintit dintre smintiţi...

— Ai să vezi imediat ! răspunse Ömer, rănit în demnitate. Mintea ta de găină nu poate înțelege relaţiile tainice și complexe dintre oameni ! Așteaptă aici !

De cum termină de spus aceste vorbe, se îndreptă către fată. Nihat, involuntar, întoarse capul în altă parte, așteptînd primele semne ale scandalului ce urma să se dezlănţuie.

Ömer mergea încet, cu ochii aţintiţi asupra fetei. Deodată tresări, de parcă ar fi fost trezit dintr-un somn adînc.

— Ömer ! auzi el o voce de femeie, tocmai cînd ajunse lîngă fată. Ce mai faci ? Pe unde umbli ?

Cînd se uită în partea aceea, o văzu pe Emine-hanîm [1], o rudă îndepărtată, aşezată lîngă fată.

— Măi, da de cînd te uiţi încoace şi nu mă vezi ! continuă Emine-hanîm. Stăteam aici şi îmi spuneam : uite că vine acum, dar tu flecăreai întruna... Hai, dacă nu vreţi să rămînem pe vapor !

Se ridicară şi se îndreptară spre ieşire. Ömer se fîstîcise de tot şi făcea eforturi să-şi revină :

— Zău că nici nu ştiu, mătuşă... De-ai şti cît de puţin timp am... Cînd scap de cursuri sînt asaltat de treburi. Dar, de fapt, dumneavoastră mă cunoaşteţi şi nu cred că vă veţi supăra.

Mătuşa Emine rîse :

— Cine crezi că poate să se supere pe tine ? ! La ce te poţi aştepta de la un om care, nici la un an o dată, nu se încumetă să scrie părinţilor. Ei bine, acum, că ne-am întîlnit, măcar spune-mi ce mai faci.

— Totul e ca înainte, începu Ömer, fără să-şi ia ochii de la tînăra fată. Deocamdată nimic deosebit.

Între timp ajunseseră pe pod şi se îndreptară cu toţii spre vechiul Istanbul.

Ömer îşi aţinti privirea asupra cefei groase a mătuşii, apoi spre fata care mergea alături de ei, fără să scoată vreun cuvînt. Un timp, fata îl măsură cu o privire lungă și insistentă, ca și cum voia să-și amintească de ceva ; apoi se uită din nou înainte. Őmer o privi insistent cîtva timp, urmărindu-i jocul sprîncenelor și al genelor, apoi se uită întrebător la mătușă-sa.

---

[1] Hanîm, doamnă (turc.).

— Ah, da ! Nu v-am făcut cunoștință ? spuse Emine-hanîm cu o politețe specifică celor din Anatolia, dar care au locuit o lungă perioadă de timp în Istanbul. De fapt, vă cunoașteți... Ia să vedem, ai recunoscut-o pe Macide ? E nepoata unchiului mamei tale. Cînd ai plecat din Balîkesir[1], era doar atîtica. De șase luni locuiește la noi. Se pregătește să ajungă pianistă.

Őmer o privi atent pe Macide.

— Iau lecții la Conservator, murmură ea, strîngînd lui Őmer mîna.

Făcînd un efort de memorie, Őmer se străduia să-i găsească, printre atîtea rude care trăiau în Istanbul, Balîkesir și în multe alte locuri, pe unchiul mai vîrstnic al mamei și pe nepoata lui.

Cînd se uită, din nou, la mătușa Emine, observă că fața ei căpătase o expresie de tristețe și neliniște. Mătușa îi făcea semne, din care Őmer înțelese că nu e bine să discute, în prezența fetei, despre familie.

Cînd Őmer, plin de curiozitate, înclină capul, mătușa Emine îi șopti repede la ureche :

— Lasă ! A căzut pacostea pe capul nostru ! Îți spun cînd treci pe la noi...

După cum clipea, se vedea că mai are multe de spus. În privire i se putea desluși grija și compătimirea față de Macide. Privind în fugă spre Macide, care mergea în dreapta ei, se întoarse către Ömer și șopti :

---

[1] Oraș în Turcia.

— Sărmana fată încă nu știe... Acum o săptămînă a murit taică-său și nu pot să-i spun... Nici nu știu cum să procedez...

Deodată, Ömer simți în suflet ceva asemănător cu bucuria, pentru ca imediat după aceea să se rușineze. Gîndea că nu este deloc uman să caute să profite de această situație, de moartea tatălui ei, pentru realizarea scopurilor sale. Dar, pe de altă parte, în fiecare om există adesea goana după interes, care, dacă nu în vorbă, cu siguranță în fapt iese învingătoare în confruntarea ei cu etica.

Mătușa luă tăcerea de cîteva momente a lui Ömer drept semnul unei profunde tristeți, provocată de vestea morții unchiului.

— Treci zilele astea pe la noi, zise din nou mătușa Emine, e o poveste lungă. Am să-ți spun mai multe...

Ajunseseră la stația de tramvai de la Eminönü. Aici mătușa Emine și Macide își luară rămas-bun de la Ömer.

Ömer privi îndelung după ele și, deși în sinea lui nu voia să recunoască, sperase că fata va întoarce capul.

Dar Macide se depărta legănîndu-și trupul bine clădit. Acum, Ömer avu răgazul să observe că Macide purta pantofi cu toc jos. Întinsese mîna către mătușa Emine, apoi urcă repede în tramvaiul care tocmai sosise în stație.

Ömer, care le urmărise cu privirea, tresări, simțind pe umăr apăsarea unei mîini grele. În spatele lui stătea, gata de ceartă și așteptînd explicații, Nihat.

— Ce fel de om mai ești și tu ! începu el, văzînd că Őmer n-are de gînd să înceapă discuția. Mă întorsesem cu spatele, ca să nu văd scandalul, și cînd m-am uitat înapoi am văzut că ați dispărut fără urmă. Apoi te-am văzut alături de ele pe pod și m-am ținut după voi. Înseamnă că fata e din alea... Nu-i așa ? Și grăsana aia, ehee, are într-adevăr mutră de profesionistă !...

Őmer zîmbi :

— Era imposibil să poți gîndi și tu omenește ! Căpățîna ta nu-și găsește liniște pînă nu le potrivește pe toate. Ce ți-ai zis ? „N-o cunoaște pe femeia asta și totuși discută cu ea. Femeia nu l-a dat pe mîna poliției, deci e dintre alea care..." Totul corespunde logicii tale. Nu putea să se întîmple altceva. În viață nimic nu poate fi neobișnuit, extraordinar. Asta-i logica ta... Îl lovi cu degetul în frunte : Decît să am o minte atît de încuiată ca a ta, mai bine lipsă. Ești lipsit de orice fantezie, dragul meu !

— Atunci ce s-a întîmplat ? întrebă Nihat, fără să dea importanță ironiei lui Őmer. De cum te-ai apropiat de ea, ți-a și declarat, aruncîndu-se în brațele tale : „Ah, de unde ai apărut, ursitul meu, tu, care îmi ești sortit ca bărbat încă de la facerea lumii ?" Să presupunem că așa a fost. Însă eu nu voi putea crede că grăsana aia a fost nepăsătoare în fața acestei întîlniri misterioase.

— Am descoperit că sîntem rude, spuse Őmer, ca și cum îi încredința o taină. Într-adevăr, la început nu văzusem nimic în afară de fată. Cînd colo, ea stătea lîngă mult-vestita mea mătuşă Emine. Iar domnişoara e ruda mea apropiată, Macide. Cică urmează Conservatorul. Acum o săptămînă i-a murit tatăl şi nici nu ştie.

Nihat, în semn de compătimire, dădu din cap :

— Să le dea Allah sănătate celor vii ! Apoi, cu o uitătură ironică, îl întrebă pe Ömer : Deci, după tine, asta ar fi o cunoştinţă ieşită din comun, extraordinară ? Eh, băiatul tatii, cu cît vrei să bravezi, cu atît viaţa te pune să rezolvi cele mai banale probleme. Tare mi-e teamă că aşa se va întîmpla pînă la sfîrşitul vieţii tale, şi nu vei intra în împărăţia cerurilor pînă cînd n-ai să reuşeşti ceva, care să lase lumea cu gura căscată. Să mor de rîs, nu alta ! Deci tinerica cu care ai binevoit să faci cunoştinţă, încă înainte de facerea lumii, îţi era rudă. Şi cred că, în copilărie, v-aţi jucat împreună. Probabil că undeva, într-un ungher al amintirilor tale, s-au însufleţit cîteva din trăsăturile chipului ei de copilă. Şi mintea ta, care lucrează la o temperatură de patruzeci şi unu de grade, pe dată a învăluit totul în mister. Eşti un farseur şi nimic mai mult !

Ömer dădu din cap :

— Da, într-adevăr, totul a avut loc într-un mod foarte simplu, obişnuit, dar sentimentele pe care le nutresc faţă de ea sînt aceleaşi. Sînt convins că legăturile ce ne leagă sînt independente de voinţa noastră. De fapt, ai să vezi cît de des o voi vizita de-acum încolo pe mătuşa Emine !

Nihat izbucni în rîs :

— Şi această dragoste din cale-afară de originală se va sfîrşi prin iubirea banală dintre două rude, nu ? Vei fi cunoscut în lume ca unicul tînăr care și-a sedus verișoara ! Ce pot să spun ? Allah să te-ajute !

Ömer nu răspunse. Sfătuindu-se mai apoi în legătură cu alegerea unui loc potrivit, unde să bea seara, se îndreptară către Beyazît.

III

Nu se poate spune că Macide nu observase purtarea stranie, din ultimele zile, a celor din casă. Își dădea seama că i se tăinuie ceva. Și pe cine întreba, primea același răspuns : „Da de unde, ce-am avea de ascuns, simple presupuneri de-ale tale".

Mătușa Emine venise de cîteva ori în camera fetei, cu intenția de a-i dezvălui totul, însă de tot atîtea ori se mulțumise să îndruge verzi și uscate, plecînd de fiecare dată la fel cum venise.

Relațiile dintre Macide și Semiha, fiica mătușii Emine, nu erau prea strălucite. Semiha spunea că Macide este prea încrezută și, pentru că se simțea lovită în amorul propriu, găsea că trebuie să se arate demnă ; astfel încît între ele se stabili o răceală ce nu-și avea rost.

Unchiul Galip se întorcea acasă tîrziu, obosit și posomorît, de la dugheana sa de lîngă Yagiskelesi [1]. De mult se obișnuise să nu mai vorbească cu cei din casă. De cum servea masa de seară, lua ziarul și începea să silabisească, cu o răbdare demnă de laudă, frazele scrise cu caractere latine, în care scop, nu demult, absolvise cursurile de alfabetizare [1]

---

[1] Raion al Istanbulului aflat pe malul Cornului de aur, lîngă podul Galata.

De la Nuri, fiul mătușii Emine, de asemenea nu puteai afla ceva. Era în ultimul an al școlii de subofițeri și venea acasă o singură dată pe săptămînă, uneori și mai rar.

Deși Macide locuia de șase luni în această casă, nu reușise să se apropie de nici una dintre rude ; de aceea îi era jenă să insiste. De fapt, viața ei de aici nu prea se deosebea de cea pe care ar fi dus-o într-o pensiune. De dimineață, luînd mapa cu partituri, ieșea din casă și nu se întorcea decît seara, înainte de a se întuneca. Și atunci se închidea în camera ei. Poate că și felul acesta de a se purta contribuise la atitudinea pe care Semiha o adoptase față de ea.

Mătușa Emine avea și ea lumea ei ; era preocupată de prietenii și distracțiile ei, de aceea nu acorda o atenție deosebită acestei fete liniștite, care, oricum,trăia în casa ei. Față de musafirii care de obicei veneau ziua, mătușa se lăuda cu nepoata, prezentînd-o drept „cunoscătoare în ale muzicii“, subliniind în acest fel gradul de cultură al familiei lor. Dar, pentru că Macide nu participa sufletește la micile petreceri organizate de mătușă — unde se cînta la *saz* [2] și unde se amuzau interpretînd cîntece tradiționale — și, mai ales, nu accepta în nici un fel să-și etaleze talentul, refuzînd propunerile celorlalți de a executa diferite piese muzicale, Emine-hanîm se cam îndoia de aptitudinile muzicale ale nepoatei.

---

[1] Aluzie la faptul că pînă la reforma scrisului din anul 1928, scrierea turcească era bazată pe alfabetul arab.

[2] Instrument național turcesc, cu coarde.

În ultimii ani, treburile la dugheana de lîngă Yagiskelesi nu mergeau chiar atît de bine, astfel încît cei ai casei o duceau destul de prost cu banii, deși se străduiau să ascundă în fața vecinilor acest lucru şi continuau să primească în casă, pentru multe săptămîni, orice fel de cunoştinţe venite din Anatolia. Tocmai de aceea, de multe ori, așteptau cu nerăbdare suma trimisă lună de lună de către tatăl lui Macide.

Pînă și unchiul Galip o socotea pe Macide înainte de toate chiriașa de la care în fiecare lună primea cele patruzeci de lire. Bineînţeles că cele patruzeci de lire nu puteau îmbunătăţi situaţia unei familii care se obișnuise să trăiască pe picior mare. Datoriile, care se înmulțeau pe zi ce trecea, îl încolțiseră complet pe bietul om și, văzînd că metodele comerciale vechi, de patruzeci de ani, cu ajutorul cărora spera să iasă din impas, nu dădeau roade, se încurca și mai mult.

Cum pînă acum reuşise să iasă, cu relativă uşurință, din orice impas, Galip-efendi nu-și pierduse încă toate speranțele. Dar nu mai avea nici acea energie tinerească de odinioară și, în afară de asta, nu mai existau nici negustorii de acum patruzeci de ani. Piaţa, și în special negoțul cu untdelemnul și săpunul erau concentrate în mîinile unor tineri negustori vicleni, competenţi și, mai ales, foarte bogaţi. Negustorii care nu-și potriveau pasul cu ei erau de obicei înlăturaţi, împinși spre faliment. Această luptă, care dura de aproximativ zece ani, îl costase pe Galip-efendi nu numai cîteva terenuri de casă și cîteva sute de măslini, ci și două din cele trei case aflate pe una dintre străzile dosnice ale cartierului Şehzadebaşî. Îi mai rămăsese numai casa în care locuia acum.

În ultimele zile, o parte din beșibirlîkurile[1] și perlele mătușii Emine luaseră drumul Sandal Bedestanului[2]. Tristețea mătușii Emine, care plîngea amarnic ori de cîte ori venea vorba despre situația lor deplorabilă, și care avea o migrenă îngrozitoare atunci cînd era nevoită să-și vîndă o bijuterie, nu dura mai mult de douăzeci și patru de ore, și, cu prima ocazie, organiza mici petreceri cu muzică, adunînd cîțiva lingușitori, oameni buni de gură, de felul lor din Istanbul.

Aşa-zişii prieteni, care în trecut și în zilele prospere trăiseră cu familie cu tot pe spinarea ei, acum, deși aflaseră de situaţia lor financiară, pe de o parte nu considerau drept și uman să-și părăsească vechea binefăcătoare, dar pe de altă parte, ştiind că nu au secat încă toate izvoarele, nu voiau să-i abandoneze înainte de a ciuguli şi ultimele fărîmituri.

Cei din Balîkesir, care se obişnuiseră la ei acasă cu un mod de viaţă parazitar şi care nu găseau nimic rău în a mînca, a bea și a se distra la Istanbul pe buzunarul altora, le treceau destul de des pragul casei, contribuind astfel și mai mult la criza financiară a familiei mătuşii Emine.

Macide vedea şi înţelegea toate acestea, dar le considera ieşite din comun. De cînd se știa, văzuse astfel de situații chiar și în casa părintească din Balîkesir. Și acolo viața se rotea în jurul acelorași subiecte de îngrijorare: greaua situație financiară, datorii bancare, faptul că în anul respectiv recolta a rămas pe cîmp ori că cine știe ce parcelă a fost ipotecată, ori că nu știu care vie a fost vîndută. Cînd își vindea bijuteriile, și mama ei suferea de migrene insuportabile, iar tatăl, ca și unchiul Galip, odată ajuns acasă, se așeza în genunchi cu tesbihul[1] în mînă, ca pentru rugăciune, însă mintea îi era stăpînită de socoteli interminabile.

---

[1] Veche monedă turcească de aur, valorînd cinci lire.

[2] Partea renumitei pieţe acoperite din Istanbul, unde se fac tranzacţii cu bijuterii şi obiecte de anticariat.

Ceea ce o nedumerea pe ea, încă din copilărie, mai mult decît aceste necazuri fără de sfîrșit, era altceva: oare toate aceste tarlale, vii, case, plantații de măslini și bijuterii nu se vor termina odată?! Aceste avuții, care se acumulau din generație în generație și care se măcinau la moara unor noi timpuri, aveau să se sfîrșească vreodată? Ca și înainte, oamenii izbuteau să dea datoriile la timp, să vîndă sau să semene tarlalele, și să-și mărite fetele, făcînd nunți cu nimic mai prejos decît odinioară, și, cu prilejul acestor nunți, rudele scoteau, ca și în trecut, din locuri numai de ei știute, cercei cu diamante și coliere de mărgăritare.

Și dacă totuși Macide a crescut și a reușit să învețe în harababura asta, totul se datorează unor împrejurări întîmplătoare. Întîmplarea a făcut că nu a murit în copilărie, atunci cînd toți cei ai casei au zăcut de pe urma unor repetate epidemii, și tot întîmplarea a făcut ca ea să nu fie atunci acasă, ci trimisă la școală, în alt orășel. Dacă tatăl ei n-ar fi fost atît de preocupat de afacerile lui, afaceri ce mergeau tare prost, poate că n-ar fi ținut cont de sfaturile unor profesori — de a o da pe Macide mai departe la școală — și ar fi măritat-o, ca și pe sora ei mai mare, la numai cincisprezece ani.

---

[1] Șirag de mărgele din os, de lemn etc. pe care credincioșii musulmani numără rugăciunile pe care le rostesc.

Din clasa a doua a școlii elementare viața lui Macide a încetat să mai fie un joc al întîmplării. Au trimis-o la școală tîrziu, la nouă ani, și, de aceea, cînd a ajuns în clasa a șaptea era deja o fetișcană de șaisprezece ani. Pentru că avea o înfățișare gravă și plină de importanță, specifică celor din familii alese, colegele ei o cam evitau. Preocupată în primul rînd de lecții, ducea o viață mult prea retrasă, izolată. Nu se interesa nimeni de pregătirea ei, nimeni n-o sfătuia în legătură cu viitorul. Doar mama încercase de cîteva ori să vorbească cu ea, dar totul se rezumase la unele observații, la banalele și sîcîitoarele reproșuri că rochiile îi sînt ori foarte decoltate, ori prea închise, ori foarte largi, ori strîmte. Apoi, renunțînd brusc la aceste observații, mama s-a îndepărtat de ea, întrebîndu-se ce rost are să-și bată capul atît. Mama nu găsea nimic extraordinar în faptul că Macide urma școala mai departe, pentru că aproape toate familiile își trimiteau fetele la școli. Se gîndea însă că ar fi preferat ca fiica ei să se fi măritat cît mai repede cu putință.

Macide se înstrăina, cu fiecare zi, de casa părintească. Aveau o locuință cu două etaje, cu camere spațioase și cămăruțe dispuse de jur-împrejurul unei săli de marmură întunecoasă și deloc primitoare.

Viaţa din şcoală, ceea ce afla din cărţi şi ceea ce auzea la lecţii, totul i se părea complet deosebit de viaţa casei părinteşti, care era foarte departe de realitate, de parcă rămăsese cincizeci de ani pe loc, împietrită.

Aici păreau complet nelalocul lor rochiţele, şorţuleţele ei aruncate peste tot în cameră şi cărţile îngrămădite în dezordine pe rafturile unui dulap din lemn de nuc indigen, cu uşile gravate. Macide citea o mulţime de romane şi povestiri. Şi, deşi multe dintre aceste cărţi îi provocau un sentiment straniu de scîrbă, ele îi dezvăluiră cu o claritate neobişnuită o altă lume, o lume deosebită de a ei. Deşi în paginile cărţilor nu găsea un răspuns limpede la întrebările despre bine şi rău, din ele înţelesese că viaţa poate fi trăită şi altfel, altfel decît o făcea ea.

Nu prea avea relaţii cu celelalte colege. Acest lucru se datora pe de-o parte faptului că prefera singurătatea, pe de altă parte faptului că nu era întotdeauna de acord cu discuţiile pe care le purtau aceste colege. Deşi încă mici — fetele aveau între treisprezece şi şaisprezece ani — discuţiile lor erau mult prea vulgare şi, în esenţă, se reduceau la amănunte erotice, obscene, cel mai ades în legătură cu băieţii din clasă. Deşi indiferente şi distante faţă de colegii de clasă, fetele începuseră totuşi să-i cunoască şi, mai ales, să-şi aţîţe reciproc curiozitatea în legătură cu ei. Macide nu-şi putea înfrîna întru-totul curiozitatea, aşa că uneori le asculta cu interes, dar cînd rămînea singură simţea o copleşitoare repulsie şi atunci se hotăra să-şi evite vorbăreţele colege. Repulsia ei pornea în primul rînd de la faptul că nu înţelegea încă anumite taine biologice. În al doilea rînd, nu-i plăcea obiceiul fetelor de a se aduna grupuri-grupuri în curtea şcolii — schimonosindu-se toate în fel și chip — zicînd ba că Ahmed are buzele groase și Mehmet mîinile albe și pufoase, ba că nu știu care profesor face ochi dulci cutărei eleve, ba că profesoara de lucru n-o să se poată mărita niciodată, şi multe altele, lucruri care mai de care mai fără sens și mai stupide.

Mai tîrziu, cînd în cărţi a descifrat şi alte faţete ale vieţii, s-a trezit ca dintr-un fel de visare, şi dintr-o dată aceste discuţii au început să i se pară de-a dreptul insuportabile. Orice cuvînt, chiar referirile la viitor, o iritau tulburînd, ca o pată neagră, lumea frumoasă pe care o crease imaginaţia ei bogată. Deşi prin faţa ochilor i se derulau alte şi alte perspective de viitor, ea simţea nevoia să le păstreze pe toate în suflet, ca pe niște imagini foarte dragi și apropiate, şi chiar se temea ca nu cumva, gîndindu-se atît de insistent la ele, să nu-și piardă din farmecul lor.

Tocmai în această perioadă, cînd ajunsese pe la mijlocul clasei a şaptea, o aventură o îndepărtă complet de colege. Ar fi totuşi greșit s-o numim „aventură“, pentru că totul a încolţit şi s-a amplificat numai în sufletul ei, și nimeni n-ar fi putut afla vreodată ceva.

IV

Încă din școala primară, Macide atrăsese atenția profesorilor prin frumusețea vocii și prin talentul muzical. În clasa a cincea, profesorul lor de muzică se numea Necati-bey; era un om în vîrstă, care se perindase prin aproape toate școlile din Balîkesir. De cum intra în clasă, scotea clarinetul din cutie și începea să cînte melodii școlare monotone, punîndu-i și pe elevi să exerseze, care cum putea.

Macide îl încîntă imediat pe acest om care se străduia să compună muzică și încerca, fără prea mult succes însă, să pună pe note versuri, cu rimă, ritm și conținut îndoielnic, versuri scrise de directori de școli și profesori care îndrăgeau literatura. Necati-bey, care iubea arta din adîncul sufletului și care ducea o viață de boem, sătul totuși de viață, pentru că nu reușise să se elibereze de obsesia falsului lui talent, își asumase răspunderea de a se ocupa îndeaproape de Macide. După ce obținuse și consimțămîntul tatălui fetei, Necati-bey o dusese, după lecții, împreună cu încă doi-trei elevi, la Consiliul profesoral, cerîndu-i să exerseze la un pian dezacordat. În scurt timp, Macide a făcut un asemenea progres, încît colegii ei au rămas uimiți. La serbarea de absolvire a școlii primare, Macide a interpretat un solo la pian. A reușit întru totul, dovedindu-și în acest fel priceperea dobîndită în numai opt luni. Puținii spectatori aflați în sală, dintre care nici unul nu avea o cît de vagă idee despre muzică, au aplaudat-o cu o sinceră admirație. Așa se explică faptul că Macide a continuat să ia lecții de pian şi după ce a intrat la şcoala elementară. Pentru că nici Necati-bey nu cînta prea bine la pian, aceste lecţii durară doi ani şi nu se încheiară, aşa cum se întîmplă în asemenea situaţii, cu pregătirea unor muzicieni cu pretenţii de erudiţie, ci avură darul de a deschide noi orizonturi cursanţilor.

Cînd Macide a trecut în clasa a doua a şcolii elementare, pe Necati-bey l-au transferat în alt loc, astfel că, în vacanţă, Macide s-a ocupat foarte puţin de pian. Asta pentru că, pe de o parte, nu dorea să meargă de una singură la Consiliul profesoral, iar, pe de altă parte, chiar dacă ar fi vrut acest lucru, ştia că nu va fi privită cu ochi buni de ceilalţi colegi.

Cînd începu noul an şcolar, la catedră se prezentă un alt profesor de muzică, pe nume Bedri, un om tînăr, înalt, cu părul tuns foarte scurt. Faţa lui rotundă era luminată mereu de un zîmbet, amănunt care, în scurt timp, deveni pentru fete motiv de a-l ironiza. La început, cînd Bedri află despre ce este vorba, se supără îngrozitor. Faţa i se făcea roşie ca racul, urechile i se înroşeau şi ele, şi rămînea minute în şir fără să scoată un cuvînt, muşcîndu-şi încontinuu buzele. Pentru ca, imediat după aceea, faţa lui să capete aceeaşi expresie zîmbitoare, şi să reia lecţia, plimbîndu-şi privirea peste copii. După puţin timp se aşeza la pian.

Sala de muzică, mare şi niciodată încălzită, era un loc potrivit pentru tot felul de zburdălnicii. Aici băieţii făceau glume proaste, iar fetele puteau să flecărească cu voce tare şi să rîdă în hohote. Profesorul le vedea cu batistele la gură, încercînd să-şi ascundă astfel şuşotelile şi rîsul. Le spunea :

— Vă rog, credeți că vă șade bine ?

Acestea erau cele mai grele cuvinte pe care le rostea. Apoi, încercînd să-i liniștească, începea ori să lovească cît mai tare clapele pianului, ori le cerea să cînte în cor. De multe ori, în asemenea situații, după ușa cu geam se arăta chipul lui Refik-bey, directorul școlii, care-l privea cu dispreț pe acest profesor indisciplinat și-i invita pe copii să facă liniște. Iar copiii, de fiecare dată, îl întîmpinau cu un zîmbet plictisit.

Cu timpul, Bedri a început să accepte toate acestea ca pe un lucru normal. Majoritatea copiilor erau atît de răsfățați și prost-crescuți, încît îți era imposibil ca prin vorbă bună să-i liniștești. De fapt, nu existau ore care să se desfășoare în liniște, în afară de cele ale profesorului de istorie, care îi rupea în bătaie, și de cele ale profesorului de limbă, renumit prin notele de zero pe care le trecea în catalog. Chiar și orele directorului se desfășurau într-un adevărat vacarm. Bedri a aflat că situația este aceeași și în alte școli din oraș, și de aceea îi lăsa în plata domnului, ocupîndu-se în mod serios doar de pregătirea acelor elevi care manifestau interes pentru muzică.

Macide se număra printre elevii care dovedeau pasiune pentru muzică. La început se arătase retrasă, așa că nu fusese remarcată de profesor. Dar, în scurt timp, a reușit să atragă asupră-i atenția lui Bedri. Tînărul profesor vorbea cu emoție — ca și cum făcuse o descoperire nemaipomenită — atît directorului cît și celorlalți profesori, despre această elevă nemaipomenit de talentată, și susținea că talentul ei trebuia cultivat cu multă grijă.

Profesorii, care ascultau cu interes şi îngăduinţă cuvintele lui Bedri, de cum acesta pleca de lîngă ei, începeau să zîmbească cu subînţeles și să-și facă semne.

Macide nu-l privea cu atenţie pe noul profesor. Cînd erau împreună, mintea şi privirea ei erau aţintite asupra notelor şi degetelor lui Bedri, iar cîteodată era furată de gînduri de viitor, încă nu destul de bine conturate. Discuţiile dintre ei nu depăşeau niciodată limitele bucăţii muzicale la care lucrau. Amîndoi aveau orbirea acelor oameni care sînt legaţi de una din arte şi poartă în suflet pasiunea pentru ea. Felul acesta indiferent de a se purta poate că ar fi continuat încă multă vreme, dacă într-o zi chiar directorul Refik-bey nu i-ar fi ajutat să se privească cu alţi ochi, şi nu le-ar fi canalizat gîndurile şi într-o altă direcţie decît muzica.

Într-o zi, spre seară, cînd copiii terminaseră cursurile, Bedri stătea în cancelaria profesorilor şi încerca să-i scrie mamei sale, care trăia în Istanbul. Cînd paşii elevilor se mai răriră pe coridoare, Bedri puse repede scrisoarea în plic, scrise adresa pe el, ieşi în grabă din cancelarie şi căută un elev. Bedri locuia în clădirea şcolii şi pentru că în seara aceea nu dorea să mai iasă în oraş, se gîndise să trimită plicul printr-un elev. Merse pînă la uşa de la intrare. Văzînd că nu mai era nimeni în curte, se hotărî să ducă el însuşi scrisoarea. Tocmai cînd îşi pusese pălăria şi se pregătea să iasă, auzi acordurile unui pian, răzbind dinspre sala de muzică. „Mi se pare că Macide e încă aici, să-i dau ei scrisoarea“, îşi zise el şi se îndreptă într-acolo. Deschizînd uşa, văzu că Macide tocmai lăsase capacul pianului şi îşi luase geanta.

— Am exersat puţin, efendi, îi spuse ea şi se îndreptă către uşă.

Bedri îi dădu voie să treacă :

— Cînd ajungi la poştă, pune, te rog, şi scrisoarea asta !

Fata puse scrisoarea în geantă şi, făcînd o reverenţă, îşi luă rămas-bun de la profesor :

— Bună-seara, efendi !

— Nu cumva să uiţi scrisoarea în geantă !

— N-am să uit, efendi !

Macide ieşi în curte şi merse cu paşi repezi pe aleea acoperită cu nisip. Cînd Bedri se îndreptă spre cancelarie, îl văzu pe director ţîşnind dintr-un colţ întunecos al coridorului, trecînd repede pe lîngă el, apucînd-o spre curte. Deşi îl miră foarte mult purtarea lui Refik-bey, nu-i acordă prea multă importanţă.

În seara următoare, după cursuri, Bedri trebuia să exerseze o oră cu Macide. Cînd intră în sală, văzu că veniseră şi ceilalţi şase elevi, cu care, pînă atunci, lucrase individual.

— Nu e ziua voastră azi, de ce-aţi mai rămas ? îi întrebă Bedri, mulţumit de interesul manifestat de elevi pentru muzică.

Elevele începură să se privească cu subînţeles. Iar Macide, care stătea în apropierea profesorului, se înroşi şi lăsă capul în jos.

— Domnul director a ordonat ca de-acum încolo să nu mai luăm lecţii individuale, ci să lucrăm toţi în acelaşi timp, răspunse unul dintre cei doi băieţi.

Bedri se uită un timp la elevi, neînțelegînd ce-ar putea însemna toate acestea. Apoi dădu din umeri și deschise partitura. Îi ascultă pe Macide și pe alți cîțiva elevi.

— Ceilalți, pentru mîine seară, le spuse el și ieși din sală. Voia să se întîlnească cu directorul și să-l întrebe care este motivul pentru care a luat această hotărîre. Nu-l găsi în cabinet și de aceea se gîndi să iasă puțin la aer. În fața lui, la o distanță de aproximativ zece metri, îi văzu pe cei șapte elevi pasionați de muzică. Se apropie de ei și, un timp, merseră împreună. Ca niciodată, tăceau cu toții.

— Într-adevăr, e mai bine să fiți toți prezenți la lecție, vorbi Bedri, dar cu condiția să fiți atenți și să nu deranjați orele cu discuțiile voastre interminabile.

Copiii continuau să tacă. Ca să se afle în vorbă, o întrebă pe Macide :

— Cred că n-ai uitat de scrisoare ?

Fata se înroși pînă peste urechi și se fîstîci atît de tare, încît nu mai știa ce-i cu ea. Ceilalți copii se înroșiră și ei și de-abia se abțineau, mușcîndu-și buzele să nu bufnească în rîs.

— Scrisoarea dumneavoastră mi-a fost luată de domnul director, efendi, de-abia putu să rostească Macide.

Bedri se opri deodată :

— Care-i motivul ?

— Nu știu, efendi ! Ieri nu apucasem să ies încă din curtea școlii, cînd l-am văzut pe director alergînd spre mine. Mi-a cerut scrisoarea pe care mi-ați dat-o. Cînd i-am întins scrisoarea, m-a întrebat : „Ce-i în plicul acesta ?“ I-am răspuns că nu știu și că mi l-aţi dat dumneavoastră ca să-l pun la poştă. Atunci a citit adresa de pe plic şi mi-a spus ca altădată să nu mai fac aşa ceva. Mai tîrziu am aflat că l-a trimis pe Enver din a treia cu plicul.

Profesorul tăcea. Tot discutînd, ajunseseră în centrul oraşului. Acolo Bedri îşi luă rămas-bun de la copii şi intră în cafeneaua rezervată profesorilor. I se păru că se aflau acolo toate cadrele didactice din oraş. Unii jucau cărţi, alţii table, iar cîţiva stăteau şi chibiţau, ajutîndu-i în joc cînd pe unii, cînd pe alţii.

În celălalt colţ al cafenelei îl văzu pe director, care făcea cărţile. Stătea pe scaun, cu un picior îndoit sub el, iar pălăria şi-o aşezase pe scaunul alăturat. Din cînd în cînd îşi scărpina cu mîna stîngă capul chel, şi apoi continua să fileze cărţile. La început se prefăcu că nu-l vede pe Bedri, cu toate că-l zărise de la distanţă, dar în momentul cînd observă că profesorul de muzică se îndreaptă spre el, se întoarse şi i se adresă cu multă amabilitate :

— Pofteşte, te rog ! Aşază-te colea ! Ce vrei să bei ?

— Vă mulţumesc, răspunse Bedri. Nu beau nimic. Aş vrea doar să vorbesc cu dumneavoastră. Şi asta imediat....

Partenerii de joc ai directorului îl măsurară nemulţumiţi cu privirea pe Bedri, care trecea destul de rar pe la cafenea şi care îndrăznea, acum, să le strice jocul.

— La dispoziţia dumitale ! Dacă vrei, după ce terminăm partida asta ! Dar dacă e ceva foarte urgent, chiar acum...

— Hai, joacă un tur în locul meu, se adresă Refik-bey unuia dintre cei care chibiţau. Dar, te rog, fii atent ! Am pierdut două partide la rînd...

Se ridică și îl conduse pe Bedri într-un colț mai puţin populat. Bedri nu ştia cum să înceapă discuţia. Însă directorul i-o luă înainte :

— Probabil în legătură cu scrisoarea aia... De azi dimineaţă te tot aştept şi, văzînd că n-ai trecut pe la mine, m-am gîndit că ai înţeles singur ce greșeală ai comis. Dragul meu, spui că dumneata ai călătorit mult și ai văzut multe, dar nu uita că noi avem mai multă experiență. În orășele ca ăsta trebuie să fim foarte prevăzători, altfel lumea poate vorbi peste tot vrute și nevrute. Aici nu e Germania... Parcă în Germania ai fost, nu ?

— Nu, la Viena...

— Oricum, e acelaşi lucru. Aici nu e Europa. E adevărat că vrem să ne potrivim pasul cu Europa, dar încet, încet...

Bedri, iritat, cu un gest violent, îl întrerupse pe director :

— De fapt, de ce îmi spuneți mie toate lucrurile astea ? întrebă el. După o mică pauză urmă : De ce-aţi luat scrisoarea ? Sau de ce n-aţi restituit plicul şi l-aţi trimis prin alt elev, deşi ştiaţi foarte bine cui îi era adresată ?

Venise pînă aici ca să se certe cu directorul. Acum simţea apropierea acelui moment.

— Pentru a te salva de la o situaţie destul de delicată, de la tot felul de bîrfe scornite pe seama dumitale... îi răspunse directorul, bătîndu-l amical pe umăr.

— Mă credeţi prost, strigă Bedri cu vocea tremurîndă. În afară de dumneavoastră nimeni n-a văzut că am trimis o scrisoare la poştă printr-o elevă. Şi n-aș crede că altcineva, în locul dumneavoastră, chiar dacă ar fi văzut acest lucru, s-ar fi putut gîndi la astfel de mîrşăvii.

Se ridică dintr-o dată în picioare. Fața i se făcu albă ca varul :

— Și chiar faptul că discut despre această chestiune cu dumneavoastră, și faptul că sînt silit să vă dau explicaţii, mă dezgustă. E oare posibil să mă calomniaţi în felul ăsta ?

Directorul îl trase de mînă şi îl aşeză din nou pe scaun. Vorbea calm şi cu o sinceritate prefăcută :

— Poate că sînteţi îndreptăţit să fiţi nervos. Dar, în același timp, fiţi convins că astfel îmi îndeplinesc obligaţiile de director. Cunosc bunele dumitale intenţii, dar sînt obligat să nu uit nici o clipă că mediul nu este cel potrivit şi oamenii sînt gata să ne judece pentru orice.

— M-aţi pus într-o situaţie cît se poate de penibilă în fața elevilor !

— Dacă nu procedam astfel, cine ştie unde ajungeaţi !

— Cum am să mai apar acum în fața elevilor ?

— Ei, asta-i ! Nu merită să te superi atîta pentru nişte fleacuri. E de-ajuns să fii puţin mai atent şi mai precaut !

Directorul se ridică. Se terminase partida pe care o urmărise tot timpul cu coada ochiului, şi văzuse că profesorul care jucase în locul lui pierduse.

— Discutăm mîine, mai amănunţit, la școală, îi spuse el pentru a pune capăt cît mai repede discuției. Cu timpul o să-mi dați dreptate. Apoi completă, ca și cum chiar în momentul acela și-ar fi adus aminte : Da, nu cred că e bine să dai lecții în particular, seara. Cîteva zvonuri au și ajuns pînă la urechile mele. Vezi bine că e o școală mixtă. Nu cred că trebuie să zdruncinăm în vreun fel încrederea părinților. Cu permisiunea dumneavoastră !

Cînd se înapoie la masa de joc, partenerii îl priveau cu ochi întrebători :

— Nu-i nimic. Am impresia că ne crede pe toți proști. Cîți ca el nu ne-au trecut prin mînă ! Ar fi o nebunie să dai drumul lupilor, cum e ăsta, în mijlocul fetelor ! Așa că trebuie să-i amintim, din cînd în cînd, că nu sîntem orbi...

Directorul își reluă jocul.

— De data asta am să vă vin de hac, le spuse partenerilor și, dînd cărțile, continuă să mormăie : De-atîția ani îndeplinesc funcția de director în școală și niciodată n-am avut probleme de acest fel ! Tocmai acum, la vîrsta asta, să am dureri de cap din cauza filfizonului ăstuia !

Bedri rămăsese țintuit locului. Toate cuvintele tari și jignirile pe care și le pregătise în drum spre cafenea se spulberaseră ca din senin. Scandalul pe care intenționa să-l facă nu avu loc. Nu putuse nici să se explice, dar nici să-l acuze fățiș pe acest om care vorbea cu atîta seninătate despre calomnia și ticăloșia de care fusese în stare, abilitate care lui Bedri îi stîrni mai mult compătimire decît admirație. Înțelesese că era absolut inutil să încerce o discuție cu directorul și se simțea dezarmat în fața unui asemenea om care, din capul locului, nu-și propunea cîtuși de puțin să fie sincer, cinstit și drept, pentru simplul motiv că ceea ce întreprinsese fusese expresia unor rele intenții, unor calcule josnice.

Părăsi neliniștit cafeneaua și se întoarse la școală. Nu avea chef să cînte la pian. Scotoci în geamantan, scoase de acolo, la întîmplare, o carte și se strădui să citească ceva.

V

După ce se despărțise de colegi, Macide se întorsese acasă și urcase imediat în camera ei. Lăsase geanta într-un colț, își scosese în liniște șorțul, apoi se spălase pe mîini și pe față. După puțin timp și-a scos din geantă cartea de geografie și s-a așezat pe pernă, hotărîtă să învețe.

Deși citise de două ori aceeași pagină, nu înțelesese aproape nimic. Gîndurile îi fugeau în altă parte și nu putea cu nici un chip să se concentreze. Scrîșnea din dinți, își încrunta sprîncenele, de parcă s-ar fi certat cu cineva. Respirația îi era precipitată iar mîinile îi tremurau. În cele din urmă lăsă cartea deoparte, se trînti cu fața în pernă și izbucni într-un plîns cu suspine.

Ca să nu fie auzită, își înăbușea suspinele în perna umplută cu iarbă uscată. Efortul depus pentru a nu face zgomot îi spori și mai mult supărarea și îi provocă o durere cumplită de cap.

De ciudă, numai de ciudă plîngea. Îi era necaz pe toată lumea : pe director, pe colege, pe ea însăși, pe cei din jur, dar cel mai mult pe Bedri.

Ce drept aveau ? Cu ce drept o umileau, cu ce drept își băteau joc de ea, cu ce drept o amestecau în asemenea josnicii ? A se mai arăta în şcoală i se părea ceva groaznic. Să nu meargă ? Atunci trebuia să explice motivul pentru care n-a venit, şi, la gîndul şuşotelilor care ar urma, se îngrozi mai mult.

Ieri seara, după incidentul cu directorul, încercase să se stăpînească. Dar azi, cînd înţelesese clar de ce o întîmpină aşa colegele... Colegele, care luau izolarea ei drept îngîmfare, care o pizmuiau pentru talentul ei, vor încerca să profite de această întîmplare — acum ştiută în toată şcoala — trecînd la insinuări şi clevetiri.

— Tii, ce chestie ! Cîte se mai petrec în şcoală şi noi habar n-avem ! Bravo directorului nostru ! spuneau ele cu glas tare, ca să audă şi Macide.

Macide nu era însă nici mîndră, nici îngîmfată. Nici nu putea fi vorba de aşa ceva. Ba mai degrabă s-ar putea spune că era excesiv de neîncrezătoare în propria ei persoană. Din această cauză nu înţelegea de ce colegii îi acordau atîta atenţie. Oare ce îl poate interesa mai mult pe un om decît gîndurile, necazurile, neliniştea şi lipsurile lui ? Macide avea impresia că fetele şi băieţii poartă ochelari fermecaţi, ochelari care îi împiedică să se cunoască pe ei înşişi. Cum altfel s-ar putea explica orbirea lor prostească ? O fată putea să facă glume răutăcioase pe seama alteia, şi asta pentru că aceasta şi-ar fi făcut unghiile, deşi ea venea la şcoală rujată şi pudrată, dată cu fardurile furate de la mama ei. O alta se plimbase duminică cu băieţii. S-a întrunit imediat consiliul profesoral şi a fost eliminată pentru o săptămînă. Zvonurile despre acest incident s-au răspîndit în tot oraşul. Şi după două zile tot ea, fără pic de ruşine, se arăta foarte indignată : „Doamne, Dumnezeule ! Nu mai au nici un pic de ruşine ! Auziţi şi minunaţi-vă, Ayşe umblă cu Ahmet !“

Cînd Macide observa la cei din jur ceva care nu-i plăcea, îi venea imediat în minte următoarea întrebare : „Oare eu fac la fel ?“ Se vedea cît de colo că nici una dintre colegele ei nu-şi punea o asemenea întrebare.

Simţi un dispreţ adînc faţă de ele. Şi i se păru că ar fi o nedreptate faţă de ea însăşi să se consume atît de mult, încît întîmplarea aceasta să lase urme în existenţa ei. „De acum încolo pot să spună ce-or vrea, n-am să le mai pun la inimă“, își spuse.

Se duse la baie şi se spălă pe mîini şi pe față. Întorcîndu-se în cameră, luă din nou în mînă cartea de geografie şi, aşezîndu-se pe pernă, începu liniştită să-şi pregătească lecţia pentru a doua zi. Doar din cînd în cînd rămînea cu ochii pierduți undeva, în gol, şi în mintea ei apăreau feţele răutăcioase ale colegelor, sau Bedri, cu chipul lui puțin mirat, dar foarte sever. Însă Macide, scuturîndu-și uşurel capul şi încruntînd sprîncenele, alunga de fiecare dată din faţa ochilor aceste imagini, şi se reîntorcea la lecţii.

A doua zi şcoala nu i s-a părut atît de schimbată, după cum se temea. Încă în drum spre şcoală descoperi că n-o apasă nici un fel de greutate. Îşi iuţi paşii pe caldarîmul spart pe alocuri, copleşită de sentimentul că la şcoală o aştepta, negreşit, o veste bună. Dimineaţa, înainte de începerea lecţiilor şi apoi în timpul recreaţiilor, văzu că ceilalţi sînt preocupaţi de alte zvonuri ; îşi dădu seama că întîmplarea de acum două zile a fost uitată mult mai repede decît se putea aştepta. Înţelese, cu puţină tristeţe, dar răsuflînd uşurată, că niciodată n-a fost o fiinţă prea importantă pentru colegele ei, şi că niciodată nu vor manifesta faţă de ea un interes deosebit şi permanent.

În cîteva zile viaţa intră pe vechiul făgaş. Acum orele de pian erau frecventate de şapte elevi deodată. Spre deosebire de primele zile, Bedri devenise mai gînditor şi mai nervos. De multe ori, din te miri ce, ridica tonul, dar imediat după aceea începea să privească neliniştit în jur, de parcă şi-ar fi cerut scuze. Atitudinea lui, îndeosebi faţă de Macide, era pe cît de sfioasă, pe atît de plină de gingăşie. Părea că înţelege cît de mult suferise Macide din cauza lui. Prin toată comportarea lui, Bedri voia să arate că nu s-a întîmplat nimic grav, şi că el n-are nici o vină. Cînd se întîlneau din întîmplare pe coridor, se priveau pentru o clipă în ochi, şi atunci îşi dădeau seama că în multe privinţe se înţeleg. Cînd copiii erau în clasă, Bedri obişnuia să treacă prin faţa uşii. Atunci Macide simţea cum el îşi încetineşte paşii şi vedea cum, uitîndu-se prin ferestruica uşii, privirea lui o caută.

Între ei începuse să se nască apropierea dintre doi oameni care fuseseră victimele aceleiaşi nedreptăţi. Îndeosebi Macide se afla sub înrîurirea posomorelii şi tristeţii lui Bedri. Cînd se întorcea seara acasă, rămînea dinadins în urmă ca să vadă cum Bedri, cu statura lui înaltă, cu umerii lăsaţi şi cu capul mereu plecat, coborînd cu cine ştie ce treabă pînă în oraş, se pierdea treptat în întuneric. O intriga faptul că uneori profesorul discuta mai mult cu alte fete, deşi în sinea ei nu voia să recunoască această slăbiciune. În asemenea momente își spunea: „S-ar putea ca directorul să fi avut dreptate".

Dar, amintindu-și că atitudinea ei față de Bedri se schimbase doar după intervenția directorului, căuta să se justifice astfel în fața propriei sale conștiințe. Se părea că toți cei din clasă uitaseră deja de întîmplarea cu scrisoarea. Dar era de-ajuns ca Bedri, din cine știe ce motiv, să se apropie de Macide și să schimbe cîteva vorbe cu ea, că și începeau să fie priviți cu ochi bănuitori. Această situație o nemulțumea cumplit pe Macide, dar în același timp o făcu să se apropie și mai mult de Bedri. De la o vreme, la fiecare lecție aștepta cu înfrigurare, cu privirea ațintită asupra ușii, trecerea lui Bedri. De cum auzea pași pe coridor, imediat întorcea capul, indiferent de poziția în care se afla în acel moment. Deși îi era nespus de teamă ca nu cumva printr-un gest necugetat să atragă atenția colegelor, ori de cîte ori Bedri se uita la ea, Macide îl privea cu insistență, drept în ochi, și simțea o mîndrie stranie pentru această îndrăzneală a ei.

Cu toate acestea, nici firea ei, nici situația lui Bedri nu permiteau ca sentimentele lor să se amplifice. Tînărul profesor se ferea să discute cu ea în timpul lecțiilor, dar și în recreații sau după ore. Se mulțumea doar să-i arunce din cînd în cînd cîte o privire, în care se oglindeau toate sentimentele lui.

Se vedea cît de colo că Macide nu-i este indiferentă. Directorul reușise, fără să vrea, să-i îndrepte atenția și mai mult asupra fetei. Astfel încît acum îl interesau, nu în mai mică măsură decît admirabilul talent muzical, mîinile, gîtul și ochii ei, care păreau că ascund taine de nedeslușit. Pe fata aceasta de șaisprezece ani, care nu avea nimic fals, prefăcut în felul de a vorbi și de a se purta, și care privea omul cu atîta îndrăzneală și bunăvoință — cum rar întîlnești la o femeie — îi era foarte greu s-o socoată la fel cu celelalte colege ale ei. Ca și Macide, aştepta și el cu multă nerăbdare clipele cînd urmau să fie împreună la lecție, însă ori de cîte ori aceste clipe soseau nu izbutea să-i arate nici pe jumătate din adevăratele lui sentimente. De bună seamă, această reținere se datora unei cauze întemeiate : teama de a nu asmuți gurile rele. Pe de altă parte, Bedri nu dorea ca relațiile lor să se transforme într-o banală poveste de dragoste între profesor și elevă, cum deseori se întîmpla prin școli. Cu atît mai mult ca profesor : nu simțea nevoia să-i acorde mai multă atenție, tocmai pentru că ea era mai silitoare și mai talentată decît toți ceilalți elevi. La toate acestea, se mai adăuga și firea lui sensibilă, de artist, care îl îndepărta de elevă, dar îl apropia sufletește de Macide. Bedri nu-și putea stăpîni întotdeauna sentimentele. De aceea se temea că se va îndrăgosti cu adevărat, și se ferea cît putea de flacăra unei asemenea iubiri. În dorința de a evita această primejdie ar fi putut, ce-i drept, să se poarte în așa fel cu fata, încît s-o îndepărteze. Dar nu putea face nici așa ceva. De aceea, de cîte ori avea impresia că nu este supravegheat, nu-și putea stăpîni pornirea de a o privi cu tandrețe și admirație. Și nu se simțea deloc nefericit cînd observa că fata, la rîndul ei, își dă seama de momentele lui de slăbiciune.

Faptul că Macide se străduia să-şi ascundă sentimentele îl bucura mult. Dacă ea şi-ar fi dezvăluit bucuria şi satisfacţia, l-ar fi durut tot atît ca şi cînd ar fi fost privit cu răceală şi indiferenţă.

Se apropiaseră mult sufleteşte unul de celălalt. Se purtau ca doi copii : Macide era un copil, dar Bedri era adult, şi totuşi copil încă, mistuit de flacăra pasiunii sale — arta.

Ajunseră şi la sfîrşitul anului şcolar. Copiii intrară în vacanţa de vară. Bedri plecă la Istanbul, iar Macide se închise în spaţioasa casă părintească din lemn.

Nu aveau altă amintire unul despre celălalt decît nişte fotografii, făcute împreună cu alţi copii, în curtea şcolii sau cu ocazia zilei de 5 Mai [1]. Începuse să li se şteargă deja din memorie imaginea lor ; persista însă, cu destulă tărie, amintirea sentimentelor puternice pe care le trăiseră.

Pînă la gară Bedri mersese cu o trăsură. În drum a întîlnit-o pe Macide, alături de cîteva colege. Copiii şi-au salutat atunci profesorul, înclinînd puţin din cap. Cu toate că şi Bedri şi Macide au evitat să se privească în ochi, copiii au rămas cu impresia că s-au privit îndelung.

În septembrie, cînd a început noul an şcolar, le-a venit un alt profesor de muzică. Toţi spuneau că Bedri a rămas la Istanbul. Anul acela a trecut fără să lase vreo urmă în amintirea lui Macide. Noul profesor de muzică, foarte tînăr şi el, a continuat să predea pianul, însă individual. Macide a dat cîteva concerte, împreună cu un grup de colegi, și a fost îndelung aplaudată. S-a prezentat la examen la nişte materii ale căror foloase, pentru formaţia ei, nu le prea înţelegea ; şi astfel a absolvit şcoala elementară.

---

[1] Sărbătoarea florilor, cînd au loc mari serbări populare.

Acum totul se sfîrşise. Ca şi părinţii sau profesorii celorlalte fete, nici părinţii sau profesorii lui Macide nu ştiau către ce s-o îndrume. Soarta ei, ca și a celorlalte fete de-o vîrstă cu ea, depindea de jocul întîmplării. Poate că nu peste mult timp părinţii o vor mărita. Bineînţeles că va refuza. Îi vor găsi alt pretendent. O să-l respingă şi pe acesta. Dar mofturile nu vor putea continua la nesfîrşit. Și, odată și odată, această putere, această împotrivire absurdă se va epuiza şi, în sfîrşit, se va supune : „Fie ce-o fi !" Şi ceva trebuie să fie...

Va să zică, viaţa este ca o mare învolburată şi acoperită cu ceaţă şi n-o poţi vedea de la mai mult de doi pași. La ce ne mai folosește voinţa, din moment ce sîntem asemenea unor marionete, lăsate în voia întîmplării ? Și ce rost au sentimentele care ne umplu inima şi gîndurile care ne năpădesc mintea ? Și oare nu e mult mai înţelept şi mai comod să fii un om obişnuit, fără personalitate, un om care acceptă viaţa aşa cum e, decît să te avînţi în viață cu dorinţa de a modela propria ta existenţă și tot ce te înconjoară ?

În timp ce Macide era copleşită de asemenea gînduri și se străduia să găsească răspunsuri, zilele rămîneau în urmă, una după alta, asemenea paielor de grîu, după seceriş. A încercat să se consoleze cîntînd la pian. Reuşise, fără prea multă bătaie de cap, să-și convingă tatăl să-i cumpere un pian vechi şi dezacordat, care aparţinuse cîndva unui grec, iar acum fusese scos mult mai ieftin la vînzare de către Departamentul proprietăţilor părăsite [1].

Dar acest pian prăpădit, care fusese așezat într-una din camerele de la etajul întîi şi în care se reflecta tavanul și candelabrele ruginite, o întrista nespus de mult. În urma orelor de muzică pe care le luase pînă atunci căpătase anumite cunoştinţe, astfel încît putea să emoţioneze un om, dar, în același timp, era conştientă de faptul că se găsea încă departe de a putea să descifreze tainele muzicii. Ori de cîte ori lua partiturile şi începea să cînte, în urechile ei răsunau melodiile auzite de la Bedri, dar şi cele învăţate de la celălalt profesor, care însă nu avea vigoarea celor dintîi. În faţa acestui joc crud al memoriei şi al imaginaţiei, Macide nu avea altceva de făcut decît să lase capacul pianului şi să se ridice.

Macide studia partiturile nu din aceleaşi motive ca și colegele ei, care gîndeau că învățînd puțină muzică vor putea face o partidă strălucită. Macide nu putea să trateze muzica ca pe o rochie de mireasă, pe care, după nuntă, o dezbraci și-o arunci într-o ladă. Îmbrăţişase această artă simţind că are nevoie de ea ca de un prieten apropiat, de care speră că nu se va despărţi vreodată, muzica fiind însăşi raţiunea existenţei sale.

Zilele fierbinţi de vară le petrecea întinsă pe divanul din salonul întunecos, cufundată în nesfîrșite visări. Cîteodată îşi omora timpul participînd la jocurile şi plimbările prin livezi şi vii, pe care le organiza mama ei împreună cu extravagantele sale prietene. Dar, toate aceste distracţii nu făceau altceva decît să-i sporească şi mai mult plictiseala.

---

[1] Departament creat pentru administrarea proprietăţilor părăsite, cu deosebire de greci şi armeni, în timpul primului război mondial.

În aceste momente, cînd Macide obosise tot gîndindu-se la ce i-ar putea rezerva viaţa, o întîmplare îi schimbă cursul vieţii. Într-o zi, la Balîkesir a sosit mătuşa Emine. Venise de la Istanbul ca să se distreze şi, în acelaşi timp, să valorifice partea de avere rămasă în Balîkesir. Cunoscîndu-şi nepoata, mătuşa Emine a fost cu totul fermecată de seriozitatea şi frumuseţea fetei, care nu semăna deloc cu uşuratica şi alintata ei fiică. Mai ales cînd află că Macide se preocupă de muzică, mătuşa Emine ridică toată casa în picioare. Pe un ton în care se simţea compătimirea faţă de rudele rămase la Balîkesir, le spuse :

— Fiţi siguri că pe Macide n-o las aici ! O fată ca ea să se piardă într-un oraş de provincie ? Lăsaţi-o să-şi continue studiile la Istanbul, să vadă lumea ! Decît să moară de plictiseală, mai bine s-ar distra şi s-ar plimba cu Semiha.

Mătuşa reuşi să pună degetul pe rană :

— La urma urmei, cu cine o s-o măritaţi aici, în Balîkesir ? Cu un funcţionăraş, cel mult ! Ar merita să se mărite cu un doctor, cu un inginer... Să stea la noi cîţiva ani şi-o să vedeţi !

Macide era entuziasmată de această mătuşă atît de veselă şi simpatică. Ori de cîte ori ieşea sau intra în casă, mătuşa Emine o săruta cu foc şi începea să-i povestească despre prieteniile pe care le va lega la Istanbul.

— Dar la Conservator pot să mă înscriu? a întrebat-o o dată Macide.

— Cum să nu? Ce vorbă mai e şi asta? Bineînţeles! O să mergi unde o să vrei!

Macide era atît de fericită, încît i se părea că mătuşa Emine este un înger, bineînţeles unul mai în vîrstă şi gras, coborît din ceruri, numai ca s-o salveze pe ea.

Părinţii fetei aproape că nu s-au împotrivit. Pentru că se apropia toamna, aveau ceva bani din vînzarea recoltei. Îi făcură cîteva rochii pentru Istanbul, le-au dat cîte un bidon cu măsline verzi, cîteva cu miere, două covoare persane, mici, şi şi-au condus fata la tren...

La gară a plîns numai mama. Tatăl îşi netezea întruna cămaşa fără guler şi doar cînd porni trenul îşi încruntă sprîncenele şi salută, de-abia perceptibil, din cap. Odată pornită spre Istanbul, fetei nu i-a mai fost dat să-şi revadă părinţii.

VI

Trecînd podul, Nihat şi Ömer o apucară spre bulevardul Babîâli[1]. În drum spre Beyazît, se uitară în treacăt şi prin vitrinele librăriilor. Urcau în tăcere strada, printre tarabele pline cu cărţi de tot soiul, volume legate în coperţi grosolane, şi pe lîngă vitrinele de chebapi din ficat şi anghinare în ulei de măsline. Cînd trecură pe lîngă poştă, Ömer, făcîndu-şi puţin curaj, vru să se abată pe la serviciu, dar, amintindu-şi că era ora pauzei de prînz, se temu ca apariţia lui să nu pară ridicolă. Îşi tîrî mai departe picioarele, cuprins de o ciudată tristeţe, pe care o atribuia sentimentului stupid al datoriei neîmplinite. Cu cincisprezece kuruşi cumpără una dintre revistele expuse pe tejghea, lîngă chiuveta de spălat pahare şi, aruncînd o privire fugară asupra sumarului și colaboratorilor, o împături și o vîrî în buzunar.

---

[1] Vechea denumire a străzii Ankara din Istanbul, unde se află foarte multe redacţii şi tipografii.

Nihat părea şi acum distrat. Deşi nu avea bani nici cît să-şi plătească masa de prînz, Nihat nu observase cînd Ömer azvîrlise ultimii lui bani pe o revistă oarecare. Ca de obicei, la ora prînzului, bulevardul era pustiu, şi de aceea nu întîlniră nici un cunoscut. Ajungînd la Beyazît, intrară într-una din cafenelele de lîngă geamie. Și aici era aproape pustiu. Doar într-un ungher al cafenelei doi bieţi studenţi de la politehnică învăţau de zor. Mai spre ieșire stătea un softa[1] renegat, cu barbă, care trăgea din narghilea și privea în jur cu ochi vicleni.

Se așezară la masă şi un timp se uitară la tramvaiele care străbăteau piaţa, la trecători şi cerşetori. În sfîrşit, Nihat se trezi din visare şi îl privi fix pe Ömer.

— Stimabile, avem nevoie de bani !

— Aşa-i ! Nu peste mult timp lumea o să vină pentru masa de prînz. Cred că găsim noi un cunoscut de la care să cerem...

---

[2] Elev al şcolii musulmano-medrese.

Nihat se uită cu dispreţ şi ciudă la prietenul lui :

— Eu nu vorbesc de bani din ăştia, eu vorbesc de bani serioşi... Avem nevoie de bani cu care să putem face o treabă !

— Ce, vrei să te apuci de negoţ ?

— Hai, lasă-te de fleacuri, amice ! Nu eşti în stare să pricepi lucruri de felul ăsta, cum nici eu nu pot să pricep toate ideile tale fanteziste. Oricum, nu doresc să rămîn toată viaţa student la filozofie.

— Păi, ce mai stai, termină repede facultatea !

— De-aş termina-o crezi că voi fi mulţumit ? Ömer vorbea serios.

— Da ce-i, Nihat, eşti cam misterios în ultima vreme ? Ai un fel ciudat de-a discuta, te-ai împrietenit cu nişte indivizi pe care nu i-am cunoscut pînă acum... Nu mi-a plăcut mai ales tipul ăla, cu faţă de tătar, te-am văzut cu el mai zilele trecute... Ce-i cu tine ?

Nihat privi bănuitor în jur :

— Lasă vorba ! Mai ştii altceva, decît să flecăreşti... Te rog nu-ţi băga nasul unde nu-ţi fierbe oala !... Să-ţi vezi de frazele tale inteligente, de castelele tale spaniole. Numai cînd o să-ţi bagi bine minţile în cap, şi-o să fii cu picioarele pe pămînt, numai atunci am să pot discuta serios cu tine...

Tăcu o clipă şi apoi începu să vorbească din nou, ca şi cum ar fi uitat pe loc cuvintele rostite mai devreme :

— Cu toate astea, aş avea ceva de discutat cu tine, zilele următoare... Deocamdată vreau să-ţi spun doar atît, avem nevoie de bani...

— Zici că aveţi nevoie de bani ? Şi cine sînteţi voi ?... Şi cît vă trebuie ?

— Cine sîntem? Deocamdată, nu mă întreba... Și banii de care avem nevoie nu reprezintă o sumă neglijabilă... Avem nevoie de bani tot timpul, dar absolut tot timpul...

Ömer rîse:

— M-ai făcut curios!

Nihat îl întrerupse printr-un gest al mîinii:

— De-ajuns! Doar ți-am spus că am de gînd să vorbesc serios cu tine. Ai răbdare! Deocamdată să vedem cum o să ne descurcăm cu masa de prînz, apoi ce-o să mîncăm diseară...

Pînă pe la două i-au tot urmărit pe cei care s-au perindat prin cafenea. Deși zăriseră și cîțiva cunoscuți, aceștia nu le erau chiar atît de apropiați încît să le poată cere bani pentru masă. În cele din urmă și-au pierdut orice speranță și s-au mulțumit să-și astîmpere foamea cu un covrig și un ceai.

Era în timpul vacanței de vară și, ca de obicei, toate cafenelele din apropierea geamiei Beyazît erau frecventate de învățătorii și profesorii din toată țara veniți la Istanbul, să se distreze. Acești „clienți" de vară, cum li se spunea aici, veneau cîte unul, cîte doi, se întîlneau cu alți colegi și pînă seara își petreceau timpul flecărind și jucînd table. Iar seara, după ce hotărau încotro să se îndrepte, tot așa, precum veniseră, în grupuri, luau drumul berăriilor ieftine de pe bulevardul Beyoglu. După ce se lăsa întunericul, în cafenele nu mai rămîneau decît cei care nu reușiseră de-a lungul unui an să economisească suficienți bani pentru vacanță și, bineînțeles, studenții.

Ömer și Nihat au rămas în cafenea pînă seara, schimbînd din cînd în cînd masa, pentru a se feri de razele soarelui. Fiecare era preocupat de problemele lui : Nihat dădea frîu liber imaginaţiei, făurindu-şi proiecte de viitor şi planuri, iar Ömer se gîndea la lucruri contradictorii, fără a se opri însă prea mult asupra lor. Încercă să răsfoiască revista pe care o cumpărase, scoţînd-o de cîteva ori din buzunar. Citi doar titlurile, apoi o trînti plictisit pe masă.

— Of, Doamne... Oare nu există nici un leac pentru această plictiseală ?

Cu el se petrecea des acest lucru : începea dintr-o dată să-i vîjîie capul, în piept şi în gîtlej i se punea un nod şi se simţea năpădit de dorinţi puternice şi tainice.

— Nu te-ai plictisi dacă ai şti ce anume vrei, ce anume doreşti, îi spuse Nihat.

Şi Ömer, cu o voce rugătoare, se auzi :

— Spune-mi şi mie un ţel, un ideal care ar merita să fie atins, în numele căruia să fii gata să-ţi jertfeşti pînă şi viaţa. M-aş agăţa imediat de el, cu mîinile şi picioarele...

Nihat rîse :

— Ai văzut, deviezi imediat. Pe lume nu există absolut nimic în numele căruia să-ţi jertfeşti viaţa. Totul e să trăieşti. Mai mult decît atît, noi trebuie să trăim ! Tu te-ai împotmolit în aşa hal în neantul din capul tău, încît, încercînd să găseşti ceva în numele căruia să-ţi jertfeşti viaţa, te afunzi tot mai mult ! Să trăieşti ! Să trăieşti mai bine, mai presus decît toţi, să porunceşti semenilor tăi, să fii puternic, să fii, poate, chiar dur... Aşa trebuie să trăieşti ! Ce altceva se poate dori pe lumea asta ? Închină-ţi viața acestui ideal și ai să vezi cum începi să te însuflețești !

Fața uscățivă a lui Nihat se îmbujoră dintr-o dată și ochii lui atît de mobili începură să strălucească.

Ömer mormăi cu aceeași moleșeală :

— Tu într-adevăr ai început să te schimbi, Nihat. Sau poate că nu te-am cunoscut îndeajuns... Cînd colo, uite ce patimi ascundeai în tine !... Nu ți se pare că ești prea egoist, prea plin de tine însuți ? Sau ești convins că ceea ce spui e purul adevăr... Dar există ceva în mine care se împotrivește să creadă că tot ce-ai spus e adevărat...

Un chelner cu șorț alb răsuci întrerupătorul. Deodată, o ghirlandă de becuri, prinsă între crengile copacilor, revărsă în jur o lumină galbenă. În acest timp, în cafenea intrară patru bărbați și se așezară la o masă învecinată. Discutau foarte aprins :

— De unde veniți, domnilor ?

— Erați aici ? răspunse printr-o altă întrebare unul dintre cei veniți atunci, un individ mic de statură și cu mișcări nervoase. Adăugă imediat : Dar ce întreb și eu ! Oricum, am văzut că sînteți aici ! Ce sens mai are întrebarea ? Numai noi, în limba turcă, putem spune asemenea absurdități. În turcește poți să vorbești ore în șir, fără să comunici într-adevăr ceva. Despre nici o limbă din lume nu mai poți spune așa ceva.

Un altul din grup, tot mic de statură, miji ochii, a căror culoare era imposibil de identificat — din cauza lentilelor groase ale ochelarilor — și se adresă tovarășului său :

— Nici nu-ți dai seama că această întrebare contribuie la îmbogățirea limbii turce.

— Of, Doamne! Iar au început cu spiritele, bolborosi Ömer strîmbîndu-se. Chiar şi vidul de care-mi este adeseori cuprinsă mintea mi se pare mult mai raţional decît vorbele lor fără sfîrşit.

Nihat, cu acelaşi glas domol, zise:

— Închipuie-ţi că amîndoi sînt oameni de vază ai acestei ţări. Şi în cuvintele acestui mare poet turc, precum şi în cuvintele acestui publicist, la fel de mare şi el, găsim purul adevăr.

Cei doi prieteni începură să rîdă. Doi dintre cei veniţi de curînd tăcură. Nihat se plecă la urechea unuia şi îi şopti ceva. Acesta dădu din cap în semn de aprobare şi Nihat se întoarse către Ömer:

— S-a aranjat... În seara asta nu mai avem nici o problemă.

Ömer oftă adînc. Vestea nu-l bucura prea mult.

— Nu eşti mulţumit? întrebă plin de mirare Nihat.

— Îţi dai seama cît de jalnici, cît de vrednici de compătimit sîntem?

— De ce? Vorbeşti de parcă n-ai fi băut niciodată rachiu, aşa, ca acum, de chilipir!

— Pentru Dumnezeu, taci! Toată viaţa mea... Toată viaţa noastră e o ticăloşie!

— N-am ştiut că eşti un monument al perfecţiunii!

— Nu, nu-i aşa! Ceea ce ştiu sigur este că trebuie să evit, pe cît posibil, asemenea situaţii. Doresc o cu totul altă viaţă. O viaţă mai puţin ridicolă, o viaţă în care să am un rost. Poate că nu e chiar atît de greu să ajungi să ai o asemenea viaţă... Dar diavolul ăla din mine mă îndeamnă întotdeauna să fac altceva decît ceea ce doresc eu. E inutil să încerci să scapi din ghearele lui... Nu numai eu, dar noi toţi sîntem nişte jucării în mîinile lui... Sînt convins că pînă şi planul tău, planul de stăpînire a lumii este opera lui...

Nihat îşi pierdu răbdarea şi îl întrerupse:

— Pentru Dumnezeu, termină odată cu aceste conferinţe pline de misticism! Ştiu care ţi-e oful! Ţi-aş spune deschis care e părerea mea, dar mi-e teamă c-o să te superi.

— Hai, spune!

— Vrei să te însori!

— Prostule!

Ömer se strîmbă cu scîrbă, scoase din buzunar revista şi începu s-o răsfoiască din nou. Nihat se întoarse către omul cel scund, cu ochelari:

— Articolul dumneavoastră de azi, Ismet Şerif-bey e de-a dreptul extraordinar. Nu mai există la noi un alt ziarist care să-şi atace adversarii cu atîta înverşunare, şi cu o asemenea logică... Numai dumneavoastră sînteţi capabil... În fiecare săptămînă aşteptăm cu nerăbdare articolele domniei-voastre...

Ömer îşi luă ochii de pe revistă:

— Din ce cărţi sfinte citezi cuvintele astea?

— Ce, spun neadevăruri?

— Nu... Ai uitat însă că în fruntea duşmanilor desfiinţaţi de prietenul nostru Ismet Şerif se află el însuşi... Spun asta pornind de la faptul că în fiecare articol nou susţine, cu şi mai mare forţă, contrariul celor afirmate cu o lună înainte. De aceea, însuşi Ismet Şerif este primul inamic răpus cu propriile sale arme. Nu-i aşa, Emin Kâmil?

— Desigur, desigur, răspunse marele poet, care, cu puţin timp în urmă, vorbise de inexpresivitatea limbii materne.

— Se vede cît de colo că e gata să se contrazică în orice chestiune cu Ismet Șerif.

Ismet Șerif care, datorită unui accident din copilărie, ținea capul într-o poziție nefirească, schiță o mișcare :

— Cel care nu vrea să înțeleagă că viața e un șir continuu de transformări și că orice transformare reprezintă o evoluție, nu gîndește, spuse el, dînd de înțeles că nu mai e nevoie de alt răspuns, și începu să-și zgîndăre cicatricea de pe gît.

În timp ce se afla împreună cu tatăl său la Edirne, în timpul războiului balcanic [1], un glonte rătăcit îl atinsese la gît.

Acest accident a fost cel mai important eveniment din viața lui Ismet Șerif și tot el era tema celui mai voluminos roman pe care îl scrisese. Împreună cu fapta tatălui său, despre care spunea că a căzut eroic, încercînd să iasă dintr-o încercuire în timpul evacuării Edirnei, accidentul a jucat un rol deloc neglijabil în formarea caracterului și modului său de a gîndi.

În momentul de față, Ismet Șerif publica săptămînal articole într-un ziar foarte important din Istanbul. În ele discuta despre evenimentele politice, economice și literare din țară și de peste hotare. și în ultimele rînduri ale fiecărui articol insera, într-o suită de judecăți logice, concluzii și soluții dintre cele mai inteligente.

Acest publicist și gînditor era însoțit cam peste tot de poetul Emin Kâmil, care participa alături de el la beții și, deși îi împărtășea în întregime ideile, credea că este de datoria lui să-l contrazică. Emin Kâmil nu avea slujbă şi trăia din moştenirea lăsată de părinţi. O bună parte din viaţă şi-a petrecut-o pe moşia tatălui său de lîngă Yeşilköy[1], omorîndu-şi timpul cu vînătoarea şi creşterea cîinilor, şi, din cînd în cînd, compunînd, spre marea bucurie a iubitorilor de literatură, cîteva versuri. Pentru că nu se mai ocupa de altceva, în ultimii ani făcu o pasiune pentru budism: se rase în cap, începu să meargă în picioarele goale şi să aştepte ivirea nirvanei. Dar renunţă repede şi la această nouă pasiune; de cîteva luni devenise admiratorul filozofului chinez Lao Tzî. Tot timpul avea la el cărţi de filozofie chineză, traduse în limba franceză, şi încerca să explice viaţa şi să judece oamenii conform acestei filozofii. Deşi nu era deloc prost şi fără inimă, prietenii nu-l prea luau în serios. Suferea din această cauză şi încerca să-i înfrunte, tratîndu-i cu superioritate şi dispreţ.

---

[1] Primul război balcanic (1912—1913) cînd Edirne (Andrianopole) a fost cucerit de armata bulgară.

Nihat şi Ömer îi cunoscuseră pe toţi încă din perioada cînd ei doi încercaseră să editeze o revistă pentru tineret. Atunci le solicitaseră poezii şi articole. Revista dăduse de mult faliment, după cum dăduseră faliment şi revistele care au înlocuit-o, dar prietenia lor continua. Ömer întrerupsese definitiv orice legătură cu gazetăria, pe cînd Nihat continua să colaboreze cu anumite reviste. Din vreme în vreme, Nihat publica articole la rubrica „Despre tineri“, la acelaşi ziar în care publica şi Ismet Şerif. Din articolele publicate ar fi fost greu să desprinzi ceea ce dorea autorul să transmită; dădeau însă impresia că se năpustesc asupra unui duşman invizibil, unui duşman greu de identificat. Poate tocmai de aceea suscitau interesul tineretului şi erau foarte aprins comentate.

---

[1] Localitate aparţinînd Istanbulului.

În ceea ce-i priveşte pe cei doi tineri care îi însoţeau peste tot pe Ismet Şerif şi Emin Kâmil, aceştia abandonaseră studiile universitare şi se apucaseră de ziaristică. Şi pentru că nu aveau îndemînare la scris și erau destul de limitați, nu li se permitea să publice decît mici reportaje.

Luau parte, fără să scoată o vorbă, la întîlnirile unor personalităţi, şi îşi omorau timpul amuzîndu-se pe seama spiritelor care se făceau acolo.

Pe neaşteptate, Ismet Şerif sări din loc şi porunci :

— Să mergem !

Tonul lui poruncitor contrasta cu înclinarea capului, parcă de supunere, către umărul stîng.

Toţi se ridicară în picioare. Őmer lăsă banii pe masa de metal. La fel făcu şi Nihat. Ceilalți, după o mică consfătuire, hotărîră să meargă la cîrciuma pe care o descoperiseră în ultima vreme, nu departe de locul unde se aflau, spre cartierul Koska.

Această cîrciumă, cu tavanul jos, semăna mai mult cu o spoitorie. La ora aceea mai găseai aici doar cîţiva cheflii în vîrstă, nebărbieriţi de mult, doi-trei meseriaşi, un muzicant cu ochelari negri, așezat pe o canapea, cu *ud*-ul[1] lîngă el, și un copil, muzicant, de vreo zece-doisprezece ani, purtînd ghete, fără șireturi, în picioarele goale. Muzicanții păreau că se odihnesc. Atenţia lui Őmer fu imediat atrasă de copilul cu fața trasă și palidă. În toată înfăţișarea lui, viclenia, încă nu destul de bine conturată, se îmbina cu timiditatea copilărească. Privind în jur, cu ochii lui căprui, mari, copilul se străduia să pară bolnav, poate pentru a atrage compătimirea celor din jur ; însă uneori uita și începea să privească cu neliniște la muzicantul orb, sau ofta trist, urmărind cu ochi flămînzi tăvile cu mîncăruri, pe care cîrciumarul armean le aducea clienților ; și numai atunci căpăta cu adevărat o înfățișare nefericită, și ți se strîngea inima.

---

[1] Instrument muzical turcesc, cu coarde.

Toți se înghesuiră în jurul unei mese mici. Imediat cîrciumarul le aduse pe tavă o carafă cu rachiu, plăcinte cu carne, fasole cu ceapă, guvizi prăjiți. Muzicanții începură să cînte din nou. Poetul Emin Kâmil se apucă să discute despre băiatul care cînta, Ismet Şerif încerca să analizeze, în limbajul specific gazetăresc, rănile naționale, iar tinerii ziariști rămîneau în continuare cufundați în tăcerea lor plină de respect.

La un moment dat, Nihat începu să le povestească despre aventurile lui Őmer din dimineața aceea. Iar Őmer, cu un aer plictisit, scoase din nou revista din buzunar și începu s-o răsfoiască. Relatarea lui Nihat stîrni hohote. Dar, pe neașteptate, ochii lui Őmer străluciră și, trîntind revista pe masă, spuse :

— Priviți ! Priviți ! Uite aici un poem... Cît de bine exprimă starea care mă scoate pe mine din minți... Sînt convins că autorul acestor versuri mă va putea înțelege.

Luă revista de pe masă și începu să citească din nou. Poemul era scris de un foarte cunoscut poet și se intitula *Diavolul*.

Őmer citea cu vocea tremurînd de emoție și privea în ochii celor din jur, asemenea unui om care dorește să-și exprime tot ce are pe suflet, tot ce simte. În poem era vorba despre acel diavol care ne urmărește ca o umbră, ne șoptește în urechi, ne prinde de ceafă cu mîinile lui reci ca gheața, și ne strînge cu forță în brațele lui puternice, împiedicîndu-ne să fugim. Şi se mai vorbește despre acea putere în fața căreia toți ne arătăm ca niște copii speriați și neputincioși. Cînd Ömer termină de citit, fruntea îi era acoperită de sudoare.

— Atenție la aceste versuri, le spuse, reluîndu-și lectura de pe la mijlocul poemului :

L-am cunoscut cînd eram copil
Mă pîndea în visele mele.
Şi azi mă urmărește, tiptil,
Cînd singur colind pe șosele.

Umbra lui aleargă pe urmele mele
Plămădind în mine teamă, coșmar...

Ömer repetă ultimele versuri aproape urlînd :

— Da, da, *Umbra lui aleargă pe urmele mele/ Plămădind în mine teamă, coșmar...* O lume de coșmar, asta e ! Eu nu sînt ceea ce sînt... Aș putea să fiu altul... De n-ar fi această teamă, de nu mi-ar fi frică de acest diavol, care, sînt sigur, nu mă lasă să fac nimic bun, nimic pînă la sfîrșit...

Emin Kâmil clătină din cap și, clipind nervos, îl întrerupse :

— Ce te-a apucat ? De ce te plîngi ? De unde știi că nu tocmai acest diavol care sălășluiește înlăuntrul tău, de care vorbești, constituie partea din tine cea mai valoroasă. Toți oamenii, care, asemenea ție, percep lumea doar cu ajutorul celor cinci simțuri, nu se vor izbăvi niciodată de această teamă permanentă. De-ați putea pătrunde vreodată țelurile și legitățile vieții, numai atunci ați înțelege că părțile noastre slabe se află nu în noi, ci înafara noastră. Cele șapte culori ne orbesc, sunetele ne asurzesc, mîncărurile ne strepezesc dinții, și nesfîrșitele năzuințe, deșarte la început, ne entuziasmează, iar apoi ne îngheață inima. Demni de admirat sînt doar acei oameni care știu să aprecieze nu aspectul exterior, ci sentimentele, sufletul omului...

Nihat nu se putu abține :

— Maestre, mi se pare că nici dumneavoastră nu prea neglijați binefacerile lumii exterioare... În pofida înțelepciunii filosofiei lui Lao Tzî, dumneavoastră duceți o viață plină de desfătări...

Tocmai se pregătea să-i răspundă, cînd Ismet Șerif i-o luă înainte și, adresîndu-se lui Ömer, spuse :

— Nu-i nimic neobișnuit... Diavolul se află în fiecare din noi. Talentul nostru este creația lui. El este cel care ne ridică deasupra existenței de fiecare zi, datorită lui reușim să înțelegem că nu sîntem niște biete mașini, ci ființe umane... Emin Kâmil susține niște absurdități. Cum poți oare să spui că exteriorul e distinct de interior ? În fond, ele nu sînt decît două aspecte ale aceleiași idei.

Ömer începuse să se gîndească la altceva. Nu-i asculta. Nihat duse paharul la gură, apoi spuse :

— Din păcate, punctul dumneavoastră de vedere nu se deosebește prea mult de cel al lui Emin Kâmil. Vă apropie seriozitatea cu care tratați orice problemă și înclinația de a da o interpretare filozofică oricărui subiect... Este evident că n-ați reușit să-l cunoașteți încă pe amicul nostru Ömer. Orice lucru mărunt poate să-i producă emoții nemaipomenite. E în stare să creadă că a descoperit o lume întreagă în spatele unei frunze, și se miră cum de a trăit fără să descopere pînă acum acest lucru. E convins că în el există un univers, a cărui esență încă n-o poate dezlega. După o clipă se întoarse către Ömer și adăugă :

— În clipa cînd vei reveni la viață, la realitate, adică la interesele tale, atunci ai să vezi că în tine nu vor mai exista nici diavoli, nici profeți... Încearcă să pricepi ce mecanism simplu e trupul și sufletul tău, clarifică-ţi aspiraţiile, şi apoi străduieşte-te cu toată perseverenţa să mergi în întîmpinarea lor. Ai să vezi cum va fi atunci !

Ömer clătină din cap, în semn că nu era de aceeași părere.

— Pe nici unul din voi nu-l înţeleg, și de aceea nici nu știu ce să vă răspund. Dar sînt convins că nu mă înșel. E absolut sigur că există o forță care ne îndeamnă să facem ceea ce nu dorim. Şi mai este încă ceva, un lucru în care cred cu tărie... Trebuie să fim altfel, trebuie să fim mai buni... Dar cum trebuie să procedăm ca să unim cele două tendințe contradictorii, nu pot pricepe...

Nihat rîse :

— Nici pînă la sfîrșitul zilelor tale n-ai să pricepi...

Cîrciuma se golise. După al treilea pahar, capul lui Ismet Şerif începu să se clatine pe gîtul strîmb, iar mișcările lui Emin Kâmil deveniră mai repezi. Discuția se încinse. De fapt nici nu puteai să-ți dai seama dacă se contraziceau cu adevărat, sau dacă uneori cădeau de acord. Rosteau fraze complicate, încurcate, foloseau expresii bombastice, iar din cînd în cînd făceau cîte o mică pauză, pentru a verifica efectul pe care l-au produs asupra celorlalţi, şi din nou începeau să vorbească toţi în acelaşi timp, fără a se mai asculta unul pe celălalt. Ömer vru să afle despre ce anume discutau. Ciuli urechile.

...Cunoaştere, gîndire, necesitate, sistem, conştiinţă... Îmi pun capul rămăşag... Ademenitori ideologici... Misiţi politici... Negustori de idei...

Cuvintele mari, bombastice se intercalau cu expresii specifice argoului intelectual.

— Of, Doamne ! Cît de mult se pot repeta aceşti oameni, mormăi cu ciudă Ömer.

— Ce-ai spus ? se auzi Nihat.

Ömer era obişnuit să-i destăinuie prietenului său orice gînd care îi trecea prin minte. De data aceasta, pentru întîia oară, avu senzaţia că trebuie să tacă şi spuse numai atît, clătinînd din cap :

— Nimic... doar aşa, nişte vorbe !...

Pendula din lemn, cu şase colţuri, de pe peretele din faţă, arăta unsprezece.

— Mă întorc imediat, zise dintr-o dată Ömer, luîndu-şi şapca în mînă şi zbughind-o pe uşă.

Ajunse repede în cartierul Lâleli. O coti la dreapta, intră pe o străduţă care străbătea locuri pîrjolite de incendiu şi case răzleţe, apoi se îndreptă către cartierul Sehzadebaşî.

Nihat rămăsese în cîrciumă. Se întoarse către ziaristul care stătea alături de el şi îl întrebă cu nelinişte :

— E adevărat că tu plăteşti consumaţia din seara asta ?

Acesta, încercînd să-şi ridice pleoapele grele, încuviinţă din cap. Nihat răsuflă uşurat :

— Atunci de ce-o mai fi şters-o sucitul ăla ?

VII

Cînd Ömer sună la ușa casei mătușii Emine, era aproape de miezul nopții. Toate odăile ale căror ferestre dădeau spre stradă erau cufundate în întuneric. Doar prin geamlîcul ușii se prelingea o lumină slabă. „Probabil mai e cineva în sufragerie“, gîndi el.

Lui Ömer nu i se părea deloc nepotrivită această oră, destul de tîrzie, pentru a-și vizita rudele, la care nu mai călcase de aproape un an. De mult, încă de pe cînd era elev de liceu, se obișnuise să vină aici cînd întîrzia prin oraș. Bătrîna servitoare Fatma îi pregătea patul într-una din odăile goale, și el cădea imediat într-un somn greu, ca în copilărie, iar dimineața pleca fără să se vadă cu cei ai casei.

De data aceasta se hotărîse pe neașteptate să vină aici. Conversația din cîrciumă i s-a părut nespus de aridă, fără noimă. Și atunci l-a cuprins dorința de a evada din această lume a lor într-o lume mai reală, mai aproape de pămînt. Știa că nu va găsi lumea visată în casa mătușii, și totuși nu voia să recunoască, nici față de el însuși, motivul adevărat pentru care venise aici.

Ca de obicei, îi deschise ușa Fatma, care de treizeci de ani făcea totul în casă. Și acum, ca și altădată, fata bătrînă îl întîmpină cu aceeași față zîmbitoare, cu îmbrăcămintea mirosind a mîncare. Din felul cum îl primise se vedea cît de sinceră îi era bucuria.

— Intrați, domnișorule, intrați, încă nu s-au culcat... Și nu mă întrebați ce ne-a fost dat să trăim în seara asta ! Lăsați, o să vă povestească ei singuri ! Poftiți, intrați !

Şi îi făcu loc să treacă.

Ömer urcă în grabă cele cîteva trepte şi în sufragerie dădu de unchiul Galip şi de mătuşa Emine. Galip-efendi pare-se că picotea, dar, văzîndu-l pe musafir, se ridică pentru a-l întîmpina şi încercă să zîmbească. Mătuşa Emine avea ochii plînşi şi purta pe cap o broboadă albă.

— Intră, intră, dragul meu Ömer... Şi nu ne întreba ce năpastă a dat pe capul nostru! începu ea să se văicărească.

Ömer înţelese imediat despre ce era vorba:

— I-aţi spus?

— I-am spus, i-am spus... Chiar dacă nu-i spuneam, tot începuse să bănuiască cîte ceva. În seara asta s-a aruncat în braţele mele şi mi-a spus: „Am crescut, sînt om în toată firea, de ce vă ascundeţi de mine? Aş vrea să ştiu adevărul, nu mai vreau să-mi fac tot felul de gînduri. Pentru Dumnezeu, spuneţi-mi ce s-a întîmplat!“ S-a jurat că se va stăpîni. Atunci i-am spus totul. De-ai fi văzut-o, ţi s-ar fi rupt inima de milă! A plîns în hohote, apoi şi-a îngropat faţa în pernă. După puţin timp a fugit sus, s-a încuiat în camera ei, şi toate vorbele noastre de mîngîiere au fost zadarnice. A stins lumina. Cred că acum s-a oprit din plîns.

— Şi nu v-aţi dus să vedeţi ce-i cu ea? întrebă neliniştit Ömer.

— Cum de nu? Dar ţi-am spus, a încuiat uşa. Atunci am început să mă tem şi eu. Mi-era frică să nu se sinucidă. Am început să bat cu pumnii în uşă. Şi atunci mi-a spus: „Mătuşă, lăsaţi-mă în pace, să-mi odihnesc puţin capul, să dorm puţin!“ Nu știu ce să mai cred, e o ființă foarte ciudată. În asemenea situații omul caută, de obicei, să-și împărtășească durerea, nenorocirea, altora, pe cînd ea, dimpotrivă, fuge de oameni...

Mătușa Emine își șterse cu palma lacrimile care îi umpluseră din nou ochii.

— Și eu am avut un șoc. De atunci în permanență mă doare capul... Oricum, n-ai ce spune, e doar vorba de moartea tatălui ei...

— Și afacerile răposatului mergeau foarte prost în ultimul timp, se amestecă și Galip-efendi.

Mătușa Emine aruncă spre el o privire plină de reproș, din care se putea înțelege că în aceste momente grele, de doliu, nu se cuvine să vorbească de „afaceri“.

Ömer simțea că într-adevăr îi este milă de această fată. Își aminti de propriul lui tată, decedat cu patru ani în urmă. Școala o urmase într-un internat din Istanbul, și, deși își vedea tatăl doar atunci cînd avea nevoie de bani, sau în vacanță, vestea morții lui l-a zdruncinat cu adevărat. Simțise deodată în suflet o apăsare de plumb, o stare ciudată, de neînchipuit, o stare de prăbușire. I se părea că unul dintre pereții odăii în care locuia dispăruse pe neașteptat. Nu-i venea să creadă că tatăl lui murise, după cum un om, pînă mai ieri normal, nu poate crede că azi nu mai are mîini și picioare.

— Măcar de-ar termina studiile, vorbi Ömer, gîndindu-se la Macide.

Galip-efendi, revenindu-și brusc din somnolență, aruncă o vorbă :

— Să vedem dacă situația le va mai permite acest lucru !

Mătușa Emine îl măsură din nou cu o privire plină de reproș, și văzu din nou cît de mult se schimbase bărbatul ei. Devenise un zgîrcit în adevăratul înțeles al cuvîntului, căci de un timp nu mai rămăsese nici urmă din dărnicia și generozitatea care fac cinste unui om distins. De n-ar fi fost mătușa Emine, el n-ar fi dat nici în ruptul capului o bucățică de pîine oaspeților și consătenilor care treceau prin casa lor. Din toate puterile, cu toată voința, mătușa Emine lupta cu zgîrcenia bărbatului ei. „Cînd sînge voi scuipa, coarne o să zic că am mîncat. Mai bine să ţinem post cu toată casa, decît să nu-mi primesc așa cum se cuvine oaspeții“, spunea mătușa Emine. Însă, pînă una-alta nu li s-a întîmplat să postească.

Din cauza rachiului consumat, Ömer simțea o greutate ciudată în tot trupul. Căscă de cîteva ori. Observînd acest lucru, Fatma, care stătea în genunchi, într-un colț, sări :

— Domnișorule, v-am pregătit patul sus !

Ömer căscă din nou :

— Atunci să merg, spuse el, și se ridică.

Emine-hanîm, cu supărare în glas îl avertiză :

— Nu cumva s-o ștergi iarăși fără să ne mai vedem... De data asta să știi că mă supăr !... Allah să-ţi dea o noapte odihnitoare !

Ömer urcă treptele care scîrțîiau tare. Intră într-o odaie ale cărei ferestre dădeau spre stradă. Aproape tot mijlocul odăii era acoperit cu o saltea din lînă. așternută pe jos. Căută întrerupătorul ca să aprindă lumina, apoi renunță. Felinarul din stradă, care se afla chiar în dreptul ferestrei, lumina bine întreaga odaie. Se așeză pe scaunul de lîngă ușă. Îl durea capul, iar sufletul îi era copleșit de o tristețe stranie. Își aruncă privirea în jur.

În odaia aceasta, atît de familiară lui, nu se schimbase aproape nimic. Era mobilată sărăcăcios, însă cu destulă fantezie. Canapeaua, cu arcurile sărite, și cele patru scaune ce scîrțîiau se aflau și acum pe aceleași locuri. Podeaua era acoperită cu vechiul dar foarte frumosul covor de Ușak, pe sofaua de lîngă fereastră erau așternute aceleași cuverturi de batist și pernițe umplute cu iarbă de mare, pe perete se afla și acum tabloul cu Besmele[1], iar într-un colț, pe o măsuță, se găsea același gramofon în jurul căruia erau aruncate la întîmplare discuri în plicuri rupte.

Această ambianță tristă avu darul să-l întristeze și mai mult pe Ömer. Apoi, gîndul lui se întoarse la mătușa Emine — care, în pofida durerii sale, nu uitase să-și încondeieze sprîncenele și ochii, să-și pudreze obrajii — și la verișoara Semiha — care, în clipa aceasta, probabil că avea în camera ei cel mai liniștit somn din lume — și se mira cît de bine se potriveau acestei ambianțe mama și fiica. Ca și pereții acestei camere, ca și zidurile acestei case care, prin natura lor, nu puteau avea conștiința rostului existenței lor, nici fata, nici mama nu realizau bine cine sînt, cărei lumi aparțin.

Și în camerele lor, alături de tablourile cu inscripții religioase, găseai plăci de gramofon cu foxtroturi.

Ömer se ridică de pe scaun și deschise fereastra. Era o noapte răcoroasă de primăvară. Se gîndi că aerul rece îl va înviora și îi va alina durerea de cap. Pe cerul pătat de luminile orașului alergau nori răzleți, iar dinspre străzile învecinate răzbătea zgomotul tramvaielor. Cînd își îndreptă ochii în partea opusă, Ömer se miră, văzînd că zidurile înalte care împrejmuiau grădina unei vile se aflau și acum la locul lor. Pentru că în viața lui totul se transforma cu atîta repeziciune, întotdeauna se mira, dar se și întrista, cînd observa că un obiect rămîne neschimbat, mereu în același loc. Gîndurile îi erau într-o continuă mișcare, nu bine conturate, răzlețe uneori, asemenea norilor de pe cer. După cîteva clipe reuși să se dezmeticească. Gîndurile începură să i se contureze, luînd forma unor amintiri, dorințe, aspirații, speranțe.

---

[1] Besmele, acest cuvînt încadrat în ramă nu lipsește din casele musulmanilor.

Și, dintr-o dată, își dădu seama că în tot acest timp vorbise de unul singur, și acum, cu toată strădania lui, nu putu să-și amintească clar la ce anume se gîndise. În minte avea ceva care nu se supunea voinței lui și, ori de cîte ori își concentra atenția asupra vreunei idei, totul se învăluia în ceață. Își sprijini capul pe pervazul ferestrei. Ținea ochii pe jumătate închiși. Ramurile copacilor care se revărsau peste zidurile grădinii, asemenea fumului ieșit din hornuri, se unduiau lin în bezna nopții. Dintr-o dată avu senzația că zgomotul tramvaielor, lumina electrică și bezna nopții l-au părăsit, și că se află într-un loc înverzit, într-un loc plin de lumină. Se făcea că merge pe o potecuță străjuită de plopi, iar în dreapta se întindea o rigolă cu apele înspumate. Pe partea stîngă, în jos, se rînduiau livezi și vii, împrejmuite de garduri vii, din ruguri de mure și măceși. Distingea foarte bine butucii, care se asemănau cu niște oameni așezați pe vine, și puieții cu fructe roșii. Apoi potecuța ajungea la o ridicătură nu prea înaltă. Arborii care străjuiau poteca erau din ce în ce mai deși și mai înalți, stînjenindu-i astfel vizibilitatea. Sus, pe ridicătură, se zărea o poiană destul de mare. Coroanele nucilor și ulmilor uriași acopereau în întregime cerul, iar razele de lumină care se prelingeau printre frunzele lor împodobeau ca un mozaic, în continuă schimbare, apele unui mic havuz aflat la marginea poienii. Deci apa izvora de-aici. S-a îndreptat într-acolo. Havuzul se pierdea printre liane și pietre acoperite de alge. Nu se auzea nimic, în afară de foșnetul frunzelor și clipocitul dulce al apei, care își croia drum printre firicelele de nisip de pe fundul havuzului.

Zgomotul asurzitor produs de un tramvai îl făcu să tresară. Îl cuprinse imediat dorința chinuitoare de a afla unde și cînd anume se întîlnise cu această priveliște, unde văzuse această potecuță plină de verdeață, această apă care țîșnea dintre stînci, și havuzul natural atît de minunat. Se concentră cît putu de mult, încercînd să-și reamintească acele locuri, locurile pe unde se plimbase în copilărie, priveliștea aceea uluitoare care îi rămăsese întipărită în memorie. Dar totul fu în zadar. Derulă în minte toate imaginile locurilor prin care se plimbase pe jos sau cu automobilul, începînd de la pădurile Dursun-bey, pînă la brădetul Kazdag. Oare fusese singur prin acele locuri sau îi mai ținea cineva tovărășie ? Nici asta nu-și putea aminti. Se concentră atît de mult, încît simți că-i plesnește capul. Aceste locuri, de care își amintea pînă în cele mai mici amănunte, nu puteau fi doar rodul imaginației lui.

Era convins că le văzuse cu adevărat. Dar cînd? Oare le visase? Nu, nu putea fi vorba de vis. Cu siguranță că mai trecuse o dată pe acea potecă, mai văzuse o dată livada și via aceea... Ar fi dorit tare mult să mai revadă acele locuri, dar nu-și putea aminti cînd și unde se mai întîlnise cu ele, și de aceea se chinuia și mai mult.

Imposibilitatea de a-și aminti îl intrigă peste măsură. Se îndepărtă de fereastră. În ultimul timp i se mai întîmplase să trăiască asemenea momente. În timp ce citea o carte oarecare, cîteva rînduri i se păreau foarte familiare, dar nu-și putea aminti de unde și în ce împrejurări le mai citise sau le mai auzise. Alteori, în timp ce discuta cu vreo persoană. o voce dinlăuntrul lui îi șoptea că mai rostise cîndva aceleași cuvinte, în prezența acelorași persoane, și atunci Ömer, uitînd complet ce voia să spună, încerca să-și scormone memoria. De cîteva ori a vrut să se convingă că totul s-a petrecut în vis. Poate că o forță neobișnuită îi arăta în vis ceea ce urma să se întîmple în realitate. Așa ceva i se părea ridicol. Și totuși era o realitate că unele întîmplări, unele lucruri făcute pentru prima dată în viață sau unele vorbe spuse sau auzite de el nu-i erau deloc străine. Era sigur că le auzise, le văzuse, le trăise, dar nu putea preciza cînd anume.

Lăsă capul pe perna înfățată în batist și umplută cu iarbă de mare. În casă era o liniște deplină. Închise ochii și vizită în gînd toate odăile.

Desigur că Fatma își întinsese așternutul pe linoleumul din sufragerie și se cufundase deja în somnul ei atît de ușor. Probabil că un picior, un picior cu călcîiul crăpat, ieșea de sub plapumă, iar mîinile asprite de atîta trudă și le petrecuse peste sîni, peste sînii acum mici și zbîrciți, neatinși încă de mînă de bărbat. Părul negru i se împrăștia, de sub broboada neagră, pe pernă. Pieptul se ridica și cobora ritmic ; prin mintea ei, neobișnuită să mai gîndească, probabil că treceau vise cu amintiri despre părinți, despre aceia pe care Fatma îi pierduse din fragedă copilărie. Visele erau pentru ea singurul mijloc de a nu pierde facultatea de a raționa.

Să ți-i imaginezi pe unchiul Galip și pe mătușa Emine dormind într-o cameră de la etajul întîi, cu ferestrele spre grădină, nu era un lucru prea plăcut. Două trupuri, ca două bucăți imense de grăsime, sub care somiera se încovoia, dormeau, unul cu spatele la celălalt. Cămașa de noapte albă și cu înflorituri a unchiului Galip se ridica pînă peste burtă, iar un crac al izmenelor lui — din satin și cu nasturi de sidef — se ridicase pînă la genunchi. Pe cuta de grăsime de sub bărbia mătușii Emine străluceau broboane de sudoare, iar în colțul ochiului se strînseseră urdori și rimel. Se vedea că amîndoi visează urît. Sforăitul unchiului Galip se amesteca cu acel șuierat despre care nu se știa de unde iese, din gura ori din nasul soției lui.

La etajul al doilea, într-o odaie, tot cu ferestrele spre grădină, dormea Semiha, odihnindu-și trupul mare, dar fraged. Părul ei castaniu-deschis se resfira pe perna înflorată, o mînă și-o ținea sub obraz, iar cealaltă pe piept. Coapsele albe și plinuțe erau ușor desfăcute și acoperite cu un cearșaf din batist. Probabil că în capul ei fără griji se învălmășeau acum visuri despre bărbați cu mașină, despre rochii de mătase și coafuri la modă.

Iar în odaia vecină celei în care se afla el...

Ömer nu voia să recunoască că făcuse toată această călătorie imaginară doar pentru a ajunge în camera de alături. Şi abia acum îşi dădu seama că venise aici în toiul nopţii, fugind de la cîrciumă, doar pentru ea. Toate sentimentele pe care le trăise în dimineaţa aceea, cînd pentru întîia oară o văzuse, reînviară în mintea lui.

„Dobitocul de Nihat !... Ţine cu tot dinadinsul să mă facă altfel decît sînt în realitate“, îşi zise. Considerase mîndrie şi act de eroism curajul de a spune, cu voce tare, tot ce gîndea, tot ce simţea. Era doar vorba de încrederea în propriile-i puteri. Şi de data asta i se păru că nu trebuie să trădeze acest obicei :

— Oare cum o chema ? Parcă Macide... Da, da, Macide ! Nu e un nume prea fericit. Probabil că tatăl ei i-a spus aşa, influenţat de numele copilei vreunui funcţionar. Dar ce-mi pasă mie de numele ei... Dacă o văd mîine, am să-i spun că sînt îndrăgostit nebuneşte de ea...

Se gîndi la Macide, încercînd să-şi zugrăvească în minte imaginea ei, să-şi reamintească chipul ei. Putu să-şi aducă aminte doar de momentul despărţirii, cînd fata se depărtase de el cu un pas uşor legănat, fără să-şi întoarcă capul, şi gîtul ei gingaş, pe care el îl zărise, cam cît două degete, între părul negru şi cîrlionţat şi umerii rotunzi. Oare ce culoare aveau ochii ei ? Fără îndoială, trebuia să aibă ochi şi ten care atrăgeau imediat atenţia... Dar buzele şi dinţii ?

— Oricum ar fi... În viaţa mea, pînă acum, n-am mai văzut o asemenea fiinţă. Mîine... mîine...

De cum își aminti de situația în care se afla sărmana fată, se și rușină de gîndurile lui egoiste.

— Poate s-a dezbrăcat și s-a băgat în pat. Sau poate că, așa îmbrăcată cum era, s-a ghemuit într-un ungher al odăii. Ori poate că și ea urmărește același nor ca și mine, norul acela care aleargă pe cer... Cine știe cu cîtă durere i-o fi bătînd acum, în piept, inima.

Cît de trist poate fi cînd o fată de optsprezece ani se luptă cu durerea ei, de una singură, noaptea, într-o cameră întunecată, înconjurată de rude mai străine decît cei mai străini oameni. Ömer știa cît de mult își pierd oamenii capul în asemenea împrejurări, și cît de mult au nevoie de semeni, cărora să-și împărtășească durerea.

„Mîine voi încerca s-o consolez“, își spuse. Dîndu-și seama ce gînduri meschine îi trec prin cap, se strîmbă de rușine.

În imaginația lui prindea contur încercarea de a-i mărturisi fetei gîndurile lui ; apoi încercă să-și formuleze răspunsurile ei suave, aprobatoare. Însă știa din experiență că toate întîmplările pe care le-a trăit doar în închipuire nu s-au transformat niciodată în realitate. Considera că această chestiune nu are nici o legătură cu dimensiunea și imposibilitatea realizării dorințelor lui, ci numai cu renghiul pe care i-l juca soarta. De aceea încetă să se mai gîndească la ceva. Era convins că dacă astăzi își va închipui că fata îl acceptă, a doua zi, fără îndoială, cînd va da ochii cu ea, îl va refuza, și astfel totul va ieși pe dos. Iar acum, altfel decît de obicei, cel mai important lucru de pe lume i se părea a fi nu ceea ce își închipuia, ci realitatea, important era felul în care fata îl va primi a doua zi. Pentru ca Macide să aibă o atitudine dintre cele mai favorabile, vru să se gîndească la cîteva vicleşuguri. Creierul lui, obosit din cauza evenimentelor și agitației de peste zi și învăluit încă de aburul alcoolului, se încețoșă și mai mult. Adormi lîngă fereastra deschisă, cu capul pe perna umplută cu iarbă de mare.

VIII

Se trezi înainte de a se lumina. Numai dincolo de pomii din grădina de peste drum se iveau zorile. Făcu vreo cîteva mișcări. Simţea o durere ușoară la gît, probabil din cauza poziției în care ţinuse capul pe pernă. Răcoarea nopţii nu afectase cu nimic corpul lui tînăr. Doar pe faţă și pe mîini simţea o umezeală, deloc plăcută. Ori din cauza transpiraţiei, cît timp dormise, ori a umezelii de peste noapte. Cum ceilalți din casă dormeau încă și se temea să nu-i trezească, nu se duse să se spele. Se șterse pe faţă și pe mîini cu o batistă. Cu aceeași batistă își șterse alene și ochelarii. Din grădina de peste drum se auzea ciripit, dar Ömer nu-și putu da seama ce fel de păsări erau. Copacii, care de-abia începuseră să înfrunzească, fremătau ușor sub adierea unui vînt molatic. Era din cale-afară de plăcut să vadă cum stelele, una cîte una, se stingeau pe cer. Ţiglele murdare și acoperite cu mușchi păreau că se înviorează și se mișcă sub lumina zilei care înainta cu iuțeală. Aburii transparenţi care se ridicau de pe acoperișuri și de peste copaci se topeau treptat, inundați de lumină. Priveliștea aceasta îi dădea parcă mai mult curaj, mai multă forță.

— Orice-ar fi, merită să trăiești pe lumea asta... Unde mai există oare un asemenea anotimp ca primăvara ? bolborosi Ömer.

Încet-încet, străzile se animară. Zgomotul asurzitor al tramvaielor inunda orașul, treptat-treptat, din toate părțile. De prin vecini începu să se audă tropăit de galenți și scîrțîitul fîntînelor. Puțin mai încolo, un vecin ridica obloanele de la ferestre. O mașină trecu hodorogind și dispăru înspre bulevard. Ömer își spuse că nu numai casa acestor rude era peticită, ci întreg orașul era numai petice. Natura, tehnica, imagini ale lumii vechi de sute de ani, coexistau cu aspecte ale civilizației. Frumusețea și penibilul, utilul și falsul, coexistau și se amestecau.

Se auziră pași la etajul de jos. Probabil că era Fatma, care se trezise deja și pregătea micul-dejun. Ömer se duse la oglindă, își aranjă cravata și părul. Hotărî să mai aștepte puțin, ca apoi să meargă totuși să se spele, și să bea apă pe săturate.

În odaia vecină se auziră pași și ușa se deschise. Ömer sări imediat în sus și, fără să stea prea mult pe gînduri, deschise ușa și ieși în sală. Macide, cu prosopul în mînă, intrase deja la spălător. Prin ușa întredeschisă puteai zări cămașa albă de noapte și părul despletit. „Înseamnă că nu s-a culcat îmbrăcată“, îi trecu lui Ömer prin gînd. I s-a părut puțin straniu, ca și cum a te culca îmbrăcat era o condiție necesară pentru un îndoliat.

Macide terminase cu spălatul și tocmai ieșea, ștergîndu-se cu prosopul pe față. Ömer privi buimăcit în jur și văzu prosopul mic, roz, atîrnînd pe speteaza scaunului de lîngă ușa odăii în care dormise; luîndu-l, începu să-l frămînte în mînă.

Ridicînd capul, fata îl măsură de parcă nu-l mai recunoștea, iar apoi, pe un ton cît se poate de indiferent, spuse:

— A, dumneavoastră sînteți? Bonjur...

Ömer, lovindu-se peste genunchi cu prosopul pe care îl răsucise în mînă, îi răspunse cu o însuflețire nevinovată, asemeni unui copil:

— Da, eu... Am venit tîrziu. Dumneavoastră erați deja culcată. Adică v-ați retras devreme... N-am putut să vă văd... Bine că necazul a trecut... Adică, condoleanțe!

Observînd că Macide dă să plece, Ömer începu să vorbească repede, pentru a o mai reține măcar cîteva momente. Se vedea cît de colo că petrecuse o noapte de nesomn. Ochii îi erau umflați și roșii, iar fața palidă și trasă. Ömer înțelese că fusese nedrept atunci cînd a presupus, puțin mai înainte, că fata dormise liniștită toată noaptea. Și o măsura din cap pînă în picioare. În cămașa de noapte, lungă și albă, Macide părea mai înaltă, mai subțire. Între cipicii de mătase și poalele cămășii de noapte ieșea la iveală o mică porțiune de gleznă, dreaptă și albă ca fildeșul. Privirea lui Ömer lunecă de pe umerii acoperiți cu volănașele cămășii pe mîinile albe, ca de marmură, apoi stărui asupra mîinii în care Macide ținea prosopul, urmărind vinișoarele albăstrii care porneau discret de la încheietură spre degete, ca un evantai. Părul cîrlionțat și tăiat scurt era prins după urechi, iar în unele șuvițe luceau picături de apă.

Ömer nu putu să mai spună nici un cuvînt. Îl mira faptul că, deși fata stătea în fața lui în cămașă de noapte, nu părea deloc tulburată și sfioasă, ci îl înfrunta cu o privire plină de îndrăzneală. Dacă Macide s-ar fi înroșit ori s-ar fi fîstîcit, sau ar fi început să-și acopere acele părți ale trupului atît de expuse privirii lui, ori ar fi încercat să fugă, numai atunci Ömer ar fi făcut, poate, glume nesărate, părînd astfel, în ochii fetei, un necioplit. Dar fata stătea în fața lui și se purta atît de firesc, încît lăsa impresia unei depline stăpîniri de sine, lucru care îl intimidă pe Ömer.

Băiatul înghiți în sec și zise :

— Da... Mi-a părut foarte rău... Din păcate ăsta e crudul adevăr : morții rămîn în lumea lor, iar noi trebuie să trăim. Știți cum se spune : „Morții cu morții, viii cu viii !“ Vă doresc numai bine și multă sănătate !

— Vă mulțumesc, răspunse Macide și intră în odaia ei.

Ömer vru să se întoarcă și el în cameră, dar, gîndindu-se că ieșirea lui pe coridor ar fi părut ridicolă, se îndreptă către spălător, scoase ochelarii cu o mînă, iar cu cealaltă își udă fața ; apoi se șterse cu prosopul. Deși i se uscase gura, uită să mai bea apă. Reîntors în odaie, rămase mult timp în picioare. Avea senzația că se purtase prostește, apărînd în ochii fetei ridicol și demn de compătimit.

Ömer bolborosi : „Al dracului să fie, cît de mult m-am prostit ! Cred că m-am uitat la ea de parcă voiam s-o înghit. Ea n-a spus nimic, dar, fără îndoială, gestul meu a indispus-o. Dacă aș fi fost femeie, aș fi disprețuit un astfel de bărbat.“

Nu mai avea astîmpăr. Simțea nevoia de mișcare, și începu să se plimbe prin cameră, dar se opri de teamă ca Macide, care se afla în odaia învecinată, să nu simtă cît este de agitat ; astfel rămase locului, în mijlocul camerei, fără să ia vreo hotărîre.

„Viața e atît de plină de meschinării și banalități, încît nici nu merită s-o trăiești“, își zise.

Apoi, rușinîndu-se de gîndul său, se întoarse brusc, ieși din cameră și coborî în sufragerie.

Masa acoperită cu mușama albă era pregătită pentru micul-dejun. Fatma veni dinspre grădină ștergîndu-și întruna mîinile ude cu șorțul. Într-o mînă ținea un vas emailat, plin cu măsline verzi și foarte mari.

— Luați loc, domnule ! Ai noștri se scoală tîrziu, i se adresă ea, punînd vasul cu măsline lîngă farfuria în care se aflau faguri de miere.

Ömer avea impresia că și de data asta va pleca fără să se mai revadă cu cei ai casei și, ca de obicei, nici de data asta nu se vor supăra pe el.

— Unchiul a plecat ? întrebă Ömer.

— Nu, încă nu s-a sculat...

„Înseamnă că Galip-efendi își neglijează de tot afacerile“. În sfîrșit, înțelesese și el că n-are nici un rost să ajungă înainte de rugăciunea de dimineață la dugheana lui de pe Yagiskelesi, și se hotărîse să doarmă, pînă mai tîrziu, diminețile, lăsînd totul pe seama băiatului de prăvălie, un băiat de vreo șaisprezece ani.

Ömer trase un scaun și se așeză.

Fatma turna ceai în paharul din fața lui. La etajul întîi s-a deschis o ușă și apoi s-au auzit pași pe coridor.

— Probabil că e Semiha, spuse Ömer, prefăcîndu-se că nu dă atenție prea mare zgomotului.

— Nu cred, nu cred... Domnișoara nu se scoală înainte de prînz. Trebuie să fie Macide. E ora cînd pleacă la școală. Ieri a lipsit, au fost în vizită la o prietenă din Kadîköy. Oare azi o să poată merge ?

De la etajul întîi continua să se audă același zgomot. Probabil că Macide se încălța. Fatma se apropie de Ömer și îi șopti la ureche :

— Am auzit că la școala ei se cîntă. Oare fata asta poate să meargă acolo într-o asemenea stare ? Apoi, clătinînd din cap, adăugă : Dar ce să facă aici între patru pereți ? Să iesă afară, la aer, se va simți mai bine... Mi-e tare milă de ea...

Macide începu să coboare. Purta o fustă sport, cărămizie, cu carouri verzi, și cu o jachetă din lînă, de culoare cafenie. Pe cap avea o bonetă cafenie. Ömer își îndreptă privirea spre ea. Încercă să zîmbească, dar mai mult se schimonosi.

În timp ce Macide se apropia, un zîmbet plăcut îi însenină fața. În sufrageria întunecoasă nu prea puteai distinge paloarea feței și ochii înroșiți de plîns. Se observa totuși imediat că e copleșită de o durere profundă.

Zîmbetul ei îi păru lui Ömer cît se poate de trist. Nu pentru că ar fi socotit necuviincios un zîmbet, cînd ești lovit de o asemenea nenorocire... Numai de-ai fi fost orb n-ai fi observat cît de mult suferea Macide. Dar atît de mult se obișnuise să se stăpînească fata asta singuratică, încît nimeni nu putea să-i afle necazul, și asta pentru că ea nu dorea și nu simțea nevoia de compătimire.

Zîmbetul acela părea că-l respinge pe orice muritor care ar fi îndrăznit să se apropie de ea. „Am impresia că am intrat într-o istorie nu prea plăcută...

Dea Domnul ca totul să se sfîrşească cu bine", îşi spuse Ömer.

Macide se aşeză în faţa lui. Duse paharul cu ceai la gură şi sorbi cîteva înghiţituri. Nu voia să mănînce nimic, dar, de teamă ca nu cumva să fie înţeleasă greşit, se strădui să bea ceaiul fierbinte. Pentru cîteva clipe privirea ei întîlni ochii lui Ömer. Acest tînăr, cu părul castaniu-deschis, lunecîndu-i pe fruntea albă, îi păru puţin caraghios, dar foarte sincer. Pe chipul lui Macide apăru o expresie plină de duioşie şi, mijind ochii, răsuflă adînc. Toată înfăţişarea ei voia parcă să spună : „Vedeţi ce s-a întîmplat cu mine ?"

Ömer înţelese pe dată care era starea sufletească a fetei. O privi cu insistenţă şi oftă adînc. Se străduia să se înţeleagă prin zîmbete timide şi sfioase, asemenea a doi oameni care călătoresc în acelaşi compartiment, dar vorbesc limbi diferite. Ömer vru să spună ceva, apoi se răzgîndi. Macide părea că n-a observat intenţia lui. În sfîrşit, amîndoi se ridicară în acelaşi timp de la masă.

Ömer se adresă Fatmei :

— Transmite multe salutări mătuşii şi unchiului ! I-am tot aşteptat, dar încă nu s-au sculat. Aşa că nu sînt eu vinovat ! Apoi, rîzînd, adăugă : Iar lui Semiha transmite-i şi ei multe sărutări !

Îşi luă şapca. Macide îşi puse pardesiul ei de culoare deschisă şi luă partiturile.

— Şi dumneavoastră plecaţi ? întrebă Ömer, prefăcîndu-se că nu-l interesează în mod deosebit.

— După cum vedeţi...

„Da, îşi zise Ömer, cu fata asta nu merge oricum."

Procedeele, formulele obișnuite, impertinențele pe seama cărora se amuzau colegele lui, vorbele cu mai multe înțelesuri, de multe ori chiar răutăcioase, zăceau acum în capul lui Ömer, asemenea unor lucruri fără viață. Cu toate acestea, dorințele îi erau mult mai puternice. Cînd, ieșind, Macide îi atinse în treacăt mîna, Ömer se înroși pînă peste urechi. Deși fata se străduia să arboreze același zîmbet distant, ca mai înainte, care exprima mîndria, ochii ei îl căutau triști pe sub sprîncenele lungi și negre, iar Ömer, pierdut, se uita în jur fără nici un rost și nu scotea o vorbă. Doar din cînd în cînd o privea pe ascuns. Cînd pieptul ei, care se contura ispititor sub jachetă, apărea de sub pardesiul descheiat, Ömer simțea cum respirația i se accelerează și încleșta dinții.

Ajunși la bulevardul pe care circulau tramvaiele, se priviră unul pe altul.

Ömer întrebă imediat :

— Încotro mergeți ? Spre Conservator ? E de-abia ora opt... Aveți încă o oră la dispoziție... Poate v-ar face plăcere să mergeți pe jos...

Macide încuviință și își continuară drumul. Ajunseră la Beyazît și de acolo se îndreptară către cartierul Bakîrcîlar. Erau stăpîniți și acum de aceeași stînjeneală.

„Mi-a pierit graiul asemenea privighetorii care a mîncat dude [1], gîndi Ömer. Din cîte îmi aduc aminte, mi se întîmplă pentru prima oară. Ce situație penibilă ! Bineînțeles că nu poți face o declarație de dragoste unei fete pe care abia ai cunoscut-o, și care în ajun a aflat de moartea tatălui ei. În asemenea situații, de obicei se spun cuvinte de consolare... Din păcate, așa ceva n-am mai făcut pînă acum. Niciodată nu mi-a plăcut să fiu consolat sau să consolez eu pe cineva... Consolarea constituie terenul cel mai propice pentru manifestarea, în cel mai mare grad, a ipocriziei. Chipul capătă o expresie prefăcută, o expresie de amărăciune, omul e încruntat, sprîncenele îi sînt puțin ridicate, mișcă ușor din cap, vrînd să exprime compătimirea sinceră, și se străduiește să vorbească cu adîncă amărăciune și regret în glas. Să înnebunești, nu alta ! Sînt convins că și ea gîndește la fel. Cu siguranță că asemenea gesturi nu-i vor face plăcere. Se și vede dealtfel, cel puțin din faptul că se duce la cursuri, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic... Bine, bine, dar ce-i de făcut ? Cît o să mai mergem așa, unul lîngă altul, fără să scoatem o vorbă, ca doi liceeni, ca doi puști cu caș la gură... Ce altceva decît indiferență poate fi asta !... Ce-ar fi să întind mîna și să-i spun la revedere și gata... Nu mai pot să suport situația asta... Dar ce mă reține oare ? Există totuși ceva în ea care mă atrage... Are un profil superb ! Și ce ten alb ! Pare totuși cam trasă la față. Oare din pricina nopții albe pe care a avut-o sau așa e ea ? Nu, cu siguranță că o cunosc de mult. Mai bine zis îi cunosc sufletul. Ceva există între noi. Ah, prostul de Nihat ! Într-o bună zi o să mă scoată din minți ! Probabil că ai întîlnit-o în copilărie, în mintea ta a rămas doar amintirea ei, acum dai amploare acestei amintiri. Ce să fac, verdictul e gata dat. Am ales calea asta... Altă soluție n-am, trebuie să mă complac în situația asta. Cît de mult le place oamenilor să bagatelizeze, să denatureze totul... un singur cuvînt stupid și toate visele îmi sînt destrămate... Nu știu de ce, nu-mi place deloc cum se comportă Nihat în ultimele zile. Afacerile în care e amestecat mi se par obscure. Dar e un prieten bun... Și-ar da și viața pentru mine... Dar, de fapt, ce mă face să spun acest lucru ? Poate că nu-i decît o impresie, și în realitate lui nici nu-i pasă de mine... Deși în prietenia noastră el a făcut nenumărate sacrificii pentru mine, fără ca și eu, la rîndu-mi, să fac ceva pentru el... Sacrificii materiale... Să vedem, oare are de gînd să meargă mai departe ? În orice caz, nu mai țin la el ca înainte. Același lucru se poate spune și despre tipii cu care se tot întîlnește. Neîndoielnic că au în ei ceva straniu, care te atrage... Mințile lor lucrează în neștire, asemenea unei mașini care poate realiza, la comandă, atît lucruri bune, dar și lucruri rele. Asta te leagă într-un fel de ei !“

---

[1] Expresie frecventă în popor, pentru cei care își pierd graiul în fața unei puternice emoții.

Din nou se uită la Macide. Și ea era cufundată în gînduri. Cu sprîncenele încruntate, cu privirea pierdută înainte, cu un profil împietrit, Macide mergea absentă. Partiturile pe care le ținea sub brațul drept alunecaseră în spate, gata-gata să cadă. Purta niște pantofi maro, cu tocuri joase, și mergea cu pași siguri.

Atenția lui Ömer a fost atrasă de mersul ei, atît de degajat, care nu avea nimic comun cu mersul nenatural al altor fete. Mersul acela țeapăn, cu pași mărunți, al atîtor fete dădea naștere, în sufletul lui, unui sentiment ciudat de milă. Și observă cu satisfacție că Macide putea merge în pas cu el.

Ajunseră la pod. Era aglomerație mare ; aveai impresia că oamenii aleargă. Din toate direcțiile se auzea un vuiet neîntrerupt de voci. Ömer și Macide merseră pe trotuarul dinspre Cornul de Aur. Din cînd în cînd își aruncau ochii spre apa galbenă, spre bărcile și șlepurile de toate mărimile. Pe marginea unui șaland stătea un copil de vreo zece ani. Scotea rîme dintr-o cutie de conserve, le înfigea în ac, și imediat arunca undița în apă, ca peste puțin timp, cu zmucituri puternice, s-o tragă înapoi. Un timp se uitară la copil. Picioarele lui goale și murdare atîrnau deasupra apei, iar ochii băiatului urmăreau cu mare atenție zvîcnirea undiței. Dîrzenia și tenacitatea acestui copil îi dădură de gîndit lui Ömer. Credea că el niciodată nu va putea să depună atîta suflet, atîta pasiune în realizarea unui lucru.

În acest timp, Macide scăpă o foaie cu note. Ömer se aplecă imediat și, ridicînd-o, zise :

— Dacă vreți, dați-mi-le și pe celelalte, le duc eu !

Macide i le dădu pe toate, fără să spună ceva. Doar în ochi îi zări, pentru o clipă, străfulgerarea unei raze de mulțumire.

Purtarea fetei îi umplea inima de bucurie. „Un lucru foarte curios, gîndi el, niciodată bunăvoința și interesul fetelor care mi-au plăcut nu m-au bucurat atît de mult, cît a putut să mă bucure această privire, al cărui sens nici nu-mi este destul de limpede. Da, doar o privire... Poate că era vorba de milă, de compătimire... Mă simt totuși în al nouălea cer. Cînd mă gîndesc că privirea nu a fost deloc indiferentă, simt în suflet o mare ușurare, o mare bucurie. Poate că asta e dragostea. Poate că pînă acum n-am cunoscut adevărata dragoste. Oare să-i spun ce simt ? Ori de cîte ori mă adresez voinței mele simt o sfîrșeală îngrozitoare. Să-i spun oare ? Fie ce-o fi !

Oare la ce se gîndeşte în clipa asta ? În orice caz nu la mine... Dar de ce ? Ce n-aş da ca măcar pentru cîteva clipe să exist în mintea ei ? ! Totul... Îmi e de-ajuns ca acum, imediat, fără nici o clipă de ezitare, să mă arunc în faţa tramvaiului ăluia... Oare, într-adevăr, m-aş arunca ?“

Apucîndu-l pe Ömer de mînă, Macide îl întrebă :

— Ce-i cu dumneavoastră ?

Foarte mirat, chiar uluit, Ömer privea în jur.

Macide îl întrebă din nou :

— Aţi văzut cumva pe cineva ? Eraţi cît pe-aci să ajungeţi sub roţile tramvaiului !

Ömer se uită cu atenţie în jur şi constată că nu se mai afla pe trotuar. Înseamnă că, lăsînd-o pe Macide în urmă, ajunsese pînă aici.

Se dezmetici :

— Nu, mi s-a părut, nu era nici o cunoştinţă...

Mîna stîngă, de care îl trăsese fata, ferindu-l astfel de tramvai, era ca electrizată. „De ce nu mă mai ţine de mînă ?“ se întrebă el şi se strîmbă asemeni unui copil. Îi venea să plîngă şi de-abia putea să se abţină. În sfîrşit, n-a mai putut rezista :

— Luaţi-mă de braţ !

Macide îl apucă de braţ, din acelaşi loc, dar de data asta mult mai uşor. În acea clipă privirile lor se întîlniră. Macide se uită fix la el, ca şi cum dorea să-şi amintească ceva. Şi Ömer îşi aduse aminte că ieri, pe pod, fata îl măsurase cu aceeaşi privire. Cu cît privirea fetei era mai insistentă, cu atît mai mult se pierdea Ömer. Fata părea că încearcă să reţină unele gesturi pe care le observase la el, dar încerca în acelaşi timp să descopere şi altele noi.

Ömer se întoarse către ea. Începură să meargă din nou și urcară, în tăcere, panta care începea de la Karaköy. Își dădea seama că orice secundă petrecută împreună aduce ceva nou în relațiile lor, apropiindu-i din ce în ce mai mult. Fiecare gîndea în felul său, dar amîndoi erau convinși că, pe undeva, gîndurile lor se întîlnesc.

Cînd ajunseră în fața Conservatorului, Macide întinse, în tăcere, mîna. Ömer se pierdu cu totul. Iată că momentul despărțirii sosise, și s-ar putea să n-o mai vadă săptămîni întregi. Probabil că așa se va și întîmpla. De fapt, acum nu mai putea concepe să rămînă cinci minute departe de ea. Se sperie de gîndurile lui și i se adresă :

— O să puteți merge azi la cursuri ?

— De ce mă întrebați ? Mai încape îndoială ? îi răspunse Macide, cu același zîmbet tainic pe buze.

Ömer, mobilizîndu-și toată îndrăzneala și voința, bîigui :

— Aveam să vă spun atîtea !

— Și nu mi-ați spus nimic !

El o privi cu reproș.

— O să ne mai vedem, zise Macide, ca și cum voia să se scuze.

— Cînd ? întrebă precipitat Ömer.

Macide ridică din umeri.

— Ce-ați zice să vă aștept diseară aici și să vă conduc pînă acasă ?

Fata rămase puțin pe gînduri, apoi răspunse :

— Cum doriți !

Și urcă treptele de piatră.

IX

Őmer coborî panta aproape în fugă. Se simțea ușor ca un fulg. Sufletul lui era cuprins de o fericire nemaitrăită pînă atunci. Îi venea să îmbrățișeze trecătorii și să le strige : „Hai, ce mai stați, rîdeți, bucurați-vă, ce poate fi mai minunat decît viața ?"

Dintr-o răsuflare traversă podul. Inima-i zvîcnea, vrînd parcă să-i sară din piept. Privi la ceas, era aproape de zece. „Iar am întîrziat", își spuse. Dar această constatare nu-l indispuse. O rudă îndepărtată, care îl ajutase să se angajeze la poștă, ocupa acolo un post destul de însemnat. „Merg și îi sărut mîna... O să fie mulțumit, iar colegii de birou o să-și țină gura, văzînd că am ieșit din cabinetul lui."

Ömer ocupa o funcție pentru care primea lunar patruzeci și două de lire și șaptezeci și cinci de karuși, dar nu se putea spune că-și cunoștea exact atribuțiile. Locul lui de muncă era în biroul contabilității ; dar, chiar și cînd se ducea la slujbă, nu făcea mare lucru. Uneori casierul, hafîzul[1] Hüsamettin-efendi, îi cerea să-l ajute la înregistrări și Ömer trecea o mulțime de cifre stupide în niște registre tot atît de stupide. Această îndeletnicire nu-l plictisea absolut deloc. Inventase noi modalități de a completa registrele : uneori completa de la stînga la dreapta tot rîndul, alteori trecea cifrele în coloană, unele sub altele, completînd rubricile pe rînd. Luînd zece-cincisprezece la rînd, Ömer încerca să le rețină pe toate și, transformînd această muncă într-un exercițiu de memorie, simțea o mulțumire deosebită.

---

[1] Cel care știe pe de rost *Coranul*.

La cele zece birouri din încăpere lucrau funcționari de diferite vîrste, a căror înfățișare gravă lăsa să se ghicească foarte importantele lor preocupări. Dar nici unul nu muncea mai mult decît Ömer. Fiecare era preocupat de treburile lui. Unii se gîndeau cum s-o scoată la capăt cu banii, alții se gîndeau la întîlniri sau la filme, dar toți, fără excepție, înjurau, blestemau de mama focului munca pe care o aveau și pe care o acceptaseră pentru a-și cîștiga pîinea cea de toate zilele.

Birourile mici, pătate de cerneală, erau acoperite cu registre uriașe, negre, coli liniate și cu acte prinse în agrafe. Aceleași registre mari și negre ocupau etajerele unui dulap pus de-a lungul unui perete, în spatele a doi funcționari care stăteau la niște birouri ceva mai încăpătoare. Un funcționar tînăr ridicase puțin colțul unei sugative și pusese acolo o oglinjoară rotundă, de buzunar : își aranja părul care lucea de briantină și cravata veche din mătase artificială. Din dorința de a-și ascunde cămașa ferfenițită și pe care vesta nu o putea acoperi, nervos, funcționarul ducea mereu mîinile la gît, simulînd că-și aranjează gulerul, cravata.

Purta un costum de culoare deschisă. Pantalonii, bine călcați, căpătaseră luciu în genunchi, de atîta purtat. Pantofii păstrau urmele cîtorva reparații, iar pe vîrfuri se zăreau pete de grăsime. Funcționarul de lîngă el, un om între două vîrste, tuns foarte scurt, trăsese sertarul biroului și era cufundat în citirea unui roman-foileton istoric, dintr-un ziar vechi, de seară.

Deși aveau întinse înaintea lor, pe birou, multe lucrări, toți funcționarii, fiecare pe cîte un colț al mesei, își vedeau de treburile lor personale, sau, în cel mai bun caz, scriau două-trei rînduri, făceau cîteva calcule, pentru ca puțin după aceea să se lase pe speteaza scaunului, cufundîndu-se într-o profundă meditație. Apoi, tresărind pe neașteptate, ca și cum cineva i-ar fi înghiontit, se aplecau din nou asupra lucrărilor, prefăcîndu-se că sînt preocupați de rezolvarea obligațiilor lor profesionale. Toți acești oameni îi aminteau lui Ömer de caii înhămați la roata fîntînii, care, ca și aceștia, din vreme în vreme se opresc, și, ridicînd capul, încearcă să vadă ce se întîmplă dincolo de „ochelari“, pentru ca după puțin timp să-și reia cursa în jurul fîntînii.

Casierul Hüsamettin, care își avea sediul după niște zăbrele de alamă, într-o cămăruță mică, era poate singurul om din oficiu care, într-adevăr, își vedea de treabă. Nu discuta cu prea multă lume, foarte des rămînea în birou și după orele de program, încuind casa cu tot felul de chei și lacăte, semnînd în nenumărate registre. Ömer se împrietenise cu el chiar din prima zi a angajării.

Acest Hüsamettin-efendi era mai tot timpul nebărbierit. Deși nu avea nici patruzeci și cinci de ani, Hüsamettin-efendi chelise, încărunțise, astfel încît arăta ca un om de șaizeci de ani. Ömer înțelesese din prima clipă că omul acesta nu e chiar atît de simplu cum părea la prima vedere. Făcea glume în felul lui original, iar observațiile sale, în legătură cu ceilalți funcționari, erau tăioase și la țintă. Ömer nu putea să priceapă cum izbutea acest om, care venea foarte puțin în contact cu ceilalți funcționari, să cunoască atît de bine calitățile și defectele colegilor.

De obicei era bine-dispus. Cînd lucra avea totdeauna ochelarii pe nas, ochelarii aceia cu ramă de argint, iar cînd discuta cu cineva îi ridica pe frunte. Ochii lui, de un albastru-deschis, erau în permanență zîmbitori, te fascinau și te legau de el pentru totdeauna. Era un om sincer, atît în vorbă cît și în faptă, asemenea celor care nu se tem niciodată. Dar Ömer știa că lui Hüsamettin-efendi nu-i era deloc ușor : avea nevastă, cinci copii, dintre care cel mai mare să fi fost de vreo optsprezece ani. Era și el un om ca atîția alții, care trag din greu ca să se descurce de la o chenzină la alta. Cînd s-au cunoscut, Ömer i se plînsese lui Hüsamettin-efendi, dîndu-i de înțeles că salariul pe care-l primește e derizoriu, că cele cîteva lire pe care, o dată pe an, conform promisiunii, i le trimetea mama, nu-i ajungeau nici măcar să-și cumpere o cămașă, că dacă ar termina studiile lucrurile poate s-ar schimba mult în bine... dar că tocmai această lipsă de bani îl obligase să muncească și, de aceea, iată, de șase ani nu reușea să-și termine studiile. Dar, în realitate, nu lipsa de bani era cauza frecvenței lui slabe la cursuri și, implicit, a amînării studiilor. Ömer nutrea o neîncredere totală, poate chiar dispreț, față de ceea ce se preda, și mai ales față de profesori. Deși îi plăcea să arunce această nereușită pe seama unor cauze externe, Ömer era conștient că ele se aflau în el și de aceea îi plăcea să spună tot felul de povești, nu pentru a-i induce în eroare pe alții, ci, în primul rînd, pentru a se justifica în fața propriei sale conștiințe.

Hüsamettin-efendi, care-l ascultase cu o expresie de seriozitate, îi spusese atunci :

— Fiule, am fost și noi cîndva tineri, ca tine... Dacă ai început să studiezi, de ce să abandonezi ? E suficient să neglijezi un timp, ca această trudă perfidă, care este știința, să se răzbune și să te sperie. Trăind mult prea din plin evenimentele zilnice ale vieții, vine o vreme cînd omul își dă seama că n-a asimilat îndeajuns de multe cunoștințe, mai bine-zis își dă seama că-i lipsește acel organizat și temeinic orizont de cunoștințe. Așadar nu te mai agita în zadar... Alege-ți alt drum în viață, caută să intri undeva, la o bancă, ești încă tînăr, o să reușești... Casierul căzuse pe gînduri, de parcă voia să-și amintească ceva. Și apoi, peste cîteva clipe, se auzi din nou, dar parcă vorbindu-și sieși : Și eu am abandonat studiile. Nu la Universitate eram, ci la o școală normală. Am părăsit școala cînd mai aveam puțin pînă la terminarea ei. Am intrat ca funcționar alături de tatăl meu, care lucra la secția financiară. M-am căsătorit de tînăr. Patru-cinci ani mai tîrziu tata a murit, apoi soția. Nu m-a mai interesat studiul. Am cheltuit foarte repede cele cîteva lire pe care mi le lăsase tata. Din nou mi-am luat o slujbă, m-am recăsătorit, au venit copiii... Trăiesc... uite, așa cum vezi ! Cum altfel ar putea să fie viața ? Sînt convins că trebuie să ne închidem în noi înșine, și să ne mulțumim să trăim totdeauna momentul, clipa, fără să acordăm atenție existenței noastre de ieri, din trecut, fără să ne amintim de ocaziile care ne-au scăpat printre degete, și fără să ne facem iluzii cu privire la viitor, căci, altfel, ne otrăvim viața, și așa mult prea scurtă... Orice întîmplare are partea ei hazlie. Mi se pare nostim și atunci cînd îl văd pe băcan nemulțumit de banii primiți, sunînd la fiecare început de lună la ușa noastră, motiv pentru care nevastă-mea face adevărate crize de nervi. Stau și-l urmăresc cum, așteptînd în ușa întredeschisă, își scoate șapca și o pune iar pe cap, și îl ascult și îl văd cum se schimonosește și se bîlbîie, străduindu-se să vorbească cu un accent specific celor din Istanbul... Și atunci cad pe gînduri. În viață nimic nu are legătură cu dorințele noastre. Ceea ce, desigur, e o mare nenorocire, dar natura ne-a dat și mijlocul prin care o putem diminua. Capacitatea de a trece totul prin sita rațiunii... Uneori, copiilor nu le ajung banii pentru cărți... Cel care insistă mă cuprinde pe după gît, și atunci mă simt obligat să-i dau lui bani. Ceilalți patru copii sînt fete. Nu pot să fac altceva decît să le așez pe toate patru în fața mea și le vorbesc despre inutilitatea cărților. Le spun să învețe totul pe de rost. Și apoi, cînd văd că mă ascultă și țin cont de vorbele mele, pe care nici eu însumi nu le iau în serios, îmi vine și să rîd, și să plîng... Și aici, la oficiu, e la fel : în afară de doi-trei inși vicleni și pricepuți, restul sînt aidoma sfintelor oițe ale Domnului... Cu toții cred că fac mare lucru odată ce trăiesc și sînt o părticică din planeta asta. Unii se mîndresc cu tinerețea lor, alții se grozăvesc cu bătrînețea și experiența dobîndită... Unii se laudă cu trecutul, alții caută să cîștige autoritate, încercînd să-i convingă pe ceilalți că, odată și odată, tot vor ajunge cineva. Toți își macină speranțele și deziluziile la această moară, al cărui mers nu-l vor înțelege niciodată, dar își închipuie, bieții de ei, că sînt buricul pămîntului... Iar alții, mai bătrîni, ca mine, au dat în mintea copiilor și flecăresc tot timpul.

Ömer simțea o plăcere ciudată să-l asculte pe Hüsamettin-efendi. I se părea că se apropie unul de altul tocmai prin pesimismul lor. Numai că poate și anii pe care îi adunase îl ajutaseră pe Hüsamettin-efendi să se izbăvească de acele dorințe care mai dominau încă sufletul lui Ömer. Casierul nu-și dorea decît ca situația lui de azi să se mențină și în zilele ce aveau să vină. Pe Ömer îl uimea naturalețea și simplitatea cu care Hüsamettin-efendi îi cerea o liră împrumut. Fără a părea jenat, fără a se umili. Și, mai mult decît atît, Ömer era totdeauna impresionat de generozitatea lui Hüsamettin-efendi. Cîteodată îi dădea lui Ömer ultimii bănuți din buzunar. În asemenea momente, Ömer se despărțea de el cu sentimentul că a luat pîinea de la gura copiilor.

Și astăzi, ca de obicei, Ömer nu stătu mai mult de cinci-zece minute așezat la birou. Se îndreptă către încăperea unde lucra casierul. Ardea de nerăbdare. Căuta pe cineva cu care să flecărească. Văzu că Hüsamettin-efendi era din cale-afară de ocupat, în fața lui aflîndu-se un uriaș registru. Contabilitate. Cu ochelarii pe nas, cu fruntea încrețită de încordare, casierul părea că face cine știe ce socoteli complicate. Ömer se întoarse, dădu să plece, dar Hüsamettin-efendi înălță capul și-l întrebă :

— Unde vrei să iei masa de prînz ? Dacă mă aștepți puțin ieșim împreună și mergem să mîncăm chebab. Azi nu prea sînt în apele mele. Mai stăm și noi puțin de vorbă...

Ömer se miră cînd află că Hüsamettin-efendi are asemenea intenții, căci se gîndise și el exact la același lucru. Cuvintele „nu prea sînt în apele mele“ îl uluiseră. Nu avea nimic la îndemînă de citit, nu adusese nici ziare și nici vreo carte, și de aceea deschise un registru. Scoase din sertar o foaie de hîrtie, scrisă pe-o parte, și începu să deseneze. Apoi mai scoase una pe care o umplu, de sus pînă jos, cu numele său și cu alte semnături. Apoi, pe un rînd, scrise numele lui Macide și, observînd că numele fetei apărea în continuarea numelui său, imediat începu să-l șteargă.

În pauza de prînz se duse la casier. De data aceasta, contrar obiceiului, Hüsamettin-efendi nu scoase nici o vorbă. Intrară într-o cantină mică, cu tavanul jos, de prin părțile Bahcekapîului și mîncară la un preț derizoriu. De cîteva ori, Ömer își privi prietenul în ochi, vrînd să-l întrebe ceva, dar Hüsamettin-efendi era posomorît, avea colțurile gurii lăsate în jos și dădea tot timpul din cap. Ömer plăti pentru amîndoi și se ridicară. În drum spre oficiu intrară într-o cafenea mică și răsfoiră ziarele. Deși ieșiseră împreună ca să mai schimbe o vorbă, amîndoi se arătau preocupați doar de problemele proprii.

Ömer credea că soarta își bate joc de el, că fericirea imensă care îi umpluse sufletul se va răzbuna curînd. De aceea, ca să se pună într-un fel în siguranță, se hotărî să împărtășească neînțeleasa tăcere a lui Hüsamettin-efendi. Încă din copilărie se obișnuise să privească bucuria și fericirea ca pe un semn rău, de temut. „După rîs vine și plîns“, iată zicala care nu-i ieșea din minte, ca un adevăr de necontestat. Toate evenimentele fericite îl întristau cumplit, îl îngrozeau chiar. De aceea căuta să scape de ele cu ajutorul unor mici viclenii. Chiar și acum, fără să-și dea seama, luase o mină gînditoare și părea că suferă alături de Hüsamettin-efendi.

— Ce-i nou, Hüsamettin-efendi? întrebă el, în cele din urmă, oftă adînc.

— Nu mă întreba, fiule...

— Ce vi s-a întîmplat? Ați început și dumneavoastră să luați lumea în serios?

— De data asta nu-i de glumit. Am intrat în niște treburi tare urîte, să dea Allah să ies cu bine!

Se cufundă din nou în tăcere.

Ömer îl privi în față, așteptînd continuarea, dar Hüsamettin-efendi stătu încă puţin așa, apoi se ridică de la masă și zise:

— E timpul să ne întoarcem în bîrlogul suferințelor...

Ömer deveni curios. Dar, din cauză că știa năravul casierului, nu încercă să insiste. În ciuda sincerității lui, Hüsamettin-efendi avea oroare ca vreo persoană să se amestece în treburile lui.

În timp ce urcau scările de la oficiu, spuse:

— După mine, fiule, nu există nici o deosebire între a fi tînăr și a fi bătrîn. Poate că bătrînețea e de preferat, pentru că prin ea toate aceste suferințe, fără de rost, se apropie de sfîrșit. Mai sînt însă și altfel de treburi care încovoaie mult spinarea bătrîneţii. Să vedem ce-o ieși pînă la urmă... Şi continuă pe tonul lui obișnuit: Nu-i așa că par misterios? O dată, cînd voi avea prilejul, am să-ți explic totul. Ştiu că nu-mi poți da nici un sfat. Dar, oricum, nu-i vorba de-o chestiune pe care s-o poţi rezolva prin sfaturi. Mă gîndesc uneori că dacă mai durează am să plesnesc, nu alta ! Acasă să te ascunzi de nevastă, aici de colegi... Să înnebuneşti, asta-i !

Şi, fără să mai zică ceva, intră la el în birou.

Omer se îndreptă şi el către biroul lui şi se aşeză la masa de lucru. Ştia că n-o să stea prea mult. Îşi simţea sufletul cuprins de nerăbdare. Gîndea : „Amîndoi ne aflăm în acelaşi oraş. În mai puţin de o jumătate de oră am putea ajunge unul la celălalt. Şi, cu toate astea, ea e acolo, eu aici... De ce ? Absurditate ! De ce stau aici ? Doar ca să mă plictisesc şi să-i plictisesc şi pe cei din jurul meu ? Cu siguranţă că acolo nici ea nu face mare lucru. Nu te apuci să cînţi la pian într-o asemenea zi... Important e că nu sîntem împreună ! Există oare ceva mai absurd şi mai inutil ? Ce altceva e viaţa decît un lanţ al întîmplărilor ? Dar întîmplarea nu trebuie să aibă şi ea logica ei ? !“

Omer ieşi încetişor din odaie. Ca să nu fie bănuit că pleacă, lăsă şapca în cuier. Coborî în fugă scările şi ajunse în stradă. Nu ştia încotro s-o apuce. Era încă devreme. „Nu care cumva fata să aibă impresia că sînt îndrăgostit lulea de ea !“ Îşi dădu seama că-i trec prin cap gînduri copilăreşti. Cum ar fi putut Macide să aibă asemenea păreri ? Gîndul că de data aceasta nu va putea recurge la vicleşugurile pe care le folosea cu alte fete îl sperie, dar îl şi linişti. Se temea că nu va fi în stare să ascundă partea mai puţin frumoasă a caracterului său. Dar în acelaşi timp îl neliniştea speranţa că ea îi va ghici fără nici o dificultate gîndurile pe care el nu le va putea exprima.

Pentru a-și mai omorî timpul, se îndreptă spre cartierul Balîkpazari. Pe străduțele înguste treceau hamali încovoiați de povară și căruțe încărcate. Încercînd să-și păstreze echilibrul, Ömer pășea anevoie pe caldarîmul lunecos, acoperit și iarna și vara de noroi. Ajunse la Yagiskelesi. Clădirile din piatră înnegrită, cu zăbrele de fier la ferestrele întredeschise, stăteau atît de aproape unele de altele, încît păreau gata să-l strivească pe oricare trecător. De la fiecare dugheană se prelingeau lături spre gura de scurgere, de la capătul străzii. Mirosul lipicios de ulei ars îți umplea nările, iar dinspre mare te izbea un aer umed, plin de duhoare.

Ömer recunoscu imediat mica dugheană a unchiului Galip. Nu putu să vadă cine era înăuntru, în această „casă de comerț", ascunsă într-un subsol întunecos. În spatele geamurilor murdare zăreai totuși sticle pline cu mostre de ulei de măsline, și nu departe de ușă se afla un butoi uriaș, pe care, din cauza prafului și a grăsimii, se depusese un strat gros, lipicios.

„Cum de e posibil să fii condamnat să-ți petreci viața într-o asemenea catacombă ? Cum de e posibil ca un om, în fiecare zi, știind foarte bine încotro se îndreaptă, să accepte totuși să meargă mai departe ? Dar și unchiul Galip a avut timpuri mai bune. Și-a petrecut copilăria și tinerețea în grădini luminoase, pe cîmpii întinse, pe care de-abia le cuprindea cu ochii. Și acum stă aici, ascuns ca un șobolan, și așteaptă. Așteaptă moartea ! Oare nu e în puterea noastră să ne alegem un loc mai plăcut măcar atunci cînd sîntem în așteptarea acestei clipe îngrozitoare, care este moartea ?" se întrebă Ömer.

Liniștea și umbra în care era cufundată străduța îi dădeau impresia că s-a făcut tîrziu. Se întoarse, ajunse la pod, și se îndreptă spre Beyoglu.

X

Era de-abia ora patru cînd Ömer ajunse lîngă Conservator. Însă, odată ajuns aici, își dădu seama că nu știa ce să facă. Nu stabiliseră precis nici ora și nici locul întîlnirii. S-o aștepte la poartă sau să intre și să întrebe de ea ? Și asta cînd ? După terminarea cursurilor ? Dar cînd se terminau, de fapt, cursurile ?...

„Mereu mă consum din cauza unor asemenea fleacuri ! N-am îndrăznit s-o întreb de ora și de locul întîlnirii, așa cum, de obicei, se procedează în astfel de situații. Iar acum stau aici ca un caraghios, țintă a glumelor răutăcioase ale tuturor celor care trec... Dar, după mine, omul trebuie să gîndească, să vadă ceea ce este esențial... Amănuntele vin singure... Așa ar trebui să fie dacă viața ar fi cît de cît logică. Oare mai e cineva pe lume căruia îi trec prin cap asemenea banalități ? Și fără pic de rușine ne mai și considerăm oameni cu scaun la cap !“

Se hotărî totuși să intre. După ce urcă treptele, ajunse într-un coridor destul de larg. Răzbătea zgomot de instrumente. Era un du-te-vino continuu : se vînzoleau studenți, purtînd fiecare în brațe instrumente muzicale și partituri. Ömer se apropie de un grup.

— O caut pe Macide-hanîm. Cine poate să-mi spună unde se află acum ?

Fetele se priviră zîmbind cu subînțeles. Apoi, la întrebarea „Care Macide ?“, se simți obligat s-o descrie. Cînd termină, fetele îi spuseră că n-o cunosc și plecară mai departe. Ömer se duse să-l caute pe omul de serviciu. În acest timp auzi cum, în spatele lui, s-a deschis ușa unei săli. Se întoarse imediat, de parcă, trecînd, cineva l-ar fi atins.

Cu pași repezi, Macide se apropie de el și spuse :

— Ați ajuns pînă aici ? M-ați căutat mult ? Mi s-a părut că e vocea dumneavoastră, am avut impresia că mă căutați...

Ömer o privi drept în ochi. Fără nici o ezitare și cu un curaj de care se miră și el, o întrebă :

— Nu-i așa că m-ați așteptat ?

La rîndul ei și Macide, privindu-l drept în ochi, foarte îngîndurată, dădu din cap :

— Da !...

Și întinse mîna. Un timp rămaseră așa. Amîndoi aveau palmele reci ca gheața. Și, ca și cînd ar fi fost vorbiți dinainte, spuseră amîndoi în același timp :

— Să mergem !

Se îndreptară către scări. Macide îl luase pe Ömer de braț, din același loc ca dimineață și, deși era cu o treaptă în urma lui, nu-i lăsa brațul. Un timp merseră fără să scoată o vorbă. Ömer se temea că din nou se va lăsa tăcerea aceea jenantă și absurdă.

— Aveam să vă spun unele lucruri !

— Da...

Răspunsul ei nu era prea încurajator. Îl privea cu un aer indiferent, încercînd parcă să-l cunoască. Pe fruntea lui șuvițe castanii lunecau neglijente, acoperind ramele ochelarilor. Ochii săi mici, ascunși în spatele lentilelor fumurii, priveau fără să clipească. Părea un băiat simpatic, iar înfățișarea lui avea un aspect copilăros.

Macide, ca și cum ar fi revenit dintr-o visare, zise din nou :

— Da...

După o clipă de ezitare, Ömer încercă să reînnoade discuția :

— Ieri dimineață, pe vapor, cînd mă apropiam de dumneavoastră, nici n-am observat că sînteți împreună cu mătușa mea !...

Macide îl privi mijindu-și ochii. Nu înțelegea ce voia să spună.

Ömer întrebă :

— Să vă povestesc ? Să nu luați totul în seamă... N-am prea multe de spus. Dar vreau cu orice preț să vă vorbesc. Acum... Mi-e teamă că dacă amîn n-o să mai am aceeași îndrăzneală. Ce rost are s-o mai lungesc ? Am impresia că aveți o fire foarte deschisă. Sînt convins că n-o să rîdeți de mine. În momentul de față simt că dumneavoastră mă veți înțelege. Oricît de banale și copilărești vor suna cuvintele mele, veți înțelege că nu am încredere în lucruri obișnuite...

Nu putea să se oprească. Macide îl privea atentă. Pomeții obrajilor erau puțin ieșiți și în jurul gurii apăruseră broboane de sudoare. Sprîncenele-i stufoase parcă se amestecaseră cu șuvițele de păr de pe frunte. Ochii lui ardeau ca două flăcărui și Macide descifra în ei vibrațiile strunelor sufletului. Înțelegea cît de mult suferă băiatul acesta, străduindu-se să exprime tot ce avea pe suflet, și cît de departe e de orice prefăcătorie și minciună. Atunci simți că, independent de voința ei, începe să se topească răceala aceea din relațiile pe care ea le avea cu oamenii. Se simți subjugată de acea atracție irezistibilă provocată de obicei de oamenii care își deschid în toată limpezimea sufletele. Se simțea curajoasă, încrezătoare, sigură pe ea, alături de acest om care, măcar în clipa aceea, își lepădase masca și încetase să mai joace teatru, renunțînd la orice gînd ascuns. În acea clipă dori, în sfîrșit, să-și exprime gîndurile și sentimentele pe care pînă atunci le înăbușise. Această schimbare petrecută în sufletul ei o emoționă și de aceea se simțea cuprinsă de o recunoștință luminoasă față de cel care determinase această stare. Nu prea o interesa ce va spune Ömer, dar era cît se poate de nerăbdătoare să audă felul în care el își va exprima, fără nici un obstacol, sentimentele și gîndurile.

— Sînteți atît de sincer cu mine ! îndrăzni ea.

Ömer nu prea pricepu la ce anume se referea, dar Macide, fără să-i dea răgaz s-o întrebe, continuă :

— Sînteți primul om care vorbește atît de sincer cu mine... Și mi se pare că sînteți, de fapt, primul om care încearcă să vorbească cu mine. Simt că n-ați putea să-mi spuneți lucruri neplăcute. De ce nu continuați ?

Ömer respiră adînc și zîmbi, asemenea unui om care a înfruntat o mare nenorocire.

— Oare pot să vă spun lucruri neplăcute ? Oare e ceva rău, neplăcut, cînd spun că vă iubesc, că vă iubesc ca un smintit, că vă iubesc într-atît încît sînt gata să mor pentru dumneavoastră ? Nu vă speriați, se prea poate ca auzul dumneavoastră să nu fie obișnuit cu asemenea vorbe... Dar numai auzul... Chiar dacă n-o să recunoașteți, sînt convins că aceste cuvinte pe care le-am spus eu există undeva, în sufletul dumneavoastră. Poftim, nici nu strigați, nici nu fugiți de lîngă mine!... Priviți în sufletul meu pînă în străfunduri, pînă în cele mai tainice colțuri ale lui, și nu vi se pare deloc străin, necunoscut... Am dreptate? Nu doresc să-mi răspundeți. Vă rog doar să mă ascultați! Îmi dau seama că vi se pare cum nu se poate mai straniu să ascultați asemenea cuvinte de la un om pe care de-abia ieri l-ați cunoscut și cu care dacă ați discutat două ore... Dar ceva, ceva din mine îmi șoptește că nu greșesc. Niciodată n-am fost atît de sincer. N-am avut curajul. Dar în clipa aceasta simt o asemenea siguranță încît, foarte liniștit, cu ochii închiși, pot să mă încred în întregime în dumneavoastră. Spun acest lucru fără să mă tem de ironiile și de refuzul dumneavoastră. Această siguranță, această încredere a început din clipa cînd v-am văzut întîia oară, atunci, pe vapor. V-am mai spus că atunci, pe vapor, n-o văzusem pe mătușa Emine, care stătea alături de dumneavoastră. Văzîndu-vă, am încetat să mai văd pe altcineva. Nu vă cunoșteam, dar, cu toate acestea, veneam hotărît spre dumneavoastră, făcîndu-mi loc prin mulțime. Cînd să vă vorbesc, a intervenit mătușa. Nici nu-i nevoie să vă mai spun. Încerc să vă explic un singur lucru, și folosind orice mijloace, cu disperare: că vă iubesc. Știu, aceste cuvinte s-au repetat de miliarde de ori dar, spuneți-mi, oare au pierdut ceva din prospețimea lor? Și-au păstrat prospețimea și perfecțiunea și nu se pot asemui cu nimic altceva pe lume... Aceste cuvinte renasc cu fiecare nouă și sinceră rostire, și această renaștere înseamnă de fapt perfecțiunea. Vă iubesc... Ce altceva pot să vă mai spun? Nu încercați să-mi răspundeți. Ce lucru formidabil e atunci cînd omul își încredințează toată ființa, cu sufletul lui încurcat și complicat, cu trupul lui plin de taine, cu dorințele, pasiunile, obiceiurile, într-un cuvînt, pe el însuși, în întregime ! Știu că înțelegeți foarte bine acest lucru ! Mai știu că nu puteți rămîne indiferentă. Nimeni nu poate rămîne indiferent în fața unei persoane care iubește. În fața acestui formidabil, cel mai formidabil lucru care există pe lume, nimeni nu posedă libertatea de stăpînire a manifestărilor sale, nimeni nu poate hotărî să se comporte altfel de cum simte. Nu avem voie... Așa cum nu putem renunța la aer, așa cum nu putem renunța la locul pe care-l ocupăm în spațiu, tot așa nu ne stă în putere să nesocotim dragostea care ni se oferă. Vă iubesc... Și cît de mult vă iubesc, doamne ! Cred că n-aș simți nici o durere dacă, în această clipă, ați tăia o părticică din mine. Nu-mi imaginez o forță care m-ar putea opri să fac ceva pentru dumneavoastră. Nici moartea ! În asemenea situație și ea e neputincioasă. Priviți, pe lîngă noi trec o mulțime de oameni, întorc capul și se uită la noi, mai bine-zis la mine... Dacă vreți, pe oricare din ei îl opresc... Și dacă, în încercarea lor de a mi se împotrivi, află că o fac în numele iubirii, mîinile le vor cădea ca moarte, și împotrivirea va fi înfrîntă. Vedeți, sînteți tot atît de zguduită ca și mine. Am convingerea că mi se întîmplă așa ceva pentru prima oară în viață. Dar, spuneți-mi, vi se pare de neînțeles ? Oare toate astea v-au fost necunoscute pînă acum ? Pot să spun, fără să mă tem că voi greși, că acum, pentru dumneavoastră, ca și pentru mine, nu există trotuarul pe care pășim. Cred că în momentul acesta mergeți fără a mai simți povara propriului trup. Priviți, am și ajuns la Beyazît... Dar cum ? În cît timp ?... Nu putem ști... Oare nu observați că timpul a încremenit și ni se supune nouă ? Vă rog, dați-mi mîna !... Pulsul e tot atît de repede ca și al meu, sau poate că... Căldura mîinii dumneavoastră mă arde. Oare ați simți cît de cît o mică amărăciune dacă în clipa aceasta n-am exista ? N-o să vrem să ne despărțim de viață, pentru că avem foarte multe dorințe nesatisfăcute. Dar în clipa asta nici o dorință nu ne leagă de pămînt. Oare nu simțiți că sufletele noastre sînt pline pînă la refuz ? Mîna dumneavoastră stă în palma mea și supunerea ei mă poate scoate din minți. Tremurați din tot corpul, sînteți ca frunzele rînduite pe o creangă subțire. Vă sînt recunoscător pentru faptul că trăiesc asemenea clipe. Sînt recunoscător vieții, hazardului, celor care m-au adus pe lume, tuturor... Am și ajuns acasă... N-aș vrea să intru. Pînă la o nouă revedere voi încerca să retrăiesc aceste clipe. Nu știu exact ce voi face acum. Poate voi ieși din oraș și mă voi plimba pînă în zori. Și, odată cu ivirea zorilor, mă voi reîntoarce aici. Sau poate voi rămîne toată noaptea aici, respirînd același aer ca și dumneavoastră ! Mergeți, vă rog, în casă, și nu încercați să-mi vorbiți !... Fiecare clipă petrecută alături de dumneavoastră mă poartă amețitor de repede spre fericire. Mi-e teamă... Oare știți ce înseamnă ca fericirea să fie atît de mare încît să ne înspăimînte ? Mă tem să nu mor pe loc... Mă tem ca nu cumva fericirea care a dat năvală peste mine să explodeze și să dispară. Cu bine ! Mîine dimineață vin să vă iau... Cu bine !

Transpirase tot, asemenea unui om bolnav de friguri. Apucă mîna fetei, o duse la buze și îi dădu drumul repede, fără s-o mai sărute. Ochii lui căutau chipul fetei. Așteptă o clipă, apoi se întoarse brusc, și, cu pași repezi, se îndepărtă, pierzîndu-se după colț.

Macide urcă încet treptele și sună. Spuse Fatmei că a mîncat și este obosită, așa că ar vrea să se culce. Începuse să se întunece și felinarul din stradă, din apropierea casei, nu fusese aprins încă, așa că odaia lui Macide, de obicei luminată de afară, era întunecată. După ce aruncă pe un scaun mapa cu partituri, se așeză pe marginea patului mic, acoperit cu pătură albă. Așezată comod, începu să se gîndească, mai bine-zis începu să-și rememoreze cele întîmplate.

Inima îi bătea și acum cu putere, iar capul continua să-i vuiască. Încercă să se stăpînească și să reflecteze asupra vorbelor lui Ömer. Îl vedea doar pe el, părul acela răvășit, castaniu, ochii vii, strălucitori, buzele frumos conturate, glasul acela care îi răcorea sufletul, asemenea unui vînt tăios, dar plăcut... Îl vedea mergînd cu pași repezi alături de ea, vorbindu-i întruna, făcînd gesturi puține, dar pline de sens, convingătoare, frîngîndu-i ultima împotrivire. Glasul acela, necunoscut ei pînă atunci, îi transmisese niște lucruri la care ea nu gîndise vreodată. Și ceea ce o impresiona cel mai mult era că Ömer spusese adevărul, vorbise sincer. Aceste vorbe, pe care le auzea pentru prima oară, dintr-o dată i s-au părut cunoscute. Da, și în sufletul ei se petrecuse o schimbare : ieșise la iveală ceva nou, care o amețea. Chiar dacă, să spunem, el nu-i vorbise sincer, o mințise, chiar dacă n-au fost decît niște îmbinări de sunete, fără vreun sens, oricum, vorbele acelea ar fi avut aceeași înrîurire asupra ei. Ömer pusese atît de mult suflet în vorbele lui, încît această sinceritate nu se poate întîlni decît la oamenii care hotărăsc să se lege frați de sînge.

Macide își dădu seama că astăzi, din cauza oboselii, a emoției, nu este în stare să reflecteze asupra a ceea ce se întîmplase cu ea, așadar nu va putea să ia o hotărîre înțeleaptă. Însă un lucru era sigur : în viața ei începuse o nouă etapă. De acum încolo lucrurile vor avea un alt curs.

„Ceva se va întîmpla... Negreșit că se va întîmpla ceva... Dar ce pot eu să fac ?“ își zise Macide. Și, imediat, recunoscu că este gata să meargă în întîmpinarea acestui viitor necunoscut. Mai mult decît atît, acum aștepta viitorul cu un sentiment de înfrigurare și emoție — era asemenea unui călăreț care strunește cu toată forța un cal.

Deodată avu impresia că viața ei, care pînă nu demult era la voia întîmplării, începe să capete alt sens. De acum încolo va avea la ce să se gîndească, sentimentele ei se vor redeștepta, nu va rămîne asemenea fructelor neculese. Dimineața, cînd se va trezi, nu va mai spune : „Și ziua asta e ca celelalte. Oare de ce m-am trezit, de ce a fost nevoie să întrerup somnul, aducător de uitare ?“ Și cînd va merge pe stradă nu-și va mai tîrî cu nepăsare picioarele.

Ce fel de om era acest Ömer ? Deocamdată nu știa nimic despre el. Ieri îl văzuse pentru prima oară ; nu întrebase pe nimeni despre el.

Macide încercă din nou să mediteze asupra cuvintelor lui Ömer și să ajungă la o concluzie oarecare, dar fu peste puterile ei. Vedea întruna gura lui Ömer, cu broboane de sudoare deasupra buzei de sus; rostea cuvinte înflăcărate și vocea lui, acum șovăitoare, acum autoritară, o subjugă cu totul.

Se culcă îmbrăcată, își pironi privirea în tavan și apoi, foarte curînd, căzu într-un somn adînc.

XI

Macide se trezi dis-de-dimineață și se pregăti de plecare. Dorea să iasă cît mai repede din casă. Sufletul ei era cuprins de o ciudată tristețe. Dintre toate sentimentele care o încercaseră în ajun rămăsese cu o mare spaimă. Acum nu vedea deloc limpede modul cum va continua această viață, confuză și amețitoare, pe care începuse s-o cunoască. Și de data aceasta rațiunea, care o dirijase în toate acțiunile ei, încerca să-și impună punctul de vedere. De aceea își propusese să iasă ceva mai devreme din casă, pentru a nu se întîlni cu Ömer. Dar nu se întîmplă așa. Se plimba tot timpul prin cameră și din vreme în vreme arunca cîte o privire furișă spre fereastră. După puțin timp coborî, încercînd să mănînce ceva, urcă din nou în cameră și, în sfîrșit, după ce așteptă pînă la ora la care ieșiseră împreună în ziua trecută, o zbughi în stradă.

Ömer nu era de găsit. Macide aruncă o privire în jur și se îndreptă către bulevard. Deși cînd se trezise nu-și dorise să-l vadă pe Ömer, în momentul acela o încerca un profund sentiment de tristețe. Mergea încruntată, apăsată de gînduri. Își spunea: „E mai bine... Mi-e teamă să-l văd, pentru că nu pot să-l refuz sau măcar să-i răspund. Cît de multe vorbe spune și cît de frumos!... Dar vorbele lui reprezintă un pericol pentru mine... Oricum, ieri nu trebuia să-l ascult. La început n-am știut ce se petrece cu mine... Nu l-am întrerupt, nu pentru că eram de acord cu el, ci pentru că m-am pierdut... Dar aș fi putut să-l rog să tacă. Numai că s-ar fi supărat și-ar fi plecat... Sigur că da... Avea o asemenea înfățișare... La o vorbă puțin necugetată s-ar fi supărat și-ar fi plecat. Și n-aș fi dorit așa ceva. De ce să se supere pe neașteptate și să fugă de lîngă mine? Și, de fapt, nu mi-a vorbit urît. Dar ce altceva decît că mă iubește ar fi putut fi mai rău?"

Macide rămase puțin pe gînduri. Apoi, oprindu-se, miji ochii. Părea că în mintea ei se dă o luptă: „Mi-a spus că mă iubește... Oare e atît de rău să te știi iubit? Cine m-a mai iubit pînă acum? Mama, tata? Poate... Dar ce fel de iubire era aceea? Sărmanul meu tată... Au trecut două luni de cînd a murit și n-am știut nimic. Probabil că mătușa mi-a tăinuit moartea lui ca să mă menajeze. Dar poate că a procedat așa pentru a evita eventualele neplăceri care s-ar fi iscat în casă. Ce-o fi cu mama acum? Probabil că sora mea a și luat-o la ea. S-ar putea ca mama să fi scris aici să nu mi se spună nimic pînă în vacanță... Sărmana mea măicuță!... Cît de mult cred că a suferit!... Bine că nu eram acasă! Și totuși, oare n-ar fi fost mai bine să fiu acasă, să-l sărut pentru ultima oară, s-o mîngîi pe mama? Cred că așa ar fi fost mai bine... Și uite ce-mi trece prin gînd... Bine că nu eram acasă... Oare sînt o fiică bună? Într-o astfel de zi dureroasă am avut puterea să ascult vorbele lui Ömer... Dar cît de frumos vorbea... Ce buze frumoase avea..."

Macide se înroși. Merse mai departe copleșită de gînduri, și în scurt timp se apropie de Beyazît. Se uită la ceas. Era aproape nouă.

„Mă urc în tramvai“, hotărî ea, și în momentul acela își aminti că și-a uitat partiturile acasă. O clipă rămase în cumpănă : să se întoarcă acasă după partituri, sau să meargă fără ele la Universitate ?

„Dar ce, ai chef de cursuri ?“ se întrebă ea, cu un zîmbet trist pe buze. Ridicînd capul, privi în jur și, deodată, începu să-i tremure corpul, cum i se întîmplase și în ajun, cînd se întorcea acasă cu Ömer. Căută ceva de care să se sprijine. Încleștă dinții. Întoarse capul într-o parte și alta, de parcă ar fi vrut s-o ia la fugă. Se întoarse brusc, întinse brațele spre Ömer, care — Macide îi simțise prezența — mersese mult timp în spatele ei.

Macide răsuflă ușurată și treptat își reveni. Lupta care se dăduse în sufletul ei, cît timp fusese singură, încetă dintr-o dată, și toată ființa ei se simțea acum dominată de tînărul care pășea alături de ea, în tăcere. Acest sentiment de supunere, foarte asemănător cu senzația de siguranță și calm pe care o încearcă puii de găină cînd intră sub aripa mamei, nu-i rănea cîtuși de puțin mîndria. Nu putea să înțeleagă deloc de ce îi venise atît de ușor să se supună cuiva, cu toate că în sinea ei nu dorea acest lucru. În aceeași clipă în mintea ei se născu o nouă întrebare : „Oare într-adevăr nu doresc acest lucru ?“ Și îl apucă pe Ömer de mînă, ca și cum dădea singură răspuns întrebării. Ömer o privi plin de recunoștință și continuă să meargă în tăcere alături de ea. Și acest lucru o impresionă foarte mult pe Macide.

„Şi, în fond, de ce să nu vreau? protestă ea în gînd, de parcă se certa cu vreo profesoară. De ce să nu vreau?... Cum pot să spun că nu sînt mulţumită cînd acest tînăr merge alături de mine, cînd mă atinge şi îmi spune cuvinte de al căror adevăr, sinceritate, nu mă pot îndoi nici o clipă? De ce vreau cu orice preţ să mă amăgesc singură? Uite că aşa vreau... Vreau ca el să înceapă din nou să vorbească, pentru ca vorbele lui de foc să mă înlănţuie din nou, să mă subjuge, astfel încît să devin oarbă şi surdă faţă de tot ce mă înconjoară... Vreau să nu mai simt caldarîmul pe care calc, vreau ca din nou să mă scuture frigurile de ieri."

Într-adevăr, simţi dintr-o dată o senzaţie puternică. În asemenea clipe îi venea să plîngă şi începea să-i tremure bărbia. Pentru a se stăpîni, întrebă:

— Ce-aţi făcut în noaptea asta?

— Am foarte multe să-ţi spun... Dar încotro mergem?

— Nu ştiu, şopti ea cu nesiguranţă în glas. Şi adăugă imediat, speriindu-se singură de îndrăzneala dorinţelor: Am uitat să-mi iau partiturile, aşa că azi pot să nu merg la facultate...

Ömer îşi eliberă mîna, trecu în partea stîngă şi o luă pe Macide de braţ. Făcură doar cîţiva paşi, cînd tînărului i se păru că gestul lui este gratuit şi copilăresc. Îşi retrase imediat mîna şi şi-o înfundă în buzunar. Merse aşa o vreme. După ce trecură de piaţa Beyazît, Ömer se opri puţin:

— Hai, undeva, pe malul mării, să ne plimbăm acolo! Azi nu vreau să văd pe nimeni, simt nevoia de spațiu, vreau să privesc marea fără sfîrșit... Și să mă uit la tine !

„Aseară n-am fost atît de rece și nu m-am purtat atît de prostește... Oare ce s-a întîmplat cu mine ?“, își spuse Ömer.

— Cînd o să ne tutuim ? întrebă pe neașteptate Ömer, întorcîndu-se spre Macide.

— Cînd doriți...

Ömer izbucni în rîs :

— Vedeți, nici nu îndrăzniți să-mi spuneți „tu“. Bine, așteptăm pînă cînd ne va veni singur pe buze. Vă rog numai să nu vă supărați pe mine, cînd, din greșeală, mai scap acest cuvînt, „tu“, cum dealtfel s-a întîmplat ceva mai înainte. Dacă nu mă iertați, nu face nimic. Am impresia că este foarte greu să-mi dau seama cînd sînteți bine-dispusă, cînd nervoasă, cînd amabilă, cînd răutăcioasă. Cred că tot ce vă aparține dumneavoastră trebuie să fie încîntător.

Ajunseră pe una din străduțele perpendiculare pe Divanyolu, coborîră o pantă destul de abruptă, trecură pe lîngă casele din lemn, traversară o cale ferată, unele locuri pîrjolite de incendiu și, în sfîrșit, ajunseră la ruinele cetății, împresurate de ierburi abundente. Mai departe se zărea marea. Merseră înainte. Prin acele locuri nu se zărea țipenie de om. Valurile potolite ale mării loveau din vreme în vreme pietrele mari, acoperite cu alge, de pe mal. Marea, unduitoare, se străduia să nu-și trădeze adevărata culoare, sub soarele care se înălțase de-a binelea. În depărtare se zăreau vapoare și șlepuri, și mai departe se conturau cîteva insulițe, asemenea unor burdufuri pline.

— Cînd te gîndești că nici măcar marea nu e nesfîrșită ! șopti Ömer. Și de-aici, de unde stăm, avem impresia că undeva, acolo, în depărtare, se termină... Cred că și cei de pe ocean văd la fel ca noi. Oare există pe lumea asta un loc unde cerul să nu se unească cu pămîntul, de unde să privești nețărmurirea ?

Astăzi Macide hotărîse să vorbească, nu să tacă, așa cum făcuse ieri, și, de aceea, cu ochii mirați, remarcă :

— Cît de neobișnuite pot fi dorințele dumneavoastră !

Ömer făcu vădite eforturi pentru a-și aduna gîndurile. Știa că dacă va continua să vorbească tot atît de încîlcit ca și ieri, o va speria pe Macide, producînd asupra ei o impresie proastă.

„Cred că ieri nu i-am displăcut ! își spuse Ömer. De ce ? Pentru că am fost foarte sincer. Pe cînd acum mintea mi-e plină de lucruri nu tocmai cuviincioase. M-am mai plimbat pe aici și altădată, cu alte fete. Mi se pare că ultima dată am fost cu o armeancă... Avea piept mare... Și nu era deloc urîtă... În comparație cu armeanca, Macide parcă nici n-ar avea sîni... Sau poate mi se pare așa din cauza hainei... Totuși, ieri mi s-au părut rotunjiori, sub bluză... Cred că ar cam trebui să fac curățenie în capul ăsta, dar nu cu orice fel de mătură, e nevoie de una din mărăcini... Să nu rămînă decît gînduri curate ! Dar tare mi-e teamă că după măturat n-o să mai rămînă nimic ! M-a întrebat ce-am făcut aseară. Ce să-i spun ? Pentru că n-am ieșit nici din oraș și nici sub fereastra ei n-am vegheat pînă dimineață. Aseară era destul de rece. M-am vîrît sub plapuma aia jegoasă și am sforăit pînă dimineață.“

Se indispuse imediat ce își aduse aminte de harababura din camera lui de burlac, de proprietăreasa pensiunii și de zgomotul neîntrerupt de pe stradă, care-l deranja de dimineață și pînă-n miez de noapte. Odaia cu inscripții religioase și cu gramofon, din casa mătușii, i se părea mult mai apropiată, mult mai intimă. Îi veni în minte că această odaie era vecină cu odaia lui Macide și întrebă :

— Ce-ați făcut noaptea asta ?

— Nimic... Am dormit !

— Și eu !

Rîseră. Doar așa, ca să se afle în vorbă, Őmer zise grav :

— După ce te-am condus pînă acasă, m-am întors din nou pe bulevard. Furnicarul ăla de lume mă sufoca. Mi se întîmplă foarte des. Uneori îi iubesc pe oamenii ăștia, încît îmi vine să-i prind în brațe și să-i sărut, alteori nu-mi vine nici să mă uit la ei. Nu poate fi vorba de silă... Nu-mi poate fi silă de oameni... Cred că dorința de singurătate mă face uneori să-i ocolesc. Sînt zile cînd mă deranjează și cea mai mică mișcare, și cel mai mic zgomot. Apoi, dintr-o dată, mă simt mulțumit, și inima începe să-mi zvîcnească, gata-gata să iasă din piept. Mintea îmi este cuprinsă de gînduri ce mi se par mai puternice decît orice pe lume, de vise pe care nu le pot înlocui cu nimic. Dar imediat simt nevoia unui om apropiat, a unui om căruia să-i pot povesti încet toate gîndurile care mă frămîntă. Nici nu puteți să vă închipuiți ce înfățișare vrednică de compătimire am atunci ! Arăt ca un pisoi de trei zile, aruncat în stradă. Pereții odăii mele încep să crească. Dintr-o dată orașul și viața de dincolo de ferestre mi se par de necuprins, puternice, gata în orice clipă să mă sugrume. Am impresia că viața asta — care aleargă atît de repede, încît numai gîndindu-te la ea amețești — și lumea asta complicată, ale cărei taine sîntem departe de a le pătrunde, de a le dezlega, într-o bună zi mă va strivi ca pe un bob de grîu, ca pe o furnică, și apoi își va urma cursul de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic... În asemenea clipe de slăbiciune toate lucrurile din odaie îmi reproșează pe față micimea și nimicnicia mea. O zbughesc afară. Și mă rog să întîlnesc o persoană cunoscută, alături de care să merg fără să scot o vorbă. Dar, cu toate astea, de multe ori trec pe lîngă un prieten prefăcîndu-mă că nu l-am observat. Într-adevăr, în clipele alea nici un om nu mi se pare atît de apropiat încît să-mi întindă o mînă. Nu știu dacă mă înțelegi... Ieri am spus o mulțime de lucruri. Vă rog să nu le acordați nici un fel de importanță ! Am vrut numai să-mi descarc sufletul după atîția ani ! În dumneavoastră am găsit omul atît de apropiat mie, despre care v-am vorbit adineauri. Cum v-am văzut pe vapor mi-am și zis : iată omul pe care l-am căutat peste tot, omul alături de care pot să merg în tăcere, mînă în mînă, iată omul pe care l-am așteptat toată viața ! Și am avut perfectă dreptate ! Dacă aș fi greșit, acum n-am fi fost împreună ! Nu trebuie să fii o inteligență ca să-ţi dai seama că dumneavoastră nu puteați veni la plimbare pe malul mării cu primul tînăr ieșit în cale. Cu toate astea, uite, acum stăm unul lîngă altul... Ömer făcu o pauză. Apoi întoarse capul spre Macide: Nu te bucură acest lucru?, zise.

Ochii ei căprui, frumoși, îl priviră fix în ochi. Ömer încremenise, de parcă aștepta pronunțarea unei sentințe, și această atitudine îi plăcu atît de mult lui Macide încît, fără să vrea, îi întinse mîna:

— Sînt bucuroasă!

Stătură încă puțin pe pietrele umede, apoi se ridicară și se îndreptară către Sarayburun. De cîteva ori au nimerit în niște înfundături. Se întorceau, o coteau și o apucau pe drumul cel bun. În drum cumpărară doi covrigi de la un vînzător ambulant.

Merseră așa, destul de mult, pe iarba proaspătă de primăvară, care le ajungea pînă la glezne, călcînd pe cutiile de conserve goale aruncate peste tot. Fiecare avea cîte ceva de spus și limba li se dezlegase. La un moment dat vorbiră despr Balîkesir, despre mama, rudele și cunoștințele lui Ömer. Macide nu aduse însă vorba despre familia ei, despre moartea tatălui, și era cît se poate de recunoscătoare lui Ömer pentru faptul că nu-i ceruse amănunte în legătură cu ea.

Se făcu destul de tîrziu. Soarele se pierduse după minareturi, însă cei doi continuau să hoinărească. În sfîrșit se cățărară pe o porțiune de zid a cetății în ruină. Cîțiva smochini sălbatici, crescuți printre dărîmături, începuseră să înmugurească. Ömer și Macide observară că în palmă aveau urme de pietricele, fire de nisip și moloz, de pe zidul pe care se cățăraseră. Rămaseră aici pînă cînd se întunecă de-a binelea. Apoi, pe un alt drum, încurcînd de cîteva ori străduțele, se întoarseră acasă. De data aceasta, Ömer își luă rămas-bun de la Macide în poartă. Erau calmi, liniștiți. Zîmbeau.

În fiecare dimineață, devreme, Ömer o întîlnea pe Macide, o însoțea pînă la Conservator, iar seara o aștepta să iasă de la cursuri. Apoi o conducea acasă. De multe ori hoinăreau pînă tîrziu, flecărind, alteori discutînd foarte aprins. Așa se întîmpla în fiecare zi și asta pe o perioadă destul de mare. În casă, Macide observă că s-a petrecut o schimbare în comportamentul rudelor. Vru s-o pună pe seama nepăsării ei ; de cîtăva vreme nu prea stătea acasă. Chiar și unchiul Galip, care vorbea foarte rar, într-o zi, la dejun, o întrebă :

— Ei, fata mea, ce-ai de gînd să faci de-acum încolo ?

Macide a fost surprinsă de întrebare. Nu s-a gîndit niciodată la așa ceva. Presupunea că mama s-a mutat la sora ei și că n-ar exista nici un motiv pentru care să se reîntoarcă la Balîkesir. Voia să rămînă aici pînă cînd va lua vacanță, urmînd ca vara s-o petreacă la Balîkesir, iar anul următor să găsească o pensiune sau o altă gazdă.

— Nu știu. Ieri i-am scris mamei și aștept răspunsul, i-a spus ea.

Unchiul Galip i-a răspuns pe un ton plictisit :

— Poți să aștepți mult și bine ! Și noi așteptăm de vreo lună jumate un răspuns, dar încă n-am primit nimic. Încă nu știi ce fel de om e mama ta ? Iar soră-ta și cumnatu-tău nu sînt ei oamenii care să se sinchisească de tine... Trăim vremuri cînd nimeni nu dorește să aibă o povară pe cap.

Macide își cunoștea foarte bine sora și mama. Iar cumnatul ei, mare negustor de manufactură, aparținea acelui soi de oameni pe care Macide nu i-a putut simpatiza niciodată. Știa că această „simpatie" este reciprocă. Dar vorbele unchiului Galip o jigniră. Poate pentru că nu era obișnuită să i se vorbească astfel despre familia ei, sau poate din cauza momentului cînd i se spusese așa ceva. Era cît pe-aci să se ridice de la masă, dar reuși să se stăpînească. Își aminti la timp că răsfățata verișoară Semiha se supăra din orice fleac și proceda așa. De aceea se hotărî să n-o imite. Mușcîndu-și buzele, Macide rămase la masă. Cînd terminară masa, Macide se ridică fără să scoată un cuvînt, se duse la ea în odaie și scrise o nouă scrisoare mamei.

În zilele care urmară continuă să meargă la Conservator. Se întorcea acasă amețită de plimbările cu Ömer și de fiecare dată era întîmpinată tot mai rece de cei ai casei, și mai ales de Semiha. Se schimbase chiar și mătușa Emine, deși se străduia, ca și înainte, să fie drăgăstoasă.

— De unde vii, domnișoară ? întreba ea cu multe înțelesuri, seară de seară. Văzînd-o că tace, continua : Parcă înainte spuneai că nu-ți place să te plimbi... Mi se pare că în zilele astea Istanbulul te-a ademenit... Sigur că da, se spune că primăvara se-nfierbîntă sîngele....

Macide se înroșea pînă peste urechi.

— Ce mai faci, surioară ? o întreba Semiha batjocoritor, privind-o drept în ochi.

— Bine, surioară, răspundea Macide, cu un zîmbet prefăcut, și imediat dispărea.

La sfîrșitul unei zile frumoase, care prevestea sosirea verii, se întîlni cu Ömer. El, de distrat ce era, nu se bărbierise. Părea slăbit ; se schimbase tare mult într-o singură săptămînă. Chiar dacă nu recunoștea, Macide presupunea că Ömer nu prea doarme nopțile, și gîndul acesta — în ciuda sentimentelor ei față de Ömer, sau poate tocmai din cauza lor — îi făcea o deosebită plăcere.

După ce coborîră de pe pod, Ömer propuse :

— Hai să închiriem o barcă, să ne plimbăm ! Avem o noapte cu lună !

Lui Ömer, cu puțin timp în urmă, o asemenea propunere i s-ar fi părut cum nu se poate mai banală, dar acum o găsea foarte nimerită : „Ne plac plimbările sub clar de lună. În asemenea clipe dorim cu ardoare să fim alături de cineva, dar pentru că doi-trei romancieri lipsiți de talent au descris scene de dragoste sub clar de lună, de aceea sîntem nevoiți să ne lipsim de această imensă plăcere, considerînd-o banală și lipsită de sens. Se vede că stupiditățile, tîmpeniile domină nu numai pe cei proști, dar și cei care se consideră deștepți."

Se îndreptară către cartierul Fîndîkli. Se întunecase de-a binelea... Umblară destul de mult pînă să găsească debarcaderul. Din vreme în vreme, ajungeau în cîte o străduță îngustă, și mergeau pe ea pînă dădeau de mare, apoi se întorceau pe drumul bun. În sfîrșit porniră pe o străduță croită de-a lungul mării. Aici, într-un bazin mare, împrejmuit, pluteau cîteva bărci mici, prăpădite. Ömer închirie o bărcuță cu cincisprezece kuruși ora, și lăsă barcagiului haina în gaj. Se depărtară foarte repede de țărm, pornind-o pe mare.

Marea era liniștită. Nu era chiar atît de tîrziu și de aceea pe lîngă ei treceau, legănînd micuța lor barcă, vapoare de cursă lungă, puternic luminate. Macide se urca pentru prima oară într-o barcă, de aceea îi era teamă. Își încleștase dinții, să nu se dea de gol. Uneori, fața lui Ömer era luminată de scînteierile de pe țărm, alteori barca intra în umbra vreunui vapor ancorat, și atunci se pierdeau în beznă.

Luminile gălbui, mate ale orașului și ale vapoarelor îi orbeau, împiedicîndu-i să deslușească limpede marea, nu tocmai curată. Macide băgă mîna în apă, dar imediat și-o retrase, de parcă atinsese ceva năclăios, respingător.

Pe măsură ce se îndepărtau de țărm, în fața ochilor li se desfășura panorama orașului întins pe cele două coline, de o parte și de alta a Bosforului. În fața acestei splendide priveliști se ridicară în picioare, și, cu ochii măriți, începură s-o contemple. Partea asiatică a orașului era mai puțin luminată, iar țărmul european, vechiul Istanbul și mai ales Beyoglu erau acoperite aproape în întregime de puncte palide, roșiatice. Aveau senzația că de acolo se ridică o ceață luminoasă. Acum marea, care cuprindea din trei părți orașul — un uriaș roi de licurici, părînd de cîteva ori mai mare decît ziua — parcă își pierduse culoarea. Se auzea un vuiet continuu, asemănător cu zgomotul produs de o uriașă fabrică. Podul, care împărțea marea în două părți, lîngă Cornul de aur, părea o brățară de diamante prinsă pe mîna unui negru. Totul părea atît de armonios și perfect, de parcă era pictat de un iscusit maestru. Chiar și reflectoarele vapoarelor, care lingeau suprafața mării cu fîșii albe, orbitoare, se armonizau cu jalnicele și oarbele felinare ale bărcuțelor. Părea că întunericul înghițise totul.

Luna, care apăruse dintr-o dată dincolo de țărmul asiatic, dădu acestei panorame un pronunțat mister. Strălucirea luminilor se diminuă, dar priveliștea nu pierdu nimic din frumusețe, ci, dimpotrivă, căpătă un aspect de basm, de parcă totul fusese învăluit într-un voal albăstrui.

Nici unul din ei nu vorbea. Erau conștienți că o asemenea noapte nu există decît acum, o singură dată în viață.

Se legănară o vreme purtați de valuri. Treceau din ce în ce mai puține vapoare, iar luna se înălțase mai mult pe cer. Slăbise din intensitate vuietul orașului. Ömer vîslea doar pentru a păstra direcția bărcii. Privea în jur, și din cînd în cînd ridica privirea spre cer. Macide se uită un timp la el. Sub razele lunii, fața îi strălucea asemenea unei statui din argint, părul, căzut pe frunte, parcă se mai deschisese, iar unduirea misterioasă a mării se reflecta în lentilele ochelarilor.

Ömer lăsă vîslele și începu să vorbească cu voce stinsă :

— Nu putem să ne dăruim cu toată ființa noastră unei asemenea nopți, pentru că mintea ne este îmbîcsită de tot felul de banalități. Dacă am ști să privim natura cu ochii oamenilor de acum zece, douăzeci de secole, cu siguranță că n-am sta așa, în tăcere, aici. Crezi că așa, fără nici o explicație, divinizau soarele, luna, norii, trăznetul, ori cine știe ce înălțime ? Cred că pătrundeau mai bine decît noi sufletul tainic al naturii. Noi nu putem face același lucru. Capetele astea mici ale noastre sînt pline de fel de fel de tîmpenii, de tot felul de calcule, fără nici o finalitate și, dracu să le ia, de cîte și mai cîte calcule egoiste... Spune-mi, care știință, care poemă, care dragoste, care fericire poate fi mai sublimă, mai măreață decît această priveliște ?! Cu toate astea, continuăm să mergem cu nasul în pămînt, de parcă am avea de trecut gropi. Ai putea să știi cîți oameni privesc acum luna ? Poate că unul la mai multe mii ! Dar luna vede totul, pe toată lumea, și la indiferența noastră răspunde cu zîmbetul ei suav și plin de bunătate. Cînd privesc cu atenție chipul ei luminos, am impresia că văd o sumedenie de lucruri. Sub lumina ei dorm acum în bărcile lor, pe fluviul Galben, culi obosiți, papagalii moțăie printre crengile uriașelor cocotiere, crocodilii se odihnesc, legănîndu-și capetele pe malul roșu al Nilului și bogătanii, amețiți de alcool, își strîng în brațe iubitele, în cine știe ce grădină de distracții, în cine știe ce oraș... Dar cît de nevinovat e chipul ei ! Ea își păstrează frumusețea și puritatea, deși vede cum oamenii mor pe cîmpul de luptă, adunîndu-și măruntaiele în mînă, cum alții scormonesc lăzile de gunoaie, în speranța că-și vor astîmpăra foamea, cum atîtea și atîtea femei primesc prin fereastră cîte doi bărbați pe noapte. Iar noi, oamenii, care sîntem condamnați pe veci să purtăm în sufletele noastre cîte o părticică din mîrșăviile și cîinoșeniile de aici, cît de neînsemnați și jalnici apărem pe lîngă ea... În întîmpinarea noastră vin norii... Norii mici sînt înghesuiți unul într-altul, asemenea florilor de prun, pe o ramură, primăvara. Se vor apropia de lună și-și vor începe jocul poznaș... Oare nu simțiți vîntul care mînă spre noi acești nori ? Îl văd cum se apropie de noi, și văd cum peste puțin timp ne va ridica sus de tot, purtîndu-ne pe aripile lui. Mă simt tot atît de ușurat ca și în seara aceea, cînd v-am vorbit pentru prima oară. Totul mi se pare schimbat, altfel. Dar dumneavoastră ? Totul depinde de starea noastră sufletească. Uitați-vă puțin la apă ! Cu puțin înainte ni se părea îngrozitoare ! Și cît de atrăgătoare ni se pare acum ! Nu numai că nu-mi mai este frică de ea, dar aș vrea chiar să mă arunc... Cred că plimbarea spre adîncurile mării îmi va da posibilitatea să întîlnesc acolo lumea pe care mi-am imaginat-o încă din copilărie, și care mă obsedează și acum. Știu că, înotînd lin spre adîncuri, voi mîngîia ca pe un miel nou-născut, cu blîndețe, ierburile moi și amorfe, ieșite în cale, voi rîde împreună cu peștii mari și mici, privindu-ne ochi în ochi, iar în fundul mării voi ține în mînă, asemenea bijuteriilor, pietricelele și nisipul, și voi dezmierda cu tandrețe, asemenea pletelor unei fecioare, algele și mușchii. De ce nu zîmbiți ascultîndu-mă ? Oare nu vă e frică deloc de mine ? Trebuie să vă păziți de oamenii care poartă pe umeri un cap atît de înfierbîntat ca al meu. Sînt cele mai periculoase, dar și cele mai de treabă ființe de pe pămînt. Oare de ce am început să vorbesc de oameni și de capetele lor ? Vai de capetele lor ! Să lăsăm în pace oamenii și să ne uităm în jur ! Totul pare că s-a revărsat, că s-a contopit cu orașul, cu marea, cu întunericul, și noi, și toate... Oare e posibil ca în clipa asta să separăm barca de mare ? E tot atît de bine legată de apă, ca şi degetele mîinii. Cum poate omul să creadă că acele lumini din faţă pot fi stinse cu un minim efort ? Oare nu par ca ţintuite locului întru veşnicie ?... Dar noi ?... Oare putem noi să ne separăm de noaptea asta ? Cît de straniu e ! Acum trebuie să vîslim spre debarcader, să ajungem la mal, să mergem pe străzi, împresuraţi de oameni, și apoi să ne îndreptăm spre casele noastre. Mai mult, sîntem nevoiți să facem imediat acest lucru. Pentru că s-a făcut tîrziu. Avem mătuși și unchi pe care-i adorăm... Vocea îi tremura de parcă era gata-gata să plîngă : Avem prieteni, șefi, treburi, cursuri... Afurisită viaţă !

Se ridică brusc în picioare. Barca era cît pe-aci să se răstoarne, dar Ömer se aşeză repede la loc şi prinse cu amîndouă mîinile barca. Apoi, întinzîndu-și capul, întrebă în șoaptă :

— Ce faci ? De ce plîngi ? Vedeţi, despărțirea de noaptea asta, de natura asta, vă face să plîngeţi. Să nu cumva să vă ștergeţi lacrimile. Nimeni, nici chiar dumneavoastră, nu aveţi voie să atingeţi ochii care varsă lacrimi sub razele lunii. Nu-mi imaginasem că seara asta va avea un astfel de sfîrșit. Vreau să vin lîngă dumneavoastră și să vă privesc mai de-aproape.

Se ridică din nou, sări peste bancă și se așeză în fața lui Macide. Chipul ei prea împietrit... Privirea îi era aţintită înainte, undeva, în gol, și printre gene i se prelingeau pe obraz, una cîte una, lacrimi.

Ömer îi prinse mîinile şi le privi. Mîinile ei erau albe, micuțe și delicate. Erau moi, rozalii, dar amorfe, asemenea unor mănuși umflate — mîini obișnuite, cum întîlnești la multe femei frumoase. La încheietura degetelor nu avea gropițe, ci doar mici protuberanțe, ca niște minuscule stînci. De la încheietură spre degete se prelungeau vene subțiri. Unghiile, tăiate, nu erau prelungi, ca o frunză de salcie, dar nici prea late, ca o frunză de mac. Se armonizau perfect cu degetele, care se subțiau spre vîrfuri. Fără să scoată o vorbă, Ömer duse brusc mîinile lui Macide la buze, și cu foarte multă prudență începu să-i sărute, rînd pe rînd, vîrfurile degetelor. Macide își eliberă cu tandrețe o mînă și și-o plimbă îndelung peste părul lui șaten, mătăsos.

La țărm, barcagiul îi aștepta cu îngrijorare. Ömer nici măcar nu întrebă cît timp s-au plimbat. Îi întinse în tăcere cincizeci de kuruși. Barcagiul, și el, fără să scoată vreun cuvînt, îi înapoie haina.

Se îndepărtară încet de debarcader. Străzile erau pustii. Toate dughenile se închiseseră, așadar trecuse de nouă. În cîteva cafenele, aflate de-o parte și de cealaltă a bulevardului, își omorau timpul, flecărind sau jucînd cărți, negustori, muncitori, marinari. În tramvaiele care mai circulau totuși și care cu zgomotul lor infernal destrămau liniștea nopții, nu vedeai decît vreo cîțiva călători. Cînd ajunseră la Karaköy, dinspre străzile mai lăturalnice auziră un gramofon și murmur de voci. Amîndoi aveau privirile ațintite drept înainte. În fața lor, în lumina felinarelor, se desfășurau și străluceau, asemeni urmelor lăsate de apă, liniile de tramvai și caldarîmul, tocit de atîția pași și roți. Monotonia acestui tablou era întreruptă numai de pachetele goale de țigări, aruncate pe jos, și de hîrtoapele care se zăreau ici-colo, pe trotuar. După ce trecură podul și traversară arcul de la Yenicami, observară că străzile erau și mai pustii. Frumoasele vitrine ale magazinelor, cufundate în întuneric, se ascundeau îndărătul obloanelor murdare. Zgomotul pașilor lor, ridicîndu-se, lovindu-se apoi de pereții caselor, se răspîndea asemeni unui ecou. În piața Beyazît se opriră puțin și se uitară cu tristețe spre luna singuratică, reflectată în apele havuzului. Chipul, acum trist, al lunii, atît de apropiată lor, atît de grandioasă cu puțin timp înainte, îi nelinişti. Chiar și Ömer nu mai știa ce să spună. De jur-împrejurul havuzului, pe bănci, moțăiau vagabonzi, cîteva „fete de noapte". Răsuflarea lor se amesteca cu foşnetul hîrtiei, strivită la fiecare mișcare, sub picioare. La marginea havuzului se afla un cerșetor bătrîn, cu părul și barba în neorînduială. Își descheiase cămașa și la lumina lămpii și a luminii electrice omora micile vietăți. Sub un copac mare, îmbrățișați, doi copii slabi și sleiți, dormeau. În cele cîteva cafenele, puțin mai jos, puteai zări intelectuali hoinari, care flecăreau și acum, străduindu-se să se trezească din beție.

Macide mergea sprijinindu-se de brațul lui Ömer. Nu se gîndea la nimic. Mai bine-zis, avea impresia că nu mai poate gîndi. Mai păstra o singură legătură cu lumea reală : știa că merge alături de Ömer și îl ține strîns de mînă. Ochii îi erau pe jumătate închiși. Simțea în suflet ușurarea pe care ți-o aduce de obicei plînsul, și mai simțea că este fericită. Plimbarea aceasta contribuise, poate mai mult decît o lungă discuție, la apropierea inimilor lor.

Cînd ajunseră la Sehzadebaşî o apucară spre dreapta. Casele mici și negre, lipite de apeductul[1] foarte vechi și uriaş care se vedea mai înainte, păreau gata-gata să se prăbușească. Luna, care își pierduse strălucirea, atingînd ţiglele caselor acoperite cu mușchi, părea din nou că se înviorează în geamurile unor ferestre mici. Copacii şi ierburile, care crescuseră printre pietrele apeductei, îți dădeau impresia unor basoreliefuri proiectate în lumina lunii pe imensitatea cerului.

Cînd ajunseră în faţa casei din scîndură, cu două etaje, se opriră. Amîndoi erau copleșiți de o tristeţe neînțeleasă. Voiau să-și vorbească, dar nu puteau. Toată seara aceea, tot ce văzuseră și simțiseră se materializase acum într-o grea şi zdrobitoare apăsare, pe care aveau impresia că o poartă pe umerii lor.

Őmer o prinse pe Macide de mînă. Ar fi vrut să se joace cu degetel ei, să-i mîngîie mîna şi să-i șoptească cuvinte de despărţire, care, cu siguranță, îi vor veni în minte. Dar Macide, poate intenţionat, interpretă în alt fel acest gest, aşa că îi strînse repede mîna şi zise :

— Bine... La revedere !

Őmer o privi în tăcere, drept în ochi, ca și cum ar fi vrut să-i spună ceva, dar apoi zîmbi, de parcă se răzgîndise.

— La revedere, spuse el, retrăgîndu-şi mîna.

— Vai, domnișoară, unde-ați stat ?... Sînteți așteptată. Cumnatul dumneavoastră e foarte supărat, spuse Fatma, în timp ce deschidea ușa.

---

[1] În cartierul Sehzadebaşî se află apeductul renumitei reţele de alimentare cu apă, construită în timpul împăratului Flavius Valens (364—377).

Macide ridică din umeri. „Ce mă interesează dacă cumnatul meu este supărat“, vru să spună, dar Fatma nu-i dădu răgaz :

— Sînt în sufragerie, la etajul de sus. Mi se pare că azi a sosit o scrisoare de la mama dumneavoastră. Au citit-o, au comentat-o şi au mai citit-o o dată. Nici domnişoara Semiha nu s-a culcat încă.

Macide începu să fie curioasă. „O fi vorba din nou de vreo veste rea ?“, se întrebă. Urcă repede scările şi intră în sufragerie. Mătuşa Emine şi unchiul Galip o aşteptau, aşezaţi pe o sofa joasă, străduindu-se să pară indiferenţi. La o masă scundă se afla Semiha, cu un roman în mînă, părînd preocupată de lectură. Mătuşa Emine o măsură pe Macide cu o privire pătrunzătoare, apoi zise :

— Ascultă, fata mea ! Unde ai stat pînă la ora asta ? E trecut de miezul nopţii...

Macide privi mirată în jur. Semiha părea că se cufundase şi mai mult în lecturarea romanului, iar unchiul Galip, cu o atenţie neobişnuită, avea ochii aţintiţi asupra unui cui din podea. Mătuşa Emine continuă :

— Toţi tac !... Mi-am tot spus că într-o zi trebuie să se termine, dar, nu-ţi fie de deochi, fata noastră ascultătoare şi cuminte, pe zi ce trece, are apucături mai urîte. Mănîncă, ştiu eu pe unde, de parcă mîncarea gătită la noi nu e pe gustul şi măsura ei... Vine acasă la miezul nopţii, ca să n-o vadă vreunul din noi, dimineaţa la fel, pleacă devreme, fără să dea ochi cu nimeni. Pînă şi vecinii au început să ne viziteze şi să ne vorbească despre aventurile tale... Unii ne-au zis că te-au văzut cu un tînăr pe

Beyoglu, alţii că mergeai cu un om destul de trecut la un local cu muzică turcească. De ce să mint, la început nu mi-a venit să cred, pentru că despre o fată care provine dintr-o asemenea familie nu poţi crede așa ceva. Tu, oricum, faci parte din familia noastră, și la noi, slavă lui Allah, pînă acum nimeni n-a avut o reputaţie proastă. Orice-ai zice, nu se poate ca toţi musulmanii ăștia să mintă... Se jură, se închină că spun adevărul... Nu o dată, nu de două ori... Am tot sperat că o să-ţi bagi minţile-n cap... Dar nu mai putem să așteptăm. Avem îndatoriri față de răposatul tău tată, fie-i țărîna ușoară, noi trebuie să veghem asupra ta, asupra cinstei tale... Dar cine putea să-și închipuie așa ceva ? N-am crezut niciodată ca tocmai tu să ne faci una ca asta !

Mătușa Emine nu putea să spună ceea ce era mai important, și se uită de cîteva ori la unchiul Galip, cu înțeles : „Hai, încearcă tu !“ Bătrînul se mișcă de cîteva ori pe loc și apoi căzu pe gînduri.

Peste sufragerie se lăsă o liniște adîncă. În picioare, mușcîndu-și buzele, uitîndu-se cînd la unul cînd la altul, Macide aștepta sfîrșitul discuției. Văzînd că unchiul Galip n-are de gînd să deschidă gura, mătușa Emine începu să vorbească din nou :

— Ascultă, fata mea, taică-tău a murit. Să-l ierte Allah și să-i fie ţărîna ușoară ! Nu mai sînt aceleași vremuri... Azi am primit o scrisoare de la maică-ta. Nefericita femeie, nici nu știe ce scrie...

— Da, trece sub tăcere răspunsul la scrisoarea noastră. Dă zor cu : „Vă rog, nu cumva fata mea să afle de nenorocire şi să se topească de durere...“, mormăi în cele din urmă unchiul Galip.

— Fii fără grijă, fata ei nici nu se sinchiseşte de așa ceva, vorbi mătușa Emine cu răutate.

Macide văzu cum Semiha chicotea pe ascuns. Avea o senzaţie de greață. Voia ca discuția să se termine cît mai repede, cu orice preț, oricum.

— Pot să văd și eu scrisoarea ? întrebă Macide, străduindu-se să se arate calmă.

— La ce bun ?... Ne-a scris-o nouă... Şi, în afară de asta, e o înşiruire de cuvinte, fără nici o noimă, replică Emine-hanîm, schimbînd priviri cu unchiul Galip.

Macide se supără :

— Cred că am și eu voie s-o văd, nu-i așa ?

— Dacă te îngrijorează chiar atît de mult soarta mamei tale, poţi să te duci s-o vezi !

— Sigur că da, sigur, te întorci imediat la Balîkesir și afli tot ce vrei, se amestecă imediat și unchiul Galip.

Macide simți cum sîngele i se urcă în cap. I se părea că se sufocă. Nu știa ce să răspundă, și de aceea dorea să se retragă cît mai repede în odaia ei şi să-și adune gîndurile. Şi totuși, n-ar fi dorit ca această problemă să rămînă nerezolvată. Așadar trebuia să aștepte pînă ce ei își vor spune păsul. Cu siguranță că primirea din această seară se datora altei cauze, nu întîrzierii.

— Mama zice să mă întorc la Balîkesir ? întrebă ea, străduindu-se să se stăpînească.

— Nu, răspunse Emine-hanîm, luată prin surprindere. Își reveni însă și continuă : Păi, adică ea scrie multe... Asta ar fi concluzia...

Unchiul Galip mormăi din nou :

— Da, da, asta-i concluzia. Nu poţi trăi în Istanbul doar respirînd... Valide-hanîm nu scrie nimic despre toate astea. De două luni a uitat de ele...

Privirea supărată a mătuşii Emine îl făcu să nu mai scoată nici un cuvînt. Apoi Emine-hanîm continuă :

— Nu-i vorba de aşa ceva... Cum poţi să spui aşa ceva ? Slavă lui Allah, mai poţi găsi o bucată de pîine în casa asta ! Nici vorbă să ne fii povară... Să ne ferească Allah de asemenea gînduri !

Unchiul Galip o aprobă pe Emine-hanîm :

— Aşa-i, aşa-i... Ce importanţă are o gură în plus sau în minus... Uite, şi mama ta scrie că imediat ce va descurca afacerile răposatului, lucrurile se vor îndrepta. Apoi bolborosi ca pentru sine : Dar afacerile răposatului sînt atît de încurcate, încît mă îndoiesc că le va putea descurca... Să zicem că de descurcat le-a descurcat, dar ce foloase ar avea ? Nu cumva nu i-a mai rămas nimic ?

Emine-hanîm îl scrută din nou cu o privire furioasă. Unchiul Galip tăcu imediat şi oftă adînc.

Macide se uita la Emine-hanîm. Niciodată pînă acum n-o dispreţuise atît de mult pe această femeie bătrînă, care se străduia, fără succes însă, cu vicleniile ei răsuflate, s-o păcălească, ascunzîndu-şi adevăratele intenţii. Unchiul Galip, care nu ştia să-şi ascundă gîndurile, drept care spunea tot ce-i trecea prin minte, îi părea un om mult mai cinstit şi mai corect.

Pe acelaşi ton prefăcut, sentimental şi grijuliu, mătuşa Emine continuă :

— Am mai spus doar, chestiunea nu constă în asta... La mijloc stă onoarea familiei... Dacă vrei să știi adevărul, atunci află că eu personal o să-i scriu mamei tale. Să știe și ea ce face fiică-sa! Dacă n-o să aibă nimic împotriva felului în care te porți aici, te va lăsa și în continuare, altfel, să hotărască ea singură ce va face cu tine.

Macide rămase încă o vreme în picioare. La început ținuse capul plecat, dar acum îl scruta pe fiecare cu privirea. Pe chipul ei se citea liniște. Luase o hotărîre. Semiha trîntise pe masă cartea pe care se prefăcuse că o citește, și, considerînd că nu are nici un rost să mai joace teatru, își privea verișoara cu un zîmbet plin de satisfacție. Unchiul Galip căscă de-i trosniră fălcile. Macide ieși fără să salute și se retrase în camera ei. Pe coridor auzi tropăit și înțelese că cei din sufragerie se duc la culcare. Se rezemă de pervazul ferestrei. Luna se ridicase de-a binelea. Plecă puțin capul peste geam și își aținti privirea asupra discului strălucitor de pe cer. Împrăștiindu-și lumina în raze indiferente, păstrîndu-și zîmbetul chiar și în fața celor mai înfricoșătoare întîmplări, discul acela era oare luna sublimă și plină de mistere pe care o contemplaseră cei doi, puțin timp în urmă?

Macide se ridică. Casa era cufundată într-o desăvîrșită tăcere. Se apropie de pat în vîrful picioarelor, îngenunchie și scoase de sub el micul geamantan negru, din meșină. Își aranjă în el, într-o ordine desăvîrșită, cele cîteva lucruri. Își scoase rochia de pe ea și o puse în geamantan. Trase pe ea jacheta maron și fusta în carouri. Nu părea îngrijorată sau alarmată. După ce își puse pardesiul mai stătu o clipă în odaie și privi în jur. Luă partiturile de lîngă piciorul patului, le băgă în geamantan. Dorea să plece și să nu se mai întoarcă vreodată. Nu voia să-și uite vreun lucru de strictă necesitate și de aceea examină toate colțurile camerei, slab luminată de lampa electrică din stradă și de razele lunii. După ce se convinse că nu a uitat nimic, se duse din nou la fereastră şi numără banii din geantă. Avea vreo douăzeci de lire şi ceva mărunţiş. Luă în mînă geamantanul, acum mai greu, și ieși din odaie. Nu se temea că ar deranja pe cineva. Dimpotrivă, chiar ar fi vrut să-i deranjeze puțin. Nu se așteptase să se poarte în felul acesta cu ea. Niciodată, în viața ei, nu mai întîlnise asemenea oameni...

Uluirea și dezorientarea de care fusese stăpînită la începutul discuţiei cedară locul unei convingeri neclintite. Ori de cîte ori se gîndea la oamenii din această casă o încerca o adîncă senzație de dezgust, și nu putea spune decît atît, printre dinți :

— Oameni fără scrupule !

Îi era silă numai cînd își amintea vorbele lor. Coborî încet, fără să aprindă lumina. În sufragerie, la parter, dormea Fatma. Auzind pași, Fatma se ridică și întrebă :

— Dumneavoastră sînteţi domnişoară ? Plecați ?

— Da, răspunse Macide scurt, și se îndreptă spre ușă. Fatma se și sculase deja și, în cămașa de noapte, mergea în urma lui Macide și bombănea :

— Vai, vai, domnișoară... Unde mergeţi acum, la ora asta ?... Dar bine faceţi... După asemenea vorbe, de piatră să fii, și tot n-ai mai putea să rămîi aici. Allah să vă ajute !

Macide deschise ușa. Razele lămpii din stradă invadară scările și luminară picioarele ciolănoase ale Fatmei. Macide îi întinse mîna :

— Rămîi cu bine, Fatma !

Bătrîna fată îi strînse mîna cu stîngăcie, apoi o sărută pe amîndoi obrajii :

— Allah să vă dea sănătate ! Allah să vă dea sănătate !

Macide ieși. În urma ei se auzi ușa care se închidea.

XII

Macide rămase o clipă pe scară. Nu știa ce să facă și încotro s-o apuce. Banii din geantă îi ajungeau cît să plătească hotelul cîteva zile, apoi... trebuia să se întoarcă la Balîkesir.

Prin minte îi treceau gînduri negre. Nici o clipă, nici cînd își făcuse valiza, nici cînd părăsise casa, nu se gîndise la posibilitatea de a se întoarce la Balîkesir. Dorise numai să plece, să fugă din casa aceea... Încotro ? Deocamdată nu știa. Cînd își aminti de Balîkesir, se înfioră. Oare aici era mai bine ? Poate că da ! Din moment ce nu mai aveau casa lor... Urma ca de acum încolo să tragă la casa cumnatului ei... Acolo trebuia să stea și mama ei și ea... I se spusese că deocamdată afacerile tatălui ei sînt în curs de reglementare. Oricum, unchiul Galip avea dreptate cînd spunea : „Nu se știe dacă o să mai rămînă ceva“.

Din nou, ca și în momentul cînd asculta vorbele mătușii Emine, își simți mintea ca învăluită în ceață, tîmplele zvîcnindu-i din ce în ce mai tare. Prin fața ochilor, peste care pleoapele care se închideau cădeau grele de oboseală, se derulau o mulțime de imagini. La un moment dat își închipui că-și vede cumnatul, omul acela care făcea glume de prost-gust, omul acela cu aere de parvenit, apoi apăru imaginea surorii, geloasă pe toată lumea, chiar și pe mamă și sora mai mică. Apoi marea, nesfîrșita mare, cu unduirea ei... Marea aceea care la început o speriase, dar care apoi, în lumina lunii, sub efectul vorbelor lui Ömer, devenise dintr-o dată blîndă și atrăgătoare... I se părea că tainele adîncurilor ei o atrag...

Începu să respire adînc și repede. Genunchii i se muiaseră. Tocmai voia să se așeze acolo, pe scări, cînd, dintr-o dată, tresări și deschise larg ochii.

— Aici erați ? întrebă ea, neputînd să priceapă, copleșită de emoție, dar cu bucurie în glas. Ce făceați aici ? De unde ați apărut ?

Ömer o privea în tăcere. Niciodată pînă atunci Macide nu văzuse pe fața lui un zîmbet atît de trist. Îi întinse mîna și Macide, parcă găsind în acest gest un sprijin, coborî treptele. Stăteau atît de aproape, încît își auzeau respirația. Se priviră în ochi. Aceste cîteva clipe avură darul să-i apropie infinit mai mult decît cele mai lungi plimbări.

— Pe mine m-ați așteptat ? întrebă din nou Macide, plecîndu-și ochii.

— Da... Ömer tăcu un timp, apoi adăugă : Simțeam că în seara asta o să vă văd din nou.

O luară încet pe stradă. Doar cînd ajunseră la linia de tramvai, Ömer se dezmetici :

— Doamne, cît de zăpăcit pot să fiu !

Luă imediat din mîna fetei geamantanul destul de greu. Continuară să meargă în tăcere. Străzile erau din ce în ce mai pustii și mai liniștite. Tramvaiele se retrăseseră, permițînd cîteva ore de tihnă liniilor îngropate în pavajul caldarîmului, asemenea a patru tăieturi de cuțit.

Ömer se opri și lăsă geamantanul jos.

— Nici nu pot să-mi explic cum s-a întîmplat. Dar o presimțire stranie m-a îndemnat ca în noaptea asta să rămîn în preajma dumneavoastră. Gîndindu-mă că e timpul să mă duc la culcare, m-am îndepărtat de cîteva ori de casă, și tot de atîtea ori m-am întors. De fiecare dată cînd vă aduceam acasă, adică la casa aceea, mă simțeam cuprins de presimțiri tot mai sumbre. Parcă simțeam că un om ca dumneavoastră nu poate trăi mult timp în casa mătușii Emine, că într-o bună zi totul o să se sfîrșească și o să se sfîrșească rău. „Dacă încă nu s-au culcat, oare ce fel de primire i-au făcut ?“, mă întrebam, și sufeream de parcă eram eu în locul dumneavoastră. Ori de cîte ori mă despărțeam de dumneavoastră, sufletul meu era copleșit de acest sentiment, dar niciodată n-a fost atît de puternic ca azi, niciodată n-am avut certitudinea de azi.

Ömer luă geamantanul de jos și începură din nou să meargă. Privind înainte, continua să vorbească :

— Parcă cineva îmi șoptea că în seara asta trebuie să rămîn în preajma casei dumneavoastră. „Dar dacă o să aibă nevoie de mine ?“, îmi spuneam. Ştiam că un cuvînt, nu tocmai potrivit, poate în orice moment să vă determine să părăsiţi această casă. Să nu vă miraţi... Vă cunosc tot atît de bine ca şi pe mine însumi. Şi poate chiar mai bine... Schimbă geamantanul în cealaltă mînă şi, întorcîndu-se către Macide, zîmbi : Vedeţi şi dumneavoastră că simţurile mele nu m-au înşelat. Oare puteţi să înţelegeţi cît de legate ne sînt sufletele ?

— Sînt uimită, recunoscu Macide.

— Şi eu, zise Ömer îndîrjit.

Şi imediat începu să-şi spună : „Ce dracu fac ?... Cum de pot să spun asemenea prostii ? Dar... de data asta a fost ceva care într-adevăr m-a îndemnat să nu mă depărtez de casă... Pînă aici e bine... e drept... Dar, în ciuda aparentei linişti, în mod sigur, în sufletul ei e furtună. Şi să încerci să profiţi de acest moment, reproşîndu-i că nu poate să înţeleagă anumite lucruri atît de evidente, e dovada celei mai mari josnicii... Ce mediocritate ! Vă cunosc tot atît de bine ca şi pe mine însumi... Dar e posibil să debitezi o absurditate mai mare ?... Şi, de fapt, cît de mult mă cunosc eu pe mine însumi ? Cît de jos am putut să mă cobor ! Am presimţit că în noaptea asta o să aveţi nevoie de mine. Vorbe de muiere bătrînă. Am presimţit... Înseamnă că mi-a fost dat să cunosc dinainte ceea ce urma să se întîmple... Of, doamne ! Care va să zică am presimţit... De aici se poate trage o singura concluzie firească : Cît de apropiaţi sîntem sufleteşte... Dacă apropierea sufletelor se poate dovedi astfel, atunci vai şi amar de sufletele astea... De ce am procedat aşa ? Oare aveam neapărată nevoie de asemenea şiretlicuri ? Şi cînd colo, cu cîtă supunere și siguranță pășește alături de mine... Atunci la ce bun să încerc să fac asemenea glume răutăcioase pe seama ei ? Macide nu face parte din categoria oamenilor creduli... Şi totuşi, a spus : «Sînt uimită». Sau a fost uimită de tonul meu, de încercarea mea de a o convinge asupra unor banalităţi... Mai degrabă ăsta trebuie să fie motivul uimirii ei. «Sînt uimită...» Da, da, aceste cuvinte reprezintă dovada cea mai grăitoare a neîncrederii ei în mine. În existența noastră spirituală, unele evenimente au loc independent de voința noastră. Asta-i adevărat. Între sufletele oamenilor, independent de voinţa lor, se nasc unele legături... Şi asta-i adevărat. Mai sînt o sumedenie de lucruri, asemenea celor de mai sus, pe care să le presupunem reale. Dar situaţia se schimbă complet din momentul cînd încercăm să folosim toate astea ca pe niște instrumente ale dorințelor noastre, și ne străduim să transformăm lucrurile, pe care nu le stăpînim îndeajuns de bine, în niște unelte ale ipocriziei noastre. Oare nu e o dovadă în plus faptul că noi nu avem nici cea mai mică idee despre ceea ce se întîmplă în sufletele noastre ?..."

Încruntat, Ömer continua să meargă. Dădea din cap ca și cum își aproba gîndurile. Se chinuia în continuare să afle unde mai greșise, care îi erau punctele slabe şi își reproşa fără încetare comportarea.

„Să analizăm totul pe îndelete. De unde oare a apărut ideea că Macide, în seara asta, va avea neapărat nevoie de mine ? Am spus că în fiecare seară cînd mă despărțeam de ea mă străfulgerau gînduri sumbre, și eram de fiecare dată foarte îngrijorat... Într-adevăr, așa a fost... Îmi cunosc mătușa... Era suficient ca Macide să se întoarcă de cîteva ori tîrziu, ca toți ai casei s-o ironizeze și s-o jignească. E foarte posibil ca după moartea tatălui ei, Macide să aibă nervii slăbiți și să se enerveze din orice nimic. Din această cauză poate lua hotărîri pripite. Și încă ceva : un om ca ea nu putea să șovăie atunci cînd e vorba de imediata realizare a hotărîrii luate. Dar cum s-au întîmplat oare lucrurile în seara asta ? Ne-am despărțit ca întotdeauna, în fața casei. M-am întors și am luat-o spre linia de tramvai. Ajungînd aici, dintr-o dată m-a străfulgerat gîndul acela... Mai bine zis m-a cuprins această teamă : dar dacă chiar în seara asta se întîmplă ceva și Macide n-are pe nimeni care s-o apere ? Dar de unde teama asta ? Ca și în alte seri, și în seara asta m-am întors din drum. Oare nu se petrecuse nici o schimbare ? Da, da, oare nu se întîmplase nimic extraordinar ? Ah, doamne, sigur că da, se petrecuse ceva uluitor ! Iată..."

Surîse. Nu era un surîs de satisfacție, ci mai degrabă un surîs de dispreț față de el însuși. „Ce făceam eu în fiecare seară ? Parcurgeam încet cei patruzeci-cincizeci de metri de la casa ei pînă la linia de tramvai și, tot întorcîndu-mi capul, mă gîndeam : acum urcă scările ; acum a ajuns în dreptul ușii odăii ei ! Acum a intrat în odaie. Și, de obicei, ori de cîte ori calculam că a și intrat în odaie, imediat se și aprindea lumina. În seara asta am făcut la fel ca de obicei. Dar cînd mi-am zis : Uite, acum a intrat în odaie și am întors capul ca să mă conving dacă într-adevăr s-a aprins lumina... și am văzut că odaia continua să rămînă cufundată în întuneric... Am mai așteptat puțin, dar lumina tot nu se aprindea. Atunci am crezut că s-a dezbrăcat pe întuneric şi s-a culcat imediat, fără să aprindă lumina, poate pentru că era prea tîrziu. Dar, s-ar mai fi putut întîmpla şi altceva : lumina nu s-ar fi aprins şi în cazul cînd ea ar fi fost reţinută în drum de altcineva. La această variantă nu m-am gîndit. Dar, de fapt, de unde să știu eu că nu m-am gîndit și la asta ?! Sigur e că din acel moment îngrijorarea s-a cuibărit în sufletul meu. Prevestea oare vreo schimbare formidabilă faptul că în odaia ei, în seara asta, nu s-a aprins ca de obicei lumina ?! Sigur că da... În acest caz mintea mea, independent de voința mea, se oprise asupra acestui lucru, dar nu reușise să pătrundă prea bine adevăratele cauze ale acestei schimbări formidabile care se anunța, indicînd alte cauze decît cele reale, şi astfel mă alarmase și mă speriase fără prea mult temei. Ce element formidabil, extraordinar ascunde această schimbare ? Care-i legătura ei cu apropierea, intimitatea dintre inimi ? Oare Nihat să fi avut dreptate ? Sînt într-adevăr cu capul în nori ? Nu-mi vine a crede... Într-un fel, toată lumea e așa... Ce se poate schimba dacă, să zicem, am să-mi văd defectele și la alţii ?..."

Din nou schimbă geamantanul în cealaltă mînă și urmă : „Oare unde mergem acum ? Cred că la mine... Sigur că da, la mine, nu-i nimic anormal în asta... Ce altceva poți face într-o situaţie ca asta ? Şi aşa ne era predestinat să ne unim viețile. E mai bine că s-a întîmplat acum, pe neașteptate. Ah, doamne... Cît de mult o iubesc !... E chiar lîngă mine... Mă atinge cu mîinile, vine la mine fără să ezite, vine la mine acasă, vine în patul meu... Ce poate fi mai formidabil ?... Cum de pot să rezist ?! Cum se întîmplă că încă n-o strîng în brațe, că nu-i sărut buzele, ochii, de ce printre lacrimi nu-i mulțumesc pentru tot ce mi-a dat ? Gîndul la viața pe care o voi avea de-acum încolo mă îngrozește... Mi-e tare teamă de fericire... S-o îmbrățișez cu o clipă mai devreme, sau s-o privesc mereu, să-i mîngîi îndelung mîinile, să stau alături de ea, știind că de acum sîntem împreună pentru totdeauna ? E o realitate, deși pînă acum mi-a fost teamă să mă gîndesc la așa ceva. Nici acum nu trebuie să merg prea departe cu imaginația ! Aș putea avea neplăceri. Nu sînt prea multe zile de cînd i-a murit tatăl, și, datorită unor împrejurări, a fost silită să părăsească casa rudelor la care găsise găzduire pînă acum. Lumea va crede că am luat sub protecția mea o fată neajutorată. S-ar putea ca totul să se sfîrșească în mod tragic, în cazul în care m-aș comporta ca și cum aș avea anumite drepturi asupra ei — datorită amabilității pe care i-am arătat-o — sau dacă pur și simplu o să mă gîndesc vreodată la așa ceva. Of, of, of... Cît de mult pot să mă înjosesc !... Cîte ticăloșii îmi trec prin cap !... Dacă s-ar uita în sufletul meu și l-ar vedea în toată hidoșenia lui, cred că nici o zi n-ar sta la mine !..."

Se întoarse brusc către Macide :

— Ați obosit ? Mai e destul pînă la casa mea... Mai avem de mers... E tocmai pe Beyoglu, aproape de piața Taksim...

Cînd pronunță cuvintele „casa mea", îi și apăru în fața ochilor priveliștea pe care o detesta atît de mult. În ultimul timp, gazda nu mai găsea de cuviinţă să facă ordine în micuţa lui odăiţă. Cum de îndrăznea el să mai aducă pe cineva în această cămăruţă în neorînduială, sărăcăcioasă şi întunecoasă, în care, chiar şi un singur om, se mişca anevoie ?

„Sînt de-a dreptul nebun... Sînt inconştient de ceea ce fac. Legînd soarta unei alte persoane de soarta mea, nici nu mă gîndesc la ceea ce se va întîmpla mai tîrziu, la ce-mi va rezerva viitorul... Mîine va fi soţia mea. Şi n-am mai mult de treizeci şi cinci de kuruşi în buzunar. Doar treizeci şi cinci... Cît pentru cel mai modest prînz... De mîine voi întreţine o familie. Voi avea o soţie pe care o voi întreţine, o voi îngriji... Şi ce soţie ! La cel mai mic semn al ei aş fi gata să mor ! Sînt sută la sută convins de asta ! Mai bine să nu mă gîndesc la ce voi face, ci la ceea ce va mînca mîine dimineaţă... Totuşi, am luat-o la mine... Această fată minunată, această fată nefericită, fără să-şi dea seama de ce o aşteaptă, mă urmează. I-am spus că pînă la mine mai e destul drum. Şi n-a reacţionat în nici un fel. Înseamnă că ştie unde merge şi că acceptă. Totuşi cred că nu e chiar atît de plăcut faptul că acceptă totul aşa de repede... Poate e furioasă pe soarta ei care i-a jucat destule feste, şi poate de aceea se sacrifică, răzbunîndu-se astfel pe ea. Dacă aş şti că are asemenea gînduri, aş respinge-o imediat, şi, pe-aci ţi-e drumul ! Nu vreau pomană ! Dacă merge cu mine nu pentru că mă iubeşte, nu pentru că mă iubeşte într-atît încît să uite de orice, dacă a împins-o la asta altceva, necunoscut mie, înseamnă că totul s-a sfîrşit ! O voi întreba imediat.“

Întoarse capul spre Macide și, gîtuit de emoție, o întrebă :

— De ce mergeți cu mine ? Să-mi răspundeți acum, într-un singur cuvînt, altfel cred că înnebunesc !

Macide zîmbi trist :

— Ce altceva aș putea face ? și adăugă imediat : Ce, nu vreți să vin ?

În această întrebare, în ciuda mîndriei și priceperii ei de a se abține, se concentrase atîta tristețe și neajutorare, încît Ömer uită imedat tot ce gîndise o clipă mai devreme și exclamă :

— Să nu vreau ?! Cum de puteți spune asta ? Ce altceva pot să-mi doresc, decît pe dumneavoastră ? Spuneți-mi, ce altceva ? Nu vorbiți așa ! Credeți-mă, în relațiile noastre eu voi fi cel veșnic îndatorat față de dumneavoastră... Niciodată, în nici o împrejurare, să nu vă mai treacă un asemenea gînd prin minte ! Chiar și atunci cînd, poate, voi muri pentru dumneavoastră, tot eu va trebui să vă fiu recunoscător, pentru că mi-ați dat voie să mor pentru dumneavoastră... Dar spuneți-mi, spuneți-mi încă o dată, de ce veniți cu mine ?

Ömer lăsă jos geamantanul și întinse mîinile către ea. Macide îl prinse de mîini și, aplecîndu-se spre el, îi șopti la ureche :

— N-am încredere în nimeni în afară de dumneavoastră... Și... Vă iubesc !

Rușinîndu-se, își ascunse capul la pieptul lui Ömer. Iar Ömer o sărută pentru prima oară pe păr, pe obraji...

Se așezară unul lîngă altul pe geamantan și se odihniră o vreme. Parcă așteptau ca marea agitată a sufletului lor să se liniștească puțin. Őmer îi atinse de cîteva ori umerii, își plimbă mîna pe gîtul ei și, apucînd-o de bărbie, o întoarse spre el și se uită îndelung la trăsăturile chipului ei frumos, care căpătase o culoare mată în lumina palidă a lămpilor de pe stradă. Amîndoi zîmbeau. Zîmbetul lor nu era altceva decît expresia unei nesfîrșite fericiri. Macide își aduse aminte de prima lor întîlnire. Avu și acum emoția din prima seară, aceeași fiori îi străbăteau tot trupul, și în cele din urmă nu mai putu să vorbească. Tremura toată, sîngele, asemenea unor fire încinse, se împrăștia în tot corpul și simțea o dragoste puternică pentru acest tînăr. Voia să uite totul, lumea dimprejur, oamenii, pe ea însăși și să se sacrifice acestui sentiment, să fie în întregime subjugată de această dorință. În asemenea clipe, chiar dacă închidea ochii, nu putea să izgonească imaginea buzelor lui Őmer, care, în timp ce vorbea, se rotunjeau atît de frumos, încît o scoteau din minți. Gîndurile sumbre, dezgustul față de viață, sentimentul de slăbiciune, totul, absolut totul dispăruse. Era din nou stăpînă pe ea, era conștientă de faptul că posedă o voință care este capabilă s-o conducă în viață pe drumul dorit, și raționa ca un om matur, ca o femeie în toată firea.

„Pot să îndrept totul. Pot să-l salvez și pe el, dar și pe mine. De ce să nu fiu în stare? Ca să am un rost în viață am nevoie de el, iar el, pentru ca să-și croiască un drum în viață, are nevoie de sprijinul meu. Înainte de a-l întîlni nu pricepeam sensul vieții, nu reușisem să-l descopăr. Văd acum că nici el nu poate să trăiască fără mine. Ömer spune adevărul, chiar dacă, cîteodată, ai impresia că frazele rostite de el nu au nici o legătură cu adevărul. Pînă să ne cunoaştem, viaţa noastră s-a scurs într-o asiduă căutare. Căutam continuu, fără să ştim de fapt ce căutam. Acum sufletul meu s-a liniştit. Sînt liniştită ca un om care a găsit ceea ce căutase şi care nu mai are nevoie de altceva. Oare poate să existe o fericire mai mare decît aceasta pe lume ? Oare pot să spun că sînt rele, urîte, sentimentele care în cea mai groaznică zi a vieţii mele m-au făcut atît de fericită ?! Ce va spune lumea ? Dar cît de mult i-a păsat lumii pînă acum de mine ? Chiar şi cei mai apropiaţi mie n-au făcut decît să mă chinuiască, să-mi otrăvească viaţa... Pînă acum, cele mai frumoase momente ale vieţii mele erau cele cînd rămîneam singură. Ömer este primul om alături de care îmi place să fiu, căci prezenţa lui mă face fericită. Din cine e alcătuită această lume ? Mătuşa Emine... Sau omul fără nici un scrupul care este bărbatul surorii mele ? Sărmana măicuţă care nu prea pricepe nimic din viaţă. De dragul lor am suportat destul, de-acum încolo să mă lase în pace, să-mi văd de viaţa mea... Şi eu voi face la fel... Să creadă că am murit..." Aici bufni în rîs şi strînse cu putere mîna lui Ömer : „Din acest moment, cînd am început să trăiesc cu adevărat, să creadă c-am murit !"

Peste străzile pustii se lăsase acea răcoare care prevestea apropierea zorilor. Observînd că Ömer tremură de frig — nu avea haina pe el — Macide se ridică brusc şi spuse :

— Hai, scoală-te, altfel o să îngheţi !

Îl tutuia pentru întîia oară. Era un moment cît se poate de potrivit. Ömer sări în sus, asemeni unui copil, radiind de bucurie, şi o sărută pe obrajii reci. Apoi luă geamantanul şi porniră din nou la drum.

În sfîrşit, se opriră în faţa unei case cu scară îngustă şi abruptă. Ömer scoase din buzunar o cheie şi deschise uşa de fier ; în partea de sus se afla un geam mat, cu zăbrele. O lăsă pe Macide să treacă, apoi răsuci cheia din nou. Ochii tinerei fete nu se puteau obişnui cu întunericul din odaie ; continua să-l ţină strîns de mînă pe Ömer.

— Pe scări nu merge lumina, îi spuse în şoaptă Ömer. De şase luni proprietăreasa ne tot promite c-o s-o repare... Zice că e vorba de-o mică defecţiune, dar mi-am pierdut orice speranţă... Adevărul e că-mi convine aşa. E mai bine ca ochii să nu poată vedea scările astea murdare. Trebuie să găsim un pretext pentru a camufla şi geamul ăla mat, murdar, de la uşă, prin care pătrunde o lumină slabă... Cred că madam doarme... De fapt, e o căsuţă cu patru camere. Una o ocupă ea, celelalte trei le-a închiriat. În afară de mine, mai locuiesc aici două grecoaice. Sînt croitorese şi stau în aceeaşi cameră. Din cînd în cînd, mai şi gătesc, şi atunci mirosul de mîncare se răspîndeşte peste tot. Una dintre camere s-a eliberat acum cîteva zile, şi încă n-a închiriat-o. Ştiţi de ce vă spun toate astea ? Există un motiv ! Nu îndrăznesc, n-am curajul să vă conduc sus, în camera mea, în care domneşte neorînduiala. Am impresia că, văzînd-o, vă va fi silă de mine.

Macide îi strînse mai tare mîna şi spuse :

— Să mergem !

În clipele acelea nu-i păsa dacă în cameră era ordine sau nu ; simţea numai dorinţa de a ajunge cît mai repede acolo.

Urcară scările sprijinindu-se unul de celălalt. Un covor vechi, ferfeniţă, de-a lungul scărilor, o irită pe Macide, care se poticni de cîteva ori, agăţîndu-şi încălţămintea în găurile lui. Simţea, în timp ce urca, o uşoară ameţeală, probabil din cauza aerului stătut — specific încăperilor în care ani de-a rîndul n-a pătruns soarele — şi al mirosului de boarfe murdare. La fiecare pas, pantofii lui Ömer scîrţîiau, iar geamantanul se lovea de trepte, de pereţi, scoţînd un zgomot surd, înăbuşit. În sfîrşit, Ömer zise :

— Am ajuns !

Făcu vreo cîţiva paşi în întuneric, pipăi uşa, pînă ce dădu de clanţă, o deschise. Uşa nu era încuiată, ceea ce pe Macide o miră foarte mult.

Ömer dădu drumul mîinii lui Macide şi aprinse lumina. Într-adevăr, impresia pe care, la prima vedere, ţi-o făcea această cameră, era dintre cele mai neplăcute. În mijloc se afla o măsuţă acoperită cu o faţă de masă groasă şi decolorată. Aruncase pe ea maşina de ras, încă murdară, plină de săpun. Un beculeţ lumina palid, de sub un abajur din mătase roz, murdar şi el, doar suprafaţa mesei şi o mică parte din podea, lăsînd astfel învăluite în beznă celelalte colţuri ale odăii. Chiar după uşă se afla patul. Era într-o dezordine atît de mare, încît puteai crede că s-a dansat pe el. Plapuma şi cearșaful erau mototolite și răvășite spre capătul patului, astfel încît colțurile atingeau podeaua.

Macide făcu, cu teamă, un pas înainte. Ömer puse geamantanul jos, arătă fetei un scaun tapițat și începu, în grabă, să facă ordine prin odaie. Cu mișcări repezi luă mașina de ras de pe masă, papionul și peria de haine, zvîrlite și ele tot acolo, și le împinse sub pat. Apoi își îndreptă atenția către pat. Scoase de sub pernă cîteva batiste murdare, o pereche de pantaloni de pijama și, străduindu-se să le ascundă de privirea fetei, le vîrî în sertarul de jos al unui dulap vechi, cu oglindă. Și pentru că dulapul, masa și patul ocupau aproape toată încăperea, în agitația sa, Ömer o atingea de fiecare dată pe Macide, îi împingea scaunul și, ori de cîte ori privirile lor se întîlneau, zîmbea cu un aer vinovat, ca și cum ar fi intenționat să-și ceară scuze. Curioasă, Macide continua să cerceteze camera. Îi era greu să ghicească ce era dincolo de fereastra acestei cămăruțe, fereastră peste care atîrna o perdea groasă și păroasă, gri-cafeniu. Din loc în loc perdeaua era roasă, iar pe margini se zăreau pete de unsoare. Pe dușumeaua acoperită cu linoleum așternuseră un covor vechi, ferfenițit, la fel de nesuferit ca și cel de pe scări.

„Ne-am strecurat pînă aici fără ca nimeni să ne observe, gîndi Macide. Oare în fiecare seară vine, ca și acum, însoțit de cîte o fată ? Se prea poate... Fie... Dar nici nu e drept să-l confunzi pe Ömer, cel de odinioară, cu cel de azi. Parcă eu mai sînt aceeași Macide ? Nici gînd... Nu mai există nici o legătură între fata aceea și mine... Nu pot să mă mai recunosc... Sînt convinsă că și Ömer s-a schimbat. Şi dacă aşa stau lucrurile, ce rost mai are să mă gîndesc la trecut ?"

Ömer întoarse cearşaful pe dos şi îmbrăcă perna cu o altă faţă, albă şi curată, pe care o scosese din dulap. Analiză cu atenţie marginile plapumei şi clătină din cap a neputinţă. Apoi scoase din dulap încă o pijama şi o trînti pe pernă. Macide se lăsă din nou furată de gînduri, dar inima începu să-i bată din ce în ce mai tare.

„Vai de mine ! Trebuie să ne culcăm !... Împreună oare ? Bineînţeles, împreună... Mă mir... Ca şi cum nu m-aş fi gîndit la asta pe drum... Doar am venit aici, ştiind acest lucru şi dorindu-l chiar... De ce să-mi fie teamă ?... De-atîţia ani dorm singură... Acum totul se schimbă... Cred că mă va îmbrăţişa. Şi atunci o să-i privesc buzele acelea frumoase ! Da, de foarte, de foarte aproape ! O să-l sărut de cîte ori voi vrea ! Da, da... Cît de mult îl voi săruta !... Of, doamne, ce gînduri neruşinate îmi trec prin minte ! Dar oare sînt într-adevăr gînduri neruşinate ? De-acum pot să mă consider o femeie în toată firea. Oare femeile se ruşinează de asemenea gînduri ? Şi, dealtfel, nici el nu pare prea vesel. Poate că şi el gîndeşte la fel ! Sau poate că dezordinea din cameră l-a tulburat în aşa măsură, încît s-a zăpăcit de tot ? Dar ce importanţă poate să aibă dezordinea ? Am venit aici cu ferma hotărîre de a ţine piept oricăror încercări... Mîine voi putea face ordine. Voi fi o soţie curată şi ordonată. Ce înseamnă „voi fi" ? De-acum sînt soţia lui... Numai că, pînă una-alta, nu ne-am cununat... Şi totuşi n-am procedat cum trebuie... Voi ajunge uşor în gura lumii ! Şi ce-mi pasă mie de gura lumii !

Sigur că da, ce-mi pasă! Ne vom cununa mai tîrziu. Fără îndoială că ne vom cununa! Dar cum de mă pot gîndi acum la asemenea lucruri?! Ce-o să zică el? Mai bine să hotărîm mai tîrziu, de comun acord. Părul i-a căzut din nou pe frunte, ar trebui ca în fiecare dimineață să-l ude și să-l pieptene... Totuși, cred că-i stă mai bine așa!...“

Între timp, Ömer își scoase haina, pantofii, își puse papucii, luă din dulap un prosop mic și curat și ieși încetișor din cameră. Macide, trezindu-se brusc din gînduri, sări în sus. Scotoci repede în geamantan, scoase de acolo o cămașă de noapte și începu să se dezbrace. Cînd rămase doar în furou, se sperie, și inima începu să-i bată din ce în ce mai tare. Dacă în momentul acela ar fi intrat Ömer, ar fi țipat cît de tare putea, și ar fi căutat un colțișor unde să se ascundă. Și totuși, nu rezistă ispitei de a se privi în oglinda prăfuită de pe ușa dulapului, înainte de a-și pune peste furou cămașa de noapte. Furoul, alb și scurt, puțin trecîndu-i de genunchi, abia-i acoperea picioarele zvelte. După ce își privi în oglindă trupul, atenția i se opri asupra capului. Își aranjă părul. În fața propriei imagini, reflectată în oglindă, în colțul gurii i se furișă, abia schițat, un zîmbet. Părea mai mult un zîmbet de adio și nu se stinse nici cînd, punîndu-și cămașa de noapte, intră sub plapumă. Era zîmbetul prin care își lua rămas-bun de la copilărie și care înflorea pe chipul ei chiar și atunci cînd, ghemuindu-se pe marginea patului, trase peste ea plapuma și, obosită de atîta emoție, începu să-l aștepte, cu ochii închiși, pe Ömer.

XIII

Cînd se trezi, Ömer văzu că Macide se ridicase din pat și se îmbrăcase. Stătea așa, ca aseară, pe scaunul de lîngă masă, cu ochii pierduți în gol... Un timp, Ömer o cercetă cu atenție. Fu impresionat de linia frumoasă a gîtului, ce se pierdea arcuită sub părul revărsat, și se miră că abia acum observa acest lucru. „De ce oare n-am simțit cînd s-a trezit și s-a îmbrăcat ?, își spuse. Cît o fi ceasul ? Am impresia că din nou am întîrziat la birou. Cred că am mers prea departe. M-am ars dacă îmi fac vînt chiar acum ! Orice-ar fi, azi trebuie să ajung la birou. Trebuie neapărat să vorbesc cu rubedenia aia a mea, care lucrează acolo. Îi spun în ce situație mă aflu, îi spun că m-am însurat, sau, mai bine, îi spun că am de gînd să mă însor... Poate îmi găsește un post mai de doamne ajută... Cu patruzeci de lire nu pot întreține o familie ! Dar, deocamdată, important e cum trebuie să fac ca să mă descurc azi. Cred că n-am mai mult de treizeci și cinci de kuruși... Ce poți să faci cu atîți bani ? Dar cum să-i spun așa ceva lui Macide ?“

Și se mișcă puțin sub plapumă. Patul scîrțîi și Macide se întoarse spre el. Văzînd că s-a trezit, zîmbi, fapt care dărui chipului ei palid și puțin slăbit un farmec irezistibil. „Îți sînt recunoscătoare. Te iubesc. M-ai făcut fericită !“, părea să spună acest zîmbet, cu atîta sinceritate și atît de limpede, cum nici cele mai alese cuvinte n-ar fi putut să exprime. Sufletul îi vibra de fericire, îmbătat ca de mireasma florilor, și își simți răsuflarea din ce în ce mai agitată.

Sări din pat. Trecînd picioarele goale peste covorul murdar, se așeză lîngă Macide, o îmbrățișă și rămase minute în șir cu obrazul lipit de obrazul ei. Apoi își plimbă ușor degetele, ca o dulce mîngîiere, pe gîtul ei, urcă în sus, netezindu-i șuvițele cîrlionțate, îmbrățișînd-o...

După ce se desprinseră din îmbrățișare, Ömer se îmbrăcă repede și, străduindu-se să pară cît mai indiferent, spuse :

— Vreau să mă reped pînă la birou, să fac rost de ceva bani !

Macide zîmbi din nou :

— Am și eu ceva bani... Cred că ne-ajung pînă la sfîrșitul lunii ! Mai sînt doar cîteva zile...

Ömer ieși din odaie și, peste cîteva clipe, se întoarse cu proprietăreasa și făcu prezentările :

— Soția mea !... Madam, proprietăreasa noastră !

Madam, după înfățișare, arăta de patruzeci-cincizeci de ani. Era îmbrăcată în negru, cu părul strîns coc, și avea aerul unei ființe morocănoase. O măsură pe Macide timp îndelungat, în tăcere, și, după ce aruncă o privire către Ömer, spuse într-o turcească stîlcită :

— Mi-a făcut o deosebită plăcere ! Apoi se întoarse către Macide și adăugă : Vă pot da camera alăturată, care de cîteva zile e liberă... E puțin mai mare. Facem imediat curățenie și chiar de azi vă și puteți muta !

Cei doi mîncară într-un birt micuț de prin apropiere, după care Ömer luă tramvaiul și se duse la poștă, iar Macide se întoarse acasă, pentru a pregăti mutarea.

Cînd Ömer, alergînd pe treptele de piatră ale scării, dădu buzna în birou, văzu că înăuntru nu se mai afla nimeni. Toți erau plecați pentru masa de prînz. Se așeză la birou, înregistră cîteva hîrtii aflate la îndemînă și, nemaiștiind ce să facă în continuare, începu să răsfoiască registrele de contabilitate, de-ale căror destinație uitase de mult. Era conștient că de-acum înainte era nevoit să-și ia munca în serios, pentru a merita pe deplin salariul. Înțelegea ca niciodată pînă acum că trebuie să-și facă un rost în viață, să stea pe propriile picioare. Și această dorință, pe care n-o mai nutrise vreodată, la început îl bucură, dar apoi deveni prilej de meditație : „Oare e posibil să te schimbi chiar atît de repede ?“

Unul cîte unul colegii de birou începură să se întoarcă. Priveau cu mirare spre Ömer, incorigibilul, chiulangiul. Îl salutară și, fără alte cuvinte, se așezară la birourile lor. Ömer dorea să se apropie de fiecare și să-i spună : „M-am însurat... Chiar azi m-am însurat. Am și eu o familie... De-acum încolo, și eu, ca și cei mai mulți dintre voi, o să încep să vin aici cu gîndul la pîinea de fiecare zi, și voi încerca să nu supăr conducerea.“ Dar imediat îl furară alte gînduri : „Care căsătorie ? Ce fel de căsătorie mai e și asta, fără cununie și verighete ?... Rîde lumea... Dar, la urma urmei, ce rost are să le vorbesc despre asta ? Și cît de mult îi poate interesa pe ei problemele altora, așa cum sînt, copleșiți de propriile lor griji ?! Cred că i-ar interesa numai în măsura în care au un subiect nou de comentat...“

Simțea că nu poate să-și ascundă fericirea față de casierul Hüsamettin. Și mai ales că acum, cu această ocazie, îi putea cere cîteva lire împrumut. Cu banii lui Macide puteau să se descurce pînă la sfîrșitul lunii, dar nu le ajungeau și pentru cheltuieli mai mărunte. Se ridică și, fără să stea prea mult pe gînduri, se îndreptă către biroul lui Hüsamettin. De cum trecu pragul, rămase țintuit locului de uimire. Nu-l mai văzuse pe casier de-o săptămînă, iar acum era atît de schimbat !... Îi crescuse barba ca niciodată, ochii i se adînciseră în orbite. Părea dărîmat, și pe față se deslușea o expresie de ură, de cruzime.

— Ce s-a întîmplat, Hüsamettin-bey ? Nu prea te văd în apele dumitale, spuse Ömer, pe un ton plin de mirare.

Casierul își ridică ochelarii pe frunte și îl măsură îndelung. Dar înțelese imediat că, de fapt, Hüsamettin nu se uita la el, ci își ținea ochii ațintiți undeva, în gol, poate pentru a-și aduna gîndurile.

— Nu ne-am văzut de-o săptămînă întreagă, începu din nou Ömer. Am vești foarte importante.

— Ia loc și povestește-mi, răspunse în cele din urmă Hüsamettin.

Era evident că spusese asta doar așa, ca să spună și el ceva, și că, în realitate, gîndurile lui erau stăpînite de alte probleme.

— Mai bine vorbește-mi dumneata ! Am impresia că te apasă ceva !

— Nu mă întreba nimic... Dă-i drumul, spune, ce s-a întîmplat ?

„Doamne, Dumnezeule, își zise Ömer în gînd. Ce se întîmplă cu casierul nostru ? Și data trecută mi s-a părut ciudat. Numai că azi a întrecut măsura.

Cred că, pînă la urmă, tot o să-mi spună ce i s-a întîmplat."

— Ştiţi, m-am însurat, începu Ömer.

Hüsamettin-efendi se mai învioră puţin, şi întrebă plin de curiozitate :

— Cînd asta ? Cu cine ? Unde ? Şi cînd te gîndeşti că noi nu ştim nimic...

Ömer rîse :

— N-aveaţi de unde să ştiţi. Nici eu nu pot să-mi explic bine cum s-au petrecut lucrurile. Dar sigur e că am o nevastă, pe care trebuie s-o întreţin.

Hüsamettin-efendi se uită cu milă la Ömer :

— Allah să vă dea multă fericire ! Îţi doresc ca totul să se termine cu bine. Te... te ştiu băiat deştept...

Ömer, care îşi dădu seama că, de fapt, casierul voise să spună „te credeam băiat deştept", şi că se corectase, zîmbi :

— Crezi că am făcut o prostie ?

— Nu, nu, cred că n-ai făcut nici o prostie.

Ömer încercă să povestească în cîteva cuvinte ceea ce se petrecuse. Bineînţeles că în relatarea sa avu grijă să schimbe anumite detalii, spre a n-o prezenta pe Macide într-o lumină proastă.

Dorea ca nimeni, nici în prezenţa, nici în absenţa lui, să nu spună sau să gîndească urît despre Macide.

Spre sfîrşitul povestirii, Hüsamettin se cufundă din nou în gîndurile lui şi Ömer îşi dădu seama că nu mai este urmărit. Plictisit, se ridică, se întoarse în biroul lui şi, pînă seara, stătu fără să facă nimic, copleşit de sentimentul datoriei împlinite. Se duse de cîteva ori la secretarul-șef și-i ceru unele explicații în legătură cu registrele. Secretarul-șef dădu explicațiile solicitate cu un zîmbet care parcă voia să spună : „Pe cine vrei tu să păcălești, stimabile ? Toți știm ce poamă ești și datorită cui stai aici.“ Cînd colegii de birou începură să încuie sertarele, pregătindu-se de plecare, Ömer înțelese că ziua s-a sfîrșit. Cînd se gîndi că și el trebuie să se îndrepte spre casă, sufletul îi vibră de emoție. Era așteptat de Macide ! Și pentru întîia oară nu se strîmbă, cînd își aminti de pensiunea grecoaicei. Uită imediat de hotărîrea luată în legătură cu îndatoririle slujbei. Dorea să iasă imediat din birou și să ajungă cît mai repede acasă. La ieșire, dădu nas în nas cu Hüsamettin-efendi, și își aminti că voia să-i ceară cîteva lire împrumut.

— Tocmai la dumneavoastră veneam, minți el.

— Și eu te căutam. Voiam să ieșim împreună.

Hüsamettin-efendi nu scoase nici o vorbă, pînă ce nu ajunseră în stradă. Se îndreptară spre cartierul Sirkeci. După ce făcură cîțiva pași, Hüsamettin spuse :

— Ascultă-mă, fiule... Nu-i așa că ai glumit cînd mi-ai spus că te-ai însurat ?

— Vorbiți serios ? zîmbi Ömer, răspunzîndu-i astfel printr-o altă întrebare.

— Ce-aș mai putea să spun ? Înseamnă că ești dintre cei care rezolvă foarte operativ treburile. După ce mai făcură cîțiva pași, casierul adăugă : Deși nu e prea cuviincios să abați din drum pe un proaspăt căsătorit, tu ai să mă ierți, și n-o să refuzi să bei un pahar de rachiu cu mine. Vreau să-ți vorbesc serios. De data asta e ceva serios... Poți să ghicești în ce situație sînt, de vreme ce-am ajuns să-ți cer sfatul !

Ömer nu voi să accepte, tocmai în ziua aceea, o asemenea propunere. Dar înfățișarea lui Hüsamettin-efendi era dintre cele mai îngrijorătoare. De fapt, Ömer, deși puțin cam împrăștiat, făcea parte din acea categorie de oameni care mai totdeauna nu pot să refuze. Nu o dată i se întîmplase ca un amic pornit pe flecăreală să-l oprească pe stradă și să-l sîcîie minute în șir cu tot felul de baliverne ; și, deși atunci era grăbit, nu putea să-l întrerupă și să-i spună : „De-ajuns, am treabă !“ Dar acum, de data asta, Ömer era curios să afle ce greutate are pe suflet Hüsamettin-efendi.

— Bine, hai ! Numai că eu n-am să beau, îi spuse el casierului.

Intrară într-o cîrciumă din apropiere de linia de tramvai. În stînga era tejgheaua, iar în dreapta se găseau așezate, în rînd, trei mese micuțe. La una din ele stătea un om ciung și care nu prea vedea cu un ochi. Dădea peste cap, unul după altul, paharele cu rachiu, și după fiecare înghițitură se schimonosea îngrozitor.

Hüsamettin-efendi dădu în grabă pe gît cîteva înghițituri de rachiu și așteptă pînă ce și Ömer — care, în ciuda hotărîrii sale de a nu bea, comandase un pahar de rachiu — făcu la fel. După aceea intră direct în subiect, fără vreo altă introducere :

— Situația în care mă aflu nu durează de azi, de ieri, dragul meu ! De două luni de zile tot bîjbîi. Știi prea bine că nu sînt dintre cei care acordă importanță oricărui fleac. Sînt gata să fac orice de dragul banilor. Însă m-a zdruncinat cumplit acuzația că aș fi și eu amestecat în niște afaceri la care niciodată pînă la această vîrstă, nici măcar întîmplător, nu m-am gîndit. Mi-e teamă că-mi voi pierde capul de tot, dacă nu m-aș gîndi că există șansa, una la mie, de a scăpa din această încurcătură. N-am obiceiul să cer sfaturi altora... Dar poate că mintea ta tînără ar putea să-mi sugereze o soluție salvatoare. Ei bine, n-are nici un rost să mai lungesc vorba. E mai bine să-ți povestesc de la început totul, pe scurt. Nu știu dacă ți-am mai spus pînă acum... Am un cumnat care ține în cartierul Sirkeci un oficiu de mijlocire a vînzărilor și cumpărărilor de bunuri imobiliare. Dar bunurile materiale sînt doar un paravan... Nu există afacere în care să nu-și bage nasul. Se pricepe la toate... Cumpără și vinde locuri de casă, plasează servitoare, actrițe pentru baruri și companii teatrale. O dată îl vezi cum s-a îmbogățit și vine cu automobilul la noi, altădată îl zărești între doi polițiști, în civil, în drum spre secția de poliție. Nu mă prea împac cu el. Ticălosul are două fetițe ca două perle, pe care le iubesc ca și pe copiii mei. E de-ajuns ca tatăl lor să cadă din nou în plasă, încercînd să învîrtă alte afaceri, tot atît de dubioase, ca ele să rămînă din nou fără sprijin. Și atunci, împreună cu mama lor, se mută la noi. Dar, după cîteva luni, acest Ismail-bey, adică cumnatul meu, vine și le ia tot cu mașina. Și asta se întîmplă totdeauna cînd eu nu sînt acasă. Această situație durează de vreo cincisprezece ani. Acum, de data asta, nu aveam nici o veste de la el de mai multă vreme. Cam cu două luni în urmă m-a căutat la serviciu un om foarte ciudat. Mi-a spus că e avocat și cumnatul meu, care era arestat, dorește să mă vadă. M-am speriat și, învoindu-mă, m-am dus imediat la închisoare. Acolo, cumnatu-meu mi-a relatat o întreagă istorie. Cică a recomandat o servitoare unui burlac, fata era încă minoră și între ei s-a întîmplat ceva. Într-un cuvînt, distinsul nostru cumnat, Ismail-bey, împreună cu o „doamnă" mai în vîrstă, a fost deținut sub învinuirea de instigare la prostituție. „Te implor, ajută-mă, dragă cumnate ! N-am nici un amestec în afacerea asta ! Numai secretarul meu e de vină, m-a băgat în belea ! Eu, oricum, o să scap", mi-a spus el. Pezevenghiul e foarte bun de gură. La două vorbe, spunea : „secretarul meu", „avocatul meu", „agentul meu"... Îi plăcea grozav de mult ca lumea să-l creadă un om important. În sfîrșit, am înțeles de ce mă chemase : avea nevoie de două sute de lire. Să plătească cauțiunea. Numai așa îl puneau în libertate. Deci voia să fie eliberat pe cauțiune. Și mă tot implora : „Am de luat bani din foarte multe locuri. O sumă bunicică am depusă și la bancă, dar din cauză că mă aflu aici, practic sînt legat de mîini și de picioare. De aceea nu pot să-i scot... Și, în primul rînd, n-aș vrea ca murdăria asta să se afle. Pentru Dumnezeu, caută tu o rezolvare și fă-mi rost de suma asta, și chiar în ziua eliberării ți-o restitui." La început n-am prea înțeles ce vrea să spună. Dar ticălosul a început să mă implore, s-a prefăcut că se supără, și-a schimbat vocea, de parcă plîngea. Apoi mi-a reproșat, foarte indignat, că mă neliniștesc și fac mofturi din cauza unei sume de nimic. I-am spus : „Mai ai puțină răbdare, să vedem ce putem face !" Dar el dădea zor : „Te implor, nu mai e timp de pierdut! Dacă azi-mîine nu ies, înseamnă că toate afacerile mele sînt compromise. Am obligații, am întîlniri de afaceri. Mă amenință o pierdere de mii de lire!" Pînă la urmă tot a reușit să mă ducă de nas. M-am întors la serviciu și am început să mă gîndesc la o posibilitate de a procura acei bani. Nu puteam să împrumut de la nimeni nici măcar un kuruș. Și două sute de lire nu e o sumă de ici, de colo. Atunci, dracu să mă ia, mi-a venit în fața ochilor imaginea copilașilor lui, și mi-a fost milă. Îmi promisese doar că-mi va restitui banii în ziua eliberării. Era bine îmbrăcat și de aceea m-am gîndit că e, într-adevăr, în perioada lui bună. Am sustras din casa de bani două sute de lire și i-am depus. Din clipa aceea a început coșmarul. Numai că după ce a scăpat din închisoare, Ismail-bey a rămas același escroc... Cînd l-au eliberat, i-am spus: „Te rog, cumnate, fă rost imediat de bani, ca să-i pot pune la loc". M-a surprins răspunsul lui: „E deja tîrziu, să vedem ce putem face mîine". Felul în care mi-a răspuns, mi-a fost suficient ca să mă dezmeticesc. Era felul lui obișnuit de a discuta. A început lupta, al cărei sfîrșit îmi era dinainte cunoscut. Așa cum ți-am spus, nu mai aveam nici o speranță. Cînd i-am făcut o vizită la maghernița aia, pe care el o numește „oficiu", m-am convins în ce situație se află. Tot ce-mi spusese despre banii pe care îi datorau diferite persoane și despre suma aceea frumușică, depusă la bancă, erau numai minciuni! Chiar de-ar fi cutreierat piața, o zi întreagă, de la un capăt la altul, tot n-ar fi fost în stare să facă rost de o singură liră. Și, în afară de asta, n-avea absolut nici un lucru care s-ar fi putut transforma în bani. De data asta, venise rîndul meu să umblu după el și să mă rog. Închipuiește-ți, toată viața m-am străduit să trăiesc în așa fel încît niciodată să nu fiu la cheremul cuiva, și acum, uite, am ajuns să cad în genunchi în fața unui asemenea ticălos... În cîte feluri n-am încercat să-l conving ! I-am vorbit de copilașii mei, de nevasttă, de cei douăzeci de ani de slujbă, ani fără nici o pată... Dar ăsta nu-i om, e canalie... Și de-ar fi om, ce-ar putea oare să facă într-o astfel de situație ?! Ce altceva ar putea face decît să mă ducă tot timpul de nas... Ce altceva ar putea face ? ! De fapt, ticăloșia o făcuse atunci, la închisoare, cînd m-a mințit fără pic de rușine. Situația de acum e urmarea acelei ticăloșii. Văzînd cum îl rog, aproape cu lacrimi în ochi, mi-a spus : „Ce pot să fac, cumnate ? Doar vezi în ce situație sînt. Nu mi-au mers afacerile. Deocamdată, gîndește-te la altă soluție, iar cînd se va termina procesul, totul se va normaliza și-mi vor restitui banii.“ Canalia nu voia să înțeleagă că e imposibil ca eu să pot împrumuta din altă parte acești bani. Nici procesul nu prea dădea semne să se sfîrșească cu una, cu două. Era imposibil ca în acest caz tribunalul să se pronunțe doar în cincisprezece-douăzeci de zile. Și eu trebuia neapărat să pun suma la loc pînă la sfîrșitul lunii. Nu mai pun la socoteală faptul că orice revizie în această perioadă ar fi însemnat distrugerea mea. Dar, la începutul lunii, oricum, totul va ieși la iveală. În sfîrșit, a sosit și ziua aceea... Am început să mă gîndesc tot mai des la demisie. Eram complet dezorientat. Stau și mă gîndesc, dacă n-ar fi existat strop de speranță în mine, m-aș fi dus la director și i-aș fi explicat totul, așa cum a fost. Dar blestemata asta de fărîmă de speranță, gîndul că în curînd procesul se va termina și îmi voi recăpăta banii, m-au băgat și mai mult în mocirlă ! Făcînd bilanțul și unele calcule, am comis intenționat cîteva greșeli în registre sau, să spunem lucrurilor pe nume, am falsificat. M-am gîndit că voi drege totul cînd voi pune cele două sute de lire la loc, iar dacă mai tîrziu vor observa ștersăturile, n-aș mai fi avut de ce să mă tem, din moment ce ieșeam bine la socoteală. Îmi vor atrage atenția, și atît ! Şi de două luni sînt într-o permanentă tensiune. Pentru ca să camuflez sustragerea, sînt obligat să comit falsuri după falsuri. Îmi dau seama că pe zi ce trece mă afund tot mai mult în noroi... Dar ce pot să fac ?

— În ce stadiu se află procesul ? întrebă Őmer.

— Procesul, zici ? Chiar ieri m-am interesat la tribunal. Mi-au spus că așteaptă depozițiile unui martor din Hayrabolu și ale altuia din Bartîn. Contrar aparențelor, se pare că Ismail-bey va fi totuși condamnat, și de aceea tărăgănează rezolvarea cazului. Iar pentru salvarea mea, trebuie ca acest proces să se termine cît mai repede. Pentru mine nu contează cum se va termina. Hüsamettin-efendi tăcu cîteva clipe, gînditor, apoi urmă : Mă gîndesc să recunosc totul, și astfel să pun capăt coșmarului. Dar nu știu ce-o să se întîmple mai tîrziu cu familia, copiii... Nici unul nu-și cîștigă singur pîinea... Șase suflete... Și-apoi, pentru așa ceva poţi să iei cel puțin cinci ani. Oare pot să rezist atîta timp ? Ce părere ai ?

Ömer ascultă cu capul plecat și sprîncenele încruntate, apoi spuse :

— Da, într-adevăr, situația e foarte încurcată... Dacă spuneți că nu aveți de unde să faceți rost de acești bani, înseamnă că nu vă rămîne decît să așteptați terminarea procesului.

Hüsamettin-efendi clătină din cap, ca și cum voia să spună „Toate astea le știam și fără să-mi spui tu“. Dădu peste cap paharul cu rachiu și se ridică de la masă. Ieșiră în stradă.

— Ți-am spus toate astea nu ca să-mi dai vreun sfat, zise Hüsamettin-efendi. Am vrut numai să-mi descarc puțin sufletul... M-am gîndit că mă mai ușurez puțin. Dar simt că s-a întîmplat exact invers. Încercînd să-ți explic cum stau lucrurile, m-am convins și mai mult că situația e atît de disperată, încît mai rău nici că se putea... Înseamnă că n-am fost pe deplin conștient de situația reală. Acum văd și mai bine că nu se mai poate îndrepta nimic. Parcă și tu voiai să-mi spui cîte ceva ? îl întrebă el pe neașteptate, schimbînd subiectul discuției. Hai, spune, despre ce era vorba ?

— Cînd asta ? Nu, n-am avut nimic să-ți spun ! se miră Ömer, uitînd că voia să-i ceară ceva bani.

— Nu mi-ai spus că tocmai te îndreptai spre mine, în momentul cînd m-ai văzut ieșind din birou ? Ai nevoie cumva de bani ?

De-abia atunci Ömer se dezmetici, dar nu scoase nici un cuvînt.

— Cît îți trebuie ?

— Două-trei lire. Dar de unde ai putea avea ?

— Fii pe pace, spuse Hüsamettin-efendi, zîmbind amar. Nu sînt bani furați. Mi-a mai rămas ceva din salariu. În afară de asta, știu că nu prea acorzi mare importanță unor astfel de treburi. Ia-i!

Scoase portmoneul. Avea patru bancnote de cîte o liră. Întinse trei bancnote lui Ömer. Își luară rămas-bun.

XIV

Ömer nu băuse mai mult de două pahare, totuși se ameţise de-a binelea. Se înserase și lumea invadase străzile. Luminile vitrinelor dănțuiau pe fețele trecătorilor care, terminîndu-și importantele treburi, marile afaceri se grăbeau spre casele lor impunătoare, pentru a servi plini de importanţă masa atît de importantă, și pentru a se pregăti în vederea somnului lor atît de important. Străzile mișunau de lume, asemenea unui furnicar. Tot acest du-te-vino i se păru de o mare absurditate. Mergea agale, lovindu-se de trecători. Deodată își aminti că întîrziase foarte mult și mări pasul, pentru a ajunge cît mai repede acasă.

„Sînt un om incorigibil. Azi m-am însurat și din prima zi am și uitat... am fost în stare să mă înhăitez cu primul om care mi-a ieșit în cale... E adevărat că sărmanul Hüsamettin e în mare încurcătură. Mă întreb cum de-a fost posibil ca în tot acest timp să nu-mi treacă prin minte că mă așteaptă cineva acasă ? Și am acceptat să beau rachiu... Dar toate astea ar putea să aibă vreo semnificație ? Să zicem că nu înseamnă mare lucru... Dar de ce totuși am acceptat să beau ?! Dacă din proprie inițiativă aș fi ciocnit cîteva pahare cu Hüsamettin-efendi, nu m-ar fi mustrat conștiința. Ar fi fost altceva. Dar am mers la cîrciumă nu pentru că doream eu, ci pur și simplu pentru că m-am obișnuit să nu refuz pe nimeni, orice propunere mi s-ar fi făcut. Asta înseamnă că oricine mă poate atrage ! Și nu sînt obișnuit ca în asemenea situații să fac apel la propria-mi voință. Mare pacoste mai e și uitarea asta ! Cît de distrat pot să fiu ! Dintr-o dată toate legăturile mele cu lumea exterioară se întrerup și am senzația că plutesc deasupra unui gol. Neapărat trebuie să fac ceva, să mă îndrept ! Și, fără îndoială că Macide îmi va fi de mare folos. Am să-i vorbesc despre toate slăbiciunile mele. Asta pentru a nu-i ascunde nimic, dar și pentru a-i putea cere și obține sprijinul. E o fată nemaipomenită... Cît de originală e ! Totul se potrivește personalității ei — cuvintele, mișcările, gesturile — toate îi sînt atît de firești... Nimic în ceea ce face și spune nu pare străin de ea, strident..."

Pe măsură ce se apropia de casă, nerăbdarea lui Ömer creștea și mai mult. Urcă treptele în fugă. Cînd ajunse sus, de-abia mai putea să respire. Ca de obicei, pe coridor era întuneric. Cînd, orbecăind, puse mîna pe clanță și se pregătea să deschidă, auzi vocea lui Nihat :

— Unde umbli, domnule ? Te așteptăm de-o oră ! De-atîtea zile te-ai făcut nevăzut ! Pînă la urmă am hotărît să se căutăm noi ! Madam ne-a spus că nu ești acasă și nu știu de ce n-a vrut să ne lase să intrăm în odaia ta ! N-am avut încotro, și am fost nevoiți să te așteptăm în bezna asta !

Ömer merse în direcția de unde se auzise glasul lui Nihat. Numai cînd aprinse lumina văzu că Nihat nu era singur.

— O, Hikmet-bey ! Bine-ați venit ! Ce onoare ! spuse el strîngînd mîna unui om care aproape că nu se zărea din fotoliul în care se așezase.

Hikmet-bey preda o limbă orientală la Universitate și în cercurile pe care le frecventa era vestit prin urîțenia lui, care insufla groază celor ce îl vedeau pentru întîia oară, dar și admirație pentru impecabilul său caracter, care, după cum se spunea, constituia antipodul fizionomiei lui. Jumătate din omul ăsta pipernicit era ocupată de nasul lui mare și strîmb ; pielea feței era acoperită peste tot de pete și cicatrice, de parcă peste Hikmet-bey trecuse, nu demult, o groaznică boală de piele ; unghiile îi erau încarnate în vîrful unor degete late și scurte ; toate acestea provocau o asemenea repulsie încît, involuntar, te îndemna să închizi ochii. Dar se spunea că natura, care cu atîta cruzime îi mutilase chipul, îi cruțase sufletul. Era originar din județul Maraș și umbla mereu întovărășit de cîțiva consăteni, le căuta de lucru, pe unii din ei îi culca la el acasă ; oricînd acorda ajutor cunoscuților sau, în cel mai rău caz, își oferea serviciile. Era foarte scund. Mergea cu capul înainte, sprijinindu-se într-un baston cu mîner de os, și cînd asculta pe cineva vorbind mijea ochii, iar pleoapele fără gene se încrețeau ușor. Întîrzia pînă în miez de noapte în cafenelele Beyazîdului, și își petrecea timpul discutînd cu grupuri de studenți, de intelectuali, făcînd raționamente și dîndu-le explicații în legătură cu literatura orientală, religia islamică, poemele epice orientale, și, fără să-i pese dacă e sau nu ascultat, recita cu ochii închiși pagini întregi din Tabari [1]. Ba își cobora vocea, ba, dintr-o dată, mai ales în scenele de război, începea să recite pe un ton grav ; își țuguia într-un mod foarte plăcut buzele, atunci cînd pronunța melodioasele cuvinte arabe și persane, care se succedau de parcă ar fi fost înlănțuite, astfel încît de fiecare dată recitatorul reușea să stîrnească entuziasmul celor care îl ascultau. Se uitau la el puțin surprinși, dar cu admirație. „Ce erudiție ! Ce memorie !“ Cîteodată, extaziați, strigau : „Bravo, maestre, bravo !“

Ömer luă un scaun și se așeză alături de oaspeți :

— Ce mai faceți ?

— Unde ai dispărut din nou ? întrebă Nihat.

Ca și cum de-abia atunci își aducea aminte, Ömer sări în sus :

— Păi, cum, nu știți ? M-am însurat ! M-am îndrăgostit și, gata, m-am însurat !

Oaspeții se uitară la el, fără să înțeleagă ceva.

— Ce vă mirați ? Totul s-a petrecut într-o săptămînă, în zece zile... E un lucru extraordinar... Cînd o s-o vedeți o să mă felicitați.

— Fără s-o văd, îți doresc să ai parte de fericire alături de ea ! îi ură profesorul Hikmet.

Lui Nihat încă nu-i venea să creadă.

— Dar cine e ? întrebă el. Cînd te-ai însurat ?

— Ieri seară.

— Ești beat ! Și se întoarse către profesor : Minte, a băut un pahar în plus și acum îndrugă verzi și uscate... Stai jos și ascultă-ne, avem ceva de discutat cu tine. E vorba de o chestiune serioasă...

---

[1] Mare istoric arab și tălmăcitor al *Coranului* (Tabari, 838—932).

— Așteptați puțin, vreau să vă fac cunoștință cu soția mea, le spuse Ömer.

Făcu cîțiva pași spre camera lui, dar imediat se opri. Prin ușa întredeschisă zări silueta subțire a lui Macide. Lumina îi cădea pe păr, astfel încît fața îi era umbrită. Totuși, Ömer observă că Macide nu zîmbește ca de obicei, ci îl privește cu ochi severi și gînditori. Se apropie de ea sfios, asemeni unui om care se simte vinovat.

— Aici erai ? întrebă el ca să se afle în vorbă.

Macide îl privea în tăcere, de parcă i-ar fi spus : „Unde în altă parte aș putea să fiu ?“

— Parcă trebuia să ne mutăm în altă cameră. Știi bine că madam ne-a promis..., încercă el să conducă discuția pe alt făgaș.

Macide aprecie într-un fel prezența lui de spirit :

— Ne-am și mutat... Au mai rămas cîteva lucruri aici, vreau să le car și pe-astea. Apoi, dincolo nu avem bec... Te așteptam pe tine !

— Mă duc să cumpăr chiar acum, zise Ömer, uitînd complet de musafirii care îl așteptau.

Macide își luă geanta și, în timp ce o deschidea, îl întrebă :

— Cît costă un bec ?

— Am bani, șopti Ömer. Apoi, imediat, se întrebă : „Ce înseamnă asta ? De ce mă întreabă cît costă un bec ? Oare i-e frică să-mi dea mai mulți bani decît costă un bec ?! Interesant !“ Dar imediat se rușină de gîndul care îi trecuse prin minte : „Nu e bine... Nu e bine să mă gîndesc așa ! Biata de ea, pur și simplu a vrut să știe cît costă un bec !“

În acest moment, Macide îi întinse o bancnotă de cinci lire și îi spuse încet :

— Spuneai că ai doar treizeci de kuruși ! Poate nu-ți ajung ! Ia și banii ăştia !

De emoție, Ömer de-abia își stăpîni lacrimile. Închise ușa cu piciorul și o îmbrățișă pe Macide.

— Macide... Scumpa mea soție... Sînt un om insuportabil... Poate vei putea să mă îndrepți !

— Ce s-a întîmplat ? Ce-i cu tine ? întrebă uimită Macide.

Ömer nu avu curajul să-i spună ce gînduri îi trecuseră prin minte acum cîteva clipe.

— Pentru că am întîrziat foarte mult, minți el.

— Doar pentru atît? întrebă Macide. Dar, după cîteva clipe de gîndire adăugă : De ce procedezi așa ? Ce sens are ?

Ömer înțelese imediat la ce făcuse ea aluzie, spunînd aceste cuvinte. Însemna că Macide n-a crezut în explicațiile lui și în pretextul acela cu întîrzierea. În asemenea clipe grele, cînd nu știa cum să procedeze, și nu putea să gîndească normal, singurul mijloc de salvare rămînea fuga... Puse bancnota în buzunar și zise :

— Mă duc să cumpăr becul, ca să ne mutăm imediat în cealaltă odaie !

Cînd deschise ușa, îi văzu pe profesor și pe Nihat.

— Ah, ascultă, Macide, uite că am și uitat... Vreau să-ți fac cunoștință cu prietenul meu...

O luă de mînă și o conduse în coridor. Nihat și profesorul se și ridicaseră în picioare, și îi așteptau cu un zîmbet politicos.

— Soția mea, profesorul Hikmet... Prietenul meu Nihat... îi prezentă Ömer și, întorcîndu-se către

Macide, urmă : Rămîi aici o clipă ! Trag o fugă după bec și mă întorc îndată...

Ömer coborî scările în fugă. Macide se uită după el pînă cînd nu-l mai zări. Apoi se întoarse către oaspeți și zîmbi.

— Mi se pare că v-am văzut, pentru prima oară, pe vapor, împreună cu Ömer, spuse Nihat, cu puțină reținere în glas.

Macide se roși pînă-n vîrful urechilor și își plecă ușor capul. Înțelesese imediat la ce anume făcea aluzie Nihat. Se cutremură : trecuse atît de puțin timp de-atunci ! Nu erau nici două săptămîni ! Și totuși, cît de multe schimbări nu avuseseră loc ? Avea impresia că n-o să fie de-ajuns nici cîțiva ani, ca să poată retrăi clipele petrecute împreună, în aceste douăsprezece zile.

Cînd ridică ochii văzu că profesorul avea privirea ațintită asupra ei. Privirea acestui om, a cărui vîrstă era greu de ghicit, o deranja cît se poate de mult. Își aminti de umezeala rece a palmei lui, pe care o strînsese cu puțin înainte, și avu sentimentul că mîinile profesorului sînt veșnic transpirate.

Se lăsă o tăcere jenantă. Nici unul din ei nu găsea cuvinte prin care să pună capăt acestei tăceri. Cei doi, privind unul la altul, schimbau zîmbete false, încercînd astfel să iasă din situația aceasta de-a dreptul penibilă. În sfîrșit, profesorul Hikmet rupse tăcerea :

— Vreți să-mi spuneți de-unde sînteți, fata mea ?

— Din Balîkesir...

Profesorul dădu mulțumit din cap :

— Adică ești din Anatolia ! Foarte bine ! Dacă nu mă înșel și Ömer tot de-acolo e ?

— Da...

— E băiat bun !

— E un bun prieten, se amestecă în vorbă Nihat. Numai că nu rămîne prea mult timp pe aceeași cracă. E nevoie să-l dirijezi tot timpul. E puțin cam aiurit...

Cuvintele acestea o supărară pe Macide. Știa și ea cum este Ömer, și presupunea că și față de alții părea un om cam sucit. Dar era cu totul lipsit de bună-cuviință să vorbești astfel despre Ömer în prezența soției lui.

— Dar în același timp este și foarte inteligent, urmă profesorul, privind-o drept în ochi.

— Însă nu se folosește de această inteligență... Nu știe cînd și cum s-o întrebuințeze... Nu știe în ce direcție s-o canalizeze, continuă Nihat, cu aceeași lipsă de tact și de bună-cuviință.

În acest timp, pe trepte se auzi zgomot de pași. Toți trei întoarseră capul în direcția scării. Apăru Ömer, cu becul în mînă ; părul lui ud de transpirație îi alunecase pe frunte.

— Poftim ! zise el, apropiindu-se de Macide.

Ea se îndreptă în grabă spre odaia în care urmau să se mute. Lăsă ușa întredeschisă și, folosindu-se de lumina care pătrundea din coridor, puse becul sub abajur, apoi începu să facă ordine.

Ömer se lăsă obosit pe un fotoliu, și se cufundă în gînduri.

— Ce-i cu tine ? La ce te gîndești ? întrebă Nihat.

— Azi un cunoscut mi-a relatat o întîmplare foarte tristă... De aceea sînt puțin indispus...

Fără să se lase rugat, Ömer le povesti ceea ce i se întîmplase casierului. Profesorul îl asculta fără să-i acorde atenție, urmărind-o cu privirea mai mult pe Macide care, preocupată de aranjarea camerei, se mișca de colo pînă colo ; dar, în tot acest timp, profesorul încuviința din cap, se încrunta, ca și cum asculta cu mare atenție și interes vorbele lui Ömer. La început și Nihat părea preocupat de gîndurile lui, dar spre sfîrșitul relatării deveni dintr-o dată mai atent. Își îndreptă spatele și se apropie mai mult de Ömer, străduindu-se să nu-i scape nimic. Ba mai mult, îl întrerupse de cîteva ori, ca să afle unele amănunte.

— Păcat de bietul om ! zise Ömer, terminînd povestirea. Dacă ați ști ce om cumsecade e !

— Zici păcat ? întrebă cu indignare profesorul. Nu trebuie să avem nici pic de compătimire față de cei care, sub un pretext oarecare, bagă mîna în banii statului...

— Dar n-a făcut-o intenționat !

— Chiar de-ar fi așa... Nu poate fi o scuză. Dacă aș fi în locul tău, l-aș demasca imediat !

Ömer era uluit. Nu putea să creadă că profesorul Hikmet, cunoscut prin bunătatea și generozitatea sa, putea să fie atît de crud.

— Omul ăsta are o familie numeroasă... Pînă acum nu s-a murdărit niciodată, încercă Ömer să-l apere, dar profesorul îl întrerupse din nou :

— Încerci să-i aperi pe nemernicii ăștia ? Toți cei ca el ar trebui zdrobiți pînă la ultimul !

„Pe cît este de bun, de generos, pe atît de lipsit de înțelegere“, își zise Ömer și urmă cu voce tare :

— Oare e posibil să-i judeci astfel pe oamenii care au dat de o asemenea belea ? Un om bun cu adevărat, cu adevărat generos e acela care își ajută dezinteresat semenii. Pe cînd noi ne folosim generozitatea exclusiv față de prieteni, iar pe ceilalți, cu foarte multă ușurință, îi socotim ticăloși !...

Profesorul Hikmet avea privirea ațintită asupra odăii în care se afla Macide. Cînd Ömer se întoarse către Nihat observă că acesta era și acum cufundat în gînduri.

— La ce te gîndești ? îl întrebă.

— Încă n-a aflat nimeni de povestea asta a casierului ?

— Nu. De ce întrebi ? Ce, vrei să-l denunți ?

— Cum așa, dragul meu. Te-am întrebat, doar așa ! După ce tăcu cîteva clipe, Nihat continuă : De obicei în casa aia sînt mulți bani ?

— Cîteodată sînt mulți. În jur de patru-cinci mii... Poate că și mai mult... Dar de ce te interesează lucrul ăsta ?

— Doar așa, am vrut să știu... Se poate trage concluzia că, chiar dacă tipul fura mai mult, tot n-ar fi aflat nimeni ceva...

Ömer se înfurie:

— De unde ai scos-o că a furat ? Cît de nepotrivite sînt cuvintele pe care le folosești ! Ești în urmă de tot în ce privește cunoașterea semenilor... Am impresia că fiecare dintre noi sîntem o mașină și acționăm aidoma lor, după cum am fost reglați dinainte să funcționăm ! Spune, e de-ajuns ca undeva, în noi, să apară o defecțiune, și imediat piesa defectată să fie demontată și aruncată ? Cum de-am putea nega că și cei mai puternici oameni au momente de slăbiciune, că sînt nevoiți uneori să acționeze împotriva voinței lor? Și astfel de întîmplări nu sînt în stare să facă pe cineva mai bun sau mai rău decît e respectivul în realitate!

Nihat ridică mîna, făcîndu-i semn să tacă:

— Lasă asta! Am impresia că iar vrei să începi cu poveștile tale despre diavolul care sălășluiește în noi! N-am de gînd să judec pe nimeni, nici în bine, nici în rău. Pur și simplu, vreau să știu cum s-au petrecut lucrurile. Vreau să-ți spun doar atît, că n-am de gînd să le iert oamenilor slăbiciunile. Înainte de toate e nevoie să fii puternic! Puterea poate să justifice orice faptă! Compasiunea și mila față de cei slabi sînt prostii!

Ömer nu răspunse. Îl cunoștea bine pe Nihat: deseori i se întîmpla să se înfierbînte repede și atunci începea să îndruge verzi și uscate. Deși în realitate era un bun prieten, un om cu scaun la cap, nu o dată, mai ales în articolele publicate în cele mai faimoase reviste și ziare, dovedea o răutate și o nervozitate bolnăvicioase, în evident contrast cu statura lui. Cînd vorbea simplu și degajat, dădea impresia că e un băiat destul de inteligent și de spiritual. Ömer se mira de faptul că un astfel de om poate să scrie articole îmbîcsite de fanatism sumbru, încercînd prin cele mai ieftine mijloace demagogice să-și adune adepți. De cele mai multe ori, cu toată această demagogie, nu reușea să-i atragă pe naivii încrezuți și pe studenții ratați. Odată, cînd Ömer i-a reproșat că recurge la asemenea procedee ieftine, Nihat i-a răspuns:

— Ce știi tu? Poate că tocmai cu acești oameni naivi și ignoranți am de gînd să fac lucruri mari!

Ömer a rîs atunci, neluînd în serios cuvintele lui Nihat. Apoi, treptat, și-a dat seama că Nihat nu vorbise în glumă. În ultima vreme îl văzuse tot mai des în compania unor descreierați, și-l auzise ținînd, fără pic de jenă, discursuri interminabile.

Cei doi musafiri se ridicară în același timp.

— Fie, spuse Nihat. Deocamdată, la revedere! Mai caută-ne și tu din cînd în cînd... Cred însă că am să te caut tot eu zilele astea. Vom discuta atunci pe îndelete. Azi trebuie să-l lăsăm în pace pe proaspătul însurățel!

Profesorul Hikmet puse mîna pe umărul lui Ömer și, trăgîndu-l încet spre el, îi șopti confidențial:

— Ia, spune-mi, cum merg treburile? Ai nevoie de bani? Dacă ai nevoie de ceva, să-mi dai de știre imediat. Datoria noastră este de a ne ajuta prietenii... Dacă vrei, pot să-ți las și acum cîteva lire...

Văzîndu-l pe Ömer cu capul plecat și tăcînd, profesorul duse mîna la buzunar, căutîndu-și portmoneul.

— De cît ai nevoie? Îți ajunge atît? Îi arătă o bancnotă de zece lire.

Ömer rămase tăcut, avînd același aer de supunere. Șovăind, întinse mîna și luă banii.

Oaspeții se apropiară de ușa întredeschisă a camerei, și Macide ieși în întîmpinarea lor. Strîngîndu-i mîna, își luară rămas-bun de la noua familie.

Tinerii căsătoriți stăteau pe scaune, față în față, și priveau în jur, de parcă se străduiau să rețină, pentru totdeauna, fiecare amănunt al noii lor locuințe. În realitate, fiecare era copleșit de anumite gînduri, pe care nu îndrăzneau să și le destăinuie unul altuia.

Ömer se mustra : „Oare cine m-a pus să iau bani de la individul ăsta ? Nu mi-ar fi părut rău dacă aș fi avut neapărată nevoie de ei ! Banii lui Macide erau suficienți pentru nevoile casei, iar cele trei lire pe care mi le-a dat Hüsamettin-efendi îmi ajungeau pentru cheltuielile mele personale. Cu toate astea, n-am rezistat tentației, n-am avut puterea să-l refuz... Mai mult decît atît, nu numai că am luat banii, dar am jucat chiar rolul nefericitului, și asta pentru a-l înduioșa. Ceea ce și dorea ! Treacă de la el cîteva lire, ce importanţă are asta ! În schimb, încă un om îi va rămîne îndatorat. Cei din jur or să vorbească și mai mult despre generozitatea lui, și tocmai acest lucru îi va face plăcere. Vrea să devină un monument viu, dedicat generozității ! Dar oare e ceva rău în asta ? Măcar de-ar avea toţi oamenii o asemenea slăbiciune ! Apoi, cine știe, poate că omul, într-adevăr, simte nevoia să facă bine, și poate că gestul lui e complet dezinteresat... Se întîmplă că noi, neputînd să fim buni, generoși, căutăm motive să minimalizăm binele pe care ni-l fac alții. Îi acuzăm că urmăresc să-și creeze popularitate, că sînt ipocriți, că fac bine pentru a-și asigura nemurirea."

În acest timp, Macide își zicea : „Oare trebuie să-i spun sau nu că nu mi-au plăcut deloc prietenii lui ? Unul din ei era foarte urît... E adevărat că nu-i vina lui, dar ce să fac, nici vina mea nu-i... Şi apoi, cu cîtă lăcomie, cu cît nesaţ a putut să mă privească... Şi celălalt e la fel, nici uitătura lui nu mi-a plăcut... Se uită la om ca și cum ar fi de vînzare ! Şi apoi, cîtă impertinenţă ! Cum de-a îndrăznit, un om care nu mă cunoștea nici măcar de-un minut, să spună în fața mea că Ömer e sucit, aiurit ? N-ar fi frumos să încep să mă plîng lui Ömer de ei, pentru că nici nu-i cunosc prea bine. Oricum, sînt prietenii lui... Nu s-ar fi împrietenit dacă n-ar fi găsit la ei și calități ! Să nu-i spun nimic... La urma urmelor, trebuie să mă obișnuiesc cu mediul lui. Poate pentru că sînt o străină, poate de aceea mă sperie unele lucruri.“

Ömer și Macide se priviră și, uitînd de orice, înțeleseră că, de fapt, acum sînt singuri, într-o cameră nouă și destul de arătoasă. Acum puteau să se gîndească în voie unul la altul. Şi nu doreau să scape acest prilej.

Și, cu toate acestea, nici unul nu se prea simțea în apele lui, pentru că de cînd se cunoșteau, acum, pentru prima oară, se feriseră unul de altul, nu-și împărtășiseră reciproc gîndurile. Oricît ar fi încercat fiecare din ei să nu recunoască adevărul față de propria lor conștiință, acesta era totuși crudul adevăr.

XV

Din viața lor se scurseră cîteva zile, fără ca ele să aducă schimbări demne de consemnat. Ömer mergea în fiecare zi la slujbă și, în drum spre casă, se străduia să nu întîrzie, repetîndu-și, în fiecare zi, că este nespus de fericit. Macide începuse să meargă din nou la Conservator. Numai că acum, seara, pleca mai devreme de la cursuri, pentru a trece pe la băcănie, să cumpere brînză, și alte produse necesare modestelor lor cine. Apoi, odată masa pregătită, începea să-l aștepte pe Ömer.

Oricît de mult se străduia să economisească banii pe care-i aveau, totuși nu puteau să evite unele cheltuieli neprevăzute, dar strict necesare. Știind că n-au s-o scoată la capăt cu banii dacă se aventurau să mănînce zi de zi la restaurant, luau mîncare la pachet, uneori mîncau la o cantină mai ieftină, iar seara se decurcau cu ceaiul și gustarea pe care le pregătea Macide în bucătăria proprietăresei. De aceea au fost nevoiți să cumpere cîteva farfurii, căni, linguri, o tavă și alte obiecte de bucătărie, care, deși ieftine, toate la un loc costaseră destul de mult. Pînă la sfîrșitul lunii mai erau încă zece zile, și nu mai aveau decît vreo șase lire.

Ömer se întîlnise cu influenta lui rudă, care lucra la poștă, și îl rugase să-l transfere într-un post mai bun, sau să-i mărească salariul. „Cu prima ocazie, te voi avea în vedere“, îi promisese acesta. După felul cum îi vorbise, Ömer înțelesese că omul știa anumite lucruri, deloc măgulitoare, despre el. „Ticălosul ăsta de șef de birou cred că i s-a plîns, gîndi el. Și cîtă silință mi-am dat în ultimele zile ! Așa se întîmplă întotdeauna, intențiile noastre bune nu contează !“

Cum ar fi putut să ceară acum bani de la mama lui, care se afla la Balîkesir, din moment ce i-a fost pur și simplu lene să-i scrie măcar cîte o scrisoare pe an ? S-ar fi putut ca ea să nu fie supărată, motivînd purtarea fiului ei astfel : Ömer n-ar fi vrut ca, scriindu-i, să-i ceară bani.

Cu orice preț, trebuia să găsească bani... Și înainte avusese nevoie de bani, dar niciodată pînă acum nu îl preocupase atît de mult acest lucru. Înainte, toate dificultățile financiare se rezolvau de la sine, datorită unor întîmplări norocoase, pe care acum nici nu și le putea aminti. Sau, cînd această situație se prelungea, faptul că de ani de zile se obișnuise cu asemenea lipsuri îl ajuta să socotească dificultățile financiare drept un lucru firesc.

Nu făcuse niciodată o tragedie din faptul că două-trei zile la rînd nu putuse să mănînce o ciorbă, sau din faptul că era nevoit să asculte ocările proprietăresei, care nu primise chiria cîteva luni la rînd. Dar acum, lucruri mult mai mărunte decît acestea începeau să-l chinuie, să-l întristeze. Pînă la căsătorie, niciodată nu-și pusese întrebarea : „Ce voi face mîine ?“ Iar acum era obsedat de modul cum trebuia să procedeze ca să-i ajungă banii pînă la sfîrșitul lunii. Cu banii pe care-i aveau puteau să se mai descurce cel mult șase zile ! Simțea că înnebunește. Înainte era ceva obișnuit să ceară douăzeci și cinci, cincizeci de kuruși de la oricare amic pe care îl întîlnea. Acum era un om însurat, și socotea că ar fi nedemn să mai procedeze la fel. Umbla, gîndindu-se la o ieșire, făurindu-și în acest scop, în capul înfierbîntat, zeci de planuri. Fiecare lucru pe care îl vedea în vitrinele magazinelor de pe Beyoglu îl făcea să sufere, îi sporea furia.

Se întreba cu toată seriozitatea dacă ar fi în stare să spargă noaptea una dintre acele vitrine și să prade un magazin sau dacă ar putea să comită o înșelătorie sau chiar un furt, totul foarte bine gîndit, așa cum citise în revistele umoristice și la rubrica de criminalistică.

Odată, vînzătorul de la tutungerie, din greșeală, în loc să-i dea restul la o liră, îi înapoiase patru lire și destul de mult mărunțiș. La început, Ömer nu observase, dar, făcînd cîțiva pași, privise cu uimire la banii ce îi umpluseră pumnul. Atunci, imediat, mintea i se pusese în mișcare, și ceva din interiorul lui îl prevenea parcă de un pericol ce se apropia. I se părea că aude șoapte : „Ai înnebunit ?... Compară pierderea acestui om cu cîștigul tău !... Poate că el niciodată n-o să-și dea seama de acest lucru, pe cînd tu vei respira ușurat... Nu fi prost... Cine știe pe cîți nevoiași îi înșală zilnic ?“ Și atunci a clătinat din cap, de parcă ar fi răspuns : „N-am încotro, chiar dacă n-aș fi avut aceste motive, tot nu-i înapoiam banii !“

După această întîmplare, ori de cîte ori făcea vreo cumpărătură, aștepta să i se dea mai mult rest. Dar nu se știe de ce, norocul întîrzia să-i surîdă. Pînă la căsătorie își putea vinde costumul vechi sau pantofii, pentru a face rost de cîțiva kuruși, dar acum îi era jenă să pomenească numai despre așa ceva. În ultimele zile părea tot mai îngîndurat, și devenise foarte zgîrcit la vorbă. Se temea ca nu cumva Macide să afle, mai mult chiar, îi era frică de faptul că ar putea bănui ceva în legătură cu proiectele lui absurde.

Dar Macide n-ar fi putut să bănuiască. Era prea absorbită de cursuri, de gospodărie, și, în puținul timp cînd ar fi putut să se mai odihnească, se ocupa de curățenie, de spălat, de aranjarea rufăriei lui Ömer. Doar dimineața, în drum spre Conservator, și seara, cînd făcea cumpărături, putea să privească lumea în liniște.

Mergea adesea la o cofetărie de pe bulevard ca să cumpere, cu cinci-zece kuruși, biscuiți pentru ceai. Pînă cînd vînzătoarele îi pregăteau pachetul, se așeza pe scaun și începea să privească mulțimea din jur.

Cofetăria aceasta avea două saloane: unul mai mare, cu mese și scaune, unde clienții puteau să consume produse de cofetărie și patiserie, celălalt, mai mic, fiind destinat vînzărilor pentru acasă. Între cele două saloane se afla o masă lungă, care amintea de o tejghea în jurul căreia mănîncă și beau, în picioare, glumind și rîzînd, mai mulți oameni.

Cu toate că Macide locuia în Istanbul de aproape șapte luni, și ieșise aproape în fiecare zi pe Beyoglu, niciodată nu avusese prilejul să vadă de aproape atîția oameni, în grupuri, adunați la un loc.

De obicei stătea într-un colț mai retras al magazinului, privindu-i cu ochii larg deschiși de uimire și de multe ori continua să mai rămînă și după ce vînzătoarele îi dădeau pachetul.

Majoritatea clienților erau tineri, între paisprezece și douăzeci și cinci de ani. Fetele erau îmbrăcate în așa fel, încît puteai crede că veniseră direct de la bal, și lingeau înghețata sucindu-se și strîmbîndu-se, ca și cum le gîdila o mînă nevăzută. Băieții, sportivi, judecînd după expresia grosolană, impertinentă și stupidă a fizionomiei lor, le făceau ochi dulci. Croindu-și loc cu coatele și cu umerii lor lați, împingînd în dreapta și-n stînga, se apropiau fără nici o jenă de fete și apoi începeau să discute cu glas tare. Fetele, încă foarte tinere, dar deja fardate, făceau tot ce le stătea în putință pentru a-și dezvălui farmecele și grația, însă în realitate privirea lor nu exprima decît goliciune și prostie, oricît se străduiau ele să arunce în jur priviri galeșe. Macide nu auzea prea bine despre ce anume vorbeau, dar hohotele lor de rîs, care se dezlănțuiau după fiecare cuvînt și care acopereau toată cofetăria, îi păreau fără nici o noimă.

O interesau mai mult fetele. Le privea ca pe niște ființe neajutorate. Cu mișcări evident artificiale și repezi, ele își scuturau capul, ca părul lor vopsit și cîrlionțat să alunece elegant într-o parte. Dorind să pară cît mai interesante și strîngîndu-și buzele din belșug rujate, ele nu izbuteau decît să apară altor ochi ca palide copii ale unor artiste de cinema de mîna a treia. În ciuda măștii pe care și-o confecționau, era evident că sînt foarte nefericite, că pozează, împrumutînd caracteristici străine propriei lor condiții. Macide nu înțelegea cum de era posibil ca un om să se anuleze singur în acest fel, și simțea o sinceră curiozitate față de fete. Printre ele se afla și o fată, Peri, pe care Macide o vedea aproape de fiecare dată cînd intra acolo. După toate aparențele, Peri ocupa un loc important în cercul prietenelor ei. Oare o chema într-adevăr Peri, sau era diminutivul de la Perihan. Sau poate „Peri“[1] avea o altă semnificație ? Macide n-avea de unde să știe. Ceea ce însă a putut constata a fost că această fată nu era chiar atît de proastă, dar că, evident, nu rămăsese nimic uman în ea, nimic din acea sensibilitate și frumusețe a zînelor, cu care le place fetelor să fie comparate. Toate gesturile ei — cînd își scotea portofelul din buzunar, cînd ducea lingurița la gură, cînd întindea mîna unui bărbat, dorind să pară indiferentă, serioasă sau veselă — nu aveau nimic firesc, erau false, asemenea unei lecții, învățată dinainte, dar nu îndeajuns de bine însușită.

---

[1] Zînă (turc.).

Băieţii erau şi mai puţin interesanţi. Aproape toţi mestecau gumă şi considerau că este elegant să-şi strîmbe în chip îngrozitor gura. Relaţiile dintre ei, autoritatea erau apreciate exclusiv în funcţie de forţa şi greutatea lor. De aceea puteai vedea foarte frecvent ca unul mai în vîrstă, dar mic şi slăbuţ, să se adreseze cu „nene“ altuia mai tînăr, dar mult mai solid decît el. Pentru a atrage atenția asupra lor și pentru a cuceri fetele, acestor namile le era de-ajuns să arunce cîteva priviri neghioabe, dar poruncitoare. Cei mai plăpînzi, pentru a atrage și ei atenția, urlau cît puteau și rîdeau în hohote, după fiecare glumă prostească.

Lui Macide nu-i prea plăcuseră colegele din şcoala elementară. Pînă acum, la Conservator avusese foarte puţine relaţii cu colegele de an, și de aceea nu-şi formase încă o părere asupra lor. Dar un lucru era foarte clar : asemenea tineri nu mai întîlnise nicăieri.

Fetele de la Consevator, oricum, aveau o ocupație, se dedicaseră artei, poate din inimă, îndrăgostite de ea, sau poate numai ca să se afle în treabă, să facă impresie. Colegele din şcoala elementară mai toate erau tare sărace la minte... Totuşi, nu se puteau compara cu fetele din cofetărie... Tinerii de-aici, şi fetele, şi băieții erau mostre de tîmpenie... Fiecare gest pe care îl făceau avea efectul unei lovituri de bici asupra lui Macide.

„Oare se poate trăi alături de fiinţele astea, se întrebă Macide. Oare toţi oamenii sînt ca ei? Sau mai ceva decît ei? ! S-ar putea... Fiecare mediu, cu care am venit în contact pînă acum, a fost mai rău decît cel dinainte. Să luăm, de exemplu, şcoala elementară. În ciuda bîrfei şi a prostiilor pe care le debitau colegele mele, totuşi erau capabile de sentimentul prieteniei. Chiar şi domnul director, cu toată înclinaţia lui spre calomnie, nu putea fi considerat în întregime un om rău. Chiar şi casa noastră uriaşă, şi în acelaşi timp goală, avea părţile ei atrăgătoare... Şi, uite, am venit aici... Oare mediul din casa mătuşii Emine era mai bun decît cel de unde veneam? ! Nici gînd! Aici am dat de un mediu mult mai nesănătos. Începînd de la unchiul Galip şi pînă la Semiha, toţi sufereau de mania, hai să-i zicem, a „îngîmfării". Şi vecinii erau la fel. Oameni fără judecată, iubitori de bîrfă... De-acolo am venit aici. Mediul de aici a întrecut toate aşteptările mele. E ceva îngrozitor... Nici la Balîkesir şi nici la Sehzadebaşî, unde stă mătuşa Emine, nu întîlneşti asemenea oameni. Cel puţin nu i-am văzut adunaţi într-un singur loc, ca aici... Cu siguranţă că nu poţi trăi alături de ei... Fără Ömer n-aş fi stat nici un minut prin părţile astea! Să-i spun şi lui, şi poate, cu prima ocazie, ne vom muta în altă parte. Într-un loc cît se poate de liniştit..."

Pentru cîteva clipe, Macide încetă să se mai gîndească la aceste lucruri. Apoi, după ce îşi roti privirea, întrebările năvăliră din nou în mintea ei. „Dar unde? Oare poţi trăi izolat? Oamenii întotdeauna îşi găsesc prieteni!... Pe cine?... De unde să-i găsesc eu? Nici prietenii lui Ömer nu mi-au plăcut deloc...

Absolut deloc. Poate că sînt eu o ființă ciudată!... Poate că și pe mine cei din jurul meu mă consideră absurdă. Poate chiar plictisitoare... Cred că Ömer nu gîndește așa... Și totuși, dacă într-o bună zi începe să se plictisească și el de mine?! Oh!“

Își acoperi gura cu palma și, dezamăgită, își porunci: „Taci, taci!“

Cît despre Ömer, nu numai că nu se plictisise de Macide, dar simțea că doar alături de ea poate acum să înfrunte greutățile. Se sufoca fără ea și gîndul că, venind acasă, își va deschide sufletul, iar ea îl va mîngîia pe obraji, îi dădea putere.

La slujbă totul era ca înainte. Spre sfîrșitul lunii nu i-a mai rămas nici un ban. Merse să vorbească încă o dată cu ruda cea influentă, dar nu se hotărî să-i spună că s-a căsătorit. „Muncește! îi spusese acesta. Străduiește-te să cîștigi aprecierea și încrederea superiorilor tăi, ei să te propună pentru avansare, și numai atunci am să mă ocup personal de tine.“ Acum nu mai avea nici o speranță. Dacă și-ar fi luat diploma, probabil că problema găsirii unui serviciu mai convenabil din punct de vedere financiar n-ar fi fost chiar atît de dificilă. Dar de atîția ani nu reușise să obțină diploma și toate speranțele lui se năruiseră, întrucît abandonase definitiv facultatea. Și, de fapt, nici diploma n-ar fi adus rezolvarea așteptată. Ce viitor l-ar putea aștepta pe absolventul facultății de filozofie? Un post de profesoraș în cine știe ce tîrgușor din Anatolia, cu șaizeci-șaptezeci de lire pe lună. Lui Ömer nici nu-i trecea prin gînd să plece din Istanbul. Se simțea legat de acest oraș cu toată ființa lui, cu fiecare părticică din el, şi încerca să-şi motiveze singur acest lucru.

„Un adevărat intelectual, un om de spirit nu poate părăsi Istanbulul pînă cînd nu-şi formează o gîndire matură. Din păcate, avem, deocamdată, un singur centru cultural, Istanbulul. Nu se vede că în provincie minţile îşi încetinesc activitatea şi la un moment dar chiar stagnează ? E de-ajuns să ne uităm la studenţii care se întorc din Anatolia, după vacanţă.“

Dar în momentele sale de sinceritate, era obligat să recunoască că exagerează întrucîtva, cînd consideră Istanbulul cel mai important centru cultural. „Lasă asta, dragul meu, spusese el odată, pe cînd discuta cu un amic oarecare, mai îndrăgostit decît el de Istanbul. Nu vrem să ne despărţim de Istanbul, dar de cîte ori pe an mergem la bibliotecă ? Ce altceva înseamnă pentru noi Istanbulul decît vreo cîteva bulevarde şi tot atîtea cafenele ? Viaţa spirituală, viaţa spirituală, ne tot batem noi gura... Chiar şi cel mai inteligent dintre noi nu face altceva decît să flecărească. După părerea mea, este complet greșit să considerăm că discuțiile interminabile de la cafenele contribuie la dezvoltarea aptitudinilor noastre intelectuale. Cred că numai obişnuinţa ne leagă atît de mult de Istanbul... Trăim aici fără nici un ideal, rătăcim pe bulevarde fără nici o idee în cap şi considerăm că ne petrecem timpul cu rost şi în mod plăcut. Află că doar asta ne ține în Istanbul. Aici un om se poate oricînd convinge pe el însuşi şi pe alţii că este un cugetător, și asta fără să-şi pună cît de cît mintea la contribuţie. Pînă la urma urmei, în asta constă atracția irezistibilă a acestui oraş şi a grupulețelor de-aici !"

Dar în ciuda judecății sănătoase, Ömer nu se putea despărți de amicii lui. Chiar şi înainte de căsătorie, pe cînd se afla cu ei undeva, într-o cîrciumă cu tavanul jos, şi asculta spiritele şi anecdotele celorlalți, duhnind a rachiu cu anason, cădea pe gînduri şi găsea aceste discuții lipsite de sens. Niciodată nu ținuse la prietenii lui din toată inima şi niciodată nu fusese de acord cu ei. Cu toate acestea, îşi reamintea cu duioşie de escapade şi discuții, şi atunci simțea nevoia să se reîntîlnească cu ei, să discute din nou.

Dorința aceasta îşi făcuse loc în sufletul lui chiar din a doua săptămînă a căsătoriei. Atunci cînd îl enerva vreun coleg de birou, sau directorul, sau influenta lui rudă, sau absurdele operații de înregistrare sau chiar şi înfățişarea nefericită a casierului, alături de dorința de a-şi descărca sufletul lui Macide, mai simțea şi nevoia de a se întîlni şi de a vorbi la un pahar de rachiu cu vreo cîțiva amici. Ştia foarte bine că la aceste întîlniri, cu rachiu, era cu neputință să-ți descarci sufletul cuiva, că acela care încearcă să aducă vorba despre ceva serios era întîmpinat cu indiferență şi ironie. Fără îndoială că toți începeau discuții cu cele mai bune şi sincere intenții, dar stupiditatea, incapacitatea de a raționa, orizontul lor spiritual limitat degenerau orice discuție. Aceşti tineri simțeau la modul cel mai sincer şi cu tărie nevoia de a medita, de a-şi împărtăşi gîndurile şi, de aceea, de fiecare dată, fără a-şi pierde speranțele, repetau : „Să ne adunăm şi să mai discutăm“, uitînd că discuția se va termina, ca şi în alte dăți, cu certuri şi jigniri.

Mai exista totuși și o altă cauză pentru care Ömer tînjea după aceste întîlniri. Acum nu mai putea trîndăvi și chiuli de la slujbă. Își dăduse seama că e din ce în ce mai preocupat de grija de a-şi cîştiga existenţa, lucru care, în trecut, i-ar fi părut de-a dreptul ridicol. Și atunci înțelese că din această cauză este nevoit să piardă și mai mult din libertate. Ceea ce născu în el şi un sentiment de revoltă. Începu să caute prilejuri pentru a se convinge că este liber și că poate oricînd să facă ce doreşte. Odată a rămas pînă tîrziu la cîrciumă, unde intrase întîmplător, numai pentru că unul din amicii lui, pe care îl întîlnise acolo, făcuse o remarcă veninoasă, tocmai cînd el voia să plece: „Să nu insistați! Lăsați-l să plece, altfel mănîncă bătaie acasă!“

Cu toate că Ömer era conştient de absurditatea unor astfel de vorbe totuşi, sub influența unor sentimente confuze, se simţea obligat să le acorde importanță și chiar să acționeze sub impulsul lor.

XVI

Lipsa de bani își arătă chipul înfricoșător la sfîrşitul lunii. După plata chiriei și cumpărarea cîtorva cearşafuri de pat şi de plapumă, care după părerea lui Macide erau cu totul necesare, salariul lui Ömer nu putea să le ajungă mai mult de o săptămînă. Numai printr-o strictă drămuire a cheltuielilor au reușit ca banii să le mai ajungă cîteva zile.

Cînd își vedea colegii de birou, sau întîlnea pe stradă figura unui cunoscut, Ömer se gîndea la un singur lucru: „Ar putea oare ca unul să-mi înțeleagă situația și să mă ajute?“ Cu cît treburile se complicau mai mult, cu cît situația părea din ce în ce mai disperată, cu atît mintea lui, care începuse să lucreze cu mai multă febrilitate, dădea dovadă de o capacitate ieșită din comun în a se gîndi la cele mai neașteptate soluții și în a-și imagina cele mai arzătoare dorinți.

Simțea dorința acută să-l apuce de guler pe fiecare trecător bine hrănit și îmbrăcat și să-i spună: „Dați-mi toți banii pe care-i aveți la dumneavoastră! Nu sînt nici hoț, nici tîlhar! Dar am nevoie de ei! Dați-mi-i, nu de frică, ci de milă!“ Dar îndată recunoștea că un asemenea plan nu e deloc original, așa cum i se păruse la început; nu era decît o simplă milogeală.

Intenția de a-i apuca pe trecători de guler nu prezenta, la urma urmei, nici măcar o șansă minimă de izbîndă.

Nenumăratele nimicuri pe care le văzuse de sute de ori în vitrinele magazinelor și care nu-i mai treziseră vreodată curiozitatea, acum i se înfățișau ca lucruri de o importanță vitală, și de aceea își încleșta cu furie pumnii. Văzînd în vitrina unei agenții de navigație un vaporaș, își spuse: „Dacă aveam bani, îl cumpăram imediat!“ Se uita cu tristețe la toate, începînd cu gogoșile rumene și pălăriile de pai, și terminînd cu sticlele de rachiu și tabacherele de argint. Trecînd pe lîngă un vînzător ambulant de fisticuri, întinse involuntar mîna spre tarabă și, ud de transpirație, de-abia putu să se stăpînească.

Odată, cînd, spre seară, se întorcea acasă, văzu că într-unul din magazinele mari de pe Beyoglu se vindeau mărfuri cu preţ redus. Lumea se împingea, intrînd şi ieşind. Nu avea mai mult de zece kuruşi în buzunar, aşa că nu intenţiona să cumpere ceva. Dorea doar să-i vadă din apropiere pe oamenii aceştia cu bani şi lucrurile care erau expuse pentru ei. Nu putu rezista acestei tentaţii, tentaţii care niciodată înainte, cînd dispunea de bani, nu fusese atît de puternică.

Croindu-şi drum printre trupurile mari ale femeilor, intră pe o uşă îngustă.

Era în plină vară şi, din cauza zăpuşelii, mirosea a transpiraţie. Femeile, deşi îmbrăcate cu rochii subţiri de mătase, transpiraseră şi ele, şi emanau un miros acru, greu, care amintea de mirosul cărnii arse pe grătar. Pe feţele lor era întipărită expresia unui interes extrem de viu. Majoritatea erau însoţite de bărbaţi, de bărbaţi care îşi ştergeau tot timpul faţa de transpiraţie, şi care emanau un miros mai slab, dar mult mai pătrunzător. Fără să-şi ascundă enervarea, răspundeau tăios şi chiar grosolan nevestelor lor.

Ömer umbla fără grabă, privind în toate părţile, dorind să vadă şi să cerceteze întregul magazin. Vînzătoarele, deosebit de elegante, priveau cu o amabilitate prefăcută în ochii fiecărui client. Îndată ce se încredinţau că omul avansa, făcîndu-şi loc, redeveneau indiferente, şi începeau să-şi vadă de treburile lor. Pe tejghele erau expuse, la întîmplare, tot felul de obiecte : jartiere, îmbrăcăminte pentru nou-născuţi, mingi din cauciuc, bluze de mătase. Ömer înaintă pînă spre mijlocul magazinului. Voia să atingă toate exponatele. Lua în mînă și cerceta îndelung pălăriile de damă cu borurile mari, întreba cît costă prosoapele de baie. Văzînd lume multă în jurul unei tejghele, scotocind într-o grămadă de ciorapi de damă, Ömer se apropie și el. De atîta căldură și înghesuială era ud de transpirație. Căută prin buzunare o batistă, dar nu găsi. Scoase ochelarii, îi băgă în buzunar și își șterse fața cu palmele. I se făcu greață din cauza mirosului greu de transpirație. După ce își puse din nou ochelarii, băgă mîinile în buzunar și se șterse pe degete. Apoi se apropie și mai mult de tejghea. Începu să se uite prin lentilele aburite de transpirație. Rămase o vreme așa, apoi apucă la întîmplare o pereche și o trase spre el. Ciorapii îi alunecau printre degete, asemenea unei bucăți de catifea. În sufletul lui Ömer se aprinse din nou dorința aceea ascunsă : „Dacă aveam bani, aș fi cumpărat ciorapii ăștia pentru Macide“. Atunci, deodată, își aminti că, de cînd se căsătorise, nu-i făcuse nici un dar soției : nici flori, nici fructe, nici vreo batistă. Vru să lase ciorapii acolo și să iasă din magazin. Dar rămase țintuit locului. Observă că ciorapii pe care-i ținuse în mînă erau pătați. Rămăseseră pe ei urmele degetelor lui transpirate. Ömer se sperie : „Dacă cineva observă petele și mă obligă să-i cumpăr ?“ Privi în jur. Vînzătoarele erau ocupate cu alți clienți și cu mărfurile de pe tejghele. Profitînd de neatenția lor, începu să întoarcă ciorapii cu partea pătată înăuntru și, fără să-și dea bine seama cum, rămase surprins cînd constată că lucrul acesta lung și moale, ca o catifea, i s-a ascuns de minune în palmă. Cu o mișcare obosită, lăsă mîinile în jos. Era ud de transpirație și tot corpul începu să-i tremure. Voia să-și desfacă pumnul, să lase ciorapii pe tejghea, și să iasă. Oricît de mult ar fi dorit să facă așa, pînă la urmă nu reuși. Rămase țintuit locului. Avea senzația că mîna dreaptă i-a paralizat. Avea impresia că dacă s-ar fi mișcat cîtuși de puțin, imediat ar fi fost apucat de mînă și întrebat : „Ia să vedem, ce-ai în mînă ?“ Privea buimăcit în jur. Începu să tremure și să transpire mai tare. La cîțiva pași de el se afla un om înalt, roșu la față, cu părul dat pe spate, care îl privea urît, drept în ochi. Crezu că e unul dintre angajații care au obligația de a urmări clienții. Străduindu-se să pară cît mai indiferent, începu să cotrobăiască, cu mîna stîngă, prin grămăjoara de ciorapi. Din cînd în cînd trăgea cu coada ochiului și observă că lunganul se mai afla încă acolo, urmărindu-i mișcările. Și cîțiva clienți, care se aflau în jurul tejghelei, începură să se uite la acest tînăr ciudat, care stătea acolo fără nici un rost. Concentrîndu-și toată voința, făcu un pas, băgă în buzunar mîna dreaptă, în care ținea ciorapii, și, fără grabă, se îndreptă către alte raioane din magazin. Lunganul rămăsese în același loc și părea că se uită în altă parte. Cu toate acestea, lui Ömer i se păru că este urmărit în continuare. Pe măsură ce se apropia de ieșire, grăbea și mai mult pasul. Cînd ajunse în stradă, alerga.

Peste oraș începuse să coboare întunericul. Fără să acorde atenție tramvaielor și mașinilor care circulau cu viteze mari în ambele sensuri, traversă în grabă strada. Bătăile inimii deveniseră insuportabile și, ori de cîte ori auzea pași în urmă, i se tăia respirația.

În sfîrșit, ajunse într-o stradă lăturalnică și începu să alerge de-a binelea.

Era o străduță îngustă, în pantă. La cincisprezece-douăzeci de metri mai încolo cotea, apoi se pierdea printre case întunecoase și ziduri înalte. Simțind că nu mai poate alerga, se opri și se sprijini de un zid, cu respirația tăiată, gîfîind din greu. Simțea o durere pătrunzătoare în piept. De teamă să nu-i vadă pe cei care îl urmăreau, își ațintise privirea asupra porțiunii de trotuar stricat din fața lui. Simți că mîna dreaptă îi amorțise de tot, iar degetele îl dureau de atîta încordare. Scoase încet mîna din buzunar și văzu că talonul unui ciorap îi ieșea din pumn: „Precis m-au văzut !... Înseamnă că mi-a atîrnat din buzunar !“

Se îndepărtă cîțiva pași de zid, luă avînt, și zvîrli în sus obiectul ușor ca un fulg. Ciorapul se desfăcu în aer, se avîntă spre zid, se agăță de marginea lui, atîrnînd în afară, spre stradă. Simți că picioarele nu-l mai țin. Se așeză fără vlagă pe pietrele murdare de sub ciorapul care flutura acum în vînt, și închise ochii.

Cînd își reveni, își dădu seama de cît timp stătea acolo. Se întunecase de-a binelea, iar ferestrele caselor din fața lui erau deja luminate. Se mișcă puțin în loc. Din cauză că stătuse pe pietre, simțea o durere puternică în șezut. Cămașa, udă de transpirație, și mai ales gulerul se lipiseră de corp. Sări în sus. Fără să aibă curajul să se uite la ciorapul de pe zid, se îndreptă spre bulevard.

Cînd ajunse acasă, văzu că Macide îl așteaptă de mult. Stătea la fereastră, cu spatele la ușă, și se uita afară. Își sprijinea bărbia în mîini. Avea chipul palid și îngrijorat.

Auzind zgomotul ușii care se deschidea, Macide se întoarse brusc. Ömer zîmbi și, străduindu-se să pară cît se poate de calm, întrebă :

— Am întîrziat ?

— Nu, răspunse Macide scurt, măsurîndu-l cu multă atenție.

Ömer se apropie de masă. Lumina îi cădea pe frunte și pe față. Sub abajurul care în această odaie părea puțin mai mare decît în cea veche, părul lui, ud de transpirație, avea o strălucire roșiatică. Trase spre el un scaun, se așeză, și lăsă capul în piept. Macide, care îl urmărise pînă atunci în tăcere, se apropie de el și îl întrebă :

— Ești bolnav ?

— Nu știu...

Macide se apropie și mai mult de el și îl mîngîie pe păr. Apoi, cu un zîmbet ușor și trist, spuse :

— În ultimul timp ești din ce în ce mai ciudat...

— Cum ?

Macide se gîndi o clipă. Într-adevăr, „cum" ? Era destul de greu să-i poți explica cu ajutorul cuvintelor. Dar nu putea să nu observe schimbarea petrecută în comportamentul soțului ei. Ochii lui vioi, de după lentile, rămîneau adesea ațintiți într-un punct ; deseori răsucea între degete, cu mișcări nervoase, colțul feței de masă. Macide observă că Ömer răspunde cu o oarecare întîrziere întrebărilor ei, iar uneori uită cu desăvîrșire să-i răspundă. În discuțiile cu ea, chiar îmbrățișînd-o, Ömer manifesta o neliniște și o nerăbdare stranie, asemenea unui om care e presat de niște treburi foarte urgente. Macide rememoră toate aceste fapte, dar nu se putuse hotărî, pînă acum, să-i mărturisească și lui îngrijorarea care o cuprinsese.

— Văd că ești foarte amărît, se mulțumea ea să spună. De ce? Totul va fi bine. E chiar atît de îngrozitor că nu avem bani? Pînă acum n-am rămas flămînzi. Cu siguranță că vom găsi o soluție...

Ömer ridică ochii spre ea. Dar Macide observă în privirea lui nesinceritate, ba chiar ostilitate, dușmănie, și tresări. Ömer se ridică încet de pe scaun, puse amîndouă mîinile pe masă și întinse corpul înainte.

— Ești sinceră cînd spui lucrurile astea? o întrebă el, mijindu-și ochii și strîngîndu-și buzele.

Macide se fîstîci de tot. Niciodată pînă acum nu-l mai văzuse în starea asta. Îi era frică.

— Ce spui?... Ce tot spui, Ömer?... strigă ea. Oare într-adevăr vorbești serios?

Ömer nu se clinti din loc și repetă, pronunțînd clar și răspicat fiecare cuvînt în parte.

— Crezi, într-adevăr sincer, că schimbările petrecute cu mine se datorează numai lipsei de bani?

Uimită, Macide îl privea cu ochii larg deschiși. Dintr-o săritură ajunse lîngă masă, se sprijini cu coatele de ea și își apropie fața de Ömer.

— Oare există și alte motive? întrebă ea, asemeni unui om care știe să se stăpînească, dar care nu-și ascunde curiozitatea și emoția. De ce nu vrei să-mi spui și mie? Sau poate crezi că nu trebuie să-mi spui...

Ömer continua s-o privească la fel de insistent. I se părea că în spatele lentilelor aburite și murdare pîlpîiau două flăcări. Ținea dinții încleștați, buzele strînse. Toată atenția îi era îndreptată asupra feței emoționate și curioase a lui Macide, de parcă voia să citească, să vadă, să descopere, să surprindă ceva pe ea și... s-o zdrobească.

Macide întinse ușor mîna și-l apucă de braț. Negăsind pe fața și în ochii sărmanei femei nimic care să-i întărească neliniștea, Ömer, rușinat, se lăsă pe scaun. Își încredință mîinile lui Macide, își sprijini capul pe masă și începu să gîndească cu o iuțeală amețitoare: „Mi-e teamă de toată lumea. De aceea îi suspectez pe toți. Dar cum de-am ajuns în halul ăsta? Cum de-am putut să mă îndoiesc de sinceritatea ei? Curată prostie! De unde să știe fata? De unde să știe cît de murdar sînt, în ce treburi josnice am intrat și prin ce pericole am trecut? Ca orice om cu sufletul plin de păcate, am început să ajung victima propriilor mele îndoieli. Dacă lunganul ăla din magazin ar fi observat ceva, sau numai dacă m-ar fi suspectat, ar fi pus imediat mîna pe mine. Oricum, înfățișarea mea nu putea să-i insufle încredere. Mi s-a părut că m-a urmărit pînă acasă. Și după toate astea, cum mă comport față de soția mea, care are singura vină că m-a așteptat?! Murdăria și josnicia sufletului s-a reflectat în toată înfățișarea mea. Și că a interpretat totul cu atîta inocență... A spus că nu trebuie să ne necăjim din pricina banilor. Și eu, care mi-am închipuit că știe foarte bine ce mi s-a întîmplat și vrea să se distreze pe seama stării mele jalnice... Credeam că ea mă va salva, mă va purifica, cînd colo, eu o atrag în lumea înfricoșătoare a sufletului meu! Dar... Dar ce vină am eu? Oare am urmărit un scop mîrșav, cînd am procedat așa? Nici unul! Și cum pot să susțin că lipsa de bani nu are nici o însemnătate cînd, de fapt, ea constituie cauza tuturor nenorocirilor ! Şi-apoi, diavolul ăsta blestemat din mine... Acel sentiment groaznic care mă împinge să fac lucruri nepermise, care mă ademenește să doresc ceea ce nu mi se cuvine... Şi asta se întîmplă tocmai cu mine, cu mine, omul care era mîndru că goana după interesele materiale nu constituie scopul vieţii lui. O pereche de ciorapi de damă... O, doamne ! O pereche de ciorapi... Nu... Nu-i așa ! N-am vrut să iau ciorapii. S-a întîmplat ceva îngrozitor, ceva care nu a depins numai de mine. Transpirația degetelor mele... Și, pe deasupra, era un material atît de subțire, încît mi s-a pierdut în palmă... Într-adevăr, totul e așa, dar de ce nu i-am pus la loc ? Cu siguranţă că undeva, într-un colţ foarte îndepărtat al sufletului meu, stă ascuns un diavol. Sînt oare o jucărie în mîinile lui ?... Cum să-i povestesc toate astea lui Macide ? O să mă scuipe ! Oare e drept ceea ce fac ? Oare e bine să-mi tot ascund gîndurile, ceea ce am pe suflet ? De ce am mai adus-o la mine ? Cum de-am putut să mă vîr în asemenea încurcătură, cum de-am putut s-o împing la suferințe, din moment ce sufletele noastre vor continua să rămînă despărţite ?“

Gîndurile începură să i se împrăștie, să-și piardă din coerenţă. După toate cele întîmplate în acea zi, era incapabil să judece normal. Ridică fruntea și își retrase mîinile. Pentru că fusese obișnuit cu întunericul, lumina, destul de puternică, din noua lor locuință, îl orbea. Stătu o vreme fără să întreprindă ceva. Privi obosit spre Macide și constată cu surprindere că, după toate cele întîmplate, poate să mai zîmbească. Se lăsă pradă acestui impuls; se simţea ca şi cum s-ar fi aruncat într-un bazin cu apă caldă.

Atunci, numaidecît, se lumină şi Macide la faţă, deşi din toată înfăţişarea ei se putea deduce că mai este şi acum tulburată, neliniştită.

— Cînd anume ai de gînd să-mi spui şi mie ce-ai pe suflet, ce te apasă? îl întrebă. Îmi face impresia că te gîndeşti la nişte lucruri despre care eu n-am nici cea mai vagă idee... şi eşti în întregime subjugat, dominat de aceste gînduri. Nu-mi e deloc uşor să te văd atît de îngîndurat, atît de singur şi de agitat...

În cuvintele ei blînde şi tandre era un oarecare reproş, care nu-i scăpă lui Ömer. Fu cît p-aci ca vorbele lui Macide să-l scoată din sărite, dar se abţinu.

— Ai dreptate. Ar trebui să-ţi spun totul, să-ţi destăinui toate părţile urîte ale caracterului meu. Numai că după aceea... Făcu o pauză, căutînd cuvîntul potrivit. Să spună „o să mă dispreţuieşti", „o să te îngrozeşti de mine", „o să-ţi fie scîrbă", cuvintele îi păreau prea tari. Era extrem de atent în alegerea cuvintelor prin care urma să se autocaracterizeze. Se gîndi că felul lui de a proceda este consecinţa mîndriei false şi inutile, şi, cu o sinceritate brutală, urmă: N-am avut curajul să-ţi destăinui ceea ce mă frămîntă, pentru că mi-e teamă că mă vei dispreţui, că te vei îngrozi. Mă tem că-ţi va fi scîrbă de mine!...

Macide îl privea cu stupefacţie.

— Nu cred, șopti ea. Apoi adăugă, ca și cum dorea să fie mai explicită : Nu cred că ai putea să faci lucruri îngrozitoare.

Ömer se schimbă dintr-o dată la față. Înfățișarea lui părea să capete aceeași expresie înfricoșătoare de mai înainte.

— Dar dacă am să-și povestesc totul și am să te conving că lucrurile stau într-adevăr așa ?...

Era peste puterile lui să mai continue. Din nou nu găsea cuvîntul potrivit. Macide avea privirea ațintită în pămînt și nu-l ajuta.

Tăcerea aceasta ar fi putut dura destul de mult, dacă nu s-ar fi auzit bătăi în ușă. Amîndoi, ca la un semnal, întoarseră capul. Deși nimeni nu spuse „intră“, totuși ușa se deschise, și în prag apăru Nihat. Ömer se ridică repede și merse în întîmpinarea lui :

— Ce dorești ?

Nihat rămase locului.

— Mă miră tonul ăsta de sus, cu care mă primești, zise el zîmbind.

— Nu, dragul meu, spuse Ömer, ca și cum voia să se scuze. E deja miezul nopții, și m-am gîndit că poate s-a întîmplat ceva.

— Care miezul nopții ? Nu-i nici nouă... Voiam să discut puțin cu tine. Cu permisiunea doamnei, aș prefera chiar să ieșim împreună.

Întoarse capul spre Macide. Tînăra femeie se întoarse cu spatele și dădu din umeri.

— Bine, mergem imediat, răspunse Ömer, fără să se uite la Macide. Apoi o întrebă : Îmi dai voie ?

Ea încuviință. Cei doi tineri ieșiră imediat.

În timp ce coborau treptele, Nihat îl apucă pe Ömer de mînă și zise:

— Avem nevoie de bani, amice!

— Și eu am nevoie!

— Tu ai nevoie de bani pentru propriile tale interese, pe cînd nouă ne trebuiesc în vederea realizării idealurilor noastre, ne trebuiesc pentru niște treburi mărețe!

Ajunseră în stradă. Ömer era îngîndurat.

— Unde mergem? întrebă el, revenindu-și treptat. Să găsim bani? Să jefuim pe cineva sau să prădăm vreo casă? Apoi, rînjind, mormăi ca pentru sine: Pînă la urmă cred că o s-o fac și pe-asta!

Nihat îl privi cu milă:

— Nu ești un băiat rău!... Putem să ne folosim de tine dacă n-ai avea o viață atît de dezordonată și dacă te-ai dedica trup și suflet unui țel serios, măreț! Dar nu dorești asta. Mi-e milă de tine... Să fie oare posibil ca un om ca tine să-și întrețină familia muncind pe rupte în cine știe ce ungher al unui oficiu poștal pentru cîteva lire? Nihat atinse cu degetul capul lui Ömer: Capul ăsta e capabil de lucruri mult mai serioase! Îți faci singur rău, cu mîna ta! Îți spun răspicat, pe nedrept te distrugi! Din moment ce nu ești ca alții, din moment ce ești mai inteligent și le ești superior, este dreptul, datoria ta de a-i conduce... E de-ajuns ca numai să dorești asta! Să dorești atît de puternic, încît să poți sacrifica totul doar în numele unui ideal, acela de a le porunci oamenilor, de a-i comanda! Ideile tale fanteziste, sentimentele tale copilărești sau mai bine-zis muierești or să te ducă la pierzanie... Mă mir cum de poți să-ți legi viața de cea a unei femei!

Ce altceva e femeia decît o jucărie ? Fii bărbat, bărbat în adevăratul sens al cuvîntului ! Adevăratul bărbat trebuie să fie dur, lipsit de sentimentalism și să se bizuie numai pe putere. Lumea trebuie să arate așa cum vor s-o vadă oamenii ca noi... Iar mulțimea, care nu se deosebește cu nimic de o turmă de oi, trebuie să se supună. Fie ca acest adevăr să se transforme într-un ideal, și dacă pentru realizarea lui vei folosi toate forțele tale materiale și spirituale, succesul ne e asigurat. Șansele de izbîndă sînt maxime, chiar totale...

Ömer se uită chiorîș la el. Îl vedea pentru prima oară vorbind cu atîta înflăcărare.

— Cred că ești bolnav, frățioare, spuse Ömer.

Nihat ridică mîinile, ca și cum se pregătea să-l strîngă de gît.

— Prostule ! Te-am considerat om, și am vrut să discut cu tine. Nu meriți să intri în rîndurile noastre !

Ömer se simți jignit de aceste cuvinte disprețuitoare.

— Pagubă-n ciuperci ! strigă el. Sînt nespus de uimit că un om cu sînge rece, ca tine, să-și piardă în asemenea hal cumpătul, din te miri ce ! De unde știi, că poate, în definitiv, nu-ți împărtășesc o mare parte din idei ?

— Vorbești serios ?

— Habar n-am... De fapt, nu e ceva rău să fii superior semenilor. Drept să-ți spun, niciodată n-am reflectat asupra acestei chestiuni. După mine e lipsită de sens dorința de a porunci oamenilor... În jurul nostru sînt atîtea murdării, încît există un singur mijloc de a rămîne curați, să ne retragem în noi și să întrerupem orice legătură cu mediul, cel puțin cele spirituale !

— Taci ! Iar ai început să îndrugi verzi și uscate ! Iar aiurezi ! Cum crezi că poți să te izolezi ? Nu uita că trăiești pe pămînt și, te rog foarte mult ca altădată, cînd discuți cu mine, să mă scutești de halucinațiile tale !

Mult timp, Ömer nu scoase nici un cuvînt. Nihat avu senzația că vorbele rostite de el au produs o puternică impresie asupra lui Ömer. Dar Ömer se gîndea la altceva.

„Într-adevăr, sîntem niște ființe murdare ! Cu ce obraz îndrăznesc să vorbesc despre puritate, despre retragerea în noi înșine ? Eu... Eu... Cu ce obraz?... Cîte mai îndrugă și Nihat ăsta ! Îi cunoșteam toate ciudățeniile, dar nu știam că este obsedat de grandomanie... Vrea să poruncească lumii ! Dar ce este lumea ? Oare există o altă lume în afară de cea din mine ? ! Fiecare om are lumea lui proprie, lumea dinlăuntrul său... În ceea ce privește restul, nici nu trebuie să-ți bați capul ! Ce rost are să fim inteligenți, capabili, instruiți și cultivați, din moment ce ele nu ne pot aduce fericirea mult visată ?... Poate ar fi fost mai bine dacă n-am fi putut gîndi. În viața plantelor, a animalelor, a norilor și a stîncilor e mai multă fericire, mai multă rațiune și mai puțin chin... Dar ce rost are să-i spun așa ceva lui Nihat ? Trebuie să aflu ce dorește de la mine și să mă întorc acasă... Probabil că Macide e neliniștită."

Dintr-o dată, inima lui începu să bată mai tare.

„Vai, ce-am făcut ? Om nerușinat și fără minte ce sînt ! La început am speriat-o pe Macide care mă așteptase, cu îndoielile mele mîrșave, mergînd pînă acolo încît am vrut s-o învinuiesc pe ea de faptele și gîndurile mele murdare. Pentru ca după aceea, fără vreun cuvînt de consolare, s-o întind iarăși, cu terchea-berchea ăsta de Nihat! Mă așteptase cu masa. Acum ne-am fi așezat sub abajurul roșu, față-n față, și am fi băut un ceai. Am fi discutat despre lipsa banilor, poate ne-am fi întristat întrucîtva, apoi, pentru a nu ne mai face sînge rău, am fi rîs, am fi glumit și, în sfîrșit, ne-am fi îmbrățișat... Și, pe jumătate sătui, ne-am fi urcat în pat... Oare nu-i mai bine așa decît să asculți pălăvrăgeala prostească a lui Nihat, să privești în vitrinele magazinelor cu ochi de lup înfometat și să te lași în voia unor dorinți ciudate, ieșite din comun! ?... Ce caut eu aici?“

Se întoarse către Nihat:

— Trebuie să mă întorc acasă. Macide mă așteaptă la masă!

Nihat îl apucă de mînă:

— Ömer, tu ești cel mai bun prieten al meu! Cu ideile mele poți să fii sau nu de acord, dar ești dator să mă ajuți! Avem nevoie de bani!

— Ai înnebunit!? De unde ai mai scos-o și pe-asta, de unde aș putea să găsesc bani? Și, mă rog, ai putea să-mi spui de ce vă trebuie bani?

— Nu mă întreba prea multe. Știi și tu că edităm cîteva reviste și cărți, cărți nu prea voluminoase, totuși cărți. Tineretul e alături de noi, dar sînt oameni săraci! De multe ori sîntem obligați să le difuzăm gratuit. Pe lîngă asta, revistele ne costă cîteva sute de lire pe lună! Nu putem, în nici un caz, să tăcem... Avem adversari, trebuie să luptăm... Sîntem obligați să luptăm cu acele curente care, bazîndu-se pe slogane ca umanitate, dreptate, echitate încearcă să ademenească conștiința tineretului. Toate astea costă bani... Și tu poți să ne faci rost de banii ăștia...

Ömer îl întrerupse :

— Știu că scoateți o mulțime de reviste... Slavă domnului că nu mai sînt alături de voi ! Dar tinerii ăștia neajutorați, pe care ți i-ai adunat în jur, îți oferă cu multă plăcere cei cîțiva kuruși pe care îi storc lună de lună de la părinți, și asta numai pentru a-și vedea numele scris cu litere de tipar. La ce-ți mai trebuie să mai apelezi și la alții ?

— Lasă flecăreala ! Cu banii economisiți pe mîncare nu poți face mare lucru !

Se opri din mers, îl luă pe Ömer de umăr și zise :

— Casierul ăla al tău poate să ne facă rost de bani !

— Idiotule !

— El e omul care ne poate ajuta, și fără îndoială că ne poate face rost de orice sumă ! Cinci sute de lire... O mie...

— Chiar mîine am să-i transmit doleanțele voastre ! O să scoată suma respectivă de la bancă și o s-o lase la locul indicat de voi. Numai că ar trebui să-i scrii o scrisoare de amenințare și să mi-o dai mie !

— Te îndoiai de asta ? Sigur că da, e neapărată nevoie ca tu să-l ameninți... Nu e cine știe ce mare sacrificiu ! Ori că e vorba de două sute, ori că e vorba de două mii, tot delapidare se cheamă, și apoi pedeapsa e aceeași... Să stea liniștit acolo unde e ! Cîteodată asemenea fapte nu se descoperă ani la rînd, uneori chiar niciodată. Dar dacă îl denunțăm noi, atunci totul e pierdut. Mă înțelegi? Să nu crezi că aici ar putea fi vorba de o faptă urîtă. Pentru că nu de dragul intereselor noastre procedăm așa... Sper că nu ești chiar atît de tîmpit încît să confunzi cererea noastră cu un jaf ordinar. Nu uita, dragul meu, că noi ne străduim să găsim mijloace pentru împlinirea măreţului nostru ideal, și nu ne pierdem timpul cu furtul unor lucruri mărunte ca ciorapi sau batiste, pentru satisfacerea nevoilor noastre josnice.

Dintr-o dată Ömer se făcu galben ca ceara, îl apucă pe Nihat de guler și, apropiindu-se de faţa lui, întrebă, privindu-l drept în ochi :

— De unde știi ? Mizerabilule ! De cînd mă urmărești ? Acum totul e clar ! Nu pe casier vrei să-l șantajezi, ci pe mine ! Dar nu ţine, frăţioare !

Nihat privea uluit chipul galben și transpirat al lui Ömer, strălucind în lumina felinarului de pe stradă.

— Îţi mărturisesc că acum chiar nu te înţeleg ! E rîndul meu să te întreb, ești bolnav ?

Ömer lăsă privirea în jos și bolborosi :

— Lasă-mă în pace ! Da, sînt bolnav.... Vreau să mă întorc acasă !

Nihat nu mai insistă, căci înfăţișarea lui Ömer îl speriase de-a binelea. Se mulţumi doar să adauge :

— Nu uita ce ţi-am spus ! Mai reflectează asupra propunerilor noastre. Pentru a putea dobîndi poziţia meritată în viaţă, nici un mijloc nu poate fi nepermis, ilegal. Uită acele principii morale demodate ! Se întoarse și se depărtă, fără să-l mai salute pe Ömer.

Ömer îl urmări un timp cu privirea, pînă ce silueta aceea dispăru într-una din cafenelele de prin apropiere.

Un om cărunt, care stătea lîngă fereastră, văzîndu-l pe Nihat se ridică și-l invită la masa lui.

Ömer recunoscu în el pe tipul acela faimos cu chip de tătar, cu care, de o vreme, Nihat era în relații foarte strînse. Nu de mult auzise numele lui, dar nu-și putea aminti unde anume. Cineva, care îl cunoștea bine, îi povestise că fusese președintele sau ministrul unuia dintre numeroasele state liliput, un fel de colonii apărute după primul război mondial. Statul în care funcționase acest „personaj" nu existase decît vreo cîteva luni ori vreo cîțiva ani, și de atunci omul umbla din țară în țară. Întrebîndu-se ce anume îl putea lega pe Nihat de acest aventurier, Ömer se îndreptă spre casă.

XVII

Mai trecură cîteva zile, fără ca în viața tinerilor căsătoriți să intervină schimbări demne de menționat. Ömer era tăcut și gînditor. Macide privea cu înțelegere ciudățeniile, crizele de furie și de melancolie ale soțului ei, pentru că nu s-a îndoit nici o clipă de bunătatea și cumsecădenia lui.

Cu atenție și inteligență, Macide se străduia să găsească mijloacele cele mai potrivite pentru a-l consola, insuflîndu-i încredere în zilele ce aveau să vină. Dar, o întîmplare neprevăzută dădu peste cap toate gîndurile și sentimentele ei și, pentru o vreme, o îndepărtă puțin de Ömer.

Într-o zi, Ömer se întoarse acasă mai devreme. Zîmbea și ochii lui străluceau, ca și cum adusese o veste îmbucurătoare.

— Astă-seară nu vom mînca acasă, spuse el. Mergem să ne distrăm, să ascultăm muzică... Ne-au invitat prietenii !

Nu știe de ce, dar Macide se aștepta la o veste mare, așa că, auzind aceste cuvinte, simți o ușoară decepție.

— Și eu care am crezut că ai adus o veste mai bună !

În primul moment, Ömer se supără puțin, dar imediat își dădu seama că Macide are dreptate și zîmbi :

— Ce altceva putea să se întîmple ? Probabil că te așteptai să auzi c-am fost numit director !

— Nu... Nu știu... Cu cine mergem ?...

— Va fi multă lume. Pe mine m-a invitat profesorul Hikmet, pe care ți l-am prezentat mai zilele trecute. „În seara asta mergem să ne distrăm, mi-a spus, vino și tu !“ I-am dat de înțeles că n-am bani, dar m-a certat : „Cum de nu ți-e rușine puțin ! Sînteți invitații mei, tu și doamna !“ E adevărat că nu prea mi-e simpatic, dar nu pot să neg faptul că este un om cumsecade. Așa că aș zice să te pregătești !

Cele trei rochii pe care Macide le adusese în geamantan, se aflau acum în dulapul cu oglindă. O alese pe cea de lînă, de culoarea vișinie, cu garnitură de catifea la guler. E adevărat că nu era prea potrivit să îmbrace în toiul verii o asemenea rochie, dar cînd plecase din Balîkesir începuse iarna, așa că își făcuse numai îmbrăcăminte adecvată acelui anotimp. Iar pentru că plecarea ei fusese foarte precipitată, uitase să ceară bani și pentru îmbrăcăminte mai ușoară.

Puse pe ea această rochie și, oftînd adînc, se așeză pe scaun. Punînd picior peste picior, își trase cu mare grijă și migală ciorapii. Acordă o mare atenție ca talonul ciorapului să nu se vadă din pantof.

Se pieptănă fără să-și umezească părul. Luă singura pălărie pe care o avea și după ce o privi un timp, se hotărî să renunțe la ea.

Ieșiră în stradă. Începuse să se întunece. Considerînd că este încă devreme, hotărîră să se plimbe puțin. Din strada aglomerată dădură într-un bulevard larg, cu mulți copaci, destul de liniștit, și atunci văzură că vara, chiar și încins de arșiță, orașul își are frumusețile lui.

— De ce ieșim atît de rar la plimbare? o întrebă Ömer. Eu îmi petrec timpul stînd cu nasul în registrele mele de la poștă, iar tu îți omori zilele în această pensiune mizerabilă, care miroase a bucătărie. Ar trebui să ne plimbăm în fiecare seară!

Macide nu răspunse. Îl privea cu atenție. În aceste clipe dorea să retrăiască, în minte, toate momentele pe care ea le trăise de cînd îl cunoscuse pe Ömer. Simțea cît de legată este de acest om, care mergea alături de ea, și care avea o voce nespus de plăcută.

Părul îi alunecase din nou pe frunte, lentilele ochelarilor erau tot murdare, iar buzele i se arcuiau la fel de frumoase, deosebit de frumoase. În ciuda tuturor greutăților pe care le-a încercat în această scurtă perioadă de conviețuire, Macide simțea că îl iubește mult. Nu putea să-și închipuie ce anume ar putea s-o despartă de Ömer sau să nu-l mai iubească.

„Băiatul ăsta nu poate să aibă defecte atît de mari, încît să nu le pot ierta. De aceea trebuie să fiu îngăduitoare“, își spuse ea.

Și Ömer pășea, la rîndul său, cufundat în gînduri. Macide îi atinse ușor mîna. Privirile lor se întîlniră. Buzele tinerei femei tremurau de emoție și dragoste.

— Hai, să mergem ! Ne-am plimbat destul ! spuse el, fără să înțeleagă care era starea sufletească a soției lui.

Intrară într-una dintre grădinile-restaurant cu orchestră, aflate între piața Taksim și cartierul Harbiye. Merseră un timp pe o alee acoperită cu nisip și, în cele din urmă, auziră înfundat o orchestră de muzică populară turcă și glasul unei cîntărețe. În fața unei scene nu prea mari, în jurul unor mese metalice, acoperite cu fețe albe de masă stăteau, amintind florile de mușețel, bărbați și femei de toate vîrstele și staturile. Alături de doamne bătrîne și grase, care priveau în jur, ținîndu-și delicat cu mîna înmănușată pînă aproape de cot pălăriile cu boruri late, stăteau fetițe de treisprezece, paisprezece ani, timide, cum îți păreau la prima vedere, dar care, privite mai atent, vedeau cunoașterea vieții mai profund poate decît părinții lor. Și pentru a-și etala aceste cunoștințe, uneori cochetau asemenea unor femei cu multă experiență, iar alteori luau înfățișarea unor fetițe nevinovate. Băieții, mai mici decît fetele de la masă, se plictiseau de moarte, și le sîcîiau tot timpul ori pe mame, ori pe surorile mai mari. Bărbații nu ascultau defel muzica : fie că erau realmente preocupați de altceva, fie că pur și simplu nu îi interesa muzica. Strigau tot timpul la ospătari, se uitau într-o parte și alta întinzîndu-și gîturile, arătau cu degetul și, obosiți de atîta uitat în jur, începeau să verifice cu mare atenție și neîncredere notele de plată. Apoi se adresau comesenilor : „Oare am comandat noi atîtea porții de cașcaval ?“ Și, fără să mai aștepte răspunsul, începeau din nou să examineze notele de plată, ori strigau după ospătari.

La mesele unde erau numai bărbați, situația era cu totul alta. Amețindu-se puțin, fiecare începea să vorbească despre propria persoană, povestindu-și pînă în cele mai mici amănunte aventurile amoroase cu nu știu care cîntăreață, declarînd că este un prieten devotat ori încercînd să explice cum a ajuns să urască pe cine știe ce dobitoc. Era încă devreme și, de aceea, majoritatea celor prezenți acolo mîncau, beau și, cu deosebire, flecăreau ; erau puține persoane amețite de băutură, care dădeau somnoroase din cap, ca și cum ascultau cu mare atenție vorbele interlocutorului.

Se părea că doar cîteva persoane mai în vîrstă, care se așezaseră foarte aproape de orchestră, veniseră să asculte într-adevăr muzică. Acești domni, foarte elegant îmbrăcați, cu părul cărunt, pieptănat lins spre spate, beau rachiu cu sentimentul demnității personale, ascultau orchestra și cîntecele artistei cu ochii închiși, de parcă se cufundau în marea propriilor lor amintiri și, după fiecare număr, aplaudau frenetic cu mîinile lor zbîrcite de bătrînețe și pătate.

Din locul unde stăteau, Macide și Ömer căutară din ochi masa prietenilor. Nu zăriră nici un chip cunoscut. Făcură cîțiva pași. Ospătarii, trecînd printre mesele și scaunele așezate unele lîngă altele, îi invitau, doar ca să se afle în treabă, să ia loc la niște mese care, de fapt, nu existau, și dispăreau imediat.

— Probabil că n-au venit încă, zise Ömer.

— Dar știi sigur că aici aveam întîlnire ?

— Așa cred. Cel puțin așa mi-a rămas în minte...

În acest timp, cineva, de la una din mesele de lîngă orchestră, se ridică și le făcu semn cu mîna.

— Mi se pare că sînt aici, spuse Ömer. Cel care ne face semn este poetul Kâmil. Să ne apropiem puțin de masa lor !

Cînd cei doi soți se apropiară de masa lui Emin Kâmil, se produse agitație. În jurul mesei lungi, alcătuită din patru-cinci măsuțe așezate una la capătul celeilalte, se făcură două locuri. Macide fu prezentată pe rînd fiecărui comesean. Comandară ospătarului încă două rînduri de tacîmuri. Ömer fu uimit de felul în care este primit. Se uita la fiecare și în ochi i se citea recunoștința. Se cunoșteau, dar nu foarte bine. Singurul pe care nu-l mai văzuse pînă atunci era bărbatul acela solid, cu fața plină, îmbrăcat într-un costum bleumarin, și purtînd la cravată un ac cu diamant. Stătea lîngă profesorul Hikmet. După tonul poruncitor și după felul în care își mîngîia din cînd în cînd chelia se vedea cît de colo că este o persoană importantă.

— Cine-i acest domn ? se adresă Ömer ziaristului Ismet Șerif, care stătea în dreapta sa.

— Nu-l cunoști ? Ziaristul Hüseyin-bey, răspunse celălalt și întoarse capul.

Ismet Șerif părea supărat și, ținîndu-și tot timpul capul plecat, turna rachiul pe gît, pahar după pahar.

Ömer nu-și amintea de un ziarist cu numele de Hüseyin-bey, și de aceea îl întrebă pe profesorul Hikmet, care stătea lîngă Macide :

— Spuneți-mi, cine este acest om ?

Profesorul vorbi în șoaptă, ca să nu fie auzit de importantul personaj :

— Parcă v-ați cunoscut adineauri !

Și, începu cu glas tare să explice cine este Hüseyin-bey. Ömer rămase puțin pe gînduri. Își aminti că nu o dată întîlnise numele lui în ziare, sub articole despre literatură și estetică. Dar reputația sa, mai bine zis forța sa, nu se datora ziaristicii, ci mai de grabă poziției pe care o avea. În fiecare gest, în fiecare cuvînt, ghiceai siguranța și degajarea unui înalt demnitar.

Își însoțea fiecare idee de un zîmbet larg, care-l dezarma pe interlocutor, și orice obiecție era respinsă printr-o tăcere disprețuitoare.

Dintr-o ochire îți dădeai seama că în această seară el este amfitrionul. Se răstea la ospătari, printr-o înclinare ușoară a capului răspundea la salutul violonistului și al cîntăreței, care stăteau în fața orchestrei, și mai tot timpul își îndemna oaspeții, zicînd :

— Văd că stați, dragii mei ! Beți, vă rog, beți !

Discuțiile se purtau deja în grupuri. Fiecare șoptea cîte ceva la urechea vecinului, apoi chicoteau. Profesorul Hikmet conversa cu Macide, și-i adresase deja o sumedenie de întrebări serioase, de genul : „Unde ați învățat ? Cu ce se ocupă tatăl dumneavoastră ? Ce părere aveți despre Istanbul ?“, și altele asemănătoare.

Ca să se afle în treabă, Ömer se întoarse din nou către Ismet Șerif și-l întrebă :

— Ce ocazie a prilejuit această invitație ?

— Hüseyin-bey i-a adunat aici pe literați, răspunse cu același aer plictisit Ismet Şerif. Nu demult i-a apărut un volum de studii și articole, alcătuit din articolele publicate pe parcursul a doi ani, în diferite ziare și reviste. Și dorește ca acest volum să fie primit în mod elogios de critică. Asta e boala lui... Primește sute de lire, dar nu le cheltuiește ca un om normal, ci le folosește pentru cucerirea gloriei literare.

Macide, răspunzînd scurt și foarte politicos întrebărilor profesorului Hikmet, îi examina cu atenție pe cei din jur. Apoi își îndreptă privirea către orchestră. Pe scenă se aflau cîțiva muzicanți bruneți, vreo două-trei cîntărețe cu părul vopsit, care făceau o zarvă de nedescris. După toate aparențele, ora intrării în scenă a Leylei, regina cîntecelor populare, nu sosise încă. Programul prezentat pentru a umple timpul înainte și după apariția Leylei îi interesa poate mai puțin pe muzicanți și cîntărețe, decît pe ascultători. „Artistele“ glumeau între ele, rîdeau cu glas tare, violonistul, mișcînd vioi arcușul pe coarde, saluta vreun consumator, iar țiteristul, cu mîna în veston, zdrăngănea mărunțișul din buzunar.

La un moment dat, orchestra tăcu. Cîntărețele, tîrîndu-și rochiile roșii, verzi și canarii — pe scenă, coborîră pe o scăriță de scîndură și se făcură nevăzute. După ce își rînduiră fiecare instrumentele, membrii orchestrei intrară în pauză. Macide, care urmărea nepăsătoare, se îngălbeni dintr-o dată și-l strînse pe Ömer cu putere de mînă. Adîncit în gîndurile lui, Ömer tresări :

— Ce s-a întîmplat ? Ce-i cu tine ? Ți-e frig ?

— Cred..., zise ea, străduindu-se să-și revină. S-a făcut răcoare... Mai stăm mult?

— Mai ai puțină răbdare! Încă n-a apărut Leyla, spuse el, mîngîind-o. Nu cumva să te plictisești!... S-ar părea că nu-ți place muzica turcească, dar fata asta cîntă cele mai frumoase melodii populare... Au o frumusețe aparte!

— Nu... Nu.., șopti Macide, cu privirea ațintită undeva, în depărtare. Îmi place muzica populară, îmi place chiar și muzica clasică turcească...

Pe scenă rămase un singur muzicant, înalt și slăbuț, îmbrăcat într-un costum negru. Pentru că stătuse la pian, în fundul scenei, cu spatele la public, nu fusese remarcat de spectatori. Cînd termină de strîns partiturile, coborî de pe scenă și se îndreptă către masa ziariștilor și a literaților.

Ömer dădu drumul mîinii soției lui și strigă:

— Bedri... Bedri! Vino aici!

Tînărul muzicant în costum negru privi o clipă spre Ömer și se opri. Macide se uita la el cu interes. Inima femeii bătea cu putere. Dintr-o dată privirea i se încețoșă, capul începu să-i vîjîie... Strîngea cu și mai multă putere mîna lui Ömer. Dar se dezmetici în cîteva clipe: „De unde pînă unde?! De ce să mă agit atît? De ce să-mi fie teamă? N-am de ce! Oare am ceva de ascuns? Nu! Sau s-a întîmplat ceva între mine și Bedri pentru care să roșesc acum? Nu! Și-atunci, de ce mă agit atît?“

Bedri, înalt, puțin slăbit, cu fața lui rotundă, zîmbitoare, se apropie sfios de masă și salută pe fiecare în parte. Strînse cu căldură mîna lui Ömer. Apoi, privind cu multă uimire spre Macide, zise:

— Dumneavoastră aici? și îi strînse mîna.

Macide, privind drept în ochii lui Bedri, răspunse :

— Da !

— O cunoști pe soția mea ? se miră Ömer. De unde ? De la Conservator ? Şi tu ești student la Conservator ?

— Nu, răspunse Bedri cu mult calm. Nu de-acolo ne cunoaștem. Mi-a fost elevă la Balîkesir... Atîtica era ! Şi arătă cu mîna cam cît de mare putea să fie un copil de zece-doisprezece ani.

— Nu, nici chiar așa ! Ați exagerat puțin, zîmbi Macide. Aveam totuși șaisprezece ani ! Nici doi ani n-au trecut de-atunci !

— Ia loc ! îl invită Ömer, trăgîndu-l de haină. Ce mai faci ? Ce-ți face mama ? Cum se mai simte sora ?

— Cum știi, nimic nou... Rămase puțin pe gînduri, uitîndu-se pe furiș la Macide, apoi se adresă lui Ömer : De cînd sînteți căsătoriți ?

Ömer reflectă cîteva secunde, apoi răspunse :

— De vreo două luni... Nu-i așa, Macide ?

Tînăra femeie observă că Bedri s-a întristat puțin ; pe fața lui mereu zîmbitoare apăru o umbră de neliniște. Simți o adîncă compasiune și, în același timp, interes față de acest bărbat, la care de mult nu se mai gîndise ; și, cu o oarecare mirare, constată, în sinea ei, că nu-l uitase deloc, cum i se păruse la început.

Scăpînd de întrebările lui Ömer, Bedri se întoarse către Macide :

— Zilele trecute am fost prin Balîkesir. Am trecut și pe la școală. Intrînd în sala de muzică mi-am amintit imediat de dumneavoastră... A fi dascăl e o meserie deosebită. Oricît de mult ai vrea să uiți de ea, tot nu reușești, pentru că amintirea elevilor pe care i-ai avut te urmărește fără încetare... M-au podidit lacrimile. Ce-ați mai făcut de-atunci ? Ați continuat cu pianul ?

— Da... puțin... sînt studentă aici, la Conservator... Nu mai sînteți profesor ?

Bedri îi povesti că n-a mai putut părăsi Istanbulul din cauza surorii lui, care era grav bolnavă. L-au dat afară, iar acum își cîștigă pîinea cîntînd seară de seară în această grădină și din cînd în cînd mai dă și meditații.

— N-am timp pentru treburi mai serioase ! Iar ceea ce fac aici e curată sinucidere !

Din cauză că pentru ziaristul Ismet Şerif, în asemenea situații, tăcerea însemna ceva foarte dezonorant, se trezi imediat din starea de contemplare în care se adîncise și se amestecă în vorbă :

— Oare și dumneavoastră sînteți un adversar al muzicii clasice turce ? Oare și dumneavoastră vi se pare că este demnă de dispreț muzica noastră tradițională, muzica aceea plină de originalitate și clasicism, pe care o cunoaștem chiar din momentul venirii pe lume ? Oricît de genial și cult ar fi muzicianul, dacă el nu pătrunde cu tot sufletul profunzimea muzicii, niciodată nu va fi capabil să creeze o adevărată muzică, pătrunsă de spiritul național, și nici așa-zisa muzică contemporană. În fiecare etapă a vieții mele...

Bedri nu mai avu răbdare și, cu un zîmbet amabil, îl întrerupse :

— Mult stimate maestre ! Probabil că aveți o memorie foarte slabă ! Chiar acum cîteva zile am discutat cu dumneavoastră despre același lucru, și ceea ce susţineţi acum sînt părerile şi ideile mele ! Cred c-ar fi caraghios să încep acum să mă contrazic! Ce rost mai are să discutăm acum despre asta ? Eu recunosc orice formă a muzicii sau, mai bine-zis, orice formă a artei, dar cu condiţia ca ea să exprime ceva bun, util, şi să aibă capacitate emoţională. Arta e un mijloc de exprimare. Oamenii fiecărei epoci, fiecărei culturi simt în felul lor şi, fireşte, e normal ca arta să fie subordonată lor. După mine, chiar şi cea mai primitivă muzică a negrilor este operă de artă. În ceea ce priveşte muzica pe care noi ne-am obişnuit s-o numim muzică clasică turcă, şi ea, în cursul dezvoltării, a atins perfecţiunea, în foarte multe privinţe.

Renunţînd la spiritul şi cultura trecutului, ca la o etapă deja parcursă, nu ne gîndim să păstrăm formele de exprimare caracteristice acestora. Ar fi însă o barbarie să negăm în întregime spiritul şi vechea cultură. Ceea ce nu îmi place nu este muzica clasică turcă, ci ceea ce se cîntă aici... Înainte de a începe să facem deosebire între muzica orientală şi cea europeană trebuie să facem neapărat deosebire dintre adevărata muzică şi cea falsă... De treizeci, patruzeci de ani, în ţara noastră n-a mai fost scrisă o frază muzicală ca lumea... Ceea ce se cîntă aici e dovada clară a vulgarităţii, a lipsei de talent şi a neputinţei !

— Ce vrei să spui cu asta ? exclamă plin de indignare Ismet Şerif, ca şi cum ar fi prins un răufăcător, în timp ce comitea infracţiunea. Nici măcar cîntecele populare interpretate de Leyla nu vă plac ?

— Nu-mi plac... Cîntecele astea sînt într-adevăr frumoase, dar în forma în care circulă prin popor. Cînd însă sînt interpretate de astfel de cîntăreţi de bîlci îşi pierd spontaneitatea şi simplitatea. Sînt convins că şi dumneavoastră apreciaţi aceste cîntece tocmai pentru autenticitatea şi originalitatea pe care o mai păstrează, în ciuda vulgarizării lor. Apoi, să vă mai spun un lucru... Melodiile astea nu pot fi niciodată adevărate opere de artă. Sînt doar materie primă pentru artist... E o adevărată crimă să cînţi melodii populare, anume destinate instrumentelor cu două corzi, acompaniindu-le cu pianul şi clarinetul.

Muzicanţii îşi ocupară din nou locurile pe scenă. După felul cum vorbeau consumatorii, se putea deduce că în curînd va începe să cînte renumita Leyla. Bedri, ridicîndu-se brusc, zise :

— Vorbim altădată... Apoi se întoarse către Macide şi se scuză : Vă rog să mă scuzaţi, am fost atins în punctul cel mai sensibil. La revedere !

— Treci pe la noi, îl invită Ömer, ţinîndu-i cîteva clipe mîna. Locuim tot la pensiunea aia...

— Bine, bine, neapărat voi trece, spuse Bedri şi se îndreptă repede către scenă, unde îşi reluă locul la pian.

Puţin mai tîrziu apăru şi Leyla, regina cîntecului popular. Era înaltă, îmbrăcată cu o rochie roz. Păşea încet printre mese, împărţind, în stînga şi în dreapta zîmbete, şi aranjîndu-şi părul vopsit şi ondulat cu mîna stîngă, pe care purta brăţări de aur, ce cîntăreau cel puţin o jumătate de kilogram. În timp ce urca scările care duceau la scenă izbucniră ropote de aplauze. Leyla îşi salută admiratorii prin reverenţe graţioase. Luă de la ospătarul care venea în urma ei gentuța roz, din perle, și îi întinse pelerina de tiul, care îi acoperea umerii. După ce făcu un ușor semn orchestrei, își încrucișă mîinile la piept și începu să cînte o foarte frumoasă și tristă melodie populară. Avea o voce puternică și, într-adevăr, cînta tare frumos. Aveai impresia că această melodie din Anatolia Centrală se revarsă peste întinsul mării, dincolo de orizont, făcînd să vibreze întreaga natură, chiar și frunzele copacilor. Deși cîntăreața muia, în genul cîntecelor de bîlci, părțile aspre și grave ale cîntecului, îmbogățindu-l cu trăsături melodice superioare, căldura glasului, gravitatea și tristețea interpretării produceau o impresie puternică asupra ascultătorilor. Într-o deplină tăcere, toți urmăreau programul Leylei. Copiii, care moțăiau pe scaune, făcură ochii mari, mirați, și începură să se uite la stînga și la dreapta lor.

Leyla mai interpretă citeva melodii ; unele, aplaudate frenetic, le mai interpretă o dată. În sfîrșit, coborî de pe scenă însoțită de uralele spectatorilor : „Să ne trăiești ! Bravo !“ Își luă pelerina de la ospătarul care aștepta respectuos deoparte, și se pierdu după ușa bufetului.

La masa literaților era o liniște deplină. Hüseyin-bey nu-și mai îndemna oaspeții să mănînce ori să bea, iar acei dintre ei care cam exageraseră cu rachiul păreau acum că visează.

Ömer, doar așa, ca să se afle în treabă, îl întrebă pe Ismet Șerif :

— Ascultă, astă-seară, pare-mi-se, nu prea ești în apele tale, nu ? Ce s-a întîmplat ?

În loc de răspuns, Ismet Șerif ridică din umeri.

— Tot așa ai rămas... Nici una, nici două, îi zgîndări rana bietului om ! se amestecă Emin Kâmil, care stătea în fața lor de partea cealaltă. De cîteva zile e necăjit, săracul !

Cu ochii injectați de băutură, plin de ură, Ismet Șerif privi țintă către amicul său :

— Ține-ți gura !

Emin Kâmil rîse. Dintr-o dată, toți cei de la masă se însuflețiră. Parcă ar fi așteptat să se petreacă ceva nemaipomenit.

Ömer îl întrebă încet pe profesorul Hikmet, care se afla în stînga lui :

— De o bună bucată de vreme nu citesc ziarele... S-au certat cumva ?

Profesorul dădu din mînă, ca și cum ar fi spus : „Asta-i. copilării !“ Și răspunse încet :

— Emin Kâmil n-are habar de așa ceva... Numai că-i place să-l necăjească !

Și profesorul povesti cum Ismet Șerif a atacat într-un articol un foarte cunoscut romancier. S-a declanșat o ceartă strașnică. În cele din urmă, romancierul a făcut publice cîteva documente din care reieșea că tatăl lui Ismet Șerif n-a murit ca un erou, cum susținea el, ci a fost răpus de un glonte. în spate, pe cînd se îndrepta către dușman, cu intenția de a se preda. După aceea... Apoi disputa literară dintre cei doi s-a ințețit, fiecare parte combatantă publicînd tot ce știa sau auzise în legătură cu viața celuilalt. Unul scria : „Tatăl tău nu este un erou, ci un trădător !“, și aducea drept dovadă declarațiile unor martori oculari. Celălalt susținea că mama adversarului trăise trei ani în concubinaj cu o persoană, cinci ani cu alta, și că avea cartotecă la poliție. În felul ăsta, amîndoi încercaseră să demonstreze că sînt niște false valori în domeniul vieții spirituale și literare.

După ce termină, Ömer întrebă :

— Bine, bine, dar ce amestec are aici Emin Kâmil ?

— Nu face altceva decît să pună paie pe foc... Și el, ca omul, vrea să se mai distreze... Dar văd că celălalt e foarte pornit. Ar fi grozav să ia cana și să i-o arunce în cap !

Lovindu-l ușor cu cotul, Macide îi șopti :

— E de-ajuns cît am stat. Să mergem !

— Ce-i cu tine ! Ți s-a făcut scîrbă ?

— Nu... Nimic... O să-mi treacă...

XVIII

Cînd Macide, după o vreme, se gîndi la motivul schimbării relațiilor ei cu Ömer, nu reuși să-l stabilească cu claritate. Fără îndoială că îl iubea. Dar poate că dragostea se datora mai mult atracției fizice decît celei spirituale. Cînd îi mîngîia obrazul sau cînd se uita la gura frumoasă, aproape de copil, a lui Ömer, simțea în trup fiori, și atunci îl îmbrățișa cu sfială, dar cu o pasiune de care nu se credea în stare.

Dar ceva mult mai puternic o lega de Ömer. În cele cîteva luni de cînd stăteau împreună, Macide descoperise cît de slab era soțul ei. Înainte de toate, Ömer era o biată jucărie în mîinile ei. Cînd mergeau împreună după cumpărături, simțeai imediat acest lucru. Era suficient să intre într-o prăvălie pentru a cumpăra cești pentru ceai, ca Ömer, văzînd o glastră cu desen japonez, să vrea neapărat s-o cumpere. Femeii îi venea greu să spună că deocamdată n-au bani și n-au nevoie de ea. Şi totuși, dacă îi spunea, Ömer se întrista, iar Macide ar fi vrut să-l ia în brațe și să-l mîngîie ca pe un copil. Felul de a fi al lui Ömer, incapacitatea lui de a rezista tentaţiilor, mai bine zis nepriceperea lui de a-și dirija voința, dădeau naștere uneori la situații mult mai enervante și mai penibile. Deseori venea acasă foarte tîrziu. După mirosul hainelor, Macide își dădea seama că a băut, iar cînd îl întreba de ce a întîrziat, răspundea : „M-au rugat prietenii și eu n-am mai rezistat“ sau : „Mi s-a făcut poftă să beau și n-am putut rezista tentației“. Macide știa că Ömer este sincer și spune adevărul. Toată comportarea lui putea fi explicată prin două cuvinte : „N-am rezistat“.

Dacă l-ar fi întrebat de ce s-a căsătorit cu ea, era convinsă că ar primi răspunsul : „Te-am văzut și n-am mai putut rezista“.

Dar pentru ca acest tînăr, gata să cadă pradă tuturor tentaţiilor, să poată trăi normal, fără zguduiri sau căderi, avea neapărată nevoie de ajutorul cuiva. Conștiința că ea este acel cineva îi umplea inima de mîndrie și o lega mai mult de el. Simțea că pe umerii ei apasă o grea răspundere. Într-adevăr, însemna un lucru formidabil să ai sentimentul că existența unui om este atît de strîns legată de tine.

Deși părea că nu-și dă seama, Ömer simțea totuși că are foarte mare nevoie de Macide. Deseori, la serviciu sau pe stradă, în diferite ocazii, își amintea că nu mai este liber ca odinioară, că este legat de o anumită persoană și de un anumit loc. Atunci se supăra pe Macide, dar peste puțin timp își revenea, de parcă atunci se trezea din beție: „Ce mă fac fără ea!? se întreba. De dragul ei trebuie să-mi sacrific nu numai acele libertăți mărunte, la care țin prostește, ci ceva mult mai mult, mult mai important.“ Nu-și mai putea închipui viața fără Macide. Nu mai era posibil să-și imagineze că vreodată s-ar putea despărți de ea, mai mult, se mira cum a putut trăi atîția ani fără ea.

Cînd prietenii, făcînd glume răutăcioase, încercau să-i demonstreze avantajele vieții de burlac și farmecul pe care-l are libertatea unui bărbat, se necăjea și se întorcea acasă posomorît, răspunzînd tăios la întrebările soției. Dar, lovindu-se de calmul imperturbabil al femeii și văzînd că, de fapt, calmul acesta ascunde o sinceră părere de rău și îngrijorare, imediat se schimba, o prindea de mîini și, drăgăstos, o săruta pe obraji, pe umeri.

— Nu te supăra pe mine! Te rog să mă ierți! Nu mă trata ca pe soţul tău, ci ca pe copilul tău! o ruga el.

Ömer încercase s-o convingă și pe Macide că în fiecare din noi, într-o măsură sau alta, există și un „rău“, care ne obligă să acționăm contrar voinţei noastre. Macide nu înțelegea bine ce este cu acest „rău“, căci pînă atunci nu-și făcuse simţită prezența în ea. Dar se temea că într-o bună zi ar putea pune stăpînire și pe ea, așa cum îl stăpînea pe Ömer. Între timp, Bedri începuse să-i viziteze foarte des. Venea pe la ei, de obicei seara, cînd nu avea de lucru. Cînd îl găsea pe Ömer acasă, ieșeau împreună la plimbare, iar dacă nu se întorsese încă de la serviciu, îl aștepta împreună cu Macide, discutînd de una, de alta.

Ömer îi spusese soției lui că se cunosc de mulți ani.

— Am fost prieteni foarte buni, dar nu ne-am văzut de vreun an, povestea el. Credeam că mai este și acum dascăl în provincie. Și cînd colo, prin cîte a trecut ! Apoi începuse să-i vorbească despre sora lui Bedri, fata aceea bolnăvicioasă, despre mama lui, bătrînă, dar și acum sănătoasă și vioaie.

Macide asculta toate aceste amănunte în legătură cu viața lui Bedri, străduindu-se să arate că n-o interesează în mod deosebit. Și totuși, îi făcea o deosebită plăcere ca Ömer să vorbească cu atîta dragoste și admirație despre caracterul lui Bedri, despre atașamentul lui față de prieteni și despre faptul că va ajunge un muzician de renume.

Într-o zi, Ömer, fără să vrea, mărturisi că a împrumutat două lire de la Bedri, lucru care o miră, dar în același timp o și mîhni pe Macide. Cunoștea prea bine năravul lui Ömer, și de aceea se temea ca, în momentele de criză financiară, să nu ceară bani de la sărmanul Bedri. În ruptul capului n-ar fi vrut ca Bedri s-o plîngă, s-o creadă nefericită. Cînd, împreună cu Bedri, îl aștepta pe Ömer, și venea vorba despre căsătoria lor, Macide era foarte atentă ca nu cumva să se înțeleagă că nu e mulțumită. Și niciodată nu uita să spună cît de mult e legată de Ömer. Ascunsese faptul că, mai mult din cauza neglijenței lui Ömer, cununia lor încă nu avusese loc, deși trăiau împreună de mai mult de două luni, iar de la depunerea actelor trecuse deja termenul legal. Bedri îi credea legați prin cununie, căsătoriți cu asentimentul părinților.

— Se descurcă Ömer, cum merg treburile ? Cum vă descurcați cu banii ? Vă mai trimit și cei din Balîkesir ? o întrebase de mai multe ori Bedri, dar Macide evitase de fiecare dată să dea un răspuns clar.

Am fi greșit dacă am fi socotit curiozitatea lui Bedri altfel decît drept dovada unei sincere simpatii față de Macide și Ömer. Macide înțelegea că Bedri e îngrijorat pentru ea. De fiecare dată cînd se vedeau, primele lui cuvinte erau :

— Am fost neliniștit pentru dumneata. Ce mai faci ?

Acest interes avea un ecou dulce în sufletul ei. Nimeni, nici măcar Ömer nu-i mai spusese vreodată că este neliniștit pentru ea. De multe ori Ömer o evita. Dragostea lui pentru ea, dealtfel ca toate sentimentele lui, era puternică și spontană. Se extazia dintr-o dată, sufocînd-o cu dovezi de dragoste, așa cum nimeni pe lume n-ar fi putut s-o facă. Pentru ca puțin timp după aceea să se cufunde în gîndurile lui și cîteva zile la rînd să se arate indiferent, ca și cum n-ar fi fost soția lui, ci o rudă îndepărtată sau proprietăreasa pensiunii. După momentele acestea furtunoase de dragoste, oricît de mult se atașa de el, tot se gîndea cu amărăciune că nu este prea fericită.

Macide nu semăna deloc cu Ömer. Era calmă, echilibrată, și putea să se stăpînească chiar în cele mai cumplite momente. Se mîndrea cu faptul că în asemenea situații dificile poate să-și stăpînească voința. Temperamentul pasionat și înfocat al soțului ei o apropia de el, dar lipsa acelor trăsături de caracter, la Ömer, pe care le avea ea însăși, o mîhnea. Poate că greșea pretinzînd prea mult de la un om. Macide căuta mereu să se apropie de un om, dar nu numai de un om care s-o iubească, ci de un om care s-ar zbuciuma pentru ea, un om care să-i insufle respect ; nu avea nevoie numai de un frățior, de un copil zburdalnic și capricios, ci de un om mai puternic decît ea, care să-i dea putere. De cînd Bedri începuse să-i viziteze, Macide se gîndea tot mai intens la aceste lucruri. Dorea ca și soțul ei să aibă aceleași calități ca fostul profesor de muzică, de care se simțea și acum legată. Cu un sentiment ciudat, asemănător cu gelozia și frica, se apropia mai mult de Ömer, străduindu-se să-l facă să-și îndrepte toată atenția asupra ei. Avea chiar puțin necaz pe Bedri. Înțelegea foarte bine sentimentele pe care Bedri le nutrea față de ea, de aceea nu s-a gîndit nici o clipă să-l învinuiască. Dar cînd își amintea că numai datorită lui reușise să vadă atît de clar lipsurile lui Ömer, pe care pînă atunci se păzise să le observe, se înfuria pe Bedri și se temea să nu-și piardă stăpînirea de sine, și așa pusă la grea încercare.

Dar o întîmplare neprevăzută dădu totul peste cap, înăbușindu-i unele sentimente și trezindu-i altele.

În ultimul timp, Ömer era din nou foarte posomorît și răutăcios. Îl irita absolut orice lucru. Din cauză că stăteau din nou extrem de rău cu banii, Macide nu-l întreba nimic, de teamă ca nu cumva prin aceste întrebări să-l indispună și mai mult. Dar, oricît de mult s-ar fi stăpînit, oricît de mult ar fi dorit să vadă totul într-o lumină bună, totuși conviețuirea îndelungată cu un om care avea nervii încordați nu putea să nu lase vreo urmă asupra ei.

Odată, spre seară, Macide stătea pe scaun, lîngă fereastra larg deschisă. Trăgînd în plămîni aerul nu prea curat de-afară, asculta zarva făcută de copii. Deși în ziua aceea nu se dusese la Conservator, se simțea obosită, chiar epuizată. Lăsîndu-și capul pe spate și sprijinindu-se bine cu picioarele pe podea, se legăna pe scaun, iar gîndul îi zbura de la o problemă la alta, asemenea păsărilor, de pe o cracă pe alta. Se îngrijora, dîndu-și seama că toate gîndurile i se concentrează în jurul unei singure probleme : dorea ca în acel moment să vină Bedri.

Își aminti că Bedri promisese lui Őmer că va trece astăzi pe la ei, și o cuprinse un sentiment de jenă, la gîndul acestei dorinți surprinzătoare.

„Nu procedăm bine ! gîndi ea. Şi eu și Ömer. Eu i-am fost elevă... El mă iubește și dorește ca eu să fiu fericită... Ştiu sigur acest lucru. Şi la Ömer ţine foarte mult. Poate că nici nu mai există pe lume un astfel de prieten... Oare e bine ceea ce facem noi ? Uite, de o lună tot el ne ajută cu banii ! Dar e suficient să vezi cum se îmbracă, ca să-ți dai seama că nu înoată în bani. Cu ce drept îl obligăm noi să facă un asemenea sacrificiu ? Oare e cinstit să profităm de prietenia lui dezinteresată și să trăim pe spatele lui ? Oare cînd se va aranja totul cu Ömer ? Doar văd cît de greu îi este să ceară bani de la Bedri. Într-adevăr, nu e un lucru chiar atît de plăcut să ceri mereu bani de la un prieten atît de bun, fără să știi cînd îi vei restitui. Numai că Bedri e atît de manierat, încît niciodată nu te înjosește, nu te face să te simți jenat. Ne ajută, lăsînd impresia că e de datoria lui. Ce om cumsecade !..."

Merse și mai departe cu gîndurile :

„Oare ce rol joc eu în interesul pe care Bedri îl manifestă față de familia noastră ? Amintește foarte des de Balîkesir. Şi știu că atunci cînd vorbește despre timpul petrecut acolo, nu poate să mă privească în față... De fiecare dată pleacă ochii. Oricum, eu îl înțeleg. Oricît de mult ar încerca să înăbușe amintirea, sufletul lui e încă copleșit de ea... În ceea ce mă privește am senzația că am uitat totul. Nu, nu pot spune că am uitat totul, dar trecutul nu mai are nici o putere asupra mea. Şi apoi, s-a petrecut oare ceva deosebit între noi ? Nu ne-am spus nici măcar două cuvinte de dragoste. Îmi amintesc doar de privirea lui. Îmi amintesc cum stătea în ușă și mă privea. Ochii îi ardeau ca două flăcări, iar acum, mai tot timpul e gînditor, trist... Sora lui e bolnavă... Poate că și pe umerii lui apasă grija zilei de mîine... Pe de altă parte și noi..."

Se auzi o ușoară bătaie în ușă, și apăru Bedri, cu statura lui înaltă. Macide se ridică și făcu cîțiva pași în întîmpinarea lui :

— Bucuroși de oaspeți !

— Mulţumesc ! Ömer n-a venit încă ?

În această întrebare era o ușoară uimire, dar și o satisfacţie de-abia perceptibilă. Oferindu-i un scaun, Macide spuse :

— Nu, nu s-a întors încă. Luați loc !

Se așezară față-n față. Mereu stăteau așa. Din cauză că nu se întunecase de-a binelea, nu aprinseră lumina.

Amîndoi tăceau. Macide se temea ca nu cumva un cuvînt nepotrivit să-i trădeze nemulțumirea. De aceea, cu privirea ațintită în podea, își mușca mereu buza de jos. Bedri nu știa ce să spună. Nu-și făcuse încă o imagine clară despre viața celor doi și despre prietenia lui cu această familie. Deși îl cunoștea și îl iubea pe Ömer, totuși considera această căsătorie ciudată, poate chiar deplasată. În ciuda intențiilor lui bune, îi era totuși imposibil să-și închipuie viața acestui cuplu. Era vorba de doi oameni complet deosebiți, diametral opuși. În ciuda armoniei aparente, Bedri simțea că undeva, în viața lor, există ceva netrainic, și sincer îi era teamă de acest lucru. Cel mai mult era neliniștit din cauza lui Macide. „De nu i-ar face vreun rău nebunatecul ăsta ! gîndea el. Ce curaj a avut să se însoare !“ E adevărat că Macide nu se plîngea niciodată, deși se vedea cît de colo că suferă. Răspunzînd la întrebările lui, îl asigura totdeauna că e foarte mulțumită și fericită, ceea ce sporea și mai mult îndoiala și tulburarea lui Bedri.

În ultimii ani, viața lui Bedri se desfășurase într-un mod dezordonat, plini de griji și necazuri, și de aceea uitase o vreme de Macide. Doar cînd, nu de mult, avusese drum la Balîkesir, nu uitase să treacă pe la școală și să arunce o privire în sala de muzică. Așa cum mărturisise și atunci, cînd se întîlniseră la petrecerea din grădina aceea, simțise o durere în inimă : elevele cu șorțulețele negre, care trecuseră pe coridor, pe lîngă el, îi amintiseră de ceea ce se întîmplase cu doi ani în urmă, și de fata aceea care însemna pe atunci sensul vieții lui. Pe Bedri îl tulburau adînc chiar și cele mai mărunte întîmplări și, în seara aceea, cînd o întîlnise, amintirile reînviaseră cu aceeași intensitate.

Față de prietenul lui de ani de zile dorea să fie cinstit și să se arate cît se poate de loial. Dar ce putea să-i spună acum ? Ce putea să-i spună din moment ce nu se întîmplase nimic ? Sentimentele pe care le nutrea față de Macide nu prea se deosebeau de interesul și dragostea pe care le avea față de Ömer. Cu singura deosebire că față de Macide sentimentele lui erau poate mai gingașe, mai puternice. Așa era normal. Bedri muncea de dimineață pînă seara și le dădea lor jumătate din cei cîțiva kuruși pe care-i cîștiga, nu numai pentru că nu dorea s-o vadă pe Macide în sărăcie, dar și din amiciție pentru Ömer. Nu dorea ca acesta să apară într-o situație penibilă în fața soției. Se temea ca nu cumva lipsa de bani să-l îngenuncheze de tot. Era de datoria lui să-și îngrijească sora bolnavă, dar aceasta începuse să-l plictisească. Se săturase să mai fie sclavul nevoilor și dorințelor familiei lui. Ömer și pe Macide nu-i ajuta cu sentimentul unei obligații. Simțea o satisfacție egoistă din a putea întinde o mînă de ajutor cuiva, iar cînd scotea vreun prieten din încurcătură se bucura sincer, împreună cu acesta. Nu cerea absolut nimic în schimb. Viața lui, clădită din muncă și suferințe, căpătase alt sens, și asta era cea mai mare recompensă. Apoi putea să stea lîngă Macide, care, deși îi ascundea grijile și gîndurile ei, îi era totuși foarte apropiată. Uneori se plimba cu ea... Adeseori privirile li se întîlneau și citea în zîmbetul ei ecoul fostei prietenii, și atunci avea senzația că viața a devenit mai plină, mai plină de sens... Oare toate acestea însemnau puțin ?

Trecuse, probabil, destul timp, iar ei continuau să stea față în față, în tăcere. În odaie se întunecase de-a binelea. Cu greu își distingeau chipurile. Fiecăruia i se părea că celălalt îi ghicește gîndurile, și de aceea nu se încumetau să aprindă lumina, să se privească în față.

În acest timp, din coridor se auzi mersul încet, înfundat, pe covor, al lui Ömer. Deschise ușa și intră. Cît timp urcase, apoi drumul pe coridorul întunecos, ochii i se obișnuiseră cu întunericul, și de aceea vedea foarte bine în odaia ușor luminată de becul din stradă. Pentru o clipă, privirea lui pierdută se opri asupra soției și a lui Bedri, care continuau să stea în aceeași poziție.

Macide se ridică, trecu pe lîngă el și, aprinzînd lumina, zise :

— Iar ai întîrziat... De-o oră te așteaptă Bedri...

Ömer clipi de cîteva ori, orbit de lumina roșie a abajurului. Macide se uită cu atenție la el și imediat se dădu înapoi : niciodată nu i se păruse atît de schimbat. În primul moment, crezu că e beat. Nu arătase în halul ăsta nici atunci cînd fusese foarte beat, și acest lucru o sperie mai tare. Avea obrajii supți, buzele îi atîrnau, ca unui om capabil de orice, ochii erau tulburi și obosiți. Chiar și mîinile, care-i atîrnau de-a lungul trupului, erau galbene și tremurau. După mișcarea mușchilor feței și după cum clipea, se vedea că depune eforturi ca să-și revină. Făcu un pas înainte, trase un scaun și se prăbuși pe el. Bedri și Macide se repeziră la el, întrebîndu-l în același timp :

— Ce ai, Ömer ?

Nu scoase nici o vorbă. Își acoperi fața cu mîinile și stătu așa cîteva clipe. Apoi, pe neașteptate, înălță capul și începu să arunce priviri sălbatice în jur. Părea că de-abia acum își dădea seama de existența celor doi. Fixîndu-l cîteva clipe pe Bedri, îl întrebă cu o voce de-abia auzită :

— Aici erai ?

Absurditatea întrebării nu-l miră pe Bedri. Puse mîna pe umărul prietenului și zise :

— Ne îngrozești, Ömer... S-a întîmplat ceva ?

După ce își plimbă privirea de la unul la celălalt, întrebă cu o voce sugrumată, părînd că se înviorase de această idee care îi venise pe neașteptate în minte :

— Care „noi“ ? Tu și dumneaei ? Arătă spre Macide. De cînd, mă rog, ați devenit „noi“ ?

Macide deschise gura, ca și cum ar fi vrut să strige, apoi făcu un pas spre Ömer și întinse mîna pentru a-i închide gura. Ömer sări imediat în sus. Îl apucă pe Bedri cu mîna dreaptă de rever și îl întrebă cu o voce blîndă, chiar rugătoare :

— Îmi ești prieten, așa-i ?

Bedri continua să rămînă calm.

— Ce-i cu tine, Ömer ? În ultima vreme te-ai ascuns în tine.... În sfîrșit, uită-te în ce hal ai ajuns ! Ai să înnebunești, vino-ți în fire ! spuse Bedri.

— Ești un om bun, cumsecade, urmă Ömer pe același ton blînd și rugător. Un foarte bun prieten... În vocea lui se simțea amărăciune. În ultimul timp ai devenit protectorul nostru și, de ce să ascund, poate chiar binefăcătorul nostru... Dacă trebuie să ai încredere în cineva pe lume, apoi tu ești acela ! Întoarse capul spre Macide : Nu-i așa, Macide ?

Tînăra soție îl privea în ochi. Nu-i răspunse. Se vedea că această scenă o chinuie groaznic. Fără să observe acest lucru, Ömer se adresă din nou lui Bedri :

— Oare poate omul să se încreadă în tine ? Pot eu oare să mă bizui pe sprijinul tău în momentele cele mai grele ale vieții mele ? Nu cumva comit vreo greșeală ? Spune !

Bedri îndepărtă ușor mîna prietenului de pe rever.

— Lasă cuvintele astea ! răspunse el cu blîndețe. Spune-mi ce dorești ! Iar n-ai bani ?...

Ultimele cuvinte avură efectul unei lovituri de bici. Ömer încrucișă mîinile la spate și, întinzînd gîtul spre Bedri, zise :

— Da ! Așa-i, va să zică te gîndești imediat la bani... Poate... Poate într-adevăr de bani am nevoie... Pentru că.. cu bani faci orice ! Banii te ridică pe cele mai înalte culmi, și tot ei te împing în cele mai adînci prăpăstii... Bani... Poți să știi ? Poate că am nevoie de bani... Sigur că da, n-am un chior în buzunar. Hai, dă-mi, ce mai stai...

Bedri băgă imediat mîna în buzunar. Scoase un portmoneu de piele, uzat și înnegrit, și căută în el. Ömer urmărea cu multă atenție fiecare mișcare. Văzu cum și-a oprit mărunțișul și cum a pus pe masă toți banii. Vreo trei lire. Privi minute în șir la mișcările feței lui, la mîini, ca și cum voia să descopere ceva. Apoi trase scaunul spre el, se sprijini cu coatele de spătar și, zdrobind cuvintele printre dinți, mormăi :

— Bine, bine, dar ce-ai să faci tu ? Văd că ți-a rămas doar ceva mărunțiș ! Dragul meu, pentru ce atîtea sacrificii ? Pot eu oare să cred că există atîta bunătate într-un om ! Poate că altădată aș fi crezut... Dar azi... Oare, e posibil să mai cred așa ceva azi ? Ce poate să facă un om altuia în afară de rău ? ! De ce să ne ascundem după degete ? De ce mă privești cu atîta fățărnicie ? Cu înfățișarea ta nevinovată mă scoți pur și simplu din minți ! Înainte și eu puteam să mă prefac și să iau o mutră nevinovată. Ştiu foarte bine ce se ascunde în spatele acestei măști ! Mă înțelegi ? Mi-a fost dat să cunosc toate josniciile de care e capabil omul ! Toate mîrșăviile acestei ființe le-am simțit pe propria mea piele. De-acum nici sfinții n-or să mă poată păcăli cu măștile lor... Tu, Bedri... Pe tine n-am de gînd să te învinuiesc... Şi tu ești la fel ca noi toți... Nici mai rău, nici mai bun !... Dar, te rog, nu sta în fața mea ca o statuie, întruchipînd binefacerea ! Nu ți se pare că mergi prea departe... pentru cele trei hîrtii verzi pe care le-ai pus pe masă ? Mă înțelegi, nu ? Zău că e foarte comic să văd mutrele voastre nevinovate, de copil, după ce vă găsesc stînd împreună nas în nas, pe întuneric ! Dumneavoastră ce aveți de spus, domniță ? Credeți că ați ticluit totul foarte bine ?

Ridicînd treptat tonul, începuse deja să țipe. Macide stătea cu ochii pe jumătate închiși, gîndindu-se la un singur lucru : să se termine odată această scenă, această farsă.

La început, Bedri fusese liniștit și chiar zîmbitor. Îl privea cu multă compătimire și gîndea : „Ce-a pățit băiatul ăsta ? Cum să-l liniștim ?“ Dar, treptat, începu și el să se enerveze. Era de neiertat ca cineva, indiferent din ce motiv, să-și piardă într-atît capul, încît să comită asemenea fapte care mai apoi ar fi fost foarte greu, chiar imposibil, de reparat. Văzînd că Macide era victima unor învinuiri de-a dreptul nebunești, copleșit de indignare, cu sprîncenele încruntate, simți că trebuie să intervină.

După o mică pauză, Ömer începu din nou să urle :

— Nu vă învinuiesc direct pe voi, și n-am în mînă niște fapte concrete. Doar că nu mai am încredere în oameni. Nu mai cred în tovărășie, în prietenie ! Nu mai cred... Şi de-acum încolo cu atît mai mult n-am să mai cred în așa ceva. Hai, repede ! Bedri, hai, cară-te imediat de-aici ! Altfel n-am să rezist și te pălmuiesc !

Se repezi asupra lui. Acesta, involuntar, ridică mîinile, ca pentru apărare. Ömer vru să-l apuce de umeri. După cum se vedea, cu greu se stăpînea și de aceea îl împinse pe neașteptate și cu forță spre ușă. Macide, care urmărise scena împietrită, scoase un strigăt... Străduindu-se să nu cadă, Bedri se sprijini cu spatele de perete, iar mîinile căutară clanța. Atunci văzu cum Ömer cade, tremurînd tot, pe scaun. Lăsă capul în pămînt și începu să plîngă în hohote. Bedri se uită la el plin de compătimire. I se umpluseră ochii de lacrimi. Nu știa de cine să aibă mai multă milă : de Ömer, de el însuși, sau de Macide. După ce ezită cîteva clipe, gîndindu-se dacă să plece sau nu, se adresă tinerei femei :

— Vezi că-mi e imposibil să vă ajut... Trebuie să te ocupi singură de el. La revedere !

XIX

Macide rămase fără grai, neclintită. Nu se mai auzea zgomotul pașilor lui Bedri care, trecînd prin coridor, coborîse deja treptele. Liniștea era tulburată doar de plînsul lui Ömer. Tînăra femeie își privi îndelung soțul. Pentru prima oară simțea în suflet, pe lîngă milă și compătimire, mînie. Îi venea să se ducă la el și să-l lovească peste față, în cap. Aceeași întrebare la care nu găsea răspuns o obseda și acum : „Oare cu ce drept ? Da, cu ce drept ? Ce-am făcut ? Sînt jucăria tuturor ? Cu ce drept ?...".

Repetîndu-și mereu aceleași întrebări, furia-i creștea și mai mult. În sfîrșit, nemaiputîndu-se stăpîni, îl apucă de umeri, zgîlțîindu-l :

— Scoală-te, strigă. Scoală-te și fugi după el !... Cum de-ai îndrăznit să jignești un om care nu i-a făcut decît bine unui smintit ca tine ? Du-te ! Numai după aceea am să stau de vorbă cu tine... Și să nu îndrăznești să mă privești în față pînă cînd nu-l vei găsi și nu-ți vei cere iertare ! Numai atunci am să te pot privi în ochi ! O, doamne, cît de josnic poți să fii, Ömer ! Nu mi-aș fi imaginat niciodată așa ceva... Puteam să mă aștept la așa ceva de la oricine, de la toți oamenii, de la mama, de la tata, dar nu de la tine... Oare îți dai seama ce-ai făcut, ce-ai spus ? Un rău mai mare nici că se putea ! Nu găsesc cuvinte... Ai procedat foarte urît, Ömer... Plînsul tău nu-mi spune nimic !

Ömer ridică ochii. I se înroșiseră. Se uită lung la Macide, apoi se ridică.

— Cred că ai dreptate, zise, punîndu-și mîinile pe umerii ei. Cum o să mai trăiesc de-acum încolo, din moment ce mă voi îndoi tot timpul de tine, mai bine-zis de voi... Pe altul, cuvintele tale puteau să-l irite mai tare... Dar mie mi-au demonstrat că ești sinceră, că nu m-ai mințit. Zicînd „du-te, găsește-l pe Bedri și cere-i scuze“ mi-ai arătat că între voi nu s-a întîmplat nimic de care să mă tem, de care să-mi fie rușine! Da, mă duc! Trebuie să cred, trebuie să am încredere...

Deodată se schimbă din nou la față. Privirea îi deveni tulbure și pierdută; arăta ca în momentul cînd intrase în cameră și îi găsise pe cei doi așteptîndu-l pe întuneric.

— Dar cum pot să cred în alții, din moment ce n-am încredere nici în mine, urmă el, schimonosindu-se, ca din pricina unei dureri fizice. Oare mai pot să cred într-un om, oricine ar fi el, după ce în decursul unei singure zile, în cîteva ore chiar, am putut să văd în toată amploarea ei mîrșăvia sufletului meu, pe care, pînă la vîrsta asta, de douăzeci și șase de ani, am reușit cu dibăcie s-o tăinuiesc? Cum de-mi puteți cere așa ceva? Dar trebuie... Dacă tu vrei, mă duc imediat și-l rog să mă ierte. Unde scrie că toți oamenii trebuie să fie ticăloși ca mine? Poate că voi sînteți altfel... Să calomniez un om mi se pare cel mai înfricoșător lucru... N-ai voie să faci asta, chiar cu riscul de a avea dreptate... Mă duc!

Se repezi la ușă. Se întoarse. Apucă mîinile lui Macide și începu să le sărute repede. Observînd că Macide își trage mîna cu o mișcare ușoară, dar fermă, privi în ochii ei și zise:

— Vai de mine! Pentru prima oară faci asta... Partea groaznică e c-o faci involuntar, sub impulsul a ceea ce simți în suflet... Macide... Am început să te pierd și pe tine... Desigur, poate că... Cum să nu te pierd ? Ce motive ai avea să mă iubești ? Pentru caracterul meu ireproșabil ? Pentru calitățile pe care nu le am ? Aparținem unor lumi diferite. Numai că te iubesc nebunește... Atît... Dar acum ? Pot să îndrăznesc să spun că nu s-a schimbat nimic ? Ai dreptate ! Mai puteam crede în tine atîta timp cît te iubeam fără să am nici un fel de îndoială. E normal ca tu să nu te mai simți legată de mine. Cred că n-am să pot suporta situația asta... Spune-mi ce trebuie să fac ! Macide, draga mea soție, te întreb ca un prieten ! Ce trebuie să fac ca să te recîștig ? Te rog să-mi spui, una cîte una, toate condițiile tale, și eu o să le îndeplinesc pe toate. Una mi-ai spus-o deja, plec imediat ! Dacă va fi nevoie, am să-l rog în genunchi ! Şi am să-i spun că fac asta numai pentru tine ! Ai dreptate... Bedri e un om atît de bun, încît ar fi o mare nedreptate să-l suspecteze cineva... Am plecat...

Ieși în fugă și puțin mai tîrziu i se auziră pașii pe scări. Macide se întinse pe pat îmbrăcată și stătu așa cîteva minute, țeapănă, fără să se gîndească la ceva anume. Privea în gol. Deodată simți cum gîtlejul îi tremură ușor și cum, fără să-și dea seama, începură să-i curgă lacrimi. Nu era un plîns deznădăjduit, amarnic, cu sughițuri. Lacrimile, ascunse pe undeva, își găsiseră un făgaș, și începură să curgă liniștit pe amîndoi obrajii, udînd perna. Îi gîdilau tîmplele și vîrfurile urechilor, și Macide simțea liniște și o slăbiciune ciudată, senzația pe care o încearcă un om care și-a tăiat venele, pe măsură ce sîngele îi părăsește corpul. Respirația era regulată și adîncă. De fiecare dată cînd aerul năvălea în piept vibra ușor în gîtlej, dar plînsul acesta nu putea fi numit plîns cu sughițuri, ci mai degrabă un oftat, un oftat de ușurare.

Abajurul roșu ba se mărea, ba se micșora în ochii ei, iar lumina, combinîndu-se cu lacrimile, se diviza în cele șapte culori și se avînta spre tavan, în forma unor cercuri multicolore. Tăcerea din jur îi răsuna în urechi și singurătatea, ca o piatră grea pe frunte, îi înfunda și mai mult capul în pernă.

Nu știu cît a rămas în această stare. Își reveni cînd auzi un zgomot. Se îndreptă imediat și lăsă picioarele jos. Cînd se dezmetici, își văzu mai întîi picioarele goale, căci fusta i se ridicase, dezvăluindu-i coapsele și ciorapii, prinși cu elastic. Avea impresia că nimic din ceea ce vede nu-i aparține, că nu o reprezintă. Se ridică și vru să se ducă la oglindă, să-și vadă chipul. În acel moment se auziră bătăi în ușă. De-abia acum își dădu seama că zgomotul acesta a făcut-o să-și revină. Cine putea să fie ? Se duse la ușă, o întredeschise și făcu un pas înapoi.

În fața ușii stătea o femeie de vreo treizeci și cinci, patruzeci de ani, slabă, cu fața palidă, dar foarte curat îmbrăcată. Ezita să intre. În primul moment lui Macide i se păru că o cunoaște de undeva. Avea o presimțire rea.

— Pe cine căutați ? întrebă ea.

Femeia aruncă o privire fugară în cameră, apoi, cu o voce stridentă și hotărîtă, zise :

— Pe dumneavoastră !

— Poftiți ! Aveți să-mi spuneți ceva ?

Femeia intră. Chiar și în întuneric se putea vedea cît de prost e îmbrăcată. Rochia-i de mătase neagră era roasă la subţiori şi, în multe locuri, avea luciu. Pantofii cu baretă îngustă erau uzaţi, dar bine lustruiţi. După respiraţie şi după cum se schimonosea la pronunţarea fiecărui cuvînt se putea deduce că e foarte bolnavă. Macide nu avea ce să-i spună şi de aceea o privea întrebător. Întoarse capul, neputînd suporta tăcerea ei insistentă.

Atunci necunoscuta începu să vorbească din nou :

— Sînt sora lui Bedri...

Macide se întoarse brusc spre ea :

— Dumneavoastră ? putu doar să rostească ea şi apoi, în tăcere, lăsă capul în jos.

— De cînd voiam să vin aici, continuă sora lui Bedri. Trebuie neapărat să discut cu dumneavoastră între patru ochi. De ce să mint, nu prea mă aşteptam să arătaţi ca un om cu scaun la cap. De aceea nici n-am venit pînă acum. M-am temut de scandal şi în acelaşi timp n-am vrut să-mi mîhnesc fratele. Dar totul are o limită... Doamne, ce fel de oameni sînteţi voi ? Mă uit la dumneavoastră şi nu-mi păreţi deloc un om rău ! Dar vă place ceea ce faceţi ?

Macide o ascultă, fără să înţeleagă mare lucru. Femeia, vrînd să se aşeze, trase un scaun, dar imediat renunţă.

— Fata mea, spuse ea rămînînd în picioare. N-am deloc intenţia să mă amestec în treburile altora... Fiecare să-şi trăiască viaţa cum îi place. Dar cu condiţia să nu facă rău altora. În orice caz, ştiaţi că fratele meu are obligaţia de a întreţine o familie. Atunci cum de vă lasă conştiinţa, bunul-simţ să-i luaţi totul din mînă, tot cîştigul, să luaţi pîinea de la gura mamei şi a surorii lui ?! Oare e drept să profitaţi atît de mult de naivitatea lui ?

Macide era uluită. Roșie de mînie, străduindu-se totuși să se stăpînească, zise :

— Oare nu era mai bine să fi discutat toate astea cu fratele dumneavoastră ?

Fata se congestionă dintr-o dată la față, dînd impresia că imediat va urma un acces de isterie.

— Să vorbesc cu Bedri ? strigă ea. Crezi că se poate discuta cu el ? E cu capul în nori ! Ori de cîte ori aduc vorba de așa ceva, îmi răspunde : „Ați rămas cumva fără pîine ? N-aveți ce îmbrăca ? Lăsați-mă în pace..." ca și cum totul ar fi pîinea ! Şi apoi, ce drept aveți voi ? E fiul nostru, fratele meu, și, mă rog, cu ce drept îi sînteți o povară ? Ați găsit împreună cu soțul dumneavoastră un fraier și vreți să-l jupuiți de viu ? La început am avut o altă impresie despre dumneavoastră. Doi ani la rînd tot de dumneavoastră ne-a vorbit : „Ah, mamă, ah, soră, avem la Balîkesir o elevă atît de frumoasă și de distinsă... O alta ca ea nici nu există pe lume ! E formidabilă !" Atunci chiar ne-am temut că s-a îndrăgostit de fata asta și că o va lua de soție. De atunci a trecut o perioadă bună de timp și Bedri nu s-a mai putut întoarce la Balîkesir Apoi, treptat, a uitat-o și pe fată. Şi noi ne-am bucurat, zicînd · „Ochii care nu se văd, se uită". N-am știut că vom mai avea de pătimit de pe urma ei ! Într-o zi a început din nou să vorbească despre dumneavoastră... Se vede că nu mai este chiar atît de înflăcărat ca odinioară. „Mamă, a spus el, fata aia s-a măritat. Şi știi cu cine ? Cu Ömer al nostru ! Dea Domnul să aibă parte de fericire !" Se vedea cît de colo că e foarte nefericit. Pe neașteptate aducea vorba despre voi și cu tristețe în glas spunea : „Am impresia că o duc foarte prost. Cum de a avut Ömer curajul să se însoare, cînd știe că are un salariu de nimic! Oare nu-i păcat de fată? În schimb, Ömer e un băiat bun și am credința că o va face fericită.“ Altă dată ne-a spus · „Caut să-i ajut cît pot, dar, după cum observ, situația lor e disperată“. Atunci am aflat că vă dă bani. E un băiat tare naiv și niciodată nu poate să ascundă asemenea lucruri! Ce să spun? Ni s-a urcat sîngele la cap. Dar de teamă să nu-l supărăm n-am scos o vorbă. Azi așa, mîine așa, băiatul nostru s-a schimbat de tot... Înainte punea pe masă tot ce avea în buzunar, acum ține cont de fiecare kuruș pe care ni-l dă. Ori de cîte ori îi ceri bani, te întreabă: „pentru ce?“ De cîteva ori, dimineața, cînd mai dormea încă, îi controlam portofelul și constatam că are cîteva lire. Seara, profitînd de un moment prielnic, controlam din nou și nu găseam decît mărunțiș. Slavă lui Allah, frățiorul meu nu e bețiv și nici după femei nu umblă! Şi atunci m-am și gîndit la dumneavoastră! Însurat dacă era și nu ne-ar fi neglijat atît! Nici soția lui nu l-ar fi putut acapara într-atît! Pe ce lume trăim?

Se înflăcărase și de aceea respirația îi devenise și mai grea. Se induplecă și se așeză pe scaun, deși n-ar fi dorit-o. Macide rămăsese în picioare și o asculta, fără s-o înțeleagă. Fiecare cuvînt îi lovea auzul, ca un ciocan, iar în mintea ei aceste cuvinte însăilau imagini disparate. Dar nu reușea să le adune și să tragă vreo concluzie. Nu știa ce să spună. Se sprijinea de masă, ca să nu cadă, și nu-și lua ochii de la oaspetele nepoftit.

Sora lui Bedri începu să vorbească din nou, dar de data aceasta mai potolit. Se întrerupea des și vorbea pe un asemenea ton, de parcă împărtășea unei prietene un zvon interesant.

— Gîndindu-mă că este vorba de viitorul fratelui meu, n-am putut rezista și, așa bolnavă cum sînt, am început să umblu pe străzi. Pe unde n-am fost în ultimele săptămîni ! Am străbătut în lung și-n lat tot orașul, pînă am descoperit casa asta ! N-am vrut să vin direct aici. Am făcut, cît am putut, toate cercetările... Am cutreierat tot cartierul Sahzadebașî. Pînă la urmă am descoperit acolo o rudă de-a dumneavoastră, parcă mătușă... Era foarte necăjită, mi-a povestit tot. „Ne-a făcut de rîs, nu mai recunosc o asemenea nepoată !“, mi-a strigat în față. Cît pe ce să leșine ! Aveți un unchi foarte distins. Am stat de vorbă și cu el. Nu v-ați lăsat pînă ce nu l-ați înșelat și pe sărmanul om ! „Am ținut-o două luni pe datorie, mi-a spus el. Ne-a rămas datoare cu optzeci de lire. A întins-o fără să ne ceară scuze și fără să ne sărute mîna.“ Vă tot blestema : „Nici în lumea ailaltă n-am s-o las în pace“, zicea.

Macide simți că nu mai poate suporta. Dintr-o dată i se făcu rău. Vru să se țină de scaun, dar, nereușind, alunecă și se lovi cu fruntea de colțul mesei. În urma loviturii își pierdu cunoștința și rămase întinsă pe covorul murdar.

Sora lui Bedri se speriase de-a binelea și nu mai știa ce să facă. Cuprinsă de panică, își zicea : „Dar dacă se întîmplă ceva cu fata și mă învinuiesc pe mine ?“ Se plecă asupra ei.

Capul lui Macide era sub masă. Arcada dreaptă era umflată și roșie. Vru s-o ridice și s-o pună pe pat, dar nu avu suficientă putere. Îngrozită, o zbughi afară.

— Nu e nimeni aici ? strigă ea.

Se auzi un zgomot de pași într-una din odăi și, puțin mai tîrziu, se arătă madam, cu aceeași îmbrăcăminte neagră și cu aceeași față posomorîtă și supărată.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă ea.

Amîndouă intrară în odaia tinerei femei.

— Așa, deodată, i s-a făcut rău, zise sora lui Bedri. Cred că e o persoană foarte nervoasă... Poate că s-a certat cu soțul și...

Proprietăreasa o ridică cu mîinile ei puternice și o întinse pe pat. Apoi îi desfăcu rochia la piept și îi frecționă mîinile. Observînd cucuiul de pe frunte, exclamă :

— Vai, sărmana ! S-a lovit ! Și fugi în camera ei ca să aducă oțet.

Între timp, sora lui Bedri începuse să-i frecționeze mîinile.

— Cu cîtăva vreme în urmă Bedri a venit acasă cam ieșit din minți, vorbi ea. S-a urcat la el în odaie și s-a întins pe pat. Am pus urechea la ușă și am ascultat. Mi s-a părut că plînge... Om în toată firea ! Dar tot copil a rămas... Iar pe asta a apucat-o leșinul aici. Să fie adevărat că se iubesc ? Ferească Allah de așa ceva ! Pierde-vară ăsta, care zice că-i soțul ei, mare încornorat trebuie să mai fie !

Cînd proprietăreasa intră din nou în odaie, femeia tăcu și, după cîteva minute, se strecură afară, fără să aștepte ca Macide să se trezească din leșin.

XX

Cînd Ömer se întoarse acasă, o găsi pe Macide întinsă pe pat, cu ochii deschiși, încercînd să-și adune gîndurile. Cu chipul ei acru, madam ieşea și intra în odaie, doftoricind-o pe Macide cu leacuri numai de ea știute. Înțelegînd că nu-i va putea explica lui Ömer, cu vorbirea ei stîlcită, ceea ce se petrecuse aici, tăcu și continuă să-și vadă de treabă. Ömer era tare curios să afle cine a fost femeia aceea slabă care a provocat leşinul soţiei lui.

Cu ochii pe jumătate închiși, Macide privea fix în tavan. Apoi întoarse încet capul într-o parte. Ömer, care rămăsese în picioare, lîngă pat, se aplecă imediat asupra ei

— Soția mea, draga mea soție ! Ce s-a întîmplat ?

În primul moment, Macide nu înțelese nimic. Zîmbi, apoi închise din nou ochii. După ce madam luă cele cîteva sticle pe care le adusese, salută abia perceptibil din cap și părăsi odaia. Acum, cei doi se priveau, fără să-și vorbească.

Era aproape de miezul nopții și peste oraș se lăsase liniștea. Un vînt răcoros mișca ușor perdeaua groasă și murdară.

— Ai să răceşti ! zise Ömer. Te ajut să te dezbraci și apoi bagă-te sub plapumă !

Foarte atent îi scoase rochia, ciorapii. Se dezbrăcă și el și se băgă în pat, alături de ea, fără să stingă lumina.

O cuprinse în brațe și rămaseră multă vreme așa. în tăcere. Macide își ațintise ochii undeva, pe perete, iar Ömer îi privea chipul. Deși palidă, și cu bărbia puţin lăsată în jos, femeia părea tot frumoasă, poate chiar mai frumoasă decît înainte. Lumina îi colora foarte plăcut chipul. Din cînd în cînd, buzele îi tremurau. În sfîrșit, întoarse capul spre Ömer.

— Ce-ai făcut ? abia putu ea să-l întrebe.

Ömer nu înţelese la ce anume s-a referit. Oare voia să spună : „Vezi ce-ai făcut ? De ce-ai făcut toate astea ? Uite în ce stare m-ai adus ! Sau poate voia să știe dacă m-am întîlnit cu Bedri și dacă am stat de vorbă cu el ?"

Răspunse :

— L-am găsit acasă... Văzîndu-l în ce hal e, mi-a fost rușine de mine... Cred că nimeni altul n-ar fi suferit mai mult, dacă ar fi fost victima unei asemenea calomnii. Dar în ciuda a tot ceea ce s-a întîmplat, m-a întîmpinat prietenește, da, da, prietenește, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Pe chipul lui am citit cît de mult dorește să mă ierte. Şi după ce i-am povestit totul, nu pot să spun că mi-a dat dreptate, dar se vedea că îi era milă de mine... Ah, Macide, dacă ai ști și tu totul, cred că și ție ți-ar fi milă... Se opri deodată și o întrebă : Cine a fost femeia care a venit în lipsa mea aici ?

— Sora lui...

— Sora lui ? Sora lui Bedri ? Ce voia ?

După expresia de pe fața ei, Ömer înțelese cît de greu îi venea soției să-și amintească de acele momente.

— Nu știu, zise ea întorcîndu-și ochii în altă parte. Faptul că Bedri e prieten cu noi... N-ar fi cinstit să ne ajute... Şi a mai spus că Bedri, ajutîndu-ne pe noi tot timpul, din cauza asta ele o duc greu...

— Dobitoace! strigă Ömer, fără să-și dea seama nici el cît de multă sinceritate era în furia lui. Ce-i pasă ei?!

Macide, fără să-și dea prea bine seama, se îndepărtă puțin de el.

— Mi-a spus cam aceleași lucruri pe care le-am auzit și de la tine, urmă ea cu voce tremurîndă. Poate a mers și mai departe... Poate că nu ajungeam în situația asta dacă nu știam că și tu gîndești la fel. N-aș fi crezut-o, zicînd că e bolnavă și lipsită de bun-simț. Dar faptul că părerile voastre despre mine sînt asemănătoare, m-a scos din minți. Şi, astfel, în momentul cînd o ascultam, cînd auzeam jignirile și groaznicele calomnii pe care mi le aducea, te aveam pe tine în fața ochilor... Să mă înfurii pe ea, s-o alung, n-am avut puterea! Şi, de fapt, cu ce drept aș fi făcut-o? Tu nu spuseseși același lucru? Trebuie să recunoaștem că sora lui Bedri nu putea să se gîndească la mine și să mă menajeze mai mult decît pe tine... Am amuțit, n-am fost în stare să scot un singur cuvînt! Apoi, dintr-o dată, a început să-mi vîjîie capul... Pare-mi-se că tocmai vorbea despre vizita pe care o făcuse mătușii și despre cele ce i s-au spus despre mine... Da, da... Şi atunci, așa, dintr-o dată, am simțit cum mi se înmoaie genunchii...

Nu se mai putu abține și începu din nou să plîngă. În seara aceasta plîngea pentru a doua oară. Dar acum nu mai era un plîns liniștit; lacrimile curgeau pe pernă, dureros, cum curge sîngele dintr-o rană provocată de un cuțit. Plîngea de necaz, își plîngea nefericirea.

Ömer vru s-o liniștească și începu să-i mîngîie chipul înlăcrimat, dar Macide întoarse capul, respingîndu-l. O vreme tăcură amîndoi. Cu mîinile tremurînde, Ömer îi mîngîia părul. Părea gata-gata să izbucnească în plîns.

„Poate sînt cel mai josnic om din lume. Nu sînt de folos nimănui, gîndi el, nici mie, nici altora. Cu cît termin mai repede cu viața, cu atît va fi mai bine!“ Era conștient că dacă și-ar fi încredințat gîndurile lui Macide, ar fi fost interpretate ca o amenințare.

— Ai dreptate, Macide, șopti el. Cînd am ajuns acasă la el și am stat de vorbă, m-am convins că avem un prieten dezinteresat și devotat. După ce a terminat de vorbit, aproape că nu mă recunoșteam. Mi-a spus foarte multe, și a încercat să-mi demonstreze că nu sînt un om chiar atît de rău... Pentru cîteva clipe am crezut. Dar acum văd că totul a fost numai închipuire. Omul nu poate fi altfel decît așa cum e în realitate! Ai dreptate! Poate că sînt făcut din același aluat cu sora cea rea și leneșă a lui Bedri... Cred că drumurile noastre ar trebui să se despartă! Mai umblu încă un timp cu afurisitul ăsta de diavol în suflet, apoi... Cu ce drept să te tîrăsc după mine? Se vede cît de colo, sîntem atît de deosebiți! Și, în ciuda felului nostru de a fi, pot să spun că te iubesc nebunește... Sînt convins că tot diavolul ăla, care se ține scai de mine, e vinovatul. În afară de asta, lucrurile merg tot mai rău... Azi m-am purtat ca niciodată. Am făcut un lucru îngrozitor, de-acum încolo n-o să se mai întîmple așa ceva. N-am nici un drept să stau aici, lîngă tine, întins pe pat, să vorbesc cu tine ca un om adevărat, cinstit... Ah, Macide... Chiar înainte de a afla unele lucruri despre mine, ți-ai și exprimat hotărîrea. E floare la ureche ce-ai văzut tu în seara asta, pe lîngă... puțin, am fost îndreptățit să fac așa ! Mi-era silă de mine ! Nu puteam să mai suport, și de aceea vedeam toți oamenii cu ochii mei, mi se păreau toți demni de dispreț ! Scumpa mea soție... Dacă ai ști ce-am făcut ? ! Poate am să te supăr și mai mult... Poate ai să fugi imediat de aici, sau poate ți se va face milă. Uită-te la mine ! Nu-i așa că sînt demn de compătimit ?

Macide, involuntar, întoarse capul spre el. Într-adevăr, Ömer părea atît de nenorocit, atît de zdrobit, încît putea crede că-și epuizase pînă și ultimele puteri. Își aminti că în seara aceasta, cînd intrase în cameră, îi păruse foarte schimbat. Își mai aminti că nici măcar o singură dată nu-l întrebase ce i se întîmplase, nu-i acordase nici cea mai mică importanță, deși îl văzuse necăjit, preocupat întruna de problemele lui. Iar acum nutrea față de el mai mult un sentiment de curiozitate decît de milă.

— De ce nu mi-ai spus și mie ? De ce nici măcar acum nu vrei să-mi spui ce s-a întîmplat ? De luni de zile îmi ascunzi ceva... Faci totul să mă îndepărtezi de tine... Spune-mi ce s-a întîmplat azi...

Ömer nu răspunse. Îl văzu cum dintr-o dată s-a înroșit la față. Macide îl privi în ochi, stăpînită de curiozitate. Dar acum, în sufletul ei simțea duioșie și compătimire.

Ömer se răsuci brusc, trăgîndu-se spre perete. Ea înțelese că dorea ca distanța dintre ei să fie cît se poate de mare. Sprijinindu-se cu spatele de perete, Ömer începu să vorbească, accentuînd în parte fiecare cuvînt :

— Azi l-am șantajat pe casierul nostru și i-am luat două sute cincizeci de lire...

Macide îl măsură lung cu privirea, de parcă îl vedea pentru întîia oară, ca și cum s-ar fi străduit să regăsească în omul de lîngă ea trăsături apropiate, binecunoscute. Strînse ochii și de aceea genele-i lungi păreau mai dese, mai negre.

Expresia feței lui Macide îl înfricoșă pe Ömer și, aplecîndu-se spre ea, zise :

— Dacă nu vrei, nu-ți mai spun nimic... Dacă vrei, mă îmbrac imediat și plec, te las în pace... Dacă vrei, dorm cu spatele la tine ! Cum vrei tu...

Vorbea ca un om sfîrșit, ca un om deznădăjduit. Macide îl apucă de mînă și îl trase spre ea.

— Hai, spune-mi tot ! șopti ea. Oare nu ești obligat să-mi spui mie totul, absolut totul, mie întîi, apoi celorlalți ? Oare cine ar putea să te asculte ca mine ? Dar poate să te asculte cu adevărat altcineva? Cine ar fi în stare să sufere împreună cu tine ?

După ce, o clipă, Ömer se strădui să-și amintească tot ce se întîmplase în ziua aceea, începu să-i povestească, vorbind încet și rar. Stăteau lungiți unul lîngă altul, cu capul pe aceeași pernă. Macide avea privirea ațintită în sus, spre tavan. Întins pe pat, puțin pe o parte, Ömer vedea obrazul stîng, nasul și genele femeii.

— Știi prin cîte greutăți am trecut în perioada asta. Și poate că cea mai grea povară a fost strădania mea permanentă ca tu să nu afli nimic... Nu cumva să afli ! E departe de mine gîndul că am făcut tot ceea ce am făcut numai de dragul tău. Am făcut totul din proprie iniţiativă, josnicia mea m-a împins la asta... N-am de ce să mă dezvinovăţesc. N-am absolut nici o scuză. Criza asta de bani, care durează de atîtea luni, pur și simplu mi-a luat minţile. Cînd mă plimbam pe străzi, cînd eram la birou, oriunde mă aflam, o singură întrebare îmi stăruia în minte : de ce ne-a fost dat să suportăm atîtea lipsuri ? Şi nu găseam un răspuns cît de cît plauzibil. Ori de cîte ori mă întîlneam cu vreo persoană lîngă pod, cu un pachet în mînă. îmi puneam o groază de întrebări... „Cu ce sînt eu mai prejos ? De ce ? De ce nu pot să mă întorc și eu cu ceva acasă ? De ce nu pot să fac altceva decît să alerg după așa-zișii prieteni, pentru a împrumuta bani ? De ce alerg mereu după vise care nu se vor împlini vreodată ? Poate că toate astea nu sînt, de fapt, lucruri chiar atît de tragice... Poate că majoritatea oamenilor pe care-i întîlnesc și duc pachete trăiesc ca mine, sau aproape ca mine... Am obiceiul să văd totul ca prin lupă... Tot ce cade sub lentila ei se lăţește, se mărește fără încetare, asemenea unei pete de ulei care se întinde pe o stofă de lînă... Ori de cîte ori voiam să mă gîndesc la altceva, nu reușeam... Între timp și prietenul meu Nihat a început să facă presiuni asupra mea. Mi-a spus că pentru nu știu ce treburi dubioase au nevoie de bani, și printre altele mi-a vorbit și de casierul nostru... Nici nu-mi păsa de banii de care avea nevoie Nihat ! Propunerea lui m-a indignat. Dar ideea aceea, în legătură cu Hüsamettin, casierul, a început să mă neliniștească... În primele zile n-am crezut că se poate comite o asemenea faptă, dar, cu timpul, fără să-mi dau seama, m-am obișnuit și cu gîndul ăsta... Dacă aș fi fost un om normal, m-aș fi rușinat de asemenea gînduri, mai mult, le-aș fi considerat criminale... Dar cînd am început să alerg în toate părțile după ceva care să mă salveze, m-am lovit mereu de același zid de netrecut și, în ultima clipă, cînd simțeam că mă aflu în pragul disperării, această posibilitate mi s-a părut ultimul mijloc de salvare. Poate că aici a avut un rol oarecare și obișnuința... Pentru că și înainte de a mă însura, cînd aveam greutăți, îi ceream ajutor lui Hüsamettin-efendi. Desigur, nu așa și nu în aceleași împrejurări... Bunătatea și generozitatea lui m-au împiedicat să mă prăbușesc pentru totdeauna. Şi de data asta casierul făcea la fel, dar de pe alte poziții ! Pot să mărturisesc că nu m-am gîndit niciodată serios că aș putea avea un asemenea curaj... Adică să capăt prin șantaj ceva bani... Consideram că e doar un gînd ascuns, nimic mai mult ! În dimineața... În dimineața asta, cînd am ajuns la serviciu, m-am hotărît, așa, pe neașteptate... Ce-o să fie ? Merg la el și-i cer direct bani ! Ce, eu sînt mai prejos decît șarlatanul ăla de cumnatu-său ? Nu știu, nici acum nu pot să înțeleg cum de-am putut lua o hotărîre atît de nechibzuită ? Cum de-am avut îndrăzneala să comit o asemenea mîrșăvie ? Cînd am ajuns la oficiu, în suflet mă hotărîsem să fac așa... Asta-i tot... Un diavol oarecare se juca din nou cu voința mea... M-am dus de cîteva ori pînă la ușa casieriei, dar n-am îndrăznit să intru. În sfîrșit, omul de serviciu m-a ajutat să comit mîrșăvia asta, zicîndu-mi : „Hüsamettin-bey e la el în birou“. N-am mai ezitat... Ah, scumpa mea Macide ! Să fi văzut cum arăta bietul om ! Închipuiește-ți că de luni de zile trăia într-o permanentă stare de neliniște, de spaimă... Cu două luni în urmă, mi se pare în ziua căsătoriei noastre, îţi povestisem cîte ceva despre el.

— Nu mi-ai povestit nimic, şopti Macide.

— Adevărat ? Parcă, după cîte îmi amintesc, ţi-am spus ceva... I-am povestit lui Nihat şi profesorului Hikmet. Oare nu erai de faţă ? Fie, dar îţi spusesem totuşi, că, pentru a-şi salva cumnatul de la închisoare, Hüsamettin-efendi a sustras două sute de lire... Pentru că nu i-a putut pune la loc, a fost nevoit să falsifice cîteva acte, pentru ca lipsa să nu fie descoperită. De cîteva luni trăieşte ca pe ghimpi. Oricum, dacă cumnatu-său urma să fie condamnat sau achitat, trebuia să i se înapoieze lui Hüsamettin banii depuşi la judecătorie drept cauţiune, şi să-i pună la loc în casă, efectuînd atunci şi corecturile în acte. Judecata se tot tărăgăna. Azi, cînd am intrat la el, s-a uitat drept în ochii mei şi a zîmbit trist, ca şi cum voia să spună : „Nu s-a întîmplat nimic nou ! Totul e ca înainte !“ Dar eu eram deja hotărît să duc la bun-sfîrşit planul pe care mi-l făcusem... şi voiam să termin repede, fără să intru în amănunte, sau să ascult ceva, şi asta de teamă că m-ar fi derutat. Nu pot să-mi amintesc exact ce s-a întîmplat. Un singur lucru mi-a rămas bine întipărit în minte : acţionam ca prin vis, ca şi cum nu eram eu, ci o altă persoană. La început i-am luat piuitul cu expresiile şi ameninţările pe care le auzisem la Nihat. Dar spre sfîrşit ştiu că am observat, pe buzele lui, un zîmbet tare ciudat. Imediat mi s-a uscat gura şi am tăcut. Atunci Hüsamettin-efendi s-a ridicat şi s-a îndreptat spre mine. Am crezut că o să mă ia de guler şi-o să mă dea afară. N-a făcut-o : „Bravo, băiatule ! N-am ce zice de tine !“ mi-a spus, puţin cam obraznic, cum nu-l ştiam că este. Apoi a început să rîdă în hohote. Rîsul ăsta mi s-a părut nepotrivit, îngrozitor. „Ai ales foarte bine momentul, a continuat el. Din păcate, nu te pot lăsa să pleci cu mîna goală ! Din moment ce stăm faţă în faţă ca doi negustori, hai să dăm cărţile pe faţă. Dacă ai fi venit ieri, n-ai fi putut scoate de la mine o para, te-aş fi luat în şuturi... Dacă veneai mîine, nu mă mai găseai aici... Poate că diavolul ţi-a şoptit cînd trebuie să vii. Te felicit ! Nu mai pot suporta... Trebuie să termin... Acum, în dimineaţa asta, în sfîrşit, m-am hotărît... În casă sînt destui bani. O parte, mai bine zis atît cît o să pot duce, le las acasă copiilor, pentru întreţinere, apoi or să mă dea dispărut. Mă duc încotro mă va chema diavolul. La ce bun să fii altfel în lumea noastră ? Lumea asta, stăpînită de oameni asemeni cumnatului meu... Ce rost mai are ca un nenorocit, cum sînt eu, să se tîrască aşa fără încetare ? ! Cu ce drept să-mi chinuiesc copilaşii ? ! Vorbele tale m-au făcut să ţin şi mai mult la hotărîrea pe care am luat-o. Fiule, îţi mulţumesc pentru asta ! Mi-ai demonstrat pe viu, fără urmă de îndoială, că lumea asta nu merită nici să fie scuipată în faţă, că în lumea asta nu există un singur om care ar merita să fie scuipat în faţă... Dacă exista o persoană despre care credeam că e om, aceea erai tu... De aceea am fost cuprins de îndoială... Credeam că pe lîngă rău trebuie să existe şi bine... Dar poate că noi nu sîntem obişnuiţi să-l vedem, şi atunci mă gîndeam la tine... Îţi mulţumesc încă o dată ! M-ai ajutat să scap de toate iluziile astea deşarte, m-ai ajutat să nu regret fapta mea. Credeam că sînt un bun cunoscător al oamenilor. Ori de cîte ori mă uitam la tine, în loc să-ți citesc pe chip sufletul plin de ticăloșii, vedeam un om care are o inimă în piept. Cap sec ce sînt ! Ia astea două sute de lire și fii atent, nu mă denunța! Ți-i dau cu această condiție... Pînă mîine să-ți ții gura ! După aia poți să ei goarna arhanghelului Gavril și să trîmbițezi, ca să afle tot poporul ! Poliția să fie, Allah să fie, și tot n-or să mă găsească ! Am o singură rugăminte... Nu mă pot bizui pe buna ta credință... ci mai degrabă pe faptul că, într-un fel, și interesul tău este în joc... Vezi, nu cumva să spui că am lăsat banii acasă ! Dacă nu, oricum, or să te întrebe de unde știi toate astea, așa că imediat ai să te trezești implicat și tu în afacere ! Îți cer să taci, dar nu din generozitate, ci de frică ! Ei, nu-i nimic, mi-ai deschis ochii și pentru asta îți mulțumesc încă o dată... Acum, cară-te !... Nu vreau să mai văd o altă mutră de ticălos ! O am pe-a mea, mi-e de-ajuns ! Ce mai stai ? Afară, afară !..." Am ieșit de la el ca un om beat... În urechile mele vorbele lui se amplificau, chinuindu-mă cumplit. Aveam impresia că sînt urmărit tot timpul de ochii aceia mari, care păreau să-i iasă din orbite, și în urechi îmi răsuna fără întrerupere glasul lui, care tremura de o ură de neînduplecat împotriva vieții și a oamenilor. Macide, jur că nimeni, de cînd lumea a fost creată, nu s-a simțit atît de murdar, atît de mîrșav, cum m-am simțit eu atunci ! Doream să-mi dau palme și, la gîndul că n-aș putea să mă lovesc cu toată forța, turbam și mai tare. Bancnotele pe care le strîngeam în palmă, vîrîte în buzunarul pantalonului, foșneau la fiece pas... Și asta îmi provoca greață, aveam senzația că pășesc peste murdărie. Am ieșit imediat din oficiu. Voiam să arunc banii... Dar mă temeam că un sărman va pune mîna pe ei. Și mă gîndeam că nici cel mai sărman, nici cel mai ticălos om din lume nu trebuie să se murdărească cu banii ăștia. Nu știam ce să fac. Atîta timp cît banii erau la mine, fiecare minut mi se părea un chin. De fapt, aveam impresia că e o răzbunare pentru fapta mea mîrșavă. Am mers așa, în neștire, pînă cînd, dintr-o dată, m-am trezit în împrejurimile pieței Beyazît. Mi-am amintit imediat că Nihat locuiește prin părțile alea... Da, individul ăsta merita banii ! Poate că nici n-o să priceapă ce înseamnă banii ăștia și o să se arate bucuros. Gîndindu-mă cît de multă scîrbă o să-mi provoace, de-acum încolo, stăpînul acestor două sute cincizeci de lire, inima începuse să-mi tresalte de bucurie. Nu era acasă. Am făcut banii sul și i-am băgat pe sub ușă. Nu mai aveam nici un ban în buzunar, dar mă simțeam ușurat. De-acolo pînă acasă am venit pe jos.

Deși vorbise în șoaptă, Ömer se simțea obosit și transpirase. Închise pentru o clipă ochii, și avu sentimentul că Macide nu vrea să-l atingă și se depărtează mai mult de el.

Continuă, fără să deschidă ochii, ca în delir :

— Cînd am ajuns acasă, v-am găsit stînd față în față. La început n-am înțeles nimic. Apoi, dintr-o dată, toată murdăria sufletului meu a început să mă împingă să vorbesc. Ce altceva puteam să fac ? Un om care vede și își dă seama de propria lui mîrșăvie, cum ar putea oare să creadă că există și oameni cinstiți ?

Deschise ochii dintr-o dată și văzu că Macide se afla la marginea patului și îl privea cu teamă.

— Nenorocitul de mine... Macide ! De ce m-ai pus să-ți povestesc totul ? Acum, acum nu vrei să-mi arăți nici un fel de înțelegere. Dacă aveai puțină înțelegere, nu fugeai de mine. Ai fi înțeles imediat că nu Eu, cel adevărat, am comis toate faptele astea murdare, ci un altul, un alt Eu, care se ascunde în mine, așteptînd să se ivească ocazia pentru asemenea fapte... și ți-ar fi fost milă de mine, te-ai fi străduit să mă salvezi... Bedri... Bedri m-a înțeles... El cum a putut să mă înțeleagă ? Cum de a putut să-mi mîngîie obrajii ? Și cînd te gîndești, ce nu-i spusesem oare ? ! Macide, nu mă lăsa...

Își ascunse fața în pernă. Mîinile îi atîrnau în jos ; era ca un om mort. Nu bocea, nu plîngea, nu se jelea. Părea că nu mai respiră. Macide se înfricoșă. Îi mișcă de cîteva ori capul, încercînd să-l întoarcă cu fața spre ea.

— Ömer ! Ömer ! Ascultă-mă !... Dragul meu !... Nu te necăji ! Uită-te la mine ! îl imploră ea.

Văzînd că Ömer nu scoate nici un cuvînt, se îngrijoră și mai mult. Se plecă deasupra-i și, șoptindu-i la ureche cuvinte de dragoste, începu să-l sărute pe obraji, pe gît... Nu putea să-l vadă atît de nenorocit. Sentimentul apropierii de Ömer, convingerea fermă că ea, Macide, îi este indispensabilă, și mîndria pe care i-o dădea această siguranță, o făcură să uite totul. Se apropie și mai mult de el ; picioarele ei goale se apropiară de el și, la fiecare atingere, tot corpul îi era cuprins de un fior puternic. În sfîrșit, reuși să-l ridice cu fața în sus. Era palid, tras... Zîmbetul acela, plin de recunoştinţă, de pe chipul lui de muribund, îl făcea mai drăguţ, mai atrăgător. Îmbrăţişîndu-l cu foc, Macide se trase şi mai aproape de el.

XXI

Trecură aproximativ zece zile fără ca, în viaţa lor, să aibă loc vreo schimbare. Pentru că erau la începutul lunii, nu duceau lipsă prea mare de bani. Numai că Nihat, contrar aşteptărilor lui Macide, începuse, în acest răstimp, să-i viziteze mai des.

Doar că acum venea însoţit de cîţiva tineri foarte ciudaţi. Ziceau că sînt studenţi la Universitate, urmînd diverse facultăţi ; aveau obiceiul să vorbească cu glas tare, să gesticuleze mult ; se adunau în coridorul întunecos al pensiunii în care locuia Ömer, făcînd o atît de mare zarvă, încît de fiecare dată o obligau pe madam să scoată capul pe uşă şi să-i privească cu ochi furioşi. Se împrăştiau imediat după ce terminau discuţiile şi se declarau în unanimitate de acord cu ideile lui Nihat.

Uneori îşi citeau articolele pregătite — pe care le scoteau din buzunare — sau făceau corectura revistelor şi broşurilor care urmau să apară şi pe care le difuzau ei. Articolele erau de fapt injurii la adresa unor duşmani, al căror nume de obicei nu era menţionat, iar dacă se menţiona numele, el era însoţit în mod obligatoriu de epitete îngrozitoare. Ömer, uneori, ca să-i facă pe plac lui Nihat, stătea cu ei şi asculta, chiar încercînd o anumită satisfacţie, aceste articole înflăcărate. După afirmaţiile lor, reieșea că toți gînditorii „cinstiți“ ai Turciei sînt, într-un fel sau altul „pătați“. Unul era agent al unei puteri străine, un altul, rob al banilor căpătați prin vînzarea propriilor convingeri, altul fricos și lingușitor, iar prin venele unuia nu curgea sînge turcesc. Deși participa la aceste întîlniri cu totul ocazional, Ömer observase cu uimire, că, de fapt, ei n-aveau nici cea mai vagă idee despre oamenii împotriva cărora luptau cu atîta înverșunare. De aceea, într-o zi, îi spusese lui Nihat:

— Zău că mi-e milă de tine... Puteai să aduni în jurul tău oameni mai inteligenți!

— Nu-i nevoie, i-a răspuns atunci Nihat, cu un zîmbet șiret. Niciodată nu faci treabă bună cu oameni inteligenți! Avem nevoie de oameni care să creadă orbește în noi, de oameni care să acționeze fără să judece înainte! E tare ușor să-i conduci pe tinerii ăștia! E suficient să le vorbești despre un scop plin de romantism, să inoculezi în sufletul lor dorul de aventuri îndrăznețe, să-i convingi că viața lor e îngrădită și că în condițiile actuale posibilitățile lor de afirmare sînt foarte limitate, și gata. le-ai și stimulat aspirațiile ambițioase! Apoi, adăugase, considerînd că n-are nici un rost să se ascundă față de un prieten, pe care și așa nu reușise să-l atragă de partea lor: Amice, viața e plină de escrocherii!

Odinioară, discutînd cu Nihat, Ömer îi spusese că nu este de acord cu părerile lui. Și acum Ömer susținea că prietenul lui nu are dreptate, că nu era posibil, nu admitea ca viața să fie clădită pe asemenea idealuri josnice. Dar, în același timp, simțea că n-are în el forța necesară pentru a-și apăra convingerile. În orice caz, viața nu era o escrocherie, o înșelătorie ! Atunci, ce era oare ? Viața trebuie să aibă un sens ! Oamenii nu vin pe lume numai pentru a mînca, pentru a bea și pentru a avea pe cineva alături, în pat ! Trebuie să existe o cauză mult mai mare, mai umană. Dar mintea celor obișnuiți numai cu lenea nu poate înțelege lucrul acesta; ei n-au nici voința necesară și, pentru că nu vor să fie de acord cu lucrurile despre care știu că sînt eronate și vulgare, își găsesc „salvarea" în fuga de viață. S-au obișnuit să fugă, să evite absolut totul, orice idee profundă, orice fel de bilanţ trist al conștiinței lor. Au și uitat că odată au avut și ei idei, păreri ; au ajuns visători, mai bine-zis oameni care se hrănesc cu iluzii deșarte ! Se retrag în lumea lor plină de iluzii, imediat ce observă că în jur nu există o mișcare de idei care să-i înțeleagă, și îndată ce văd că prietenii și chiar profesorii, în spatele cuvintelor lor mari și bombastice, învîrtesc afaceri murdare. Şi pentru că, în realitate, e imposibil să trăiești numai din iluzii, ajungi repede o jucărie în mîinile întîmplărilor și ale pasiunilor vieţii reale.

Ömer nu era chiar atît de lipsit de înţelegere, încît să nu priceapă că băieții din jurul lui Nihat o fac pe eroii, pe oamenii cu idei mari. Tinerii îl compătimeau : „Om cu suflet vagabond ! Om care nu poate să aibă un crez în viață !" Iar Ömer își spunea, gîndind despre ei : „Vă cunosc foarte bine, porumbeilor ! Toată bravada asta a voastră ține pînă o să ocupaţi un loc călduţ pe undeva !"

Odată, discutînd cu unul dintre ei, Ömer i-a spus :

— Tu, amice, ce-ai de gînd să faci cînd termini medicina ? Te duci la ţară ?

— De unde ai mai scos și pe-asta ? ! îi răspunsese acela, luat prin surprindere. Apoi, puțin jenat, a încercat să întoarcă vorba : Sigur că da... Dacă o să fie nevoie, o să merg și la țară !

— Ce înseamnă „dacă o să fie nevoie“ ? Mai încape îndoială ! Țăranii noștri au nevoie de doctori ! Dacă o să vrei tu, nimeni n-o să se opună... De ce să aștepți ? Văzînd că băiatul vrea să-i răspundă, Ömer își continuase ideea : Să nu-mi spui nimic, stimabile ! Dacă vrei, îți enumăr acum toate justificările pe care le ai... Uite : în primul rînd ai să spui că, înaintea satelor, multe din orașele noastre duc lipsă de medici. În al doilea rînd, din cauza transportului foarte deficitar, nu putem fi chiar atît de utili la țară. În al treilea rînd, nu avem dreptul să ne îngropăm într-un raion mic, cînd patria a investit în noi, în anii de studiu, atîția bani și atîta muncă !... Am dreptate ? Bine, fie cum ziceți voi... Dar de ce mai scrieți articole ridicîndu-i în slăvi pe țărani, de ce le dedicați imnuri de slavă !? Dacă vrei, îți spun acum cam ce-ai vrea tu... În primul rînd, ai să cauți o protecție importantă, drept chezășie a tuturor succeselor de mai tîrziu. Nu nega, ai s-o cauți cu lumînarea... Ce mai încolo-încoace, dacă ești într-unul din ultimii ani, cred că ai și început s-o cauți... Apoi să fii repartizat într-un centru foarte important... Să capeți o bursă de specializare în străinătate... Apoi să cîștigi bani... Bani mulți, nenumărați, cu carul... Să te însori cu o fată frumoasă... Nici prea inteligentă, nici să nu vă potriviți din punct de vedere spiritual. Și totuși, cei care v-ar vedea împreună să exclame : „Ah, ia uitați ce soție superbă are cutare !“ Asta o să-ți ajungă. Numai că sînteți niște idealiști. Unica voastră satisfacție spirituală, în afara foloaselor și prosperității materiale, constă în asta : să aveţi neveste frumoase și să lăsaţi lumea cu gura căscată. Apoi automobil, vilă... Și mai apoi burtă, pocher și cîte și mai cîte !... Ca în palmă văd firul vieţii voastre ! Eu n-am nimic împotrivă, faceți cum doriți ! Din moment ce așa trebuie să fie ! Dar dacă vă pregătiţi pentru o astfel de carieră, de ce mai e nevoie să recurgeţi la o asemenea introducere ? Ca să puteţi spune spre bătrînețe : „În tinerețea noastră am fost foarte idealiști, dar viața schimbă omul... Acum sîntem realiști... Ah, acele zile înflăcărate !“ Sau poate credeți că dacă veţi urla puțin în tinerețe, or să vi se ierte întreaga viață ușuratică și ticăloasă de mai tîrziu ?

Nihat, care începuse să se teamă de gîndurile lui Ömer, căuta să-i canalizeze atenția spre altceva. În ultimul timp venea mai des însoțit de profesorul Hikmet, cu care, intenționat, începea să vorbească despre lucruri lipsite de importanță. Dar Ömer, ori de cîte ori avea prilejul, nu se lăsa pînă ce nu se lega de bieții tineri și, punînd mîna pe cîte unul, începea să-l asalteze cu întrebări :

— Ascultă, prietene ! Ce treburi învîrtești ? Ești student la drept ? Minunat ! Deocamdată te distrezi, așa... Mîine, poimîine, cînd o să ajungi ajutor de procuror, n-o să mai ai timp să te ocupi de Iran, de Turan[1]. Ai să umbli din sat în sat cercetînd crimele. După ce vei răsfoi în treacăt dosarele, ai să ceri pedepse aspre și, ca să pătrunzi sensul vieții, serile ai să bei împreună cu prietenii, în odaia ta de burlac. Ai să vezi cît de mult se va restrînge, peste cîțiva ani, sfera idealurilor tale ! Nici urmă nu va rămîne din înflăcărarea ta ! Ai să cauți să eviți cu hotărîre orice act de eroism, care ar putea contraveni avansării tale, măcar cu o treaptă, în statele de funcțiuni. O să fii copleșit de un singur gînd, de o singură dorință, în fața superiorului tău : să-i fii cu orice preț pe plac. De aceea descotorosește-te de-acum de firea ta recalcitrantă ! E momentul... Cît timp ești student, poți să spui : cutare profesor e nepregătit, cutare, prost... Poți să-i critici după bunul tău plac... Nu pățești absolut nimic, ba, dimpotrivă, îți crește prestigiul printre colegi. Înjură-i de tot ce au sfînt pe lume pe cei despre care știi că n-or să-ți răspundă la fel... Scrie că sînt niște lași și trădători. Tinerețea e arzătoare ! Ea cere acțiune și entuziasm ! Zburdă, prietene, zburdă, dar fii atent, nu-ți pune cumva în pericol cariera !

---

[1] Aluzie la planurile șoviniştilor turci care visau întemeierea „Turciei Mari“ (Turan) care să se întindă de la Ural și Asia Centrală pînă la Marea Mediterană.

— Ömer-bey, îi spusese odată unul dintre tineri, vorbiți exact ca un om în vîrstă. Și cînd te gîndești că sînteți cam de aceeași vîrstă cu noi ! În orice caz, diferența de vîrstă dintre noi nu poate fi mai mare de trei-patru ani...

La început, Ömer nu știu ce să răspundă, dar, după ce se gîndi puțin, îi răspunsese :

— Ai dreptate ! Și eu, ca și voi nu fac altceva decît să îndrug verzi și uscate ! Cu o singură deosebire... Voi trăiți cu convingerea că realizați ceva, iar eu sînt foarte conștient de ceea ce realizez, mai bine-zis, de ceea ce nu realizez. Apoi... sînt un om care trăiește mai mult retras, în lumea lui interioară.

Iată de ce aș putea spune că am trăit de cîteva ori mai mult decît voi !

În timpul acestor discuții, ca și în timpul citirii articolelor, Macide nu ieșea din odaie. Dar uneori, cînd profesorul Hikmet întreba : „Unde e surioara noastră ? Oare n-ar dori să ne vadă ?“, Ömer o aduce și pe ea. Atunci profesorul Hikmet schimba imediat subiectul și începea să vorbească despre lucruri foarte atrăgătoare, ca, de exemplu, despre istoricii arabi sau despre arta mînuirii armelor la selgiucizi. Uneori vorbea ore în șir, crezînd că a reușit s-o uimească prin erudiția lui. În ultima vreme, profesorul începu să vorbească despre însurătoare. Studenții îi tot găseau fete, dar, nu se știe de ce, lucrurile nu luaseră încă o turnură serioasă. Nihat o întreba uneori pe Macide :

— Spuneți, Macide-hanîm, n-aveți la Conservator vreo prietenă cumsecade și frumoasă ?

Macide lua întrebarea în serios :

— Nu știu, răspundea ea roșind. Niciodată nu le-am privit în așa fel încît să-mi dau seama cum sînt.

Profesorul Hikmet voia ca viitoarea lui soție să fie și frumoasă și cultă, dar neapărat dintr-o familie bună, pentru că, după cum spunea el, erudiția lui îi dădea dreptul să pretindă de la ea aceste calități.

Macide nu voia să aibă nici un fel de discuții cu Ömer, de aceea tăcea mereu, dar, în același timp, simțea că-i este peste puteri să mai ascundă că nu-i putea suferi prietenii, care acum începuseră să-i viziteze aproape în fiecare zi. După ce se întorcea de la Conservator, făcea curățenie, pregătea masa de seară, apoi se odihnea puțin.

După întîmplările din seara aceea de pomină, relațiile ei prietenești cu Ömer începură cu o nouă forță. Dar, deocamdată, cei doi nu clarificaseră absolut nimic. Simțeau amîndoi în suflet apăsarea unor lucruri care, mai devreme sau mai tîrziu, trebuiau rezolvate. Trebuia să se descopere din nou unul pe altul, ca doi îndrăgostiți care se cunosc de foarte puțin timp. Era neapărată nevoie să-și prezinte sufletul unul în fața altuia, și să-și clădească iubirea pe noi temelii. Relațiile lor actuale semănau mai degrabă cu un armistițiu, cu un acord bazat pe respect reciproc.

Dar nu puteau continua așa. Atîta timp cît nu găseau o ieșire din această stare, erau nevoiți să ascundă în continuare, ca înainte, cîte ceva unul față de celălalt, astfel că, independent de voința lor, ajungeau la noi neînțelegeri. De exemplu, Macide voia să rezolve odată pentru totdeauna problema prieteniilor lui Ömer. Vedea că Ömer nu era prea atașat de prieteni, dar totuși continua să țină legătura cu ei, și asta numai în virtutea obișnuinței și numai pentru că nu avea motive „serioase“ care să-l determine să rupă relațiile. Macide nu putea să-i spună toate aceste lucruri. În seara aceea, cînd s-au dus să asculte muzică, voise pe neașteptate să plece, pentru că simțise că nu mai poate suporta vorbăria goală, prostească, a acelor „celebrități“. Pe deasupra, profesorul Hikmet, care stătuse lîngă ea, se îmbătase și depășise orice limită cu obrăzniciile lui. Îi șoptise la ureche cuvinte deocheate și o sufocase cu respirația lui urît mirositoare. Prefăcîndu-se că este foarte beat, profesorul mișcase mîinile pe sub masă, încercînd, bineînțeles, să-i atingă picioarele și să-i mîngîie genunchii. Pleoapele i se înroşiseră și mai mult, ca ale unui om grav bolnav, și se tot holbase cu impertinență la sînii lui Macide.

Dacă i-ar fi vorbit în mod deschis despre toate acestea lui Ömer, el ar fi crezut-o imediat, fără ezitare, și ar fi întors spatele prietenilor. Macide avea impresia că după povestea cu casierul, Ömer ar fi dispus s-o facă. Apoi, după fiecare întîmplare neplăcută, Ömer devenea nervos și distrat, ceea ce începuse s-o sperie pe Macide. Chiar dacă ea ar fi avut dreptate, chiar dacă Ömer i-ar fi dat dreptate, tot nu s-ar fi arătat mulțumit : i-ar fi reproşat că i-a stricat echilibrul sufletesc. Macide mai știa că Ömer preferă să nu vorbească despre lucruri neplăcute, că preferă să evite hotărîrile şi acțiunile definitive. Îl speria gîndul că trebuie să se ocupe în mod serios de ceva, că trebuie să ia, în sfîrșit, o hotărîre, o hotărîre bună sau rea ; era obișnuit să trăiască departe de tot ce se întîmpla în jurul lui, pînă cînd, în sfîrșit, evenimentele îl încolţeau și cînd, pentru a se descotorosi dintr-o dată de problemele care îl chinuiau, acționa după cum i se năzărea.

Macide se frămînta tot timpul, nu știa cum să procedeze, și nu putea să ia o hotărîre. După întîmplarea aceea, Bedri nu mai venise la ei decît o singură dată, și atunci însoțit de Ömer. Stătuse doar cîteva minute, apoi se retrăsese, cerîndu-și scuze. După felul cum s-a purtat, au înţeles că este la curent cu vizita pe care le-o făcuse sora lui și că se simțea vinovat față de Macide. Bedri i-a povestit că s-a întîlnit cu un prieten din Balîkesir, de la care a aflat că, din cauza fiicei ei, mama lui Macide e foarte neliniștită.

— Da, recunoscuse Macide, am procedat foarte rău ! De trei luni nu i-am scris nici un rînd.

Dar ce putea să-i scrie ? Era extrem de greu, aproape imposibil să-i explice mamei tot ce se întîmplase. Dacă era căsătorită legal, poate că situația ar fi fost alta. Pe de altă parte, îi era teamă ca nu cumva cumnatul și sora ei să facă un lucru nechibzuit, să se adreseze poliției. Deși familia lui Ömer sărăcise și se împrăștiase, totuși era încă o familie respectată și de vază acolo, în Balîkesir. Pentru cinstea de a fi nora acestei familii, lui Macide putea să i se ierte multe.

Dar, dintr-o dată, evenimentele evoluară cu atîta repeziciune, încît numai în douăzeci și patru de ore căpătară un curs cu totul nou.

XXII

Profesorul Hikmet și Nihat cu suita lui i-au invitat la serata societății de binefacere. Ömer era foarte obosit. În ziua aceea nu avusese bani : nu mîncase la prînz și se întorsese pe jos de la Taksim pînă la Sirkeci. Nu mai avea chef să meargă la serată. Presupunea că nici Macide nu dorește și, de aceea, în primul moment refuză invitația. Atunci interveni profesorul Hikmet :

— Macide-hanîm dorește să vadă... E ceva organizat prin strădania băieților noștri... Cu muzică... Se va juca și o piesă de teatru. Prezența noastră, a tuturor, va fi un imbold pentru ei... De fapt, îi sprijinim cît putem de mult, iar voi nici măcar prin prezență să nu le veniți în ajutor ?

Ömer spuse, fără să vrea, că n-are bani și că în ziua aceea se întorsese acasă pe jos. Ca și cum asta aștepta, profesorul băgă imediat mîna în buzunar și scoase două lire.

— De ce te ferești să-mi spui că n-ai bani ? îl certă el, întinzîndu-i cele două lire.

— Dacă mai ai nevoie, îți dau și eu, se amestecă în vorbă Nihat.

Ömer simți cum se înfioară, la auzul acestor vorbe. Crezu că Nihat îi oferă din banii casierului și îl privi plin de ură. Dar Nihat nici nu se sinchisi.

— Hai, nu mai lungi vorba, să mergem ! zise el.

Ieșiră împreună din casă și pînă la Sehzadebașî merseră cu tramvaiul. Ajungînd în acest cartier, pe Macide o cuprinse un straniu sentiment de frică. Trecînd pe lîngă străduța care ducea spre casa mătușii Emine, nu putu să reziste tentației de a se uita în partea aceea. Nici una din ferestrele casei cu două etaje nu era luminată. „Probabil sînt la masă, în sufragerie“, gîndi Macide.

Traversară grădina unei vile vechi. Salonul acestei uriașe clădiri era foarte frumos împodobit. Scena, improvizată din pături, și scaunele aranjate în rînd îți dădeau, într-adevăr, impresia că te afli într-o sală de spectacol.

În sală nu era încă nimeni.

— Probabil că am venit foarte devreme, spuse Ömer.

— Așa se pare, zise profesorul Hikmet. Haideți să aruncăm o privire în biroul președintelui ! Cred că o parte dintre prietenii noștri au și venit. Mai stăm puțin la taifas...

Intrară într-o cameră destul de spațioasă. Într-adevăr, acolo era multă lume. Prin fumul de țigară, Macide putu să vadă vreo douăzeci de persoane. Observă că mulți dintre ei participaseră și la petrecerea din grădina-restaurant. În fundul camerei, la o masă mare, stătea un om între două vîrste, cu părul blond, pieptănat pe spate, un om cu o înfățișare de cal. Puteai deduce că e președintele societății. Cînd intrară, constatară că discuțiile sînt în toi, și încă foarte aprinse. Un om în vîrstă, cu fața rotundă, cu ochi mici și păr rar, care stătea lîngă președinte, așezat într-un fotoliu demodat din marochin vișiniu, povestea ceva ridicînd din cînd în cînd mîna în aer, de parcă sfătuia pe cineva sau dădea un ordin.

Ömer întoarse imediat capul spre Macide :

— E un om care a fost foarte cunoscut pe timpuri... A ocupat cele mai înalte posturi guvernamentale... Acum e pensionar... Dar dorința de a-și împărtăși ideile e încă vie în el. Fii atentă, spune lucruri extrem de interesante !

După ce nou-veniții se așezară, oratorul își reluă discursul. Nu înțeleseră prea bine despre ce anume vorbea. La un moment dat, spuse ceva despre repararea străzilor din Istanbul, despre frecventarea barurilor de către studenții turci care învață în Europa, despre dotarea agriculturii cu tractoare și chiar despre exportul de tutun în Germania. Apoi se referi la necesitatea alcătuirii unor grupuri de oameni privilegiați, în scopul conducerii țării, selecționînd elementele cele mai bune ale claselor din fiecare școală și educîndu-le pe baza unui program special elaborat. După spusele lui, realizarea acestui deziderat pe căi obişnuite era imposibilă. Pentru întărirea, confirmarea fiecărei idei dădea exemple din propria viaţă, şi după cum se înţelegea, din bogata sa experienţă administrativă.

Profitînd de pauza pe care vorbitorul a făcut-o pentru a răsufla puţin, publicistul Ismet Şerif, care stătea într-un colţ, cu ţigara în gură, şi privea tot timpul în jur, începu să vorbească, şi, pentru a nu-i lăsa pe alţii să intervină, rostea cuvintele din ce în ce mai repede, fără cea mai mică pauză între fraze. Ca şi antevorbitorul său, şi Ismet Şerif abordă o sumedenie de probleme. Dar, spre deosebire de celălalt, folosea un limbaj mult mai încîlcit, cuvinte mult mai bombastice. Iar exemplele nu le dădea din activitatea sa, ci din cărţile pe care le scrisese.

Între timp, Macide observă că în încăpere a intrat şi Bedri. Ömer îi făcu imediat semn cu mîna, chemîndu-l lîngă el.

— Vino, stai lîngă noi, spuse cînd Bedri se apropie. În ciuda celor întîmplate, Ismet Şerif al nostru nu vrea să se astîmpere. Face şi acum pe grozavul. Să vezi cum îl provoc !

— Am analizat, în romanele mele, pînă în cele mai mici detalii, spunea în acest timp marele scriitor, ce efect au, asupra psihologiei mulţimii şi asupra formării gîndirii sociale, aceste date care constituie factorul principal în dezvoltarea noastră socială...

— Maestre, aveţi cumva şi romane ? întrebă mirat Ömer.

În faţa acestei neaşteptate dovezi de ignoranţă, Ismet Şerif răspunse tăios :

— Întrebaţi-i despre asta pe ştiutorii de carte !

— Eu mai văd din cînd în cînd cîte un articol de-al dumneavoastră, continuă pe un ton nepăsător Ömer, dar nu am avut ocazia să vă văd romanele... Probabil că nu le citește nimeni !

Poetul Emin Kâmil zîmbi satisfăcut.

— Să ne fie cu iertare, prietene ! interveni el în favoarea lui Ismet Şerif. Romanul *Rana,* în ciuda faptului că nu s-a bucurat de atîta popularitate, a intrat totuși în istoria literaturii noastre...

Într-adevăr, acest roman era una din operele lui Ismet Şerif de care se vorbea adesea. În principal, acțiunea era dezvoltată în jurul rănii căpătate de autor la gît, rană care îi otrăvise copilăria, tinerețea, şi în urma căreia rămăsese infirm pe viață.

— Ai dreptate, dragul meu, continuă cu și mai multă ironie Ömer. Nimeni nu poate să spună că *Rana* este un roman slab... Cîndva l-am citit și eu... Dar să ne gîndim puțin... Oare e de-ajuns un singur roman pentru a te numi scriitor, romancier ? O persoană care toată tinerețea a trăit numai sub înrîurirea nefericirii sale, numai la asta s-a gîndit, numai din cauza ei a suferit și care, pe deasupra, are talentul de a scrie o mulțime de articole, de pe urma cărora trăiește chiar, și în care își exprimă clar ideile, n-ar fi putut oare să aștearnă pe hîrtie acest cel mai important, chiar poate unicul eveniment al vieții sale, în așa fel încît cititorul să fie cît de cît interesat și mișcat ? Dacă romanul *Rana* s-ar tipări cu litere obișnuite, n-ar avea mai mult de șaizeci-șaptezeci de pagini... E unanim recunoscut faptul că acest roman, în ceea ce privește calitatea artistică, lasă mult de dorit. Oare asta numiți dumneavoastră operă remarcabilă, succesul în literatură ? Dacă eu aş fi trăit întîmplările prin care a trecut Ismet Şerif, aş fi scris un roman cu nimic mai prejos decît acesta. După părerea mea, artistul devine un adevărat artist cînd încetează să scrie numai despre el însuşi !

Gîtul strîmb al lui Ismet Şerif se înroşi dintr-o dată. Îşi pierdu stăpînirea de sine şi urlă :

— Cum poate un om să judece aşa, un om care n-a scris nici măcar trei rînduri în viaţa lui ? Considerăm că nu avem dreptul, competenţa, să ne amestecăm în munca lustragiului de ghete de pe stradă, în schimb sîntem pe deplin îndreptăţiţi să ne spunem părerea în legătură cu munca unui artist... Să-ţi bagi nasul în ceea ce nu înţelegi, nu pricepi, e trăsătura caracteristică a pseudointelectualilor noştri !

— Într-adevăr, nu mă amestec în meseria şi metodele de lucru ale lustragiului, ripostă Ömer zîmbind. Dar cînd văd că nu mi-a făcut cum trebuie ghetele, pot şi am tot dreptul să-i fac observaţie. Şi dacă artistul va crede că numai colegii lui au dreptul să-şi spună părerea în legătură cu opera sa, înseamnă că el aduce prejudicii propriilor sale interese, întrucît colegii sînt mai pătimaşi şi mai părtinitori unul faţă de altul decît noi !

În sală se auziră rîsete. Emin Kâmil începu din nou să vorbească, dînd impresia că are de gînd să-l apere pe Ismet Şerif, dar imediat schimbă subiectul. La început nimeni nu pricepu ce anume vrea să spună, dar, treptat, înţeleseră că aduce vorba despre mistica musulmană, de care se ocupase îndeaproape în ultima vreme. De un an de zile, tînărul poet încercase să cunoască învăţătura lui Budha şi a lui Lao-Tzî şi, în sfîrşit, se oprise asupra lui Muhiddin Arabi[1] și Haladgi Mansur[2]. Folosea tot timpul expresii arabe, de-abia învățate, pe care le pronunța incorect, și citea beituri[3] arabe și cînd trebuia și cînd nu trebuia.

Eu sînt adevărul ! Mansur grăiește
Cu gura lui adevărul grăiește...

recită el și, mijind ochii, privi în jur, pentru a vedea care era efectul înțelepciunii lui.

— Emin Kâmil, citește-ne ceva din poemele tale, îl rugă domnul cu părul blond, care stătea în fotoliul președintelui.

Imediat propunerea fu susținută de cei care îi admirau talentul și surprinzătoarele crezuri poetice.

Se făcu o liniște totală și Emin Kâmil, fără să se ridice, cu glas grav, totuși destul de plăcut, începu să citească un lung poem.

Parcă adunase în el toate lucrările și cuvintele înfricoșătoare din limba turcă. Fără îndoială, prin acest poem urmărise să-și îngrozească cititorii. Vorbea despre nenorociri nemaiauzite, despre voci care răzbat din lumea cealaltă, despre zori în flăcări însîngerate, despre otrăvuri nimicitoare, despre fel de fel de lucruri înspăimîntătoare, și într-un loc despre un om care, ca și Wilhelm Tell, țintește cu săgeata într-un măr, numai că săgeata lui era foc, iar mărul, suflet.

---

[1] Muhiddin Arabi (1164—1240), prozator arab, autorul uriașei opere teologice *(Revelațiile din Mecca)*.

[2] Haladgi Mansur (858—922), poet mistic arab.

[3] Distih oriental.

Cînd termină de citit poemul, sala fu cuprinsă de o adîncă tăcere. Caracterul misterios, de nedeslușit al poemului, sentimentele pe care le născuse în mintea auditoriului, îi impresionase pe toți. Ar fi fost nevoie de un răgaz, ca să poată ieși din starea aceea.

În sfîrșit, președintele își aminti că el trebuie să vorbească primul, să-și exprime cel dintîi opinia despre poem.

— Extraordinar ! exclamă el. Asta, da, poezie ! Vă felicit !

Dar imediat își aminti că numai criticînd poate fi considerat competent în materie de poezie, așadar își luă inima în dinți și încercă să facă cel puțin o mică observație. Zise :

— Numai că n-am înțeles prea bine un vers... Imaginea mi se pare puțin cam... Cum să spun, puțin cam... tare... Nu știu ce impresie au prietenii noștri în legătură cu următorul vers : *Mi-am scuipat ochii aidoma unor mărgele.*

Se iscară discuții foarte aprinse. Toți cei prezenți căutau să-și exprime părerea în legătură cu versul citat. Poetul privea cu milă mulțimea aceea nătîngă, care lupta din răsputeri să explice tîlcul creației lui, dar, în același timp, se simțea puțin iritat de micile observații critice.

— Ce zici, ți-au plăcut versurile lui ? îl întrebă Bedri pe Ömer.

— Nu știu... N-am înțeles mai nimic... Totuși nu-mi par deloc rele... Doar că produc o impresie tare ciudată.

Bedri clătină din cap și zîmbi trist :

— Asta a și urmărit !... Să ne impresioneze prin încîlceala, obscuritatea ideilor pe care a vrut să le exprime. Cît de naivi sîntem ! Dacă am gîndi normal, ar trebui să recunoaștem că ceea ce ne-a citit nu este decît dovada celei mai ordinare escrocherii în materie de creație poetică. Aceste versuri nu exprimă nici sentimente puternice și profunde, nici idei înălțătoare, captivante... Sînt scrise pentru a arunca praf în ochii noștri, pentru a părea misterioase, și în realitate sînt atît de banale, încît nici chiar unui student nu i le-am fi trecut cu vederea... Numai că, cunoscîndu-ne foarte bine, a recurs la cîteva procedee simple și ieftine. Şi a scos în evidență predispoziția omului pentru credință, care, după cum știm cu toții, întotdeauna a produs efect asupra auditoriului. Cîteva formule enigmatice, misterioase, cîteva alegorii religioase, cîteva expresii obscure, la care recurge un softa incult și pungaș, sînt suficiente chiar și în timpul nostru ca să tulbure minți sănătoase. Nu trebuie să fie cine știe ce viclean, ca un om cu idei confuze și superficiale să pară profund. Uităm că oamenii săraci cu duhul, dar mult prea plini de ei, recurg frecvent la procedeul ăsta atît de simplu. Emin Kâmil a reușit să ne facă să ne îndreptăm toată atenția asupra lui. Prin convingerile și crezurile lui, noi, de la o zi la alta, din ce în ce mai extravagante, a izbutit să-și facă o aureolă. La el, absolut totul, vorbăria lipsită de sens, care în altă conjunctură ne-ar fi provocat rîsul, impertinența și obrăznicia, izvorîte din lipsa de respect și din disprețul față de oameni, ni se par indici ai genialității. Dar noi nu sesizăm că acest om nu are calitățile veritabilei personalități, a unei personalități într-adevăr valoroase... un echilibru sufletesc de nezdruncinat, un respect profund față de umanitate și oameni, în așa fel încît să nu-și considere semenii inferiori lui. Uite, deși cei prezenți aici nu sînt niște oameni proști, totuși de atîta vreme nu fac altceva decît să discute un singur vers : *Mi-am scuipat ochii aidoma unor mărgele*. Şi poetul, convins de propria lui genialitate, îl privea în ochi, plin de recunoștință. Dar dacă te uiți la el cu mai multă atenție, o să observi cîtă minciună se ascunde în adîncul sufletului lui. Minciuna cea mai îngrozitoare, bine ascunsă. Atît de bine ascunsă, încît noi ne mințim singuri. Cugetul lui, care la prima vedere părea a nu avea nimic comun cu lumea materială, pentru a stoarce cît mai mulți bani de la tatăl bogat, recurge la niște șiretlicuri care ție niciodată nu ți-ar fi trecut prin minte. Astfel încît, bătrînul părinte e convins de genialitatea fiului. Însă bătrînul e un om care știe să umble cu banii. Cînd Emin Kâmil vrea să dea o nouă lovitură, trebuie să inventeze altă minciună. Ba îi spune bătrînului că vrea să scoată o revistă fără egal în lume, ba vine acasă însoțit de tot felul de tipi, așa-zis „scriitori“, care îl ridică în slăvi, ba spune că a fost invitat la cine știe ce congres european, sau, profitînd de faptul că bătrînul nu știe o limbă străină, îi arată scrisori, citindu-i fraze măgulitoare, pasămite trimise de edituri europene, entuziasmate, spune el, de creația lui. Pînă la urmă ajungem și noi la concluzia că omul ăsta, care știe să joace teatru cu atîta pricepere, e un geniu, un mare poet, un gînditor, și asta numai pentru că umblă la moșie în picioarele goale... Cea mai mare slăbiciune omenească e să crezi în ceva fără ca, în prealabil, să te gîndești la acest lucru. Cel mai propice teren pe care se naște și din care se hrănesc tot felul de prooroci șarlatani e tocmai mulțimea asta, care luptă pentru un crez oarecare, fără a fi în cunoștință de cauză.

Bedri vorbise încet, dar răspicat, fără să se emoționeze. În afară de Ömer și de Macide, nu-l mai auzise nimeni. Cei trei uitaseră cu totul de disputa pe marginea acelui vers, dispută care mai continua și acum. Nici Ömer, nici Macide nu-și închipuiseră vreodată că Bedri poate vorbi atît de mult și cu atîta convingere. De-abia acum a înțeles Ömer că amicul lui, în ciuda faptului că nu era prea comunicativ, se arăta a fi un om cu idei, un om care într-adevăr gîndește.

Disputa poetică se terminase totuși și Nihat începu să-și expună ideea, deja cunoscută : oamenii se împart în puternici și slabi, în inteligenți și proști, așa că, dat fiind acest lucru, societatea ar trebui organizată din nou, pe baza acestor criterii. Cuvintele lui au fost primite cu satisfacție. Fiecare considera că el este cel mai puternic și mai inteligent, că la el se găsește mărgeaua albastră[1], și de aceea i se părea că vorbele lui Nihat sînt întru totul juste. Bedri, care în seara asta era înclinat să facă destăinuiri, se adresă din nou lui Ömer :

---

[1] Aluzie la o anecdotă despre Nastratin Hogea. În dorința de a curma neînțelegerile dintre cele trei soții ale sale, Nastratin Hogea oferi în taină, fiecăreia din ele, cîte o mărgea albastră, spunînd că o iubește cel mai mult pe cea la care se află mărgeaua.

— Încă o idee ciudată! Fii atent la ce spune! Nu mai are mult și o să scornească o religie a puterii și o să înceapă să creadă în ea! Partizanii lui cei mai înflăcăraţi sînt, lăsîndu-i deoparte pe puștii ăia cu caș la gură, Ismet Şerif și profesorul Hikmet... Toţi trei au avut o soartă vitregă, și fiecare în parte are defecte și slăbiciuni, care le otrăvesc viaţa. Tu știi care sînt slăbiciunile lui Nihat. De fapt, e suficient să-l privești o singură dată. E plăpînd, debil, are mîini subțiri, și o faţă bolnăvicioasă... E ca un măscărici... Ţi-e milă de el... Din două în două zile are crize ori de rinichi, ori de ficat. Are acasă o adevărată farmacie. Iar despre Ismet Şerif... Ştii foarte bine că accidentul ăla i-a otrăvit toată viaţa, i-a schilodit și sufletul. Atunci s-a supărat pe toată lumea. Numai ce deschide gura sau ia creionul în mînă, și varsă tot veninul pe care l-a strîns în suflet ani de zile. Pe profesorul Hikmet natura nu l-a înzestrat cu nici o însușire care să stabilească un echilibru cu multiplele și nestăvilitele lui pasiuni. Și, deși tot timpul se gîndește numai la femei, chipul lui trezește absolut tuturor femeilor, chiar și acelora care primesc bani, o adîncă repulsie și scîrbă. Precum vezi, toți detestă viața și tînjesc, încă din copilărie, după putere. Datorită ei, datorită acestei demenţiale dorinţi sînt gata să se devoreze unul pe altul. Toată viața i-au urmărit cu invidie și disperare pe adevăraţii oameni puternici, și pînă la urmă au ajuns la concluzia că în viață cel mai măreț lucru e să fii puternic, pentru că întotdeauna trebuie să te închini în fața puterii. Slăbiciunea, neputința sînt mama filozofiei lor. Aceasta este de fapt filozofia acelor clase care simt că sînt condamnate la pieire, la distrugere. Ei urlă, zbiară și dacă pentru o perioadă oarecare reușesc prin forță să pună mîna pe putere, atunci o folosesc în cele mai meschine și murdare scopuri. Dar pînă la urmă vor pieri striviți de legile eterne ale vieții, ale istoriei...

Toți se ridicaseră și se îndreptaseră spre sala de spectacol. Ar fi trebuit să înceapă programul.

— Hai și noi să vedem ! spuse Bedri.

Macide și Ömer se aflau și acum sub impresia vorbelor lui Bedri. Poate că pentru prima oară în viață, Ömer nu simțea nevoia să ia peste picior un om care îi vorbise despre lucruri serioase, și mai simțea că nu trebuie, în asemenea situații, să-și etaleze binecunoscutul lui scepticism.

XXIII

Sala era plină. Elevi și eleve de liceu, studenți și studente, amicii membrilor societății, gălăgioși, se așezau pe scaune. Oaspeții de onoare, care tocmai ieșiseră din cabinetul președintelui, nu voiră să-i deranjeze pe cei care se așezaseră pe fotoliile rezervate lor, astfel încît se îndreptară către fundul sălii. Cîțiva studenți sîrguincioși aduseră imediat, din alte săli, fotolii și scaune.

Orchestra, alcătuită din șase muzicanți amatori, începu să intoneze *Marșul independenței*[1].

Apoi, președintele societății se îndreptă către catedra instalată în fața cortinei improvizate și, dînd la o parte cana cu apă și paharul de cristal, începu să citească un raport lung, privind activitatea societății pe parcursul unui an.

---

[1] Imnul de stat al Republicii Turcia.

Ca un lucru cu totul nou, conferința urma să fie exemplificată prin diapozitive. Doi studenți traseră cortina și atunci, în spate, se ivi un ecran, a cărui pînză nu era tocmai bine întinsă. Însă cei cîțiva tineri care aveau datoria să pună în funcțiune aparatul — instalat undeva, în spatele spectatorilor — nu se știe de ce, dar nu reușiseră încă să înceapă proiecția. Președintele, amintind că lectura va fi exemplificată cu primul diapozitiv, se retrase. Cineva stinse luminile și în sală începu să se facă rumoare. Tinerii, așezați lîngă aparat, se certară pe șoptite, apoi începură să strige unul la altul, din ce în ce mai tare : „Ține de-aici ! Slăbește puțin acolo !“ Cîteva persoane din primele rînduri săriră în ajutorul lor. Chiar și președintele își pierdu răbdarea. Lăsă raportul pe catedră și se îndreptă către aparatul de proiecție. Aparatul, mare și negru, luminat pe dinăuntru, se încăpățîna în continuare să nu funcționeze. Pe ecranul alb se mișcau cîteva imagini diforme, apăreau, apoi imediat dispăreau degete uriașe, și o lumină palidă se plimba pe cortină și catedră.

În sfîrșit, una din aceste pete de lumină se fixă pe ecran și începu să acopere treptat întreaga lui suprafață. Dintr-o dată spectatorii au fost întîmpinați de zîmbetul unor copii așezați în semicerc, pentru a fi fotografiați alături de cîteva persoane mai în vîrstă, care stăteau în fața lor, pe scaune, în poziții incomode, neștiind ce să facă cu mîinile și picioarele. În mijloc se afla președintele. Și tot el începu să plimbe pe ecran un băț lung, apărut acolo nu se știe de unde.

— Aceştia sînt copiii pe care i-a îmbrăcat societatea noastră, zise el.

Ömer, Macide şi Bedri se aşezaseră unul lîngă altul. În spatele lor se auzi vorba şoptită a lui Ismet Şerif :

— Costumele copiilor sînt aceleaşi în fiecare an... De fiecare sărbătoare îi îmbracă cu ele, apoi le iau înapoi, şi le pun la păstrare. Nu uită, an de an, să facă fotografii cu această ocazie !

— E-adevărat ? se miră Ömer.

— Nu ştiu... Se pare că aşa stau lucrurile...

Bedri se plecă spre urechea amicului său :

— Minte... Vrea să dea impresia că este un om cu simţ critic.

— Neruşinatul ! mormăi Ömer.

Se proiectau noi diapozitive, cu oameni şi peisaje, iar preşedintele dădea în continuare explicaţiile de rigoare.

— Cei care au onorat cu prezenţa lor balul nostru de primăvară ! Ahmet-bey, care a sacrificat patruzeci de lire pentru societatea noastră... Iar acum veţi vedea graficul... Aici este indicat numărul celor care ne-au vizitat societatea... Cifrele sînt date în comparaţie cu anii precedenţi... Acesta reprezintă numărul copiilor sărmani pe care i-am hrănit... Tuturor, la prînz, li s-a dat mîncare caldă...

Spre sfîrşitul raportului, mai ales cît s-au dat explicaţii pe grafic, sala fremăta. Imediat ce preşedintele termină de citit raportul, se aprinse lumina şi spectatorii începură să-şi frece ochii.

Conform programului multiplicat la maşina de scris, după raport trebuia să mai urmeze un fel de monolog. De după cortina improvizată apăru un tînăr de statură mică, cu nas turtit și dinți cariați, negri ; părea destul de degajat, iar pe fața lui se putea citi orice în afară de inteligență. Cu siguranța unui prostănac, obișnuit să producă în jurul său rîsul, și foarte familiar, îi salută pe spectatori și, vorbind peltic, începu să-și citească monologul.

De fapt, începu să vorbească turcește, imitîndu-i pe cei de alte naționalități, tîrguindu-se cu vînzătorul de limonadă, cu căruțașul și cu vînzătorul de halva, la un bîlci, desigur, de altădată. La început încercă să-l imite pe albanez și cînd văzu că nu reușește, rosti cîteva fraze memorate din revistele umoristice. Apoi, aceleași fraze le-a spus așa cum le rostesc și alte naționalități care trăiesc în Turcia : la început a vorbit arabul, apoi lazul, cerchezul, evreul, armeanul, grecul și, în sfîrșit, kurdul.

Chiar și cei mai simpli și mai bine intenționați spectatori nu mai puteau suporta, așa încît aplaudară, ușurați parcă, în momentul cînd tînărul „artist“ comic se făcu nevăzut în spatele cortinei.

Cît timp dură partea a doua a programului, publicistul Ismet Șerif șoptise la urechea lui Macide cuvinte despre care avea impresia că sînt spirituale, dar care, de fapt, nu se deosebeau cu nimic de vorbăria lipsită de orice bun-simț a „artistului“.

„Nici nu-l prea cunosc pe acest om, parcă o singură dată ne-am mai văzut. Puțin mai înainte s-a certat și cu Ömer ! De unde oare atîta intimitate ?“ se întreba Macide. De fapt, această „cremă“ a intelectualității îi făcuse o impresie nu dintre cele mai favorabile. Chiar din primele zile ale conviețuirii cu Ömer, Macide încercase să deslușească în acești oameni celebri însușiri înalte și uluitoare, sentimentul demnității personale, atît de rar întîlnit. În schimb, descoperise că oamenii aceștia se disting de muritorii de rînd doar prin excesul de zel în realizarea propriilor capricii, disprețuind buna-cuviință, la care oamenii de rînd țin atît de mult.

Era oare o însușire să calci în picioare unele lucruri la care majoritatea oamenilor țin atît de mult? Oare trebuia să însemne că ești un om deosebit de înzestrat pentru că nu-ți asculți interlocutorul, pentru că-l insulți, că-ți bați joc de el, că-ți pui picioarele pe scaun, cînd asculți muzică, cînd urli cît te ține gura și că-i jignești pe cei din jur ? În decursul celor cîteva luni de cînd îi cunoștea, oamenii aceștia nu făcuseră decît să-și demonstreze unul altuia prostia, lipsa de talent și absurditatea ideilor. Oricît de mult s-ar fi străduit, Macide nu putea să-și amintească o idee de-a lor care să fi avut ecou în conștiința ei ; își amintea doar că unul s-a certat cu altul, că unul are gînduri ostile față de altul. Și mai era ceva care îi deosebea de oamenii pe care ea îi cunoscuse pînă atunci : își priveau semenii cu impertinență, obraznic, măsurîndu-i din cap pînă în picioare, și nu căutau deloc să-și ascundă dorințele care li se puteau citi în ochi. Macide nu putea să găsească vreo legătură între caracterul lor și pretenția de oameni iluștri. Uite, de exemplu, chiar în rîndul dinaintea lor stătea publicistul Huseyin-bey, care îi invitase atunci la restaurant. Se lipea atît de mult de fata subțirică, cu ochelari, care stătea alături de el, ca și cum ar fi fost singuri în toată sala. Vorbind cu ea, își umfla nările, de parcă în orice moment s-ar fi putut arunca asupra ei : o sorbea tot timpul din ochi și, în loc să asculte ce spunea această tînără intelectuală, îi examina, fără pic de jenă, gîtul, buzele... Şi Emin Kâmil se aşezase lîngă o fată. Locul discuţiilor interesante, ştiinţifice de la început, îl luaseră cele mai ordinare bîrfe. Vorbeau de o oarecare plimbare pe Bosfor, de faptul că îşi cam făcuseră de cap, şi amîndoi hohoteau. Tînărul poet, pe un ton care nu avea nimic comun cu lumea ireală, înfricoşătoare, pe care o descrisese puţin mai înainte, rostea vorbe cu două înţelesuri, adresîndu-i-se acestei fete, care, după cum se vedea, nu se întorsese chiar atît de neprihănită din plimbare. Fata rîdea întruna, de parcă ar fi gîdilat-o cineva.

În acest timp, pe scenă se reprezenta o dramă sfîşietoare. Piesa, compusă din trei acte, fusese scrisă de către o oarecare persoană lipsită de talent ; şi era interpretată de un grup de tineri faţă de care natura s-a arătat zgîrcită în ce priveşte harul, talentul artistic. Ar fi nedrept totuşi dacă am spune că nici unul dintre ei nu era talentat. Şi asta pentru că o parte din ei se străduiau să redea unele sentimente, să comunice totuşi ceva spectatorilor. Dar ignoranţa crasă, lipsa de experienţă, dorinţa de a imita anumite „vedete“ contribuiau şi ele la denaturarea spectacolului. O parte din tinerii artişti amatori considerau că actorul adevărat trebuie să nazalizeze totul, iar alţii se străduiau să impresioneze publicul vorbind pe un ton foarte ridicat. Tînărul care zăcea în pat şi care trebuia să moară de foame şi de plămîni se strîmba mai tot timpul şi înghiţea în sec, ca şi cum avea greaţă, iar în pauzele dintre replici privea, chinuindu-şi ochii, în sală, urmărind efectul jocului şi al mimicii lui. În ciuda machiajului, a rochiei lungi și a broboadei albe, se vedea cît de colo că artista care juca în travesti rolul mamei nu era deloc o femeie în vîrstă, căci se mișca și vorbea ca o tînără capricioasă. Spre sfîrșitul piesei, plecată peste corpul neînsuflețit al fiului ei, scoase un asemenea geamăt încît a fost gata-gata să stîrnească în sală hohote de rîs.

Cu toate acestea, publicul a fost destul de generos, aplaudînd.

Macide începuse din nou să se plictisească. Era furioasă pe spectatori, pe artiști. La un moment dat vru să-i propună lui Ömer să meargă acasă. Dar văzînd că a început să discute cu o colegă de an, de la universitate, renunță la această idee. Între timp apăru din nou pe scenă orchestra, alcătuită din șase muzicanți. Tocmai cînd Macide vru să afle ce anume și cum va interpreta această orchestră, în sală răsună un zgomot strident, și orchestra atacă o melodie de dans la modă pe atunci. Macide se înfioră. Membrii orchestrei se forțau să denatureze, să facă și mai oribilă această bucată, care prin cuvinte și muzică era o mostră de indecență și necuviință. Ca și cum nu le ajungeau că interpretau fals, fiecare în felul lui, mai încercau să facă și scamatorii, cîntînd în felul orchestrelor de prin barurile de pe Beyoglu. Unul din ei, cel de la baterie, arunca din cînd în cînd brațele în aer, iar altul urla în microfon, cu accent englezesc, o melodie oarecare. *Vino la mine, vino în sufletul meu, vino în sîngele meu!* Rînjind, clipea din ochi cu multe înțelesuri.

Doar după ce bucata muzicală se termină, Macide răsuflă ușurată; se simțea ca și cum atunci ar fi scăpat de o pereche de pantofi care o strîngeau. Ömer continua să se întrețină cu fata de lîngă el.

— Rămînem pînă la sfîrșit ? îl întrerupse Macide.

Înainte ca Ömer să răspundă, Ismet Şerif zise :

— Se poate, doamnă, să plecaţi atît de devreme ? ! Doar nu vă așteaptă nimeni acasă... Nu sînt cine știe ce grozavi băieții, dar cred că trebuie să dăm dovadă de puțină indulgență... Doar sînt amatori... Vor și ei să facă ceva...

„Foarte curios, își spuse Macide, oare nu e el acela care bombănea fără întrerupere în spatele meu și făcea glume destul de nesărate ?“

În acest timp, profesorul Hikmet se adresă lui Ömer :

— Uite că mi-am adus aminte... Să ne cînte și Macide hanîm ceva ! Nu întotdeauna ai ocazia să pui mîna pe un pianist de talent !

Macide, îngrozită, îl apucă de mînă pe Ömer :

— Ai înnebunit ? Cum poţi să crezi că aș putea să cînt în asemenea loc !?

— Dar nu ți-am propus eu așa ceva, îi răspunse Ömer rîzînd. De ce-mi spui c-am înnebunit ? Spune-i lui Hikmet !

Auzind despre ce e vorba, chiar președintele în persoană se apropie de Macide, cu rugămintea de a le cînta. Dar, văzînd cu cîtă hotărîre este refuzat, se lăsă păgubaș. Între timp, cîțiva încercau să determine pe altcineva să le cînte. Insistau zgomotos pe lîngă un domn cu barbă lungă și albă, îmbrăcat, deşi era vară, într-un pardesiu.

— E Ali Haydar-bey, un vechi șeih, îi spuse profesorul Hikmet lui Macide. Dumneavoastră n-ați vrut, dar, pînă la urmă or să-l scoată pe el în scenă... Cîntă foarte bine la flaut!

Așadar, aproape cu forța îl aduseră pe scenă pe bietul bătrîn care, după toate probabilitățile, locuia prin apropiere, și pe care îl cunoștea mai toată lumea. Îi aduseră un scaun. Sărmanul om, cu un zîmbet trist pe buzele-i subțiri și palide, își descheie pardesiul de culoarea părului de cămilă, scoase flautul din husa prinsă de căptușeală, își dezmorți puțin degetele și începu să cînte.

Toată atenția lui Macide se concentră asupra bătrînului șeih, care închisese ochii și cînta fără să-l intereseze ce se întîmplă în jur, ca și cum în momentul acela trăia în altă lume. Dacă ar fi deschis ochii măcar pentru o clipă, ar fi văzut că spectatorii nu acordă atenție muzicii lui. Nu-l ascultau nici măcar cei care, cu puțin în urmă, îl aduseseră pe scenă. Unii se tot mișcau plictisiți pe scaunele care scîrțîiau îngrozitor, alții discutau și făceau glume pe seama muzicii vechi, tradiționale. Deși nu prea înțelegea ceea ce cînta bătrînul totuși, ascultîndu-l, Macide simțea o plăcere ciudată, și această muzică o impresionă plăcut. Doar că era foarte trist și vrednic de milă să vezi cum, după bufoneria de mai înainte, bătrînul cînta în fața unor asemenea spectatori, uitînd de tot ce era pe lume, cum i se mișca barba-i albă și cum îi tremurau buzele pe muștiucul negru. Indiferent cine era, indiferent de ceea ce gîndeau alții despre el. Bătrînul luase invitația în serios și cînta din suflet, și atît vîrsta lui, cît și pasiunea interpretării contrastau în modul cel mai trist cu acești oameni, care nu luau absolut nimic în serios, și care făceau totul de ochii lumii.

Macide îl înghionti ușor pe Ömer:

— Nu-i păcat de el? Cu ce drept îl chinuiesc, cu ce drept îl batjocoresc pe acest sărman om?

— Așa-i, ai dreptate, răspunse Ömer și imediat se întoarse cu spatele.

Macide, mîhnită de indiferența lui, se plecă puțin înainte și atunci văzu cum Ömer șoptea, cu ardoare, fetei de lîngă el, ceva la ureche. Această intimitate nu i se păruse la început un lucru ieșit din comun, dar acum avu convingerea că se întîmplă ceva. De aceea vru să-i spună încă o dată lui Ömer că ar dori să meargă acasă, că nu are nici un chef să mai rămînă. Dar între timp bătrînul terminase de cîntat. Ștergîndu-și transpirația de pe frunte și luînd în serios felicitările, se așeză la locul său.

Președintele mulțumi celor prezenți și serata luă sfîrșit.

XXIV

Macide se bucura că, în sfîrșit, va merge acasă. Era mîhnită că impresia nu tocmai bună pe care i-o făcuseră, chiar de la început, prietenii lui Ömer și mediul lor, în seara asta se accentuase și mai mult. Se ridică și ieși în grădină.

„Fata care stătea lîngă el cred că era o cucerire mai veche, gîndi Macide, așteptîndu-și soțul. Nici nu mi-a prezentat-o... Cîtă lipsă de bună-creștere... Poate că a uitat... Ce om ciudat!“

Între timp, în ușă se arătă Ömer, apoi amicii lui. Coborî cele cîteva trepte și se apropie de ea:

— La ora asta nu mai merg tramvaiele. Sîntem nevoiţi s-o luăm pe jos. O parte din prietenii mei au acelaşi drum cu noi, şi, de fapt, mai luăm şi noi puţin aer.

Observînd că printre prieteni se afla şi fata care stătuse lîngă Ömer, Macide îl întrebă :

— Toţi locuiesc în cartierul nostru ?

— Nu... Nu ştiu... Cred că vor să se plimbe puţin...

Macide îl privi cu atenţie şi nu spuse nimic.

— Să mă ierţi, draga mea, spuse Ömer pe un ton vinovat, te-am neglijat puţin... Ce să fac, sînt doar prietenii mei... De mult nu ne-am mai văzut... Patru sau cinci ani de viaţă mi-am petrecut în mijlocul lor... Am discutat şi noi de cursuri, de profesori... Despre cîte şi cîte... Pe ea o cheamă Ümit... Oare nu ţi-am vorbit niciodată de ea ? Într-un timp i-a făcut curte profesorul Hikmet...

— Nu, îngăimă Macide.

Îşi dădea seama că n-avea nici un rost să i se spună asemenea lucruri. Se îndoia de adevărul explicaţiilor lui, mai bine-zis nu voia să creadă în ele. În orice caz, nu era lipsit de pericol faptul că în sufletul lui Ömer puteau să reînvie amintirile zilelor de odinioară. În această situaţie viaţa lor de acum ar fi început să-i pară din nou plictisitoare.

„De unde să ştiu eu că nu se plictiseşte şi acum ?“, îşi spuse Macide.

Observă cum Ömer se îndepărtă de ea, îndreptîndu-se către grupul prietenilor care veneau în urmă.

Mergeau către Beyazît. Nu era chiar atît de tîrziu, oricum, nu trecuse de miezul-nopţii. Dar se lăsase o răcoare destul de pătrunzătoare pentru o noapte de vară.

Macide încetini pasul și rămase în urma grupului care mergea și așa destul de încet. Ömer nici nu observă acest lucru. Mergea alături de Ümit, îi povestea ceva cu înflăcărarea-i caracteristică, și părul lui, ca de obicei, îi alunecase pe frunte. Macide observă că în urma ei mai vine cineva și imediat își dădu seama că este Bedri. Începură să meargă în tăcere, unul lîngă altul, la cîțiva pași în urma celorlalți.

Macide își aminti că după ce a început spectacolul nu l-a mai zărit pe Bedri.

— Ați rămas tot timpul cît a durat spectacolul ? întrebă ea.

— Da, tot timpul. Numai că m-am așezat mai în spate și, cînd a început piesa aceea, n-am mai putut rezista și am părăsit sala. Cînd am auzit flautul, m-am reîntors în sală, dar, văzînd în ce situație jalnică se afla bătrînul șeih, n-am mai suportat, așa că am ieșit din nou. De fapt, nici nu-mi place să frecventez asemenea locuri. Numai că profesorul Hikmet mi-a spus că veți veni și dumneavoastră... De ce sînteți împreună cu ăștia ? întrebă el pe neașteptate, pe un ton de parcă știa ceva și nu mai găsea de cuviință să ascundă acest lucru. De ce nu i-ați părăsit imediat ?

Macide ridică din umeri :

— Nici nu știu ! Așa a vrut Ömer... Mi se pare că vor, cu toții, să treacă dincolo de Cornul de Aur.

Bedri era cuprins de îndoieli. „Din cuvintele profesorului Hikmet am putut deduce că în seara asta au niște planuri nu tocmai la locul lor... Să merg sau să nu merg și eu cu ei ?“, își zise, apoi, fără să-și dea seama, vorbi ca pentru sine :

— Ce drept aș avea eu să mă amestec ? În definitiv e cu soțul ei.

— Ce-ați spus ? îl întrebă Macide.

— N-am spus nimic, mă gîndeam numai, murmură Bedri, dezmeticindu-se dintr-o dată. Trebuie să mă despart de dumneavoastră. La revedere !

Cînd îi strînse mîna, Bedri ezită din nou. Avea impresia că nu-și va face datoria dacă o va părăsi, lăsînd-o în anturajul unor asemenea indivizi. Pe de altă parte, se gîndea că nimeni nu-l obligase să aibă grijă de ea.

— Aveți grijă de Ömer, spuse el fără convingere. Nu el trebuie să vă protejeze pe dumneavoastră. ci dumneavoastră pe el... Şi adăugă în grabă, aproape în șoaptă : Dacă veți avea nevoie de mine, sînt gata oricînd să vă vin în ajutor. Nu uitați asta !

Se despărți, fără să-și mai ia rămas-bun de la cei din față, și o apucă pe una din străzile laterale.

Macide merse un timp fără să-și poată aduna gîndurile. Apoi își aduse aminte de cuvintele lui Bedri: „...e cu soțul ei“, și ce putea însemna că trebuie să-l protejeze pe Ömer ? Pentru ce putea să aibă nevoie de ajutorul lui Bedri ? Apoi își aminti că Bedri nu locuiește aici, ci în apropierea lor, în Beyoglu, în cartierul Cihangir... Oare de ce nu venise împreună cu ei ? Nu aveau același drum ?

Acum, distanța dintre ea și grupul din față se mărise. Erau cam treizeci, patruzeci de pași. Grupul cobora strada Mercan și, de undeva. de jos, din întuneric, răzbăteau pînă la ea hohote de rîs. „Pur și simplu, Ömer a uitat de mine, gîndi Macide. Nici nu mai pot să mă supăr... M-am obișnuit. Într-adevăr, uită foarte repede. N-o face intenționat. Cît de repede a putut să uite întîmplarea cu casierul ! Odată l-am întrebat ce s-a mai întîmplat cu el, dar m-a întrerupt imediat. După cele petrecute atunci, credeam că n-o să se mai uite la cei din șleahta lui Nihat. Cînd colo, chiar de-a doua zi s-a purtat ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Şi asta pentru că îi place să fie prieten cu ei... Nu... N-are voinţă... Nu poate să ia singur o hotărîre... Oare chiar atît de teamă îi e să ia o hotărîre fermă ? !... Se prea poate ! Și, mă rog, de ce îl judec așa ? Oare nu mi se întîmplă și mie uneori la fel ?“

În acest timp, observă că cineva se apropie de ea. Speriată, se uită în stînga. Profesorul Hikmet se despărţise de grup, se ascunsese în umbra caselor, şi, fără să fie observat, aşteptase apropierea lui Macide.

— De ce mergeţi de una singură ? întrebă el. De ce v-a părăsit Bedri-bey atît de repede ?

„Înseamnă că a văzut că un timp am mers împreună cu Bedri !“, îi trecu prin minte lui Macide. Apoi se concentră asupra ameninţării ce se ascundea în vorbele profesorului : „Lasă că ştiu şi eu cîte ceva !“

„Cîine“, scrîșni ea printre dinți, lăsînd fără răspuns întrebarea lui.

Deși nu voia să se supere pe Ömer, undeva, în adîncul sufletului, îi era necaz. Profesorul Hikmet, observînd răceala tinerei femei, trecu imediat la probleme serioase, care, după părerea lui, trebuiau să suscite interesul și admirația oricui. Vorbea despre prietenie, despre noblețe și generozitate, și despre bucuria pe care o simți în suflet atunci cînd îi ajuți pe cei nevoiași. Și fiecare idee era urmată de lovituri cu bastonul în caldarîm.

Între timp ajunseră la pod. Macide văzu cum cei din față s-au oprit lîngă o stație de taxiuri și cum, rînd pe rînd, s-au urcat și au plecat. Iuți mersul. Cînd ajunse în stație, văzu că într-adevăr plecaseră toți, în afară de două persoane, care se pregăteau să ia un taxi. Simți cum o cuprinde teama, dar pentru ca cel de lîngă ea să nu observe, încleștă dinții.

Auzi vocea lui Hüseyin-bey, care stătea lîngă mașină, la vreo zece pași de ea :

— Mai repede, domnule profesor !

Văzînd-o și pe Macide, Hüseyin-bey exclamă :

— O... Înseamnă că doamna va merge cu noi ! Ömer-bey a și plecat... Dar nu-i nimic, îi ajungem imediat din urmă !

Pe Macide începuse s-o doară capul. Sau poate că avea numai această impresie... Îi pierise graiul. Îi era necaz că toți se purtau cu ea ca și cum ar fi fost vorba de o femeie uitată, părăsită. Se hotărî totuși să se stăpînească, să-și ascundă nemulțumirea și teama, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

— Unde mergem ? întrebă ea.

— Ah, da, dumneavoastră erați în urmă și n-ați aflat despre ce e vorba..., zise Hüseyin-bey, împingînd-o în mașină pe fata cu ochelari, care nu se despărțise nici o clipă de el. Mi-am permis să-mi invit prietenii la o mică petrecere. Mergem într-un local de pe Beyoglu, unde vom asculta și muzică. Vom sta puțin să ascultăm muzică și să-i admirăm pe dansatori. Ömer-bey nu m-a refuzat. De aceea, doamnă, sper să nu ne stricați petrecerea...

Ajutîndu-i pe Macide și pe profesor să urce în mașină, Hüseyin-bey, plin de modestie, se așeză lîngă șofer.

Macide se pomeni înghesuită, prinsă între fata cu ochelari, excesiv de parfumată, și genunchii ciolănoși ai profesorului. O durea sau nu o durea capul, simțea totuși ceva care o împiedica să gîndească. Hüseyin-bey se întorsese cu fața spre fată și flirta de zor. Iar profesorul Hikmet vorbea întruna, aproape de urechea lui Macide :

— Ați mai fost pe-acolo ! E un local foarte luxos. După părerea mea, e bine ca omul, din cînd în cînd, să se mai relaxeze. Cine n-a cunoscut asemenea localuri nu poate să spună că trăiește în Istanbul.

La un moment dat, taxiul se opri și toți coborîră. Nu se zărea țipenie de om. Înainte se vedea un bar, cu reclamele lui puternic luminate.

„N-am să intru“, își zise pentru o clipă Macide. Apoi se gîndi : „Să-l chem pe Ömer afară, să discut cu el și apoi, în drum spre casă, să-i spun tot ce gîndesc, tot ce am pe suflet ? După aceea... Dar dacă Ömer se încăpățînează și nu vine ? E posibil ! Şi atunci în ce situaţie voi fi în fața acestora ?“ Nu mai ezită. „Stau puțin și apoi îl iau pe Ömer cu mine și plec. Cu ocazia asta văd și eu cum arată localul ăsta.“ Nu faptul că trebuia să intre într-un asemenea local o supăra, ci faptul că Ömer o lăsase în mijlocul străzii, în mîinile unor străini.

Cei care veniseră mai devreme ocupaseră cîteva mese. Ömer stătea lipit de Ümit. De cum o văzu pe Macide, se ridică și, buimăcit, merse în întîmpinarea ei :

— Macide... Te rog, iartă-mă... M-au înghesuit într-un taxi și mi-au spus că vei veni cu următorul. Hai, vino, stai lîngă mine!

Macide își dădu seama că soțul ei băuse. Dintr-o dată simți o oboseală îngrozitoare. N-ar fi putut nici să vorbească, nici să întreprindă ceva. Totul era fără rost, lipsit de orice sens. Se îngrozi de acest sentiment. Avea impresia că mai trecuse prin asemenea momente și altădată, în altă parte. Dar unde? Nu-și putea aminti, dar își dădea seama că era, ca și acum, un sentiment provocat de fapte dintre cele mai neplăcute. Sufletul ei, asemenea unei bărci, pe care au împins-o spre larg, se îndepărta din ce în ce mai mult de cei din jur, și mai ales de Ömer. Numai că, spre deosebire de barcă, sufletul ei se depărta mai mult și cu o viteză din ce în ce mai mare, ca dus de un curent puternic. Tot ce lăsa în urmă se învăluia cu iuțeală în ceață și se uita imediat. Foarte liniștită și indiferentă, Macide îl urmărea pe Ömer, care se strîmba de beat ce era, șoptindu-i lui Ümit, la ureche, vorbe. Apoi, după puțin timp, începeau să rîdă împreună.

După înfățișare ghici că Ümit nu e o fată proastă. Părea că îl ascultă cu atenție, iar cu coada ochiului o urmărea pe Macide. La rîndu-i, Macide își dădu seama că în această privire se întrevedea o oarecare mulțumire și mîndrie. În orice caz, era mulțumită că Ömer îi face curte de față cu soția lui. Macide ciuli urechea ca să audă ce anume vorbesc, dar nu reuși să distingă nimic. Cu fraze încurcate, folosind comparații ciudate, Ömer se străduia s-o convingă de un anumit lucru. Dar fata, prin răspunsuri în doi peri, căuta să nu accepte ce i se propunea.

Profesorul Hikmet întinse lui Macide un pahar plin și ea, deși băutura era foarte tare, închise ochii și îl dădu peste cap. Avu senzația că gura și gîtul i-au luat foc. Puțin mai tîrziu, spre creier începu să se ridice o ceață ușoară și plăcută. Își dădea foarte bine seama că, independent de voința ei, în colțul buzelor și-a făcut apariția un zîmbet, și că este incapabilă să-l îndepărteze.

Roti privirea și se miră tare mult. În jurul cîtorva mese stăteau bărbați mai în vîrstă, foarte bine îmbrăcați. Lîngă ei, femei aproape goale. Macide se uită întrebător la soțul ei.

— Sînt artiști de bar, îi explică Ömer. Peste cîteva momente își vor începe numărul.

În acest timp, Ismet Şerif se ridică de la locul său și se îndreptă către una din mese.

— Ce neobrăzat ! zise Ömer rînjind. S-a dus să se lingușească ! N-avea rost să facă așa ceva, dar ăsta-i năravul omului, ce să-i faci !

Într-adevăr, apropiindu-se de aceste persoane foarte „importante“, marele publicist se înclină pînă la pămînt și se așeză pe marginea scaunului care-i fusese oferit.

Macide observă că Ismet Şerif arată un respect exagerat, dar nu numai lor, ci pînă și fetelor din bar, așezate în jurul mesei. Își dădea destul de bine seama că fetele datorau respect cavalerilor lor. Atitudinea publicistului față de Hüseyin-bey era stranie. În spate spunea tot timpul că e prost, și își bătea joc de articolele lui, în față i se ploconea, fără pic de demnitate. Era greu de presupus că omul care în articolele sale înflăcărate critica cu asprime slăbiciunile și viciile omenești și care era cunoscut ca un brav ziarist, ar putea să se înjosească într-atît, doar pentru a cîștiga bunăvoința cine știe căror persoane de seamă, și să bea pe socoteala lor cîteva pahare de rachiu. În orice caz, trebuie să fi existat și alte motive numai de el cunoscute. Dar, oricît de serioase ar fi fost ele, era greu de găsit o scuză unui asemenea soi de servilism și slugărnicie.

Poetul Emin Kâmil se întîlnise la bar cu vreo cîțiva amici și se dusese la masa lor. După al treilea pahar de rachiu, Macide se amețise bine, și acum zîmbetul îi lumina toată fața. Privea la cei din jur, se privea pe ea însăși, cu ochii unui străin care urmărește totul stînd deoparte, și toți, inclusiv ea, i se păreau extrem de caraghioși.

Unul cu fața roșie și veselă, pe care Macide nu-l văzuse pînă acum, îl întrebă cu voce tare pe profesorul Hikmet :

— Cine sînt cei la care s-a dus tînărul nostru poet ?

Profesorul Hikmet, care se amețise, strînse pleoapele fără gene, și se uită la masa cu pricina.

— Păi... sînt amicii noștri ! Sînt fiii lui Hayrullah-bey, directorul general al Companiei de publicitate. Sînt extrem de bogați. Își duc viața mai mult pe-aici...

La masa spre care se uita profesorul se dezlănțui un hohot de rîs. Emin Kâmil, cu un pahar de whisky în mînă, spunea ceva, iar toți cei din jurul mesei, inclusiv fetele, rîdeau de se tăvăleau.

— E foarte nostim cînd bea, zise profesorul Hikmet. De asta e căutat și apreciat în asemenea anturaje...

Hüseyin-bey se supărase din cauză că doi din invitaţi plecaseră de la masa lor, ca să facă pe măscăriciul altora. Cu o mînă o îmbrățișa pe fata cu ochelari, cu cealaltă se sprijinea de umărul fetei pe care o părăsise Emin Kâmil.

— Am să-i las aici pe coate-goale ăștia, spuse Hüseyin-bey, întorcîndu-se spre profesor. Nici bani pentru consumație n-am de gînd să le las ! Îi invit, considerîndu-i prieteni, iar ei, fără să spună nimic, se duc să lingă papucii altora...

— Aveți perfectă dreptate, bey-efendi ! zise profesorul Hikmet cu o ușoară plecăciune. Vreți să ne ridicăm chiar acum ? Să nu mai vedem reprezentația ?

Hüseyin-bey nu răspunse și chemă ospătarul.

Ömer și Ümit se îmbătaseră de-a binelea și se țineau de mînă. Nici gestul ăsta n-o supără pe Macide : „Oare sînt chiar atît de beată ?“ se întrebă ea. Simțea cum i se învîrte capul, iar ochii începură să i se încețoșeze. Cu toate acestea, mintea îi era trează. Privi din nou cu atenție la Ömer și la fata de lîngă el. Părul blond îi cădea pe față, ochii ei, căprui-deschis, se micșoraseră, iar bărbia-i ascuțită era acoperită de transpirație. Ori de cîte ori rîdea i se vedeau dinții nespălați, dar foarte regulați.

„Și ea tot la buzele lui Ömer se uită“, gîndi Macide. Pentru o clipă își imagină că se sărută, dar și un asemenea gînd o lăsă nepăsătoare. „Facă ce vor ! își zise, și imediat îi veni alt gînd în minte : Nu cumva băutura omoară toate sentimentele umane ?“ Inima i se strînse cu durere : „Trează tot așa eram ! Îmi aduc foarte bine aminte ! Nici atunci ieșirile lui Ömer nu mă supărau. Începusem să spun că nu mă interesează ce face. Astfel de gînduri am mai avut eu odată. Dar cînd ? Nu-mi amintesc... Ştiu doar atît, că era ceva îngrozitor. Nu pățisem la fel, în seara aceea, la mătușa Emine? Poate că atunci a fost puţin altfel... Dar sentimentele mele erau aceleași... Să-i las pe toți în pace și orice-ar fi să nu m-amestec... Simt că nu am nici o legătură cu ei... Vai, oare și Ömer mi-e tot atît de indiferent ? Nu se poate... Oricum, e cu neputință... Cred că totuși sînt beată... E o nebunie curată... Nu... Nu... O, doamne ! Ce-i de făcut ! ?"

Hüseyin-bey făcuse deja plata și se ridicară.

— Să ieșim de-aici ! zise el, adresîndu-i-se profesorului Hikmet. Ca să le facem în ciudă, mergem să ne distrăm în altă parte ! Tu ia-o și pe hanîm, și arătă spre fata cu care venise Emin Kâmil. Să mergem, Ömer-bey !

Ömer și Ümit săriră în sus. În virtutea obișnuinței, Ömer o luă pe Macide de braț. Cei trei ieșiră primii din bar. Macide era atît de mirată și fîstîcită, încît îi era teamă să nu aibă un șoc. Se străduia să-și adune gîndurile, să stabilească o înlănțuire între ele, dar îi era imposibil.

Toți laolaltă, adică Macide, Ömer și Ümit, se urcară într-un taxi. De data asta, Hüseyin-bey o luă pe fata cu ochelari lîngă el, în față. Profesorul Hikmet și partenera lui se urcară într-o altă mașină. Tocmai cînd să pornească mașina, se auzi vocea înfundată a lui Hüseyin-bey :

— Ați văzut ce-a făcut pezevenchiul ? îi arătă el, întorcîndu-și capul. Ismet Șerif a venit în fugă și s-a urcat în taxiul pe care l-a închiriat profesorul. Sînt convins că ăsta a trecut în contul meu și consumația lui.

XXV

Cele două mașini, una după alta, trecură în viteză pe străzi și o luară spre cartierul Mecidiyekoyü. Cu o îngrijorare prefăcută, fata cu ochelari, de lîngă ziaristul Hüseyin-bey, îl întrebă pe acesta :

— Parcă am ieșit înafara orașului, nu ? Unde mergem ?

În loc de răspuns, Hüseyin-bey se adresă șoferului :

— Fiule, să ne duci spre Büyükdere[1] ! Poți să mergi cu viteză mai mare, dar cu condiția să nu faci vreun accident !

Șoferul părea un om așezat. Continuă drumul, fără să întoarcă capul spre ei. Asemenea unui ferestrău, lumina farurilor tăia întunericul și lăsa în urmă copacii de pe cele două laturi ale șoselei. În primul moment, Macide avu senzația că își mai revine puțin în răcoarea nopții, dar acum, din cauza vitezei, mintea i se încețoșă din nou și fiecare fărîmă de gînd rămînea agățată de copacii cosiți de lumina farurilor. „Fie ce-o fi“, își zise ea. Avea o mare încredere în propria-i persoană. „Ce se putea întîmpla, la urma urmei ? Ömer e lîngă mine“, își urmă ea gîndul. Dar imediat își dădu seama că nu prezenţa lui Ömer, ci unele hotărîri luate de ea îi insuflau această încredere în sine. Numai că, în acest moment, oricît de mult s-ar fi străduit, nu putea înţelege despre ce anume hotărîri era vorba, sau, mai bine-zis, nici nu voia să înţeleagă.

---

[1] Suburbie a Istanbulului, aflată pe malul european al Bosforului.

Puţin mai tîrziu, automobilul începu să coboare o serpentină. Undeva, în faţă, peste capul lui Hüseyin-bey și al fetei, se zărea marea învăluită în beznă, dar agitată. Cînd Macide scoase capul afară, i se păru că aude murmurul mării ; îi amintea de freamătul unui lan de grîu cu spicele coapte. Farurile şi becurile de pe vapoare și chei răspîndeau, asemenea licuricilor, o lumină verzuie. Macide se simțea foarte singură. Era un sentiment straniu și neobișnuit pentru ea. Şi înainte trăise, ani de-a rîndul, în singurătate, dar atunci depunea eforturi ca să scape de ea și, într-adevăr, reușea să facă cîte ceva. În schimb acum părea că totul îngheţase în sufletul ei. Sentimentul singurătăţii îi calma nervii, iar mintea îi era cuprinsă de o toropeală dureroasă ; se simțea asemenea unui copil care, alergînd multe ore în șir, începea să moțăie pe iarba galbenă, sub soarele dogoritor.

Cînd automobilul opri, Macide se pierdu de tot și nu-și putu aminti cu cine și în ce loc se află. Ömer o ţinea de mînă și încerca s-o ajute să coboare. Cînd puse piciorul pe pămînt, orbită de lumina farurilor celeilalte mașini care se apropia, închise ochii și se sprijini de caroseria taxiului.

Hüseyin bey porunci șoferilor să-i aștepte și începu să sune la ușa cu geamlîc a unui cazinou care închisese deja. În ușa care se deschise apăru un om somnoros, cu o față întunecată, cu picioarele goale, cu indispensabili albi și cămașă de noapte. Părea că e gata să-i înjure, dar, văzîndu-l pe Hüseyin-bey, se schimbă imediat la față și, cu respect, îi pofti înăuntru.

Oaspeții intrară. Toți, printre care și Hüseyin-bey, se simțeau obosiți, și nu aveau chef de nimic. Aerul umed al nopții parcă le mai liniștise nervii. Mai continuau „petrecerea“, nu ca să se distreze, ci gîndindu-se că dacă tot au început, apoi s-o ducă pînă la capăt. Şi fetele erau istovite, epuizate. Li se cutaseră fețele și din prospețimea lor nu mai rămăsese nici urmă. Din cauză că intelectualele n-au obiceiul să se fardeze, tinerele aduceau acum mai mult a cheflii, decît a fete.

Ospătarul își trecu un șorț alb peste indispensabili și cămașa de noapte, aprinse lumina în colțul îndepărtat al salonului, și invită oaspeții la masă. Apoi se duse la bufet și aduse cîteva sticle de rachiu, puțină brînză, pîine și două cutii de sardele.

Ismet Şerif încercă să facă cîteva glume, pentru a-și înveseli amicii, care stăteau în jurul mesei într-o tăcere adîncă. În afară de fata pe care o lăsase Emin Kâmil, nimeni nu rîse. Ömer continua să vorbească cu Ümit, iar Hüseyin-bey explica ceva fetei cu ochelari. Chiar și profesorul părea cufundat în gînduri. De fapt, foarte des i se întîmpla așa ceva. Cu mare plăcere se apuca să organizeze tot felul de petreceri și distracții, dar, chiar după primele pahare, începea să-l apese o mare tristețe și deznădejde. Se părea că alcoolul îl ajută să-și dea seama cîte parale face el în realitate. Dacă atunci cînd era treaz credea că poate obține tot ce-și dorește pe lume, alcoolul îl izbăvea de grandomanie și de visele irealizabile, aducîndu-l la amara realitate.

Dădeau pe gît pahar după pahar, dar fără să-i mai simtă gustul. Macide bea ori de cîte ori i se umplea paharul și zîmbea, de data asta nu cu satisfacție, ci cu amărăciune, de parcă reproșa cuiva anumite lucruri.

La un moment dat, se ridică și privi în jur. Proprietarul sări în sus, din locul unde moțăia, și-i arătă toaleta. Cînd Macide deschise ușa, o întîmpină un miros pătrunzător. Aici totul, chiar și pereții, aveau culoarea galbenă. În stînga, deasupra a două chiuvete, atîrna o oglindă jegoasă, iar în dreapta zări două uși joase. Împinse una din ele. Înăuntru mirosea și mai urît.

Cînd se apropie din nou de chiuvetă, privirea îi căzu peste oglindă. Cu foarte multă mirare observă că pe fața ei nu se produsese nici o schimbare. „De ce am avut tot timpul impresia că am să văd o altă fizionomie ?“ se întrebă ea, fără să găsească vreun răspuns.

Chiuvetele erau neînchipuit de murdare. Îi era scîrbă să atingă bucățica de săpun care se afla acolo, așa că se mulțumi să se spele pe mîini doar cu apă. Prosopul, ud și murdar. care atîrna între cele două chiuvete, îi provocă o adevărată greață. Însă mirosul acesta pătrunzător o ajutase să-și mai revină. Tocmai atunci se deschise ușa. Macide se aștepta să vadă una din fete, dar apăru gîtul strîmb al lui Ismet Șerif. Se prefăcu foarte mirat că o întîlnește acolo :

— O, hanîm ! Vă rog să mă iertați !

Macide nu răspunse nimic și vru să se întoarcă în sală, dar publicistul îi ținu calea :

— Îmi pare nespus de rău, Macide-hanîm!

— De ce? întrebă Macide, fără să aibă vreo bănuială.

— De fapta nedemnă a lui Ömer... Drept să-ţi spun, m-a deranjat foarte mult... Tocmai faţă de un om ca dumneavoastră...

„O, doamne! Cît de vulgar, cît de abject poate fi! îşi spuse Macide. În orice caz, trebuie să mă fi văzut cînd am venit aici. Sigur că da... Profesorul Hikmet a pus mîna pe fata lui Emin Kâmil, lăsîndu-l pe el cu buza umflată. Iar Ömer mă neglijează pe mine, cum s-ar zice, amîndoi sîntem liberi."

În timp ce, mijindu-şi ochii, se gîndea la aceste lucruri, Ismet Şerif se apropie şi mai mult de ea.

— Sînt scriitor, şi, ca un om care cunoaşte îndeaproape sufletul omenesc, mi-am dat seama că în seara asta se joacă o dramă a mîndriei. Credeţi-mă, sufăr tot atît de mult cît suferiţi şi dumneavoastră!

Cu fiecare frază, se apropia şi mai mult de Macide.

„O dramă a mîndriei, începu din nou să se gîndească Macide. Cît de primitivi pot fi uneori bărbaţii... Au impresia că o femeie, care a fost jignită de bărbatul pe care-l iubeşte, se aruncă în braţele primului bărbat ieşit în cale. Am impresia că acest individ gîndeşte la fel... Se leagă de un om cu care n-a schimbat nici măcar cinci vorbe, şi, pe deasupra, vrea să-l convingă că-l interesează deosebit de mult soarta lui... Oare toţi bărbaţii ne cred pe noi, femeile, atît de proaste? Văzînd că Ömer se preocupă de o altă fată şi, presupunînd că eu sînt înfuriată din cauza asta, vrea să profite de faptul că sînt singură aici. Şi cine ştie la ce se mai gîndeşte acum?"

Nu-i trecu prin minte că tăcerea ei îi dă lui Ismet Şerif mai mult curaj. Ca un bun cunoscător al sufletelor omenești, interpreta ezitarea și meditația tinerei femei ca o luptă interioară, înainte de a da răspunsul atît de mult dorit. Dealtfel, nici nu putea să se aștepte ca o femeie ca ea să i se arunce imediat în brațe, fără urmă de ezitare.

În timp ce gesticula, atinse de cîteva ori degetele lui Macide, și, în urma acestei atingeri, unele fire dinăuntrul său se încordară, gata-gata să plesnească. În mintea lui se învălmășeau dorinți, pe cît de simple, pe atît de evidente.

Cu amîndouă mîinile o apucă de umeri. Tînăra femeie se retrase cîțiva pași și se sprijini cu spatele de perete. Văzînd reacția ei, Ismet Şerif luă imediat mîinile de pe ea și le ridică, de parcă se aștepta să fie pălmuit. Observînd că Macide îl privește în continuare în liniște, prinse curaj și se apropie din nou de femeie.

O cuprinse de umeri și încercă s-o sărute. În ochii lui se puteau citi absolut tot : dorința nebună, amenințare, rugă...

Macide, fără cea mai mică urmă de împotrivire, stătea cu spatele la perete, privind cu atenție și mirare mutra care se afla atît de aproape, foarte aproape de ea. Imaginea dinaintea ei era într-adevăr înfricoșătoare.

Capul strîmb, acoperit cu păr cărunt și rar, pieptănat și plecat într-o parte, zvîcnea întruna, încercînd tentativa de a lua o poziție normală, verticală. La lumina slabă a unui bec micuț, se observa, la rădăcina părului, pielea roz, murdară. Fruntea îi era brăzdată de cute lungi și adînci, care coborau din zona capilară, asemenea unei cicatrici abia vindecate. Ochii de miere ai lui Ismet Şerif jucau acum agitat, ca la un motan hăituit, dînd la iveală dorințe animalice. Porii dinspre vîrful nasului se măriseră și de acolo i se prelungeau dîre subțiri de grăsime. Nasu-i lung și turtit părea că ba se dilată, ba se contractă, armonizîndu-se perfect cu mișcarea ochilor. Toată fața de la frunte pînă la bărbie se înroșise, ca și cum se opărise, și lucea de transpirație. La colțurile gurii broboanele de sudoare se amestecaseră cu urmele de la mîncare, ceea ce sporea și mai mult senzația de scîrbă a tinerei femei. Buza de deasupra se trăgea în sus, descoperind dinții lungi și galbeni și frunzele de pătrunjel lipite de gingie. Pe Macide o sufoca mirosul insuportabil de rachiu amestecat cu sardele și cu suc gastric.

De parcă ar fi fost hipnotizată, Macide nu putea să-și ia ochii de la această mutră atît de respingătoare ; continua să stea cu spatele la perete, furată de gînduri. Cît de mult își dezvăluiseră oamenii ăștia, numai în cinci-șase ore, adevărata față ! Acești mari maeștri, care poartă discuții, de obicei despre unele teme foarte importante, înoată în lumea ideilor, și care nutresc un dispreț lăudabil față de orice fel de dorințe și pasiuni mărunte, decăzuseră în așa hal, încît ajunseseră ca niște fiare flămînde, gata să sară asupra oricărei prăzi... Macide se vedea acum încolțită de o asemenea fiară. Își dădea seama că acest individ nu mai are nimic uman în el și, deși pînă acum crezuse că ideile și convingerile oamenilor trebuie să-i intre în carne, în sînge, și să-i îndemne la altfel de fapte, la fapte mult mai curate și mai nobile, și să nu-i permită să se îndobitocească în asemenea hal, Macide nu se mira deloc de starea în care ajunseseră. Cu toate acestea, încă nu-și pierduse încrederea în convingerile sale.

„Niciodată oamenii ăștia n-au fost altfel ! gîndi ea. Tot ce scriu, citesc, spun și gîndesc sînt numai minciuni ! Dar nu toți oamenii au decăzut ca ei... Sînt oameni pe care nici măcar o singură dată nu-i poți vedea într-o asemenea stare..."

Își dădea foarte bine seama pe cine avea în vedere cînd se gîndea astfel, dar nu voia să recunoască acest lucru nici chiar față de ea.

Încurajat de tăcerea femeii, Ismet Şerif încercă din nou s-o îmbrățișeze, dar, pe neașteptate, simți o lovitură puternică în piept. Se clătină și de-abia putu să se sprijine de una dintre uși. În acest timp, Macide deschise ușa calm și intră în sală.

Cînd reveni la masă, observă că toți, în afară de Hüseyin-bey și Ömer se îmbătaseră criță. Fata abandonată de Emin Kâmil lăsase capul pe masă. Profesorul Hikmet pusese mîna pe ceafa ei și, lungit pe scaun, rîgîia fără încetare. Văzînd-o pe Macide, zîmbi și vru s-o îmbrățișeze. Tînăra femeie se feri, iar profesorul, ținîndu-se cu ghearele lui scîrboase de scaunul ei, mormăi :

— Ce vezi rău în asta, fata mea ? Ne ești ca o soră mai mică !

În acest moment, privirea ei o întîlni pe cea a lui Ömer. Cîteva clipe rămaseră așa, privindu-se. În ochii ei Ömer ghici întrebarea : „Cum de poți sta așa, nemișcat, Ömer ? Cum de nu dai o lecție acestui individ ?"

Ömer se plecă spre soția lui și, cu o voce neașteptat de trează, spuse încet :

— Ce pot eu să-i fac, draga mea? Vezi și tu în ce hal e... Nu mai știe de el... Şi, în afară de asta, îmi e și profesor... Nu se cade... Şi apoi... Cum să-ţi spun... Tu mă cunoști prea bine..., și adăugă cu un ton mai coborît: Îi sînt dator cam douăsprezece lire... Aș mai putea să-i spun ceva?

La auzul acestor vorbe, Macide se înfioră. În faţa ei stătea, în reala sa identitate și personalitate, Ömer. Ömer, pe care-l cunoștea, pe care-l iubea și de care deseori nu-i plăcea, părea acum atît de departe de ea, atît de departe...

Îl înțelegea foarte bine. A putut, de față cu ea, să stea lipit de o altă femeie, dar n-a fost în stare să pună la punct un mitocan care îi jignise soţia, și asta pentru că se gîndise la cele cîteva lire pe care i le datora! Putea să uite de nevastă, și în același timp s-o iubească mai mult decît își iubea propria-i viață... Azi putea să urască și să disprețuiască pe cineva în cel mai înalt grad, pentru ca a doua zi să meargă braț la braţ cu el, și asta numai fiindcă nu avusese curajul să spună adevărul în față... Ömer, care, pentru a-și camufla adevăratele sentimente, recurgea la glume şi la atacuri neserioase, și care uita, pînă la urmă, de ceea ce simțise la început, se afla, cu adevăratul lui caracter, în faţa ei. Niciodată nu-l văzuse atît de aproape. Își înțelegea soţul, îl mai iubea încă, dar depărtarea dintre ei, pe care începuse s-o resimtă de cîteva ore, dăinuia și acum. Înseamnă că i-a fost dat să-l vadă, să-l cunoască atît de bine, atît de clar, tocmai în momentul cînd ajunsese la ferma convingere că lucrurile nu mai pot continua așa...

XXVI

Cînd, a doua zi, deschise ochii, Ömer nu mai era lîngă ea. Plecase fără s-o mai trezească. Era aproape de ora prînzului. Zăpușeala verii pătrundea în odaie prin fereastra deschisă și ochii, fruntea, gîtul îi erau lac de sudoare. Sări jos din pat, își puse tîrlicii și, ducîndu-se la chiuvetă, se spălă pe față.

Avea capul limpede, nu simțea nici urmă de oboseală sau apăsare. Nu-și putuse închipui că după evenimentele din seara trecută are să se trezească atît de vioaie și proaspătă. Acum își aducea foarte bine aminte de cele întîmplate și judeca totul cu calm, cu seriozitate. Plecase, pe neobservate, împreună cu Ömer, lăsîndu-i în local pe ceilalți, și s-au întors în oraș mergînd pe malul mării. Cînd au ajuns acasă se revărsau zorile. Marea, care se întindea lin, dar care părea grea, densă și strălucitoare ca mercurul într-un vas de lut, răspîndea un miros pătrunzător de sare și alge. Merseseră o vreme pe plajă, în tăcere, tîrîndu-și picioarele prin nisip. Se obișnuise ca în asemenea momente Ömer să-și expună teoriile și așteptase ca din clipă în clipă să înceapă. Dar nu-și putu ascunde că de data aceasta așteptase monologul cu un sentiment de protest involuntar. Dacă soțul ei ar fi început să vorbească, cu siguranță că ar fi încercat să se explice și s-ar fi străduit să spulbere convingerile din sufletul soției ; și poate că strădaniile lui ar fi fost încununate de succes. Dar Macide simțea că în adîncul sufletului ei a luat deja o hotărîre definitivă, și, orice-ar fi făcut Ömer, tot n-ar fi putut s-o determine să renunțe la ea.

Ömer a mers, în continuare, fără să scoată o vorbă. Doar o singură dată, cînd s-a poticnit de o piatră, a apucat-o de mînă și atunci Macide a tresărit, de parcă îi atinsese o rană. Ömer a apucat-o de aceeași mînă și din același loc, așa cum mai făcuse de nenumărate ori. Apoi i se păruse ciudat că își amintește de acest amănunt ca de ceva foarte plăcut, dar foarte îndepărtat. Iată că soțul, același om, se afla lîngă ea și o strîngea, ca și înainte, de mînă. Era evident că acest om o iubește ca înainte. Atunci ce se schimbase ? Macide s-a speriat, gîndindu-se că cea care s-a schimbat este poate ea, și îi era teamă ca nu cumva să comită o nedreptate. „Da, sigur că da, gîndi ea, el a rămas neschimbat. Așa l-am cunoscut și așa a rămas. Știam acest lucru. Înainte am putut să-l suport, iar acum, dintr-o dată, nu mai pot. Sînt nedreaptă cu el ! Dar ce-i de făcut ?"

După ce au mers o vreme pe jos, în drumul lor s-a ivit o mașină. I-au făcut semn să oprească și s-au întors acasă. Ömer a plătit taxiul cu cele două lire primite în ajun, înainte de a merge la serată, de la profesorul Hikmet. Chiar și atunci cînd goneau pe străzile pustii și răcoroase, Ömer n-a scos nici o vorbă. Imediat ce au intrat în odaie, s-a aruncat în brațele ei :

— Draga mea !

Macide l-a privit în ochi. Voia să exprime foarte mult prin această privire, dar, în realitate, n-a reușit decît să zîmbească reprobator. Ceea ce îi dădu curaj lui Ömer.

— Macide ! N-o să mai mergem nicăieri ! Nici la serate, nici la localuri !... Şi nu mai invităm pe nimeni la noi. Am să întrerup orice relaţii cu prietenii... Vreau să încep o viaţă nouă, plină de sens... Am să sugrum diavolul ăsta afurisit din mine...

Macide asculta aceste vorbe pentru a nu știu cîta oară, dar, în același timp, nu se îndoi nici o clipă că Ömer este, ca întotdeauna, foarte sincer. În ciuda hotărîrii ei irevocabile, se temuse, așa cum se întîmplase și pînă atunci, că va ceda în fața cuvintelor spuse cu atîta ardoare. Dar în momentul acela, spre deosebire de alte dăţi, nu dorise împăcarea. Nu dorise, în nici un caz, să-și înăbușe furia, să uite tot ce pătimise în schimbul cîtorva sărutări înfocate. Parcă și Ömer pricepuse care este hotărîrea ei, așa că n-a mai vorbit. S-au culcat și imediat au ațipit.

Iar acum, trezită din somn, Macide înțelese că Ömer dormise numai cîteva ore, apoi se îmbrăcase în liniște și plecase. Nu se simțea deloc în apele ei. Se duse la bucătăria comună, fierse ceaiul și pregăti cîte ceva pentru micul dejun. După ce-și astîmpără foamea, se uită la ceas și văzu că este aproape patru. Totul decurgea ca înainte ; nu se întîmplase nimic neobișnuit, cu toate acestea simțea o mare neliniște în suflet. Ușurarea pe care o simțise cînd se sculase, se spulberase văzînd cu ochii. „În orice caz, ăsta trebuie să fie efectul alcoolului“, își zise.

Nu dorea absolut deloc să se gîndească la Ömer. Își aduse aminte că n-au nimic pregătit pentru masa de seară. Scotoci în poșetă. Mai avea numai vreo douăzeci de kuruși. Pentru că băcanul le mai vindea pe credit, astăzi puteau s-o scoată la capăt cu cei cîțiva kuruși. Începu să se îmbrace fără grabă.

Cînd ieși din casă, era aproape de șase. Străzile începuseră să se umple cu o mulțime de oameni transpirați și grăbiți. Macide se hotărî să se mai plimbe puțin, apoi să treacă pe la băcan. De multe ori, seara, la ora asta, mergea spre Galatasaray și, în drum, îl întîlnea pe Ömer. Şi de data asta merse pînă la Tepebașî, apoi se întoarse pe trotuarul celălalt.

Din grădina de alături se auzeau melodii cîntate în grecește. Cînd ajunse din nou la Galatasaray, tresări. La cincisprezece-douăzeci de pași înaintea ei mergea un bărbat care semăna foarte mult cu Ömer. Mergea mînă-n mînă cu o femeie care purta, pe picioarele goale, pantofi albi, cu tocuri înalte. Macide își iuți pașii, dar, cu toate acestea, fu gata-gata să-i piardă din ochi. Din spate i se păru că femeia seamănă cu Ümit. Apoi acest gînd i se păru ridicol. Nu putea admite ca Ümit să se plimbe astfel îmbrăcată pe Beyoglu. Distanța dintre ei se mărise ; îi despărțea aproape treizeci de pași. Cei doi mergeau acum îmbrățișați. Macide își concentră toată atenția asupra femeii, dar, din cauză că distanța era destul de mare, nu reuși s-o recunoască. Grăbi din nou pașii și, tot lovindu-se de trecători, se apropie la numai zece pași de ei. Privirea-i se opri asupra gleznelor goale ale femeii. Asemenea picioare putea să aibă doar o femeie mai în vîrstă. Mîinile îi erau roșii și porii se vedeau chiar de la acea distanță. Mergeau strîns lipiți și discutau ceva în șoaptă. Macide se opri în loc pentru o clipă și răsuflă adînc. Cu siguranță, era una din multele cocote de pe

Beyoglu! Dar cum de putuse s-o ia drept Ümit! Din nou îi pierdu din vedere și, temîndu-se că nu-i va mai găsi în mulțime, începu să alerge. Trecătorii se uitau la ea. În sfîrșit, din nou îi văzu, și de data asta se apropie de ei, la numai patru-cinci pași. Cotiră pe neașteptate, dispărînd în holul unui cinematograf și, fără ca măcar să se intereseze ce film rulează, se îndreptară direct spre casa de bilete. Macide simți că toate planurile pe care și le făcuse au rămas în aer și înțelese că nu-i rămîne decît să fugă cît se poate de repede de-acolo. Porni aproape în fugă spre casă. Simțea un profund dezgust, avea o senzație de greață. Imagini dezgustătoare, murdare, stăruiau în fața ochilor ei. Închipuindu-și felul în care puteau să stea în lojă, grăbea și mai mult pașii.

„În orice caz a făcut și înainte asemenea lucruri... Apoi s-a culcat cu mine... S-a apropiat de mine... M-a îmbrățișat cu aceleași mîini... Cîtă murdărie! Cîtă murdărie!“ se revoltă ea. Simțea că a răgușit și i s-a uscat gura, de parcă ar fi vorbit mult și cu glas tare. Privea cu mînie la trecători. Dintr-o dată descoperi că toți oamenii trec pe lîngă ea rînjind și se înfurie și mai mult. Orice fel de miros o enerva. Aroma de piersică care se răspîndea de pe taraba unui vînzător de fructe se împreună cu mirosul de naftalină, care venea dintr-o prăvălie de prin apropiere, și amîndouă se amestecau cu mirosul de pește prăjit. Toate acestea, la care se mai adăuga și mirosul de benzină arsă, emanat de mașinile care goneau pe stradă, o sufocau. Își ducea mîinile cînd spre ochi, cînd spre față, ca și cum, mergînd printre copaci, s-ar fi ferit de pînza lipicioasă de păianjen.

Cînd ajunse acasă era puțin mai liniștită. Deschise imediat geamantanul și începu să-și aranjeze lucrurile în el. De cînd plecase de la mătușa Emine, în afară de cîteva perechi de ciorapi, nu-și mai cumpărase nimic. Jacheta maro era și acum în aceeași stare, dar pantofii se scîlciaseră.

Dintr-o dată se dezmetici. „Încotro să mă îndrept ? se întrebă. Unde să las lucrurile ? La Balîkesir ? La mătușa Emine ? Nici gînd !“ Într-adevăr, nu avea încotro să se îndrepte. Sau poate că... Se gîndi la toate cu mult calm. De fapt, ce-ar fi putut să facă ? Și din nou în fața ochilor ei se învolbura marea, în lumina lunii, ca în noaptea aceea cînd, neștiind încotro s-o apuce, rămăsese în fața casei mătușii Emine... Marea, pe care o contemplase împreună cu Ömer, de pe barcă.. Marea strălucitoare și misterioasă pe care, la început, se temuse s-o atingă și în care, mai apoi, își băgase mîna pînă la încheietură. Lovi cu piciorul în geamantan. Rufele se împrăștiară pe covorul murdar.

— Cui îi trebuiesc cîrpele astea ? ! Niște nimicuri ! strigă ea.

Scoase din noptiera de lîngă pat cîteva coli de hîrtie.

Deși nu se întunecase prea bine, trase perdelele și aprinse lumina. Apoi se așeză la masă, luă un creion și începu să scrie :

Ömer, plec de la tine ! Dacă ai ști cît de greu îmi este ! Știi foarte bine că în afară de tine nu mai am pe nimeni. Știu că nici tu n-ai pe nimeni în afară de mine. Cu toate astea, trebuie să te părăsesc... Chiar din momentul cînd am părăsit casa mătușii Emine *și te-am urmat, în adîncul sufletului am păstrat teama că totul se va sfîrși așa... Oricît de mult m-am străduit să înving această teamă, tocmai în momentele cînd mă așteptam mai puțin ea apărea din nou, și mă chinuia. M-am gîndit îndelung la cauza fricii mele. În decursul acestor trei luni, cît am trăit împreună, m-am străduit să aflu ce anume trebuie să fac pentru a nu ajunge în această situație... Dar am ajuns la concluzia că nu pot face nimic, astfel încît sînt nevoită să mă las în voia întîmplării, a vieții... Nu știu dacă are sens să-ți mai spun... Ömer, iubitul meu, sîntem doi oameni diferiți, gîndim diferit și fiecare din noi vede altfel lumea... Nu pot să înțeleg ce întîmplare ne-a unit viețile! Mi-ai spus că mă iubești și am crezut. Te-am iubit și eu, și cum te-am iubit! Chiar și acum, sentimentele mele sînt aceleași, neschimbate. N-am putut să înțeleg de ce a trebuit să țin atît la tine! Tocmai acest lucru m-a determinat să meditez... și, a trezit îndoieli în sufletul meu... Nu știam pentru ce anume te iubesc... N-aș putea spune că nu-mi plăcea caracterul și comportarea ta, dar nu le înțelegeam. Nu poți nega că nici tu nu puteai să mă înțelegi întotdeauna. Și atunci, ce forță ciudată ne-a putut lega atît de puternic? Ce anume m-a reținut aici și de ce mi se umplea inima de bucurie ori de cîte ori te vedeam, dacă din primul moment mi-am dat seama că sîntem niște oameni cu totul diferiți? Nu cumva e vorba de acel diavol, despre care mi-ai vorbit tot timpul, și pe seama căruia puneai toate faptele tale nesăbuite!? În ultimul timp a început să-mi fie și mie teamă de el. Pînă acum mă obișnuisem să fac ceea ce consideram că e bine, corect. Dar de o ase-*

menea viață mă lega o forță pe care n-o găseam nici rațională, nici dreaptă, și e foarte posibil ca într-adevăr aici să-și fi vîrît el coada. Gîndul ăsta m-a făcut să mă frămînt. Cred că nici o altă forță nu m-ar putea supune, în afară de cea a rațiunii și a voinței mele. Am ajuns la concluzia că atîta timp cît am fost alături de tine, nu știu de ce, dar nu mi-am putut arăta voința. Nu mi-ar fi greu să mă supun voinței tale, dar pentru asta ar trebui să existe ceva care să ne lege cît de puțin... Și astfel, măcar o parte din faptele tale să le consider juste și bune. Să fac în permanență ceea ce nici pentru mine n-aș fi făcut, doar de dragul de a mă supune acelei forțe necunoscute, m-a pus pe gînduri, și, în sfîrșit, m-a condus la această hotărîre pe care, pînă azi, am tot amînat-o.

Ömer, dacă aș ști că rămînerea mea ar putea avea o înrîurire asupra ta, n-aș sta o clipă la îndoială, aș rămîne. Te rog să nu crezi că te judec greșit ; nici dragostea ta față de mine, nici apropierea mea nu te-au putut schimba. Cît timp te aflai lîngă mine, erai cel mai bun, cel mai simpatic și cel mai înțelept om de pe lume. Dar era suficient să te îndepărtezi numai puțin ca să redevii din nou celălalt Ömer, cel de odinioară, și asta poate ca să te răzbuni. Cu trecerea timpului, în loc să te îndrepți, ai devenit mai rău. Stăteam lîngă tine, mă uitam în ochii tăi, dar vedeam că nu te interesează persoana mea. Cine știe, poate tu și cei din anturajul tău aveți dreptate... Poate că omul, pentru a se ridica, e obligat să fie așa cum sînteți voi. Dar asemenea viață, oricît de mult m-am străduit să te înțeleg, nu m-a atras, și n-am putut să mă obișnuiesc cu ea. N-am putut să *înțeleg viața voastră, asta-i! Poate pentru că n-am văzut diferența dintre această viață și acea existență, lipsită de sens, pe care am dus-o în casa părintească și în școală! Știu că nu sînt prea inteligentă sau cultă!... Nu înseamnă că n-aș fi putut să observ că aveți și unele părți bune, sănătoase! Crezi că nu doream și eu să învăț foarte multe lucruri, să gîndesc din ce în ce mai mult, să văd ceea ce nu văzusem pînă acum? În mijlocul vostru, nimic din toate astea nu le-am aflat! Singurul lucru prin care vă deosebiți de femeile din cartierul nostru, de familia mătușii Emine, de oamenii în mijlocul cărora am crescut, era că voi vorbeați mult mai mult și mai confuz. Încerc, fără succes, să-mi aduc aminte cu ce am rămas din aceste trei luni, participînd la discuțiile, conferințele prietenilor tăi. Și cu toate astea, exista ceva care mă lega de tine: deși, după înfățișare, erai ca toți ceilalți din jurul tău, sufletește îmi păreai un om deosebit. Vedeam că acești prieteni, oameni în putrefacție, anturajul lor te plictisesc enorm de mult. Speram că într-o bună zi ai să te schimbi și ai să devii cu totul alt om. Această speranță, care la început era puternică, cu timpul a pălit... Pînă la urmă s-a stins de tot. Am înțeles că n-ai curajul să închei, așa, dintr-o dată, toate socotelile cu oamenii alături de care te-ai obișnuit, cu mediul lor. Iar eu n-am avut forța care să-ți insufle acest curaj. Dacă aș fi spus: „Lasă-i!“, tu m-ai fi întrebat: „La cine să mergem?“ Ce, pe cine anume puteam să-ți indic eu, sărmana de mine? Trebuie să existe o viață mult mai dreaptă și mai rațională decît asta, dar pe care nici eu n-o cunosc. Iată de ce nu puteam să te ajut. Poate că în seara* *aceea cînd m-ai adus la tine acasă te-ai gîndit că totul se va schimba. Poate... ai crezut că voi izbuti să-ţi ofer o viaţă nouă... Te-am dezamăgit... N-aş fi putut să fiu o călăuză, ci doar un tovarăş de drum. Dar noi n-am ştiut pe ce drum s-o apucăm şi n-am făcut decît să ne încurcăm unul pe altul, să ne fim povară unul altuia...*

Trebuie să ne despărţim. Ţi-am mai spus-o, dacă aş fi ştiut că-ţi pot fi cît de puţin de folos, aş fi suportat totul, aş fi rămas. Dar văd că salvarea ta stă în singurătate. Să mă întorc la Balîkesir, lîngă sora şi cumnatul meu, mi s-a părut atunci un lucru groaznic, imposibil... Eram distrusă... Însă undeva. în adîncul sufletului meu, exista o fărîmă de speranţă, pe care nici faţă de mine însămi nu voiam s-o recunosc. Mi se părea că ştiam dinainte că mă vei aştepta lîngă uşă. Te-am urmat fără să-ţi spun vreun cuvînt, fără să mă tem că ai putea interpreta gestul meu în fel şi chip. Cu bucurie şi încredere am făcut pasul acela extrem de important pentru orice fată. Şi nu regret... Nu m-a silit nimeni. Aşa am crezut de cuviinţă, aşa am făcut... Dar acum... Care Ömer mă va mai aştepta la uşă? Cine îmi va vorbi de iubirea lui în miez de noapte, pe străzile întunecate? Cea mai grea zi din viaţă mi-ai transformat-o în cea mai fericită zi! Mergînd, nu se ştie unde, alături de un om pe care aproape că nu-l cunoşteam, spumegau în sufletul meu dorinţi care mă făceau să tresalt de bucurie... Acum plec din nou. Încotro? Geamantanul şi lucrurile le las aici. Acolo unde vreau să ajung eu se poate merge şi fără bagaj... Dar să nu uit că nu trebuie să-mi pierd nici o clipă speranţa. Am să mă străduiesc să găsesc în mine putere. Nă-

dăjduiesc că totul se poate repara, înainte de a se săvîrşi această groaznică nedreptate.

Ömer, am o singură rugăminte la tine. Vezi cu cît calm gîndesc şi cît de limpezi îmi sînt gîndurile. Să nu te crezi niciodată vinovat de destinul meu! Nu faţă de mine eşti vinovat, ci faţă de tine însuţi! Caută să te gîndeşti bine la ce vei face şi să începi o viaţă nouă... Sînt convinsă că atunci cînd vei rămîne singur, vei reuşi. Dar cred că nici de singurătate nu vei avea nevoie. Poate că ai să întîlneşti un om puternic, bine pregătit, un prieten, o iubită care să te ţină de mînă şi să te conducă în viaţă. Pe mine să mă consideri ca fiind victima unui accident. Te-ai fi simţit vinovat dacă aş fi avut de suferit în urma unui accident de automobil, dacă se răsturna barca în care mă aflam sau dacă copacul sub care stăteam ar fi fost lovit de trăsnet? Nu. Şi în situaţia asta eşti tot atît de nevinovat. Ştiu că ai făcut multe lucruri din cauza mea şi de aceea mă simt răspunzătoare. De exemplu, dacă n-aş fi fost eu, n-ai fi umblat atît de mult după bani, şi poate că n-ai fi procedat aşa cu Hüsamettin, casierul... Dacă n-aş fi fost eu, n-ai fi umblat după tot felul de femei (n-am vrut să-ţi vorbesc despre acest lucru, dar cuvintele vin de la sine) chiar şi femei de stradă...

Macide lăsă încet creionul pe masă. Scrîşni din dinţi. În sfîrşit, nu mai putu să reziste, lăsă capul pe masă şi începu să plîngă. Stătu aşa cincisprezece, chiar douăzeci de minute. Plîngea în tăcere, cu resemnare, ca acum trei luni, cînd aflase de moartea tatălui ei.

În sfîrșit, ridică capul, își șterse cu dosul palmei lacrimile de pe obraji, și, luînd din nou creionul în mînă, tăie ultimele rînduri. Apoi începu să scrie repede și nervos :

Mai am încă foarte multe de spus... Dar ce sens mai are ?... Mi-ar trebui ore multe ca să-ți povestesc totul. Şi cînd te gîndești, cît de puțin am vorbit noi doi ! Oare nu aveam nimic să ne spunem ? De ce ? De ce oare nu ne-am destăinuit tot ce aveam pe suflet ? ! Poate că atunci lucrurile ar fi avut alt curs...

Am terminat, Ömer ! Nu sînt supărată pe tine... Te cunosc atît de bine, încît n-aș putea să mă supăr pe tine ! Apoi, te iubesc, Ömer ! Te iubesc, fără să știu însă pentru ce anume te iubesc ! Oriunde m-aș duce, am să port această dragoste în suflet ! Adio ! Îți sărut buzele frumoase ! Să nu te superi pe mine ! Nu se putea altfel... Adio !...

Lacrimile continuau să i se prelingă pe obraji. Aranjă foile pe care scrisese și își plimbă privirea prin odaia clar luminată. Dintr-o dată își dădu seama cît de mult se simte legată de obiectele din odaie, din această odaie pentru care niciodată n-a avut o afecțiune deosebită. Pînă și perdelele unsuroase îi păreau acum mai apropiate. Avea impresia că absolut toate lucrurile încearcă s-o oprească. În colțul mesei se afla o ceașcă de ceai, rămasă de la prînz. Pe fundul ei, în zahărul uscat, se zbătea o muscă speriată, care uneori, uitînd de frică, rămînea mult timp nemișcată. Macide își aținti privirea asupra ei și se cufundă în gînduri.

Şoptea printre buze aceleași întrebări : „De ce, de ce ? De ce trebuia să se întîmple așa ? Cu ce greșise ? Pentru care greșeală plătea acum ?“ Dintr-o dată avu impresia că n-a fost destul de sinceră în scrisoare... Nu putea să spună că nu e supărată deloc pe Ömer. „Cum să nu fie supărată ? Cum de putea Ömer să se comporte ca un copil ! ? Şi cînd te gîndești că e mai mare decît ea, cu o pregătire superioară, cu mult mai multă experiență... Şi, în primul rînd, era bărbat ! Cum de și-a permis să ceară ca o persoană să se jertfească pentru el ?“ Macide se gîndea la ea ca la o persoană străină și îl apăra, ca și cum fusese victima unei nedreptăți...

Își aduse aminte că undeva, în scrisoare, nu fusese sinceră... Nu reuși însă să-și mai adune gîndurile, pentru că tocmai atunci de pe scări se auziră pașii unui om, care urca în fugă. Adună repede foile și le vîrî sub pernă.

XXVII

Ușa se deschise și în prag apăru Bedri. Era emoționat, galben la față. Macide nu știu ce să creadă. Niciodată nu-l mai văzuse așa. Bedri o privi cu atenție și spuse :

— Aţi plîns ! ? Înseamnă că știți totul !

Macide nu înțelese nimic. Probabil voia să spună că Ömer s-a dus la film cu o femeie.

— N-are nici un rost să te alarmezi și să te frămînți acum ! continuă Bedri, străduindu-se să se stăpînească. Trebuie să fim calmi și să găsim o soluție !... Sînt convins că Ömer n-are nici o legătură cu afacerea asta... N-are obiceiul să-și vîre nasul în asemenea treburi... Cred că a dat de bucluc numai datorită cîinelui de Nihat !...

Macide, auzind de numele lui Nihat, tresări, ca și cum atunci s-ar fi trezit din somn. Presimțind ceva îngrozitor, se apropie de Bedri :

— Nu înțeleg... Ce-i cu Nihat ? Ce s-a întîmplat ? Nu știu nimic !

— Cum se poate ? se miră Bedri. Atunci de ce-ai plîns ? Spui că n-ai aflat încă ? ! Păi, așa-i, de unde era să afli ? S-a întîmplat acum cîteva ore...

Macide se neliniști și mai mult :

— Spune-mi odată, ce s-a întîmplat ? Ömer a pățit ceva ?

— Da. A fost arestat, în timp ce ieșea de la serviciu. Au mai fost arestați Nihat și majoritatea tinerilor din anturajul lui... Se spune că l-au chemat și pe profesorul Hikmet, dar a făcut ce-a făcut și, deocamdată, a scăpat. În orice caz, nu l-au arestat. Are prieteni influenți și cred că au intervenit pentru el !

Macide se rezemă de spătarul scaunului.

— De ce l-au arestat ? E vorba cumva de casier ?

— Ce casier ? întrebă Bedri și imediat își aduse aminte că Ömer îi povestise despre șantaj.

— De la cine ați aflat ? insistă Macide. N-ați putut afla și motivul ? Unde-i Ömer acum ? L-aș putea vedea imediat ?

— Luați loc ! o invită Bedri, oferindu-i un scaun. Nu vă neliniștiți ! Sînt la poliție. Probabil că or să-i țină pînă mîine dimineață. Cred că n-aveți voie să-l vedeți acum. Nici n-ar fi bine să încercați. Mai înainte ar trebui să aflăm de ce a fost reținut... Mă ocup eu de asta. Imediat ce aflu, alerg aici... Mi-a spus unul din prietenii lui Nihat. Şi tot de la el ştiu că profesorul Hikmet a fost eliberat. După cîteva clipe de tăcere, continuă încet, privind-o pe Macide drept în ochi :

— E îngrozitor că lucrurile au putut să ajungă aici... E o lovitură neaşteptată ! Cine ştie pe unde aţi fost ieri seară ! Era şi Nihat cu voi ? Nu era... Sigur că da, la Beyazît s-au despărţit de voi... Era cu vreo cîţiva tineri de-ai lui... Sînt convins că nu poate fi vorba de casier... Băiatul care mi-a spus mi-a cam dat de înţeles cum s-au întîmplat lucrurile... Sînt convins că din pricina lor a fost arestat Ömer... Dar ce-au putut să facă atît de grav încît să-i aresteze ? Nu-i aşa că sînteţi convinsă că Ömer nu e implicat şi în alte treburi ?

— Nihat, însoţit de băieţii lui, veneau foarte des pe-aici, răspunse Macide. Discutau despre tot felul de lucruri absurde.

— În fine, clarificăm noi totul... Aflăm totul... Dacă aş avea siguranţa că vă veţi păstra calmul m-aş repezi pînă la poliţie şi aş afla şi alte amănunte. Însă mi-e teamă să vă las singură...

Macide, cu un zîmbet care voia să spună : „N-ai de ce să te temi !“, clătină din cap.

— Bine, rosti Bedri. Dacă-i aşa, am plecat. Aşteptaţi-mă !... Dacă întîrzii, vin mîine-dimineaţă... Am să trec dincolo, în vechiul Istanbul. Dacă nu-mi dau voie să intru la poliţie, atunci am să caut pe cineva care să mă lămurească în chestiunea asta... La revedere !

Bedri întinse mîna. În acest timp privirile lor se întîlniră. „Am încredere !“ voia să spună Macide, şi simțea că privirea lui Bedri exprimă altceva, ceva mult mai important.

Bedri coborî în fugă treptele și ieși în stradă.

Macide nu se mai gîndea la nimic. Era buimăcită, ca după somn. Doar acum simțea, cu toată intensitatea, apăsarea evenimentelor care de ieri seară se succedaseră cu o repeziciune uluitoare. Odaia, care cu cîtăva vreme în urmă o reținuse, devenise acum de-a dreptul sufocantă. Avea impresia că în spatele ferestrei nu era întinsul de necuprins al cerului, ci o fîntînă adîncă și întunecoasă. Musca, după ce se tot plimbase prin zahărul din fundul ceștii, rămăsese acum nemișcată undeva, pe fața de masă. Cu cîteva clipe în urmă, Macide gîndise : „Chiar și insecta asta micuță are dreptul la viață ! De ce să nu-l am și eu ? De ce ? „Acum simțea nevoia să uite și odaia, și această musculiță, și să ajungă într-un loc deschis, să respire adînc, să-și umple plămînii cu aer.

Stinse lumina și ieși. Voia să se plimbe pe străzi mai puțin aglomerate. Dar peste tot era foarte multă lume și lumină. Se îndreptă către cartierul Sișli. Mergea cu pași repezi. Văzînd o femeie singură la ora aceea, pe stradă, cîțiva filfizoni, îmbrăcați în alb, încercară să se țină după ea. Dar Macide mergea mult mai repede, așa că se lăsară păgubași. Ce eroi ! Li se părea un efort din cale-afară de mare să alerge după o femeie, ca s-o cucerească ! Cînd ajunse în șoseaua care ducea la monumentul Independenței, încetini pașii. Aerul și mișcarea îi mai atenuaseră starea de sufocare. Casele rămăseseră în urmă, iar în depărtare se zăreau luminile cazinourilor dinafara orașului. Se așeză pe iarbă, la marginea drumului.

Dintr-o dată, gîndurile-i năvăliră în minte, și primul dintre ele o neliniști : „Era cît pe-aci să comit cea mai cruntă nedreptate ! Bine că scrisoarea n-o să ajungă la el ! Imediat ce mă întorc, o rup ! Cum de-am putut să-l confund pe acela cu Ömer ? Dar costumul, șapca, mersul, felul de a vorbi, înclinîndu-și capul într-o parte, toate îmi amintiseră atît de bine de Ömer... Oare toate aceste asemănări erau suficiente pentru a lua un trecător oarecare drept soțul tău ? ! Nu cred !... Înseamnă că admiteam din capul locului că soțul meu poate să se plimbe cu o asemenea femeie ? Nici o clipă nu m-am gîndit că aș putea să greșesc ! De ce ? Chiar într-atît să mă orbească părerea mea despre el ? ! Tot ce e posibil... Neapărat trebuie să rup scrisoarea. Mă fac de rîs dacă încape în mîinile lui Ömer ! Oare ? De unde pînă unde ? Nici n-am pomenit în scrisoare despre asta ! Parcă într-un loc făcusem totuși aluzie la întîmplarea asta, da, îmi aduc aminte că am șters rîndurile alea... Chiar dacă le lăsam, tot n-ar fi înțeles nimic. Atunci de ce să mă mai feresc ! ? N-are rost... Am să rup imediat scrisoarea... Neapărat... Oare n-am scris acolo lucruri adevărate ? Oare n-aș fi putut pleca, lăsînd o asemenea scrisoare, dacă nu l-aș fi luat drept Ömer pe acel om ?... În scrisoare n-am vorbit despre o singură întîmplare, ci am vrut să analizez viața noastră de-a lungul celor trei luni... Da... Fără să uit și fără să inventez nimic !... Și chiar în... Și chiar în situația asta, cînd Ömer e arestat, se poate oare modifica ceva în scrisoare ? Faptele nu sînt fapte ? Oare arestarea lui Ömer nu demonstrează, în modul cel mai clar, că am avut dreptate, că el singur a vrut să ajungă acolo unde se află acum ? Ceea ce s-a întîmplat cu Ömer m-a zguduit... Am în fața ochilor chipul lui nevinovat. Cu toate astea, pot să spun că încerc să mă apropii din nou de el. Oare mai pot să fiu ca înainte, mai pot să-i fiu soție ? Trebuie să fiu sinceră pînă la capăt... Nu !... Nu cred... Vai !... Într-adevăr, totul s-a sfîrșit !"

Macide oftă adînc, asemenea unui copil speriat. Apoi, din nou, gîndurile începură să-i năvălească în minte : „Cu puțin înainte de a veni Bedri, descoperisem într-un loc, în scrisoare, că nu eram sinceră... Nu mai știu unde... Da, da... Scrisesem că n-am nici o speranță și că nimic nu-mi mai dă curaj ca în noaptea aceea, cînd am părăsit casa mătușii Emine. Oare, într-adevăr, n-am avut nici o speranță ? Dar la ce anume m-am gîndit cînd am scris că voi spera pînă în ultima clipă ? Că totul se va schimba ca prin minune ? ! Să zicem... Ah, nu ! Pentru asta trebuie să fiu din cale-afară de sinceră. De data asta, față de mine însămi. De exemplu, Bedri... Scriind acele rînduri, oare nu m-am gîndit deloc la el ? Poate așa, fără să-mi dau seama... Sau poate că această idee mi-a venit după ce Bedri mi-a vorbit de arestarea lui Ömer, după ce am văzut cu cîtă căldură se preocupă de mine ! ? Sau poate... Nu cred că m-am gîndit la el cînd am scris acele rînduri... Bine, bine, dar de ce mă opresc acum, cu atîta insistență, asupra acestui lucru ?... Ieri seara, luîndu-și rămas-bun de la mine, Bedri mi-a spus că e gata oricînd să-mi întindă o mînă de ajutor. De unde știa ? Cum de-a putut să ghicească ? Ce om bun e ! Suferă cît sufăr și eu, poate mai mult decît mine, din cauza nenorocirii lui Ömer... Dacă era un altfel de om, s-ar fi bucurat de cele întîmplate ! Oare, într-adevăr, nu e mulțumit de situația existentă ? ! După cum se comportă, nu pare... Știu că nu se prea pricepe să-și ascundă gîndurile... M-a uimit cît de frumos poate să vorbească !... La serata aceea... Asta a fost de-abia ieri seara... Exact la ora asta ! Cînd te gîndești că am impresia că au trecut mai multe luni de-atunci ! Cît de frumos a vorbit aseară ! Înseamnă că acești oameni «vestiți» n-au reușit să-l abată din drumul lui. Deci nu toată lumea poate să fie ca ei și nu toată lumea poate să-i aprobe... Poate că Bedri înțelege unele lucruri pe care noi nu le pricepem. Poate gîndește că viața trebuie să fie alta, nu lipsită de sens, fără nici un rost. Știe cum trebuie să fie... Și dacă știe... Dacă știe că nu e neapărată nevoie să trăiești ca cei din casa mătușii Emine, ca vecinii noștri din Balîkesir și, mai mult, dacă înțelege perfect că nu-i neapărată nevoie să fii ca Ismet Șerif și ca profesorul Hikmet, atunci înseamnă că știe cum să ajungi la viața aceea înțeleaptă, adevărat umană. Ce om admirabil ! Cu toate că are o sumedenie de necazuri, nu-și pierde capul, și suportă cu calm cele mai năstrușnice ieșiri ale unui prieten ca Ömer. Și față de mine se poartă cu grijă și simpatie. Toate acestea, și multe altele, îmi spun că Bedri știe să gîndească și să simtă, și, cumpănindu-și sentimentele, să procedeze în așa fel încît să-și ducă la îndeplinire hotărîrea luată. Niciodată n-a spus vreun cuvînt de ocară la adresa prietenului Ömer, iar cu mine s-a purtat ca și cu un adevărat prieten. Dar are o altă trăsătură prețioasă, și, pe măsură ce mă gîndesc la ea, mai mult îmi place felul lui de a fi : niciodată nu-și dă aere și nu se înjosește, încercînd să-și ascundă gîndurile și sentimentele... Nu încearcă să evite discuțiile despre trecut, nu se preface că a uitat ceea ce s-a întîmplat, dar, în același timp, nu încearcă să se folosească de prietenie și încredere pentru cine știe ce scopuri ascunse...“.

Macide se ridică și se îndreptă în grabă spre casă. Bedri ar fi putut să se întoarcă cu vești, și n-ar fi găsit-o acasă. Dar ce anume o făcea să se grăbească atît ? Oare veștile în legătură cu Ömer sau numai persoana lui Bedri ? Cu un efort al voinței, reuși pentru moment să înăbușe această întrebare care îi încolțise în minte...

Pentru prima dată de cînd trăia alături de Ömer, rămînea singură noaptea. Îngrijorarea tinerei femei creștea din ce în ce mai mult, astfel încît nu închise ochii toată noaptea. Nu avu curajul să se bage sub plapumă, așa că se întinse îmbrăcată pe pat. Deși uneori reușea să ațipească, tresărea la cel mai mic zgomot care răzbătea din stradă, se ridica puțin, încercînd să vadă dacă nu cumva venea Bedri. În sfîrșit, spre dimineață ațipi, și putu să doarmă aproape o oră.

O trezi răcnetul unei vecine care striga zarzavagiul. Din acel moment, așteptarea se transformă în chin. Pentru a-și omorî timpul, făcu ordine prin cameră. Scutură fețele de masă, merse la bucătărie, spălă toate vasele murdare din ajun. Aranjă din nou rufele în șifonierul cu oglindă, și privi îndelung la cămășile și ciorapii lui Ömer. O vreme se plimbă încolo și-ncoace prin odaie. Apoi se urcă pe masă și șterse praful de pe abajur. Se duse din nou la fereastră și, plecîndu-se peste ea, examină strada.

Așteptarea și neliniștea îi provocau accese de sufocare. Nu putea nici să citească, nici să se uite peste partituri ; în ciuda efortului depus, nici poftă de mîncare nu avea. În sfîrșit, nu mai avu răbdare și alergă în stradă. Spera că-l va întîlni pe Bedri. Mergea repede și se aștepta ca după fiecare colț să apară. Cînd ajungea la colț de stradă, inima începea să-i bată cu putere. Văzînd că Bedri nu apare, că s-a înșelat, neliniștea ei creștea și mai mult.

Simți că nu poate merge mai departe. Avea impresia că Bedri a și ajuns acasă, mergînd pe alt drum, și că acum o așteaptă. Dar n-o aștepta nimeni ! Se așeză la masă, își acoperi fața cu mîinile și nu simți cînd, fără zgomot, Bedri intră în odaie.

— Cum vă simțiți ? întrebă el încet și duios.

Macide își trase cu repeziciune mîinile și, fără să se mai ridice, îl salută din cap. Bedri credea că va vedea ochi plînși, dar fața lui Macide era liniștită, doar că pe chipul ei rămăseseră urmele oboselii. Oare aceasta era eleva lui serioasă și drăguță, tăcută dar impetuoasă, de acum doi ani ?

Această tînără, așezată înaintea lui, pe un scaun care scîrțîia, cu tapițeria ruptă, părea mai curînd o femeie trecută prin toate necazurile vieții. Capul ei, cu păr cîrlionțat, care inspira atîta mîndrie, și gîtul, alb și bine proporționat, se înclinau cînd într-o parte, cînd în cealaltă. Ochii, care înainte priveau fără teamă și lung spre oameni, alunecau acum cu nepăsare de la un obiect la altul.

— Cît de mult suferi, draga mea ! îndrăzni Bedri, uitînd de veștile pe care le aducea.

Macide îi oferi un scaun.

— Ia loc ! Ce s-a întîmplat ? Unde e el ? Povestește-mi !

Bedri se dezmetici :

— Totul s-a întîmplat așa cum am presupus eu, răspunse Bedri, luînd loc pe un scaun. Totul e în legătură cu Nihat. Ar fi multe de spus. Am putut să trag unele concluzii din cele relatate de poliție, de prietenii lui Nihat și chiar de Ömer în persoană.

— L-ați văzut pe Ömer ? întrebă Macide cu nerăbdare.

— Da, mai adineauri. L-au transferat la închisoare...

— Cum arăta ?

— Foarte liniștit... Spunea că a fost comisă o eroare și că imediat după clarificarea situației îi vor da drumul. Judecînd după faptul că mi-au dat voie să vorbesc cu Ömer, ceilalți n-au voie să comunice cu exteriorul, pot să trag concluzia că situația lui nu-i chiar atît de alarmantă.

— Ce-a spus el ? A vorbit de mine ?

Bedri se neliniști, de parcă aștepta această întrebare și se temea de ea :

— Da, lucrurile stau așa cum am presupus eu !

Macide îl întrerupse :

— De ce nu-mi răspunzi ? A întrebat ceva despre mine ?

Bedri rămase puțin pe gînduri, apoi adăugă :

— Dă-mi voie, la început, să-ți vorbesc despre ceea ce e important... Apoi ajungem și-acolo ! Fără să mai aștepte replica lui Macide, continuă : Știi că Nihat și studențașii pe care îi adunase în jurul său, din cauza tinereții, a lipsei de experiență, a faptului că n-aveau nici un ideal, și din dorința de a-și face un viitor cît mai comod, începuseră să publice broșuri și reviste și, declarînd că exclusiv lor le aparține monopolul asupra iubirii de patrie, împroșcau cu injurii și calomnii pe oricine le-ar fi ieșit în cale. La început aceste publicații se remarcau doar prin înflăcărarea excesivă a unor articole, scrise de tineri complet derutați... Însă în ultima vreme, articolele astea au început să pledeze pentru un scop bine determinat. Acest lucru mi-a atras și mie, ca și multor altora, atenția. Acești viteji, obișnuiți să zbiere în cafenele, pe puntea vapoarelor, pe stradă, și care consideră un act de bravură exprimarea în public a punctelor lor de vedere, apărarea lor chiar și cu pumnul nu se știe de ce, deodată, au început să acționeze în secret. Cînd se mai întîlneau prin cafenele, nu mai vorbeau decît în șoaptă. Dacă ar fi îndrăznit vreo persoană să ia în rîs ideile unuia dintre ei, acesta zîmbea plin de importanță : „Ai răbdare ! Te învățăm noi minte !“ voia să spună. În sfîrșit, legau prietenii cu aventurieri, cu persoane suspecte, a căror activitate nu era prea bine clarificată. Printre cei arestați se numără și individul cu mutră de tătar, pe care l-am văzut destul de des cu Nihat. Pot să-ți spun, fără să intru în amănunte, că acești tineri exaltați au căzut în mod conștient sau inconștient direct în plasa întinsă special pentru ei. Trăiau cu impresia că exprimă propriile lor idei, dar, în realitate, ca cele mai impozante marionete, traduceau în turcește unele idei și concepții barbare, străine Turciei... Susținînd această concepție falsă și perfidă despre lume, nu-și dădeau seama că-și sapă de fapt propria lor groapă, groapa propriului lor popor, groapa întregii umanități. Au intrat în asemenea afaceri, încît pot fi acuzați de trădare de patrie. Din documentele luate de la ei reiese că au dat agenturii unei puteri străine lista tuturor oamenilor care nu le împărtășesc ideile... Multora le-au fost întocmite fișe, în care menționaseră nu numai apartenența politică, dar și rasa, sîngele, arborele genealogic, pînă la a șaptea spiță... Se vorbește și despre o sumă apreciabilă pe care au primit-o... De banii ăștia au profitat doar șefii, ceilalți s-au străduit și au urlat în zadar... Tocmai de la acești bani a pornit discordia, apoi arestarea lor... Cîțiva dintre tinerii idealiști, sesizînd că e vorba de mulți bani, și că ei nici nu-i miros măcar, au dat totul în vileag... După cum vedeți, o afacere tare scîrboasă. Nu cred că Ömer a avut legătură cu toți ăștia... Se teme numai să nu se descopere afacerea aia a casierului, și asta din pricina celor două sute cincizeci de lire pe care le-a băgat sub ușa lui Nihat... De fapt, nu pot să spun că i-ar fi frică... Se află într-o stare ciudată... În această noapte, se pare că s-a schimbat mult, și numai la casier îi e gîndul ! Mi se pare ciudat că se comportă astfel, acum, cînd de la acea întîmplare au trecut cîteva săptămîni, poate chiar luni... Părea atît de resemnat, cum niciodată nu l-am văzut... Și din cale-afară de îngîndurat. Apoi... După ce a vorbit despre dumneata... Bedri ezită să spună totul pînă la capăt.

— Era îngrijorat din cauza mea ? Ce-a spus ?

— Drept să-ți spun, n-am înțeles mare lucru din cîte mi-a spus, urmă Bedri, strîmbîndu-se. Cînd a auzit de numele dumitale, s-a gîndit mult. Mi-a spus că situația trebuie clarificată. Cînd l-am întrebat despre ce e vorba, n-a vrut să-mi spună... A schimbat subiectul. Presupuneam că trebuie să fie mult mai neliniștit... Dar nu era... La un moment dat m-am gîndit că poate se teme. Dar mi-am dat seama că e departe de a fi îngrijorat din cauza arestării. E convins că-i vor da drumul. Poate că starea în care l-am găsit e un indiciu că a început o nouă viață...

— Crezi, într-adevăr, că Ömer ar putea să se schimbe ?

— În ce sens să se schimbe ? De ce mă întrebi ? ocoli Bedri răspunsul.

— Doar așa... Am vrut să-ți cunosc părerea. Ce zici ?

— Nu știu... Poate să se schimbe... Dar...

— Da !

— E nevoie de mult timp...

— Așa-i !

Macide se ridică, arătînd că nu mai dorește să continue discuția.

— Să mergem să-l vedem pe Ömer ! zise ea. Cred că mie îmi vor da voie !

O asemenea propunere aștepta și Bedri. Ieșiră.

N-a fost chiar atît de greu să ajungă la el. Macide sesiză imediat că soțul ei părea foarte schimbat, și încercă să ghicească ce anume a determinat această schimbare. Îi crescuse puțin barba, dar nu era un lucru neobișnuit la el. Nu, nu asta ! Altceva i-a schimbat trăsăturile feței, expresia ochilor... Ömer întinsese mîna, întîi lui Macide, apoi lui Bedri. În vorbitorul cu pereții albi se aflau numai două scaune.

Ömer își invită oaspeții să ia loc, iar el rămase în picioare. Bedri îi cedă scaunul lui.

Macide îl privea cu un ușor zîmbet pe buze. Zîmbetul de răspuns, care de-abia apăruse, îngheță pe chipul lui Ömer. Mușchii feței se încordaseră în mod ciudat, nefiresc. Lui Macide i se făcu milă de el.

Tăceau. Bedri găsi de cuviință să-i lase singuri și se îndreptă către colțul cel mai îndepărtat al sălii, unde stătea temnicerul. Cu toate astea, nici unul dintre soți nu se apropia de celălalt, și, pe măsură ce tăcerea se prelungea, constatau amîndoi, cu mai multă acuitate, că s-a rupt deja acea legătură importantă care-i legase. Macide își aminti de un rînd din scrisoare: „Oare n-aveam, într-adevăr, nimic să ne spunem ?“ și, cu amărăciune, gîndi: „Poate că, într-adevăr, n-avem ce să ne spunem. Pare un străin... Cred că și eu îi par la fel. Care o fi cauza ? La prima întîlnire a vorbit atît de mult, și asta fără să mă cunoască aproape deloc și fără să-i pese dacă-l ascult sau nu. Așa face întotdeauna... Începe formidabil, dar peste puțin timp se lasă păgubaș... Asta din cauza lenei sau poate din cauză că nu știe ce dorește !“

În sfîrșit, ca să pună capăt tăcerii penibile, Macide îl întrebă :

— Ți-a fost urît ? Cînd te-au adus aici ?

— N-am avut timp să mă plictisesc. Ieri m-au interogat pînă la miezul nopții, iar azi-dimineață, în zori, m-au adus aici.

— Suferi mult ?

— Cîtuși de puțin, draga mea ! Au început să înțeleagă că n-am nici o legătură cu afacerea asta.

Mi-e milă doar de Nihat și de tinerii ăia! Acești viteji arătau ca niște pisici rîioase. Fiecare caută să arunce vina asupra celuilalt. Din prima zi au început certurile. Acești „eroi“, care, în numele prieteniei și al idealului lor comun, erau gata să-și jertfească și viața, acum, pentru a-și salva pielea, se vînd unul pe altul, fără pic de jenă. E într-adevăr foarte trist să-i vezi cît de josnici și lipsiți de orice scrupule sînt...

Macide îl asculta cu atenție și, în același timp, se întreba: „Oare, într-adevăr, n-aveau ce să-și spună?“

De situația în care se aflau nu era numai ea vinovată. Ömer continua și acum să stea retras și să vorbească despre niște chestiuni care n-aveau nici o legătură cu ei doi. Contrar așteptărilor, această constatare n-o întristă. Oare era chiar atît de ușor să vadă că Ömer începuse să se îndepărteze de ea?! Dar ce drept avea ea să se mire sau să se supere pe el? Ömer, care, ca și înainte, stătea lîngă ea, cu șuvița aceea de păr căzută pe frunte, cu ochii mici și vioi, cu buzele lui frumoase, nu mai trezea în Macide acele sentimente și dorinți de odinioară. Îl asculta cu o atenție respectuoasă, ca pe o rudă îndepărtată sau ca pe un amic pe care l-a cunoscut de curînd, și nu găsea nimic comun cu el, cu acel Ömer pe care încă îl mai iubea, care trăia și poate că va dăinui mereu în amintirea ei.

La semnul temnicerului se ridicară, își luară rămas-bun în tăcere, ca doi prieteni. Ömer îi conduse pînă la ușă. Pe fața lui, Macide observă din nou zîmbetul acela de gheață și, mult timp, nu putu să-l alunge din minte

XXVIII

De două ori pe săptămînă Macide îl vizita la închisoare și, de fiecare dată, venea însoțită de Bedri. Două sentimente contradictorii îi măcinau sufletul, și nu știa cum să procedeze. Cît timp nu-l vedea pe Ömer, i se părea că-l iubește foarte mult, dar că este imposibil să mai trăiască împreună. Dar ori de cîte ori îl vizita, simțea că între omul pe care îl iubește și acest Ömer nu există nici o legătură. Cu toate acestea, era conștientă că nu poate să-l părăsească în marea lui nenorocire și, chiar și atunci cînd va ieși din închisoare, va fi obligată, o perioadă de timp, să conviețuiască.

Ancheta dura de cincisprezece zile. Bedri spunea că în fiecare zi se mai descoperă cîte ceva. Cazul nu era chiar atît de grav, cum i se păruse la început. Zece-cincisprezece tineri proști, sperînd că vor face carieră, că vor ocupa posturi înalte, cu ajutorul cuvintelor mari și al articolelor demagogice, au devenit unealta unor escroci, aventurieri și oameni vînduți. Fiecare din acești ratați lași suferea de megalomanie și considera că nu există și nu va exista un filozof, istoric, critic, poet, politician sau conducător al tineretului mai genial decît el. Acum însă plîngeau în fața anchetatorilor, își descărcau sufletele jandarmilor, implorau ajutor de la temniceri, și, trimițînd pe ascuns scrisori la tribunal, denunțau alți colegi, care nu fuseseră închiși, sau dezvăluiau noi fapte ale celor privați de libertate.

Toate aceste lucruri, Macide le afla de la Bedri. În ultima vreme, Ömer încetase să mai vorbească despre el sau despre ceilalți, astfel că, de fiecare dată, cînd îl vizitau, tăcea, privind-o îndelung pe Macide, sau trăncănea cu Bedri despre fel de fel de nimicuri.

Macide gîndea că n-are nici un rost să prelungească această situație și se hotărî să pună capăt incertitudinii, sperînd că se va concentra asupra noii ei situații... Într-o zi, cînd fixă o întîlnire cu Bedri într-una din cafenelele din piața Beyazît, pentru a merge la Ömer, Macide luă cu ea și scrisoarea aceea lungă care, pînă la urmă, nu ajunsese în mîna destinatarului. Intenționa s-o pună pe ascuns, la plecare, în mîna lui Ömer.

Spre prînz ieși din casă. Urma să ia masa împreună cu Bedri, apoi să treacă pe la Ömer. Mergea cu tramvaiul și se temea să bage mîna în buzunar, să atingă scrisoarea împăturită. „Nu trebuie să fac asta, și-a zis. Să-i dau o asemenea lovitură, tocmai acum, cînd probabil că are cel mai mult nevoie de mine. Dar despre ce lovitură e vorba ?... Oare într-adevăr are nevoie de mine ? Nu el e acela care se strîmbă cînd mă apropii de el ? El, care nu găsește de cuviință să discute serios cu mine... Tot el, cel care arată că s-a îndepărtat de mine... Nu... Pentru asta nu mă supăr pe el... Dar de ce își permite această purtare nedreaptă ? ! Bineînțeles că-i voi da scrisoarea. Am să-i spun și cînd am scris-o. Să știe că m-am hotărît înaintea lui. Și hotărîrea asta n-are nici o legătură cu arestarea... Dar pot să spun că nu mă supăr deloc ? Așa ceva poate să jignească pe oricine. Să ai și dreptate și să fii și vinovată... Oare ce-o fi crezînd el despre mine ? Ori de cîte ori ne despărţim, Ömer se apropie de Bedri și îi șoptește cîte ceva la ureche, iar Bedri încuviințează. Îmi dau seama că e vorba de mine, dar mi-e jenă să întreb. Bedri a alergat atît de mult pentru noi și a făcut dezinteresat atîtea sacrificii ! Uite, de două săptămîni tot datorită lui n-am dus, nici eu, nici Ömer, lipsă de bani. Cele două-trei lire pe care mi le dă de fiecare dată Ömer sînt, desigur, de la Bedri. Ca să înțelegi lucrul ăsta nu trebuie să fii cine știe ce isteț ! Doar n-avea să cîștige Ömer bani tocmai la închisoare ! Numai că lui Bedri i-e jenă să-mi ofere el bani... Cît de îndatorată sînt față de el... Mai bine-zis, cît îi sîntem de îndatorați...“

Coborî din tramvai. Toate cafenelele din piața Beyazît erau arhipline. Trecînd printre mese și scaune, îl căută din ochi pe Bedri. Nu-l văzu nicăieri. „Dacă era aici, fără îndoială că mă zărea“, își zise. Privirea bărbaților care stăteau la mese o deranja, se simțea ca și cum ar fi fost atinsă de mîini străine. Cînd privea fîstîcită în jur, îl observă la o masă îndepărtată pe profesorul Hikmet cu gașca lui. Lîngă el se mai afla poetul Emin Kâmil și publicistul Ismet Şerif. Ziaristul Hüseyin juca table cu președintele societății de binefacere. La un moment dat, privirea lui Macide o întîlni pe cea a profesorului. Zîmbind cu sfială, sub privirile impertinente și obraznice ale mulţimii, făcu, în virtutea obișnuinței, cîțiva pași spre masa profesorului. Dar profesorul întoarse imediat capul și începu să urmărească, cu mare atenție, jocul de table. După cum i se mișcau buzele, se putea deduce că spune ceva celor de lîngă el, pentru că cei care o observaseră întoarseră și ei capul în altă parte, prefăcîndu-se că n-o văd. Tînăra femeie se fîstîci de tot. În primul moment nu putu să înțeleagă ce anume a putut provoca o asemenea impolitețe, la un om atît de învățat, distins, delicat și bun la suflet, care, în urmă cu cincisprezece zile a fost mai mult decît amabil cu ea. Zîmbi însă, aducîndu-și aminte că acum e soția unui deținut. „O, doamne, se tem de mine !“ gîndi ea.

Ca și în noaptea aceea, la cazinou, nici de data asta nu se miră și nu se supără. Ce puteai aștepta de la asemenea oameni, care nu mai aveau nimic uman în ei ? Simți o dorință puternică să plece de acolo. Voia să iasă imediat din cafenea, să se ascundă într-un loc unde să nu se întîlnească niciodată cu acești oameni. Cînd se întoarse, dînd să iasă, îl văzu pe Bedri, care venea în întîmpinarea ei și, zîmbind, făcea semn cu mîna.

După ce și unul și altul spuseră că nu le e foame, hotărîră să meargă direct în piața Sultan Ahmet.

— Dacă ați fi văzut ce mutre făcuseră profesorul împreună cu scriitorii și ziariștii de lîngă el ! zise Macide indignată. Cînd m-au văzut, au întors imediat capetele și au început să șușotească... Probabil că profesorul Hikmet le-a spus : „Pentru Dumnezeu, nu vă uitați, vine spre noi !“ căci, ca la comandă, toți și-au încovoiat spinările și și-au plecat capul, asemenea unor motani. Știi de cine mi-au amintit ? Pe cînd aveam patru-cinci ani, uneori intram în odaia bunicii și, văzînd-o că e în timpul rugăciunii, mă învîrteam în jurul ei, ca s-o fac să vorbească. Sărmana își fixa privirea într-un punct oarecare și, văzînd că iar am trecut prin fața ei, se străduia să nu se uite la mine și, în sfîrșit, citind dintr-o dată cu glas tare fragmente de rugăciuni, voia să arate că e supărată pe mine. Asta mă distra foarte mult. Tot așa mi-a părut și comportarea acestor domni. Tot atît de stîngaci și caraghioși ca și ea, se străduiau să nu mă privească. Aici am și eu o parte de vină. Eram gata-gata să merg la ei și să-i întreb dacă te-au văzut sau nu...

Bedri o asculta zîmbind. Cînd Macide termină, Bedri începu să vorbească încet, ca atunci, la serată, în biroul președintelui :

— Domnii ăștia nu merită nici măcar să te superi pe ei, Macide !

Tînăra femeie observă că Bedri i-a spus pe nume. Dar tonul lui nu aducea a intimitate, ci mai degrabă cu îngăduința profesorului, a unui frate mai mare... Macide se gîndi că e poate spre binele ei, întrucît simțea că nu poate vorbi sincer cu nimeni, în afară de Ömer. Începuse să se îndepărteze de Ömer și credea că nu mai poate asculta vorbe de mîngîiere, complimente.

— Toți acești indivizi cu două fețe sînt torturați de contradicții, continuă Bedri. Au o viață dublă și nici pe departe nu merită titlurile și poziția socială pe care o au. Sînt de compătimit, atît din punct de vedere intelectual, al inteligenței, cît și din punct de vedere al pregătirii lor. Sînt lipsiți de orice personalitate... Absolut totul, convingerile lor, sentimentele lor, sînt false. Un om simplu, de exemplu, un țăran sau un muncitor analfabet, au o structură de o mie de ori mai solidă. Pentru acel om, să zicem... nea Hasan... gîndește ca nea Hasan și trăiește ca nea Hasan... Întotdeauna convingerile sînt ale lui, proprii, pentru că ele se bazează pe propria sa experientă de viață. Şi cînd vrea să spună ceva, vorbește în numele lui și despre gîndurile lui. Pe cînd ăștia, nici unul din ei nu e el însuși. Toate ideile despre care spun că le aparţin, sînt de fapt o îngrămădire de fărîme din idei împrumutate fără nici un discernămînt, de ici, de colo. De exemplu, Mehmet-bey... El nu va vorbi niciodată așa cum trebuie să vorbească Mehmet-bey. E ceva imposibil pentru el. Cînd vrei să vorbești cu el despre politică, atunci poţi să auzi expunerea unui articol dintr-un ziar franțuzesc sau ideile principale ale cuvîntării unui dictator... Cînd deschizi vorba despre muzică, vrea să te convingă cu exemplificări din cine știe ce carte. Chiar și cînd vorbește despre mîncările lui preferate, nu-și împărtășește părerile lui proprii... Niciodată nu exprimă o părere oarecare, înainte de a-și aduce aminte ce fel de mîncăruri preferă oamenii iluștri. Mehmet-bey se contrazice la fiece pas. E de-ajuns să citească o carte oarecare, ca imediat să-și însușească ideile autorului și să le expună ca și cum ar fi ale sale. Şi atunci se întîmplă așa : concepţiile despre lume și artă ale acestui scriitor sînt în contradicție directă cu concepțiile altui scriitor pe care-l va citi peste cîteva zile. Aceste cunoștințe și convingeri, care n-au o bază cît de cît solidă, în permanență se descompun, se schimbă și n-au nici o legătură cu personalitatea celui care are pretenții la paternitatea lor. Ei toți nu fac altceva decît să caute cît mai mult material pentru a filozofa, pentru a face pe grozavii. Dar nici unul dintre ei nu înțelege că numai soliditatea și integritatea concepţiilor despre lume, dobîndite în urma unei experiențe istorice și științifice îndelungate, fac din om într-adevăr om. De aceea, nu e deloc de mirare că deseori auzim păreri foarte contradictorii despre asemenea oameni. Unul spune că e prost, altul că e deștept, altul că e imoral, altul că e cinstit... Aceeași persoană, dacă ai lua în considerație asemenea opinii, întrunește toate calitățile și defectele posibile. Ei n-au înțeles pînă acum că omul, cu gîndurile, cunoștințele, cu rațiunea, cu morala sa constituie un tot, o unitate... Oricît de diferite ar fi calităţile și însușirile lui, totuși undeva, într-un punct, ele converg, formînd o armonie. De fapt această armonie configurează personalitatea. Iată de ce sînt plictisitori și respingători oamenii ăștia trunchiați, falși, ridicoli, și eu caut să-i evit. În contrast cu ei, un copil de opt ani, căruia îi dai lecții de muzică, dacă părinţii încă n-au reușit să-l strice și i-au asigurat o dezvoltare liberă, mi se pare mult mai interesant decît toţi acești scriitori și ziariști iluștri. Orice ospătar sau barcagiu știe să gîndească mai bine, independent, și cu mai multă capacitate de asimilare a tot ce a văzut și a auzit, decît acești așa-ziși intelectuali. Discutînd cu oamenii simpli, trag într-adevăr niște foloase, și simt că vorbesc cu un om, nu cu o păpușă care grăiește. De departe ai crede că e ceva de capul lor, dar, cunoscîndu-i îndeaproape, te convingi treptat ce le poate pielea. Să nu te miri deloc... Iartă-le chiar și obrăzniciile și impertinențele... Fiecare din ei are pretenția că e intelectual, dar, în realitate, nu merită nici numele de om. Pentru a-și păstra autoritatea și poziția în societate, se agață din răsputeri de acest cuvînt, „intelectual“, recurgînd la escrocherii și șarlatanii de necrezut și, desigur, devin niște intriganţi, pungași, apoi se descompun. Tot condamnîndu-se unul pe altul de nimicnicie, încearcă să demonstreze că toată lumea e așa. Dar, din fericire, nu toată lumea e așa... Unii merg pe un drum foarte întortocheat și anevoios, dar se străduiesc să devină oameni, în adevăratul sens al cuvîntului. Poate că sînt puțini, dar sînt... Nu uita că în viață cel mai îngrozitor lucru e să-ți pierzi speranța... Dacă asemenea oameni sînt încă puțini, dacă pînă acum nu s-au făcut cu adevărat cunoscuți, lucrul ăsta nu ne dă dreptul să negăm faptul că într-o bună zi binele, dreptatea și demnitatea umană vor triumfa. Toți cei care în condiții diferite trăiesc și lucrează azi în oricare colț al țării, mîine, unindu-se, vor deveni o forță, și ei vor ține în mîini cea mai puternică armă din lume : dreptatea !

Macide se uita cu uimire la omul care pășea alături de ea. De-abia acum observă că îl prinsese de braț. Cine știe de cînd mergeau așa ! Macide îl prinsese de braț, puțin mai sus de cot, așa cum obișnuia să meargă și cu Ömer.

Își trase repede mîna. Bedri o privi cu reproș, iar ea lăsă capul în jos.

Alături de ea mergea un bărbat care îi vorbea întruna. Dar, ascultîndu-l, nu amețea, așa cum i se întîmpla cînd îi vorbea Ömer, ba, dimpotrivă, simțea că multe lucruri i se clarifică în minte, că în loc să-și piardă optimismul, era tot mai încrezătoare.

Între timp ajunseră în fața închisorii. Macide, dintr-o dată, își aminti de scrisoarea din buzunar. Simți că se sufocă și din nou se agăță de brațul lui Bedri. Cînd intrară, aflară o veste neașteptată. Un temnicer, care îi cunoștea, se apropie de Bedri :

— Ați venit să-l vedeți pe Ömer-bey, nu ? M-a rugat ca dumneavoastră să rămîneți, iar doamna să plece... Numai pe dumneavoastră vrea să vă vadă... Spune că dacă doamna nu pleacă, nu vine să vorbească...

Amîndoi erau uluiți. Macide își reveni mai repede:

— Bine... Rămîneți... O să vă aștept... Unde doriți... O să-mi povestiți și mie ce vrea să însemne asta...

După ce convenită să se întîlnească într-una din cafenelele din piața Sultan Ahmet, Macide, mîndră, cu capul sus, se îndreptă în grabă spre ieșire.

Temnicerul îl aduse pe Ömer. Îi crescuse barba. Asemeni unui bolnav, care nu are putere să vorbească, făcu semn cu mîna lui Bedri, să se apropie. Se așezară față-n față.

— Bedri, vreau să fiu scurt, începu imediat Ömer. Avem foarte puțin timp la dispoziție. Te rog să mă asculți, fără nici un cuvînt... Dacă ții la mine, și știu că ții, și dacă o iubești pe Macide, și presupun că o iubești, să faci așa cum îți spun eu acum. N-am să-ți vorbesc despre niște hotărîri luate, ca de obicei, în pripă. De zece zile mă tot frămînt cum să rezolv mai bine această chestiune. De zece zile fac întruna inventarul a tot ce-am realizat pînă acum. Am văzut că sînt într-un deficit îngrozitor... Nu rîde de mine... Sînt foarte serios și foarte sincer... Am aproape treizeci de ani... Am stat și am analizat tot ceea ce am realizat pînă la această vîrstă. Rezultatul e nul. Să nu faci nimic în viață !... Ce poate fi mai îngrozitor și mai rușinos ? Pînă de curînd m-am tot străduit să mă justific în fața propriei mele conștiințe, asigurîndu-mă singur că nu fac nimic rău. Dar evenimentele au arătat că doar în mod cu totul întîmplător n-am comis fapte rele. N-am avut ocazia, n-a fost nevoie. Uite că la prima lovitură a vieții m-am și prăbușit ! Să nu faci rău oamenilor nu înseamnă că ești un om bun, căci, înainte de toate, bunătatea trebuie să existe în sufletul nostru. De-abia acum constat că, deși n-am făcut rău nimănui, în sufletul meu există o doză mare de răutate... Poate că toți oamenii au puțină răutate în ei... Dar adevăratul om știe s-o înlăture sau s-o înăbușe. Să știi că există și să nu te atingi de ea, și s-o lași în pace, înseamnă că o încurajezi, o admiți... Să nu crezi că vreau să-ți țin o predică despre bine și despre rău. Doar atît vreau să-ți spun, că, în primul rînd, eu însumi sînt cel mai uimit dintre toți. Cum de s-a putut întîmpla ca un om ca mine, care, în cercul prietenilor, nu eram considerat chiar un prost, să-și poată trăi atît de absurd și prostește tinerețea ? ! La început nu mi-am dat seama. Trăiam printre prietenii mei, care se considerau extrem de inteligenți, geniali și, orbiți de aroganța și ignoranța lor crasă, presupuneam că e o mare cinste să fii în mijlocul lor. Nu aveam scop în viață sau vreo convingere. Toată forța minții mele am cheltuit-o pentru niște plăceri de moment, plăceri efemere, și nici o clipă n-am meditat asupra viitorului meu. Prețul tuturor adevărurilor pentru mine era egal cu un răspuns dat la locul potrivit, cu o observație plină de tîlc. O asemenea viață spirituală, care se schimba de la o zi la alta, m-a împins, în mod firesc, la fapte contradictorii, la absurdități, chiar și la impertinențe. Deseori, cînd cuvintele și faptele nesocotite se întorceau asupra mea, susțineam că n-am vrut asta, și în toate îl condamnam pe diavolul acela care se ascunsese în sufletul meu. De teamă că n-am să pot să mă justific, îl făceam pe el răspunzător pentru faptele mele și, în loc să mă scuip, căutam milă și compătimire, ca un om fără noroc, blestemat de soartă, sau ca o sărmană victimă a unor nedreptăți. Dar ce legătură are diavolul ! ? Ce fel de diavol ? E o născocire de-a mea pentru liniștirea propriei noastre conștiințe ! Diavolul din noi e un șiretlic... În noi nu există nici un fel de diavol. Există numai neputința... Lenevia... Lipsa de voință, ignoranța și cel mai îngrozitor dintre toate e că n-avem curajul să privim adevărul în față. Nu sîntem obișnuiți să ne încordăm mințile noastre slăbite, nemaivorbind de faptul că nu mai sîntem în stare să gîndim. Nu credem că ar trebui să avem voință și să ne folosim de ea. Ajungem niște oameni cu totul lipsiți de voință și trecem prin viață ca o barcă fără cîrmaci. Iar atunci cînd ne răsturnăm, învinuim, cît putem de mult, cine știe ce puteri care nu se pot vedea, supranaturale.

Probabil că așa aș fi trăit pînă la sfîrșitul vieții, dacă întîmplarea nu mi-ar fi scos-o în cale pe Macide. N-am de gînd acum să-ți povestesc cum am iubit-o și cît de mult am iubit-o... Dar cred că nimeni altul nu mai e capabil de asemenea sentimente... Am găsit la ea calități pe care, în ciuda unor eforturi îndelungate, n-am reușit să le găsesc la altcineva, și pe care nici nu speram să le mai întîlnesc vreodată. Am găsit în ea pe omul care nu seamănă cu noi, pe omul adevărat... Oare nu trebuia să mă îndrept, să încerc să fiu demn de ea ? N-am reușit, și pentru neputința mea îl condamn pe diavolul din mine. De fapt, alta e cauza... Sînt leneș, lipsit de voință... Numai atît... N-am reușit să țin în frîu pornirile mele animalice, n-am reușit să fiu rațional atunci cînd trebuia! Consideram că e mai important să te bucuri de libertate, decît să fii un om adevărat! Oricît de mult aș fi iubit-o, nu mai era deloc plăcut să știu că, într-un fel, depind de cineva... Nu pot să mă abțin să nu mă uit la femeile de pe stradă. Cu toate astea, n-am căzut în păcat, cum mă temeam. Asta nu pentru că am fost un om corect, ci pentru că personalitatea lui Macide, fără voia mea, a exercitat o influență pozitivă asupră-mi. Dar la serata aceea, dată de societatea de binefacere, am depășit orice limită. Mi-a fost de-ajuns să mă întîlnesc cu foștii mei colegi și colege, cu care flecăream pe coridoarele Universității, cu care mă distram la picnicuri și plimbări, și am și uitat de ea. Ei însemnau viața mea, tinerețea mea, care era încă foarte proaspătă în memoria mea. Poate că Macide ţi-a povestit despre asta... M-am îmbătat și, în prezența femeii care mă iubește, m-am comportat ca ultimul golan... Soția mea ar fi suportat și asta... Dacă totul s-ar fi rezumat numai la atît... Dar am decăzut și mai mult... Am pierdut orice fel de bun-simț și am părăsit-o acolo, lăsînd-o să se sufoce de ticăloșiile celor din jur... Mai mult, am căutat s-o conving că acești oameni, care treziseră atîta scîrbă în ea, nu sînt deloc respingători, ci, din contră, foarte simpatici... În chestiunea asta nimic nu se mai putea repara. Nu sînt chiar atît de prost... Am înțeles imediat că totul s-a sfîrșit, că am pierdut pentru totdeauna încrederea lui Macide!... Toate jurămintele mele față de ea și față de mine ar fi fost ridicole... Atunci, cînd te ascultam, în biroul președintelui societății de binefacere, simțeam că în capul meu multe lucruri se limpezesc și am hotărît să mă supun unei încercări. Dar puțin mai tîrziu am și uitat de această hotărîre. Acum nu mai am nici eu încredere în mine. Trebuie să-mi schimb viața, trebuie să mă schimb pe mine însumi... Neapărat... Cînd asta ?... După o luptă care va dura o viață întreagă ? Sau, fără ca niciodată să reușesc acest lucru, să duc în continuare existența asta absurdă ? Oricum ar fi, e o crimă de neiertat s-o faci și pe Macide părtaș unei asemenea vieți ! Nu pot să-i cer să meargă alături de mine pe un drum al cărui capăt nu se știe unde e, și chiar dacă ea ar vrea să mă urmeze, eu sînt dator să nu accept. În aceste ultime zile, făcînd inventarul vieții mele, am văzut că am atît de multe păcate, încît mi-e rușine să privesc drept în ochii oamenilor ! Același lucru l-aș putea spune și în legătură cu Hüsamettin, casierul... Ce s-a mai întîmplat cu el ? Am făcut cercetările necesare, deși n-am spus nimănui ceva despre asta. Am aflat unde locuiește și mult timp am umblat pe-acolo. În afară de o femeie necăjită și cîțiva copii triști, n-am mai văzut pe nimeni ! Unde s-a ascuns ? Oare umblă în lume, blestemînd oamenii, sau își doarme somnul de veci, undeva, pe fundul mării, printre alge ? Numai singur trebuie să suport pedeapsa acestor murdării, să mă chinuiesc, să sufăr... Singur, numai de unul singur... Uite, privește, actele noastre de căsătorie ! Încă n-au fost semnate... Acum nici nu mai e nevoie. Am să le rup. Doar această mică fotografie va rămîne la mine. Mi se poate ierta, cred, o asemenea slăbiciune... Lumea poate să mă întrebe : „Ce-o să facă tînăra ta soție fără tine ? Unde o să meargă ?“ Sînt convins că tu nu mă vei întreba așa ceva... Cred că tu vei rezolva totul... Să faceți așa cum doriți... Dacă vrei, ia-o la tine, ca pe-o soră, dacă vrei, însoară-te cu ea !... Închipuiți-vă că eu nu exist... Vom merge pe drumuri diferite de-acum, vom trăi în lumi diferite... Am să lupt să ajung om. Cam cu zece ani în urmă, unul din profesorii mei mi-a spus : „Îți risipești inteligența, exact ca un fiu de bani gata, ca un fiu risipitor“. Avea dreptate. Într-adevăr, mi-am folosit mintea acolo unde era nevoie și unde nu, și, în sfîrșit, am dat faliment. Nu știu de ce aveam impresia că inteligența omului e inepuizabilă. Și nu mă gîndeam că trebuie hrănită, ajutată să evolueze, de oamenii înșiși. Acum îmi dau seama, înțeleg că nu voiam să fiu om, ci să par interesant, nu să realizez ceva în viață, ci să mă ridic într-un loc de unde să-i privesc cu dispreț pe cei care se trudeau să realizeze ceva. Mă rog, ce însemn eu acum, în eternitatea timpului și a spațiului ? O rîmă, o buruiană... Cred că nu există o altă făptură atît de inutilă și de neînsemnată ca mine...

Epuizat, Ömer tăcu. Ochii îi ardeau, gura i se uscase, pielea pomeților se întinsese atît de tare, încît părea că e gata să se despice. Bedri vru să-i mîngîie mîna, dar Ömer și-o retrase.

— Azi o să mă elibereze, continuă el. În acest sens, au sosit deja indicații de la procuratură. Directorul închisorii întocmește actele necesare. Peste puțin timp, voi fi liber... De aceea am vrut ca Macide să plece. Mă gîndeam că se putea întîmpla să nu reușesc să mă despart de ea. Deși doream nespus de mult s-o mai văd o dată ! Cît de mult aș fi dorit !...

Îi tremura vocea. Își pironise ochii în tavanul alb. Începu iar :

— Nu-i așa că mă înțelegi, Bedri ? zise el de-abia abținîndu-se să nu plîngă. Nici tu, nici Macide să nu mă căutați vreodată ! Să nu mi-o luați în nume de rău că vă cer această favoare ! Poate că mă întorc la Balîkesir. Poate că mă retrag undeva, într-unul din colțurile țării, urmînd să mă ocup de mine însumi sau, poate că, aflîndu-mă în mijlocul altor oameni, care nu vor semăna deloc cu cei din mediul nostru, mă voi strădui să încep o nouă viață. Pentru asta trebuie să întrerup orice legătură cu trecutul... Cine știe, poate că într-un viitor îndepărtat ne vom întîlni din nou, și atunci vom fi alții, complet schimbați și, rîzînd, ne vom întinde mîna. Cred că nu mai e nevoie să-ți vorbesc despre Macide. Știu că, încredințîndu-ți-o ție, n-am de ce să-mi fac griji... Știu c-o iubești cu adevărat, așa cum am iubit-o și eu, și sînt convins că poți s-o aperi mult mai bine decît mine ! Ai să vezi, treptat o să se obișnuiască cu tine... Pentru asta, un timp trebuie s-o lași în pace... Are o experiență tristă alături de un bărbat... Nu poate uita totul dintr-o dată... Poate că n-o să vrea să se apropie de alt bărbat, oricare ar fi el. Tu înțelegi și gîndești mult mai bine decît mine. Vindec-o, fii ca un doctor priceput... Cred că nu există o altă ființă pe lume ca ea ! Bedri, îți jur că nu poate să existe ceva mai de preț decît ea ! Așadar, poartă-te ca atare !

Ömer se ridică și se întoarse cu spatele la Bedri. Temnicerul îi întinse ordinul de eliberare și se îndreptă către ieșire.

Bedri merse în spatele lui. După ce ajunseră în stradă, se opriră. Ömer întinse mîna prietenului. În loc s-o strîngă, Bedri se aruncă de gîtul lui. În aceeași clipă, tremurînd, Ömer îl strînse în brațe.

Apoi se întoarse brusc și se pierdu pe o străduță care cobora spre mare. Bedri, fără grabă, se îndreptă spre cafeneaua unde îl aștepta Macide.

Nu se gîndea ce va face acum, cum îi va povesti toate cele întîmplate. Gîndul îi era numai la Ömer, la prietenul lui, pe care și acum Macide îl iubea, pe care, poate, îl va iubi mereu... Şi totuși considera că Ömer e mai fericit decît el.

Macide, de cum îl zări, merse în întîmpinarea lui.

— Ei, cum e ? întrebă ea.

— Ömer a fost eliberat... Dar...

Un timp ezită, căutînd cuvintele cele mai potrivite. Apoi, privind în altă parte, zise :

— Dar a plecat, rugîndu-ne să nu-l căutăm și să uităm de el... Vrea să rămînă singur și să înceapă o nouă viață. Spune că nu e în stare să răspundă pentru soarta a două persoane !

Tăcu din nou. Tăcea și Macide, și nu-și putea lua ochii de la Bedri. Începură să meargă în tăcere, unul alături de altul.

— Puteam presupune că așa se va termina, șopti, în sfîrșit, Bedri.

— Așa e..., răspunse Macide, ca pentru sine.

Se vedea că Bedri mai vrea să vorbească, dar nu se putea hotărî s-o facă. Observînd că buzele lui se mișcă, Macide întrebă :

— Ați spus ceva?

— Nu... N-am spus nimic... Mergem la voi... Am să iau lucrurile lui Ömer și am să le duc undeva, știu eu, pe unde ar putea să treacă. După aceea...

Tăcu din nou. Macide privea înainte, ascultîndu-l cu atenție. Ceea ce îi dădu curaj.

— Sora mea e pe moarte!... Doctorii spun că mai are vreo cîteva zile de trăit... După aceea n-ai vrea să te muți la mine? Vei fi o mîngîiere pentru mama!

Spunînd acestea se sperie, ca și cum vorbise despre ceva din cale-afară de deplasat și urît, și așteptă să vadă care este reacția lui Macide.

— Nu trebuie să vă pierdeți speranța, zise Macide. Sora dumneavoastră e încă tînără, voi avea eu grijă de ea!

Vorbindu-i despre sora lui, Bedri se gîndise la vizita aceea, deloc plăcută, la Macide. Macide intui la ce se gîndește el și adăugă:

— Am și uitat totul...

Vedea cît de mult suferă Bedri și i se făcu milă. Ca să-l mai încurajeze, îl apucă de braț. După ce părăsiră piața Sultan Ahmet, începură să urce strada Alemdar... La un moment dat, lui Macide i se păru că din spate cineva o trage de păr. Parcă o voce ciudată o îndemna să nu se întoarcă... Dar nu rezistă. Întoarse capul: la aproximativ zece pași în urma lor venea Ömer, care, dintr-o dată, se răsuci pe călcîie. Cu capul puțin plecat, cu pași grei, se îndepărtă.

Macide se opri. Eliberă brațul lui Bedri. Inima-i bătea cu putere. În fața ochilor ei se perindau tot felul de chipuri și imagini încețoșate... Dar nu dură mult. Își reveni imediat. Îl apucă din nou de braț,

— Nu... Nu... Să mergem!

Bedri, cu nemărginită tristețe în ochi, încuviință:

— Da... Să mergem!

Cînd, după vreo alți cîțiva pași, își întoarse din nou capul, Ömer nu se mai vedea.

— N-o să-l poți uita! spuse Bedri. Niciodată n-o să te poți despărți de el!

Macide îl privi cu ochi îngîndurați. Scoase din buzunar scrisoarea adresată lui Ömer.

— Nu-i așa, Bedri, zise ea. Hotărîsem să mă despart de el mult mai înainte... Nimic nu m-ar fi oprit! Și, întinzînd lui Bedri scrisoarea împăturită, murmură: Numai că trebuie să aștept... Cred că trebuie să aștept foarte mult...

Lector : MIHAELA CIUNCAN
Tehnoredactor : ELENA BABY

Bun de tipar 10.07.1975 Coli tipar 11,125

Lucrare executată sub comanda nr. 355 la Oficiul Economic
Central „Carpați" Î. P. „Bucureștii-Noi"
str. Hrisovului nr. 18 A, sectorul 8, București

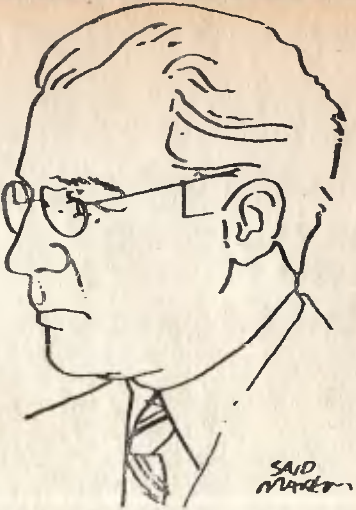

Poetul şi prozatorul turc Sabahattin Ali (1906—1948), cunoscut cititorilor români din volumele ŞOSEAUA ASFALTATĂ şi IUSUF DIN KUYUGEAK, realizează în DIAVOLUL DIN NOI un roman cu grave implicaţii sociale, dar şi povestea unei stranii şi nefericite iubiri.

DIAVOLUL DIN NOI **rămîne, în cadrul literaturii turce contemporane, una dintre creaţiile de certă valoare artistică, iar în ansamblul literaturii universale o operă realizată, care se parcurge cu interes şi plăcere.**

Lei 9